Літературно-Науковий

Вістник.

Med. univ. Dr. J. TURYN
Wien
XVIII. (

КНИЖКА V. **За май 1899 року.**

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Зміст пятої книжки,

за май 1899 року.

РІЧНИК II-ий, ТОМ VI-ий.

	Стор.
Поема про білу сорочку, Івана Франка	117
Заручини, етюд І. Білоусенка	141
Образки з гуцульського житя Марка Черемшини:	
I. Сьвятвй Николай у гартї	173
II. Хиба даруймо воду	176
Із польських поетів, переклад Ів. Франка:	
I. Із Адама Міцкевича	184
II. Із Адама Асника:	
1. Голос, що кличе в пустинї	185
2. Приходиш до мене	185
III. Із Віктора Ґомулїцкого:	
1. На канонїї	186
2. Ель молє рахмім	187
3. Під обухом	190
IV. Із Андрія Немоєвского	191
Мімочка заручена, ескіз В. Мікулїч, переклала Марія Грушевська	194
До неба, оповіданє Оттона Туомі	222
Із жартів Павла Шербарта, пер. І. Ф.:	
I. Галабурдник і II. Червоний як рак	227
Три в однім човнї (крім пса), оповіданє Джерома К. Джерома, перек. І. Петрушевич	228

Із секретів поетичної творчости, д-ра Івана Франка	71
Промова А. Єфименкової, відчитана на сьвятї І. Котляревського в Харкові 6 лютого ст. ст. 1899 р.	81
З житя і письменства. (Нова „пря“ про українсько-руську книжну мову), М. Грушевського	85
Сучасний драматичний артист, з фран. пер. О. Франко	93
Листи з-над Полтви. Лист другий	100
Хронїка і бібліографія	121

Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ПОЕМА ПРО БІЛУ СОРОЧКУ.

Ой у вирій журавлї летїли,
По над Відень ключем простягли ся,
Закликали журавля одного:
„Годї, годї на гнїздї сидїти,
Ходи з нами у вирій летїти!“

То не в вирій журавлї летїли,
То збиралось славнеє лицарство.
То збиралось у похід далекий
На турецьку землю ген за море.
То король нїмецький молоденький
Закликає лицарів хрещених,
Сам провадить Нїмцїв, Талїянцїв,
Щоб турецьку гордість присмирити,
Загрібущу руку вкоротити.

Вже зібралось славнеє лицарство,
Наче хмара Відень обступило.
Тут спочинуть між хрещеним людом,
Поки рушать в Буду по Дунаю.
Спочивають, коники сїдлають,
Закликають лицарів із Відня:

„Годї, годї по дворах сидїти,
На турнїрах копії ломати,
Величать в піснях красу жіночу,
В струни брязкать, мід-вино спивати!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Нуте, нуте до сьвятого бою!
Притремо́ ми роги Музулману,
Проженемо Турка з Вифлеєму,
І заблисне славний хрест Христовий
На соборі у Єрусалимі,
І здобудем скарби незлічені,
Що нагарбав Турок по всїм сьвітї".

Жив у Відні лицар у ту пору
Олександер, знатний і побожний,
Мав він вірну жінку Юлїяну,
Жили любо, як голуби в парі.
Аж одної ночи із півночи
Прокидаєсь зо сну Олександер,
Прокидаєсь, тяженько зітхає,
Далї так говорить до дружини:

„Юлїяно, вірная дружино,
Незвичайний сон менї приснив ся:
Мов лечу я в криницю безодну,
Поринаю в студеную воду,
Поринаю аж на дно глубоке.
Там знахожу зерно золотеє,
І воно на верх мене виносить.
Тричі в ночі я зо сну будив ся,
Тричі менї сон той самий снив ся.
Видко горе він менї віщує,
Видко чимсь ми Бога прогнївили.
Слухай, люба, на що я наважив:
Приберу ся я в сталеву зброю,
Пристаю до славного лицарства,
Пристаю до Генриха міцного,
З ним піду я бисурмана бити.
Як загину — Бог гріхи відпустить,
А як буде славна нам побіда,
То й на мене тая слава спаде."

Ізлякалась вірна Юлїяна,
Сльози ронить, біле личко клонить
І до мужа теє слово мовить:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Олександре, господарю любий,
Не ходи ти в той похід далекий!
Серцем чую, щастя вам не буде.
Не по правдї король поступає,
Султанови присягу ломає, —
Ся неправда на вас всїх помстить ся.
Як у тебе гріх є на сумлїню,
Можеш дома Господу молить ся.“

Олександер їй на се говорить:
„Люба жінко, не против ся тому!
Серцем чую, що се божа воля;
Що Бог судить, того не минути.
Ти живи тут тихо у господї,
Доглядай порядку в нашім домі,
Від усего злого бережи ся,
А за мене, люба, не жури ся.“

Юлїяна тихо сльози ронить,
Сльози ронить, голосно зітхає,
Поки сон їй не склепив повіки.
В снї їй ангел божий показав ся
І промовив ось якеє слово:

„Юлїяно, не против ся мужу,
Та поший йому сорочку білу,
Хай усе її на собі носить:
Доки будеш ти для него вірна,
Доти буде та сорочка біла.“

Юлїяна супокійна стала,
Приняла ся ту сорочку шити.
А пошивши мужови приносить
І словами любо промовляє:

„Олександре, господарю милий,
Їдь із Богом, де Бог тебе кличе!
Я тут буду за тебе молить ся,
Буду вірно тебе дожидати.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А отсе тобі сорочка біла,
Щоб її носив ти у походї.
Поки буде ся сорочка біла,
Поти буду я для тебе вірна.“

Тихо, тихо Дунай хвилї котить
З міста Відня аж до міста Буди,
З міста Буди аж до Білгорода,
З Білгорода аж у Чорне море,
А за морем бисурман панує.
Як ті хвилї поплило лицарство
До схід сонця на зустрічу горю.
Із лицарством лицар Олександер
В ясній зброї на воронім конї.
Провожала його Юлїяна
По Дунаї штири милї шляху,
Провожала, плачучи прощала.
І стояла довго на дорозї
На шпильочку кручі камяної,
Поки військо було видно в долї,
Поки зброї блискали до сонця,
Поки чути, як їх конї ржали,
Від копит їх земля стугонїла.
А як щезли в вечеровій тїни,
Юлїяна до дому вернула,
Цїлу нічку молила ся Богу,
Супокійно стала мужа ждати.

Ой рожево сонїчко сходило,
Та запало за кроваву хмару.
То не сонце так рожево сходить,
То лицарські стяги з вітром бють ся.
А з переду король молоденький
Наче квітка помежи квітками,
Весь у зброї посеред лицарства.
Весь він радість, певність і надїя,
В бій рушає, мало не сьпіває,
Рад на крилах за Босфор летїти,
Впасти градом на карки турецькі,
У Нїкеї завтра ночувати.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ой рожево сонїчко сходило,
Та запало за кроваву хмару.
Пишно війська дійшли до Дунаю,
Мов три ріки золотохвилясті;
Пишно стали в Константинополї,
На могучі човни посїдали,
А надїя дула їм в вітрила,
Тверда віра їх вела на беріг,
Далї, далї в бисурманську землю.
Та не те їх за Босфором ждало.
Край Анкири в бисурманськім краю
Свій остатнїй табор таборили.
Обступила їх турецька сила
І закрила, наче сонце хмара.
Гей, погиб там король молоденький,
Полягло лицарство коло него.
Хто не згинув на кровавім полї,
Той кайдани двигав у неволї.

Олександер тож в полон попав ся.
Хоч у бою він хоробро бив ся,
Та не мав на своїм тїлї рани.
Тїлько шаблю Турки пощербили,
Ясний панцир на нїм порубали,
Збили шолом з голови на землю
І без зброї вхопили в неволю.
Не богато там взяли в неволю,
Всїх заледво штирнста й чотири.
Всїм їм руки назад повязали
І погнали в путах до Нїкеї.
А за ними Турки з батогами,
Перед ними аґи й баші люті,
А на спісах голови лицарські.
А переднїй нїс на вістрє вбиту
Королївську голову кроваву —
Султанови найлюбійші дари.

У Нїкеї баші і візіри
Бенкетують чотири недїлї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А на пятій бранців паювали.
І дістав ся бранець Олександер
Османови з міста Трапезунта.
І погнав його Осман жорстокий
У далеку, незвісну країну,
У кайданах, але не самого,
З ним ще вісїм бранців християнських.
І велів їх у ярма впрягати.
Велів ними переліг орати.

Так минуло цїле боже лїто:
Олександер у ярмі хилив ся,
Плуга тягав, важкі скиби краяв;
Та сорочка все на ньому біла,
Мов би тілько нинї рано вбрана.
Здивувались погоничі Турки,
Османови тее диво кажуть.
І велїв він бранця відпрягати,
Перед себе привести негайно.
Олександер Осману вклонив ся;
Сей до него тее слово мовить:
„Олександре, бранче-християнине,
Що за диво: робиш ти все лїто,
Плуга тягнеш, тяжкі скиби краєш,
Сам счорнїв ти, мов земля сьвятая,
А сорочка в тебе снїжно біла,
Хоч її ти не скидав нї разу?“

Відмовляє бранець Олександер:
„Ой Османе, є тут справдї диво.
Є у мене вірная дружина
Юлїяна в славнім містї Віднї.
Як в дорогу мене виряжала,
То дала менї отсю сорочку
І сказала: „Господарю милий,
Ось тобі нова сорочка біла,
Щоб її носив ти у походї.
Поки буде ся сорочка біла,
Поти буду я для тебе вірна.“

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

То Осман почувши тее диво,
Кличе свото бега Галанбега
І такі йому слова говорить:
„Галанбеже, витязю мій вірний,
Ізбирай ся в далеку дорогу
Аж до міста Відня над Дунаєм.
Допитай ся там до Юлїяни,
Що є жінка Олександра бранця.
Не пожалуй золота ні срібла,
Не пожалуй дорогих дарунків,
А найпаче хитрої підмови,
Щоб та жінка шлюб свій ізломала,
Із тобою нічку ночувала.
Коли мудро сеє дїло справиш,
Дам тобі я срібла, злота много,
Ще й свойого коня вороного.“

Галанбег не гаяв ся ні хвилї,
Щоб сповнити Османову волю.
Він до Відня живо прибуває,
Шле післанця у двір Олександрів,
Юлїяну на розмову просить.
Юлїяна гостя к собі просить
І до него словами говорить:
„Ой ти гостю з далекого краю,
Що за вісти маєш ти для мене,
Що мене ти на розмову просиш?“

Відмовляє Галанбег на тее:
„Чи се ти є панї Юлїяна,
Вірна жінка Олександра того,
Що є бранцем у турецькім краю
У Османа баші в Трапезунтї
І в ярмі там чорну землю оре?“

Защеміло в Юлїяни серце,
Закрутились у очицях сльози,
Та здержала лютий біль у собі
І спокійно бега запитала:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„А скажи по правдї, гостю милий,
Чи той бранець здоров у неволї,
Чи там має хоч сорочку білу?“

Відмовляє Галанбег на теє:
„Не хорує муж твій у неволї
І сорочки не зміняв від року,
Та як снїг вона на ньому біла.
Ти-ж послухай, панї Юлїяно,
Що тобі перекажу́ від него:
Ізломай ти шлюбную присягу,
Перебудь зо мною сю нічку,
То клену ся тобі Магометом,
Швидко вийде муж твій на свободу.
А не схочеш ти сего вчинити,
То загине муж твій у неволї,
Не побачиш ти його до віку.“

Защеміло в Юлїяни серце,
Закрутились у очицях сльози;
Та здавила лютий біль у собі
І спокійно бегови сказала:
„Гостю любий, пережди сю днину,
Най сю справу добре обміркую.
Бо важке як камінь твоє слово,
Як полин гірке для серця мого.
Завтра рано дам тобі я знати,
Чого маєш ти від мене ждати.“

Юлїяна цїлу ніч не спала,
Сльози ронить, ревне Бога молить:
„Боже милий, дай менї пораду,
Що чинити, щоб не поблудити?
Сеж я в темнім борі заблудила:
Відси пропасть, а відти безодня.
Шлюб зломати — мужа слобонити?
Мужа втратить — зберегти присягу?“

Аж над раном добре нагадала,
Галанбегу карту написала:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Гостю милий, не дай того Боже,
Щоб сповнила я твоє бажанє,
Осквернила мого мужа ложе
І зломила те, що шлюбувала!
Як я вірно додержу присяги,
То сам Бог на мене ласкав буде,
Мого мужа виведе з неволї.
А як нинї присягу зломаю,
То себе згублю і мужа свого".

Се списала, зараз відіслала,
А сама щось иньше нагадала.
Роздобула все чернече вбранє,
Взяла свої гуслї чарівниї,
Серед ночи дім свій попрощала,
Геть із Відня рушила в дорогу.
А дві милї за містом у гаю,
Там стояла капличка малая.
Там зайшла раненько Юлїяна,
Скинула жіночі пишні вбори,
Надягла чернечу довгу рясу;
Обтяла жіночі пишні коси,
Почепила бороду старечу,
Через плечі гуслї повязала,
Свої вбори в землю закопала
І пішла на схід по над Дунаєм.

Вандрувала три дни без пригоди
Стала третя нічка западати,
Що за гамір в городї зробив ся?
Сурми грають, ясні зброї сьвітять,
З під копита в коней іскри скачуть.
І юрбами люд біжить цїкавий
На проїзжих Турків поглядїти.
Бучно їде Галанбег із Відня,
В коло него двацять яничарів,
А прислуги ще й у двоє більше.
Заїжджають на ніч до господи,
Засїдають до вечері живо.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Аж ось чути гуки на рундуцї:
Плачуть гуслї мов мала дитина,
Не то плачуть, не то промовляють,
То гудуть неначе пчілка в маю,
Розбивають тугу наче хмару,
Піднимають веселість у серцї.
Встали Турки, кинули вечерю,
Їм музика слух заполонила.

Галанбег ось на рундук виходить
Поглядїти, хто так дивно грає.
Коли бачить — черчик подорожнїй.
То до него чемно він підходить
І словами приязно говорить:
„Будь здоровий, черче подорожнїй!
А куди се Бог тебе провадить?“

Відмовляє черчик подорожнїй:
„Будь здоровий, пане мій ласкавий!
Я мандрую з далекого краю
До сьвятого місця Палестини,
До божого гробу на поклони“.

Врадував ся Галанбег немало
І черцеви теє слово мовить:
„Чесний отче, їдь ураз зо мною!
Будеш ти нам у дорозї грати,
Наші душі грою звеселяти,
За се маєш три заплати в мене:
Першу плату — коня верхового,
Другу плату — страву у господї,
Третю плату — захист у дорозї“.

Юліяна радо се приймила,
З Галанбегом рушила в дорогу.

Вандрували чотири недїлї,
Аж прибули в Іконїю місто.
Тут говорить чернець подорожнїй:
„Ой мій пане, беже Галанбеже,
Ось тут наші шляхи розійшли ся:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:13 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Менї в право до божого гробу,
Тобі в лїво до Османа твого".

Відмовляє Галанбег на тее:
„Чесний отче, вволи мою волю,
Їдь зо мною до Османа мого!
Звесели ти його душу грою —
Певне того не будеш жалїти".

Не перечить черчик подорожнїй,
Їде з бегом до Османа паші.
Як до міста полем доїжджали,
То побачив черчик подорожнїй
Бідних бранців при роботі в ярмах,
А між ними й Олександра свого.
У ярмі він аж дугою гнеть ся,
Звисли руки від тяжкої муки,
Почорнїло личенько румяне,
Лиш сорочка все на ньому біла,
Мов би тілько нинї зрана вбрана.

Прибуває Галанбег у місто,
То Осман його до себе кличе
І з далека сьміхом зустрічає:
„Галанбеже, витязю мій вірний,
Знать тобі не дуже пощастило,
Не здобув у Віднї ти побіди,
Срібла злота заслужить не здужав
Анї мого коня вороного!
Ще сорочка в Олександра біла,
Нї крихітки не забрукала ся".

Відмовляє Галанбег по правдї:
„Ой Османе, мій ласкавий пане!
Хоронив Аллах мене в дорозї,
Та я в Віднї не здобув нїчого.
А про те я не жалїю ходу
Анї труду в далекій дорозї,
Анї кошту, що на нїй потратив.
Бо побачив я велике диво —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:13 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Жінку бранця твого Олександра.
Її вроду я хвалить не буду,
Бо хто може вихвалити гідно
Дня віщунку, золоту зірницю
До схід сонця в пурпуровім блиску?
І хто може вихвалити гідно
Весняниї пахощі чудові,
Жайворонка металїчні трелї,
Тихий чар криниці лїсової,
Холод гаю, чи тишу півночи?
Та не так її чарує врода,
Як той блиск невинности снїжної,
Що ним постать вся її яснїє —
Як той запах чистоти сьвятої,
Що вбиває всяку думку грішну,
Всякий порив низький в нашім серцї,
Не пускає й помислу брудного,
Щоб хоч раз до неї доторкнув ся.
Та найбільші в її оцї чари,
І виднїє рівна, сильна воля,
До добра незломна постанова.
Вір менї, Османе, любий пане,
Я-ж не є хлопчина головусий
І з жіноцтвом дїла мав чимало!
Та коли сю жінку я побачив,
Око в око з нею зустрінув ся,
А в душі мав сьвідомість погану,
Що її повинен підмовляти
На негідне, на ганебне дїло —
То такий я стид почув у серцї,
Мов на матїр руку піднїмаю".

Усьміхнувсь Осман на тую мову.
„Ой мій друже, беже Галанбеже,
Справдї диво мусїло там стать ся,
Що тебе поетом ізробило!
Та се що за чоловік з тобою?"

„Ой Османе, мій ласкавий пане,
Се є чесний черчик подорожнїй,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:13 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що мандрує до божого гробу.
Він музика, пане, пречудовий,
Всю дорогу веселив нам душу,
Розгоняв своєю грою тугу.
То я, пане, взяв його з собою,
Щоб і ти знав солодощі тії,
Щоб пізнав ти його тонів чари".

І велїв Осман черцеви грати.
Полили ся чародїйні тони,
Полонили серце у Османа.
І не міг від них він відірвать ся:
День би слухав і цїлую нічку,
Пив би їх, мов спраглий зимну воду.

Так минули чотири неділї.
Промовляє черчик подорожнїй:
„Ой Османе, мій ласкавий пане,
Час менї вже тобі поклонить ся,
У дорогу дальшую збирать ся,
У дорогу до божого гробу".

Відмовляє тут Осман черцеви:
„Жаль менї з тобою розставать ся,
Та не можна й силою держати.
А за те, що своїх тонів чаром
Чарував ти моє серце доси,
Розгоняв мою тоску так часто,
Веселив мене в тяжких годинах,
Я даю тобі богаті дари:
Срібло, злото, дорогу одежу,
Вороного коня верхового
І сторожу ще для супроводу".

Відмовляє черчик подорожнїй:
„Ой Османе, мій ласкавий пане,
Не даруй менї ти срібла, злота,
Бо я Богу шлюбував на бідність.
Не для мене дорога одежа —
Буде з мене сеї ряси досить.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:13 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не прийму я й коня верхового,
Бо я Богу шлюбував ся пішки
До сьвятого гробу мандрувати.
І не шли сторожі ти зо мною —
Бог моя сторожа найпевнїйша,
Другий сторож — порожня кишеня,
А ще третїй — гуслї ті співучі.
Та коли твоя велика ласка
Чим слугу свойого вдарувати,
То даруй менї одного бранця
З тих, що там за містом в плузї орють.
Тай ще дай нам лист на обезпеку,
Підпиши імя своє на ньому
І привісь султанськії печатї,
Щоб нас Турки вільно пропустили,
Крибим оком на нас не глядїли".

Полюбились ті слова черцеві,
Полюбились Османови дуже.
Зараз каже дрібно лист писати,
Злоті букви по рожевім полю,
Шнур шовковий крізь папір продїти
І печать велику прикріпити,
А потому Галанбега кличе:
„Ой мій друже, беже Галанбеже,
Йди на поле з тим черцем у парі,
Дай йому там бранця до вибору:
Кого хоче, той його най буде?"

І подав ся Галанбег у поле
Там, де в ярмах бідні бранцї ходять.
І говорить Галанбег черцеви:
„Чесний отче, ось тобі ті бранцї,
Кого хочеш, щоб тобі пустити?"

Відмовляє тут чернець розумно:
„Ой мій пане, беже Галанбеже,
Не моє тут дїло вибирати;
Кого хочеш, сам пусти зо мною!"

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І говорить Галанбег черцеви:
„Відпущу з тобою Олександра,
Того бранця у сорочці білій.
Не для него се зроблю, їй Богу,
А для жінки його Юліяни“.

Познімали з Олександра шлиї,
Розкували з рук і з ніг кайдани,
І подав ся він з черцем в дорогу
В Палестину до божого гробу.
Як при божім гробі помолились
І сьвятому місцю поклонились,
Подали ся до рідного краю.
А як вже до Відня наближались,
Мали в город ще дві милї шляху,
Та засїли разом спочивати
При каплиці в зеленій діброві.

„Олександре — так чернець говорить —
Друже любий, треба нам розстать ся,
Бо тут наші шляхи розійшли ся.
Ти на лїво в Відень подаси ся,
Я на право в манастир свій мушу“.

Гей заплакав Олександер ревно
І черцеви в ноги поклонив ся.
„Чесний отче, вічне вам спасибі,
Що мене з ярма ви слобонили!
Жити буду чи вмирати буду,
А до віку ваш невольник буду,
Все що маю, нехай ваше буде“.

Усьміхнув ся черчик подорожнїй.
„Не обіцюй, Олександре брате,
Більше того, нїж можеш здержати.
Адже в тебе в сїмя лицарська,
Є дружина вірна, молодая!“

Відмовляє Олександер гірко:
„Чесний отче, жаль менї на неї,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що почувши про мою неволю,
Не подбала мене слобонити.
Не хочу́ я більше жити з нею!
В манастир у черцї пострижу ся,
Щоб тобі по Бозї буть слугою".

Усьміхнув ся черчик подорожнїй,
Олександра він бере за слово:
„Олександре, брате мій коханий!
Коли се твоє лицарське слово
І твердая, чесна постанова —
Присягни ся тут в отсїй каплицї,
Підпиши ся тут на сїм папері,
Що на ньому є печать турецька:
Підпиши ся, що моїм слугою
Хочеш бути, доки будеш жити".

Олександер пристає на тее,
У каплицї щиро присягає,
На турецькій картї запис пише,
А списавши віддає черцеви.

Тут оба сердечно попрощались,
Своїм шляхом кождий подали ся:
Олександер на битий гостинець,
Що до Відня по під гори вєть ся,
А чернець у гаю заховав ся.
За хвилину в каплицю вернув ся:
Зняв із себе весь убір чернечий,
Видобув свої жіночі вбори,
Вмив лице криничною водою —
І не стало тут черця старого,
Появилась Юлїяна краля.
То прибравшись у жіночі вбори,
Помоливши у каплицї щиро,
Вона живо простими стежками
У свій двір у Відень поспішила.

Там її свекруха зустрічає,
Олександра старенькая мати,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Зустрічає і словами лає:
„Ей красуне, жінко віроломна,
Де се ти так довго пропадала?
Нема в тебе Бога ні сумління,
Що таємно дім свій полишила,
Цїле лїто без вісти блукала,
Певно любка иньшого шукала“.

Відмовляє втїшно Юлїяна:
„Мамко люба, не турбуй ся мною!
Вже я знаю, як себе правдати.
Та послухай, що є в нас нового!
Маю звістку певну через люде,
Що сьогодні верне Олександер,
Любий муж мій, а твій син коханий,
Із неволї з турецького краю“.

Та свекруха гнївно відмовляє:
„Волїв би він там і пропадати,
Ніж тут має на таке вертати!
Не на радість він тобі явить ся
І не радість він собі застане“.

Та ось чути гомін вулицями,
Здвиг народа валом напливає,
Олександрів палац обступає.
І лунають крики по під небо:
„Олександер повернув з неволї!“

Вибігають його зустрічати
Юлїяна і старая мати.
Юлїяна з ним витать ся хоче,
Як подоба шлюбній жінцї з мужем,
Та свекруха її відпихає
І словами гнївно промовляє:
„Стій, негідна жінко, віроломна!
Не посьмій до него доторкнуть ся!
Нема в тебе Бога ні сумліня.
Ти безстидно шлюб сьвятий зломала,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Цїле лїто з дому пропадала,
Десь за иньшим любасом ходила".

Затремтїла, збліда Юлїяна,
До свекрухи жалісно говорить:
„Най вам, мамко, Бог не памятає,
Що мене ви так позневажали
Перед домом, перед всїм народом!
Олександре, любеє подружє,
Не хочу витати ся з тобою,
Не промовлю словечка до тебе
І не з'їм з тобою ложки страви,
Поки суд нас не розсудить правий.
Видай завтра пишную гостину,
Запроси всїх кревних і знайомих:
Перед ними я до ока стану
І поставлю своїх сьвідків вірних,
А тодї вже най мене всї судять".

Се сказала, сльози повтирала
І сховалась у свої покої.
Олександер мамі докоряє:
„Мамо, мамо, що ви наробили
Любій стиду, а менї турботи!
Юлїяна чесна жінка, мамо,
Я на се найлїпший доказ маю.
Ще як з дому у похід ішов я,
То дала менї сорочку білу,
А при тому сї слова сказала:
„Доки буде ся сорочка біла,
Дотн, любий, буду тобі вірна".
І я мав на собі сю сорочку
Рік, матусю, і ще й три недїлї,
І погляньте, вона й доси біла".

Стара мати гнївом запалала,
В Олександра вирвала сорочку,
І говорить: „Чари, синку, чари!
Ти не вір їм, правди добивай ся!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ось пожди лиш, я сорочку тую
В церкві зложу на сьвятім престолї,
Хай лежить там усю ніч до рана —
Оттодї напевно щезнуть чари
І побачиш, що то з неї буде".

Не перечить Олександер мамі,
Бо в самого серце повне жалю,
Повне жалю й темної зневіри.
Бач, дружина, хоч як була щира,
А за него в ярмі не подбала,
Ще й все лїто з дому пропадала!

Ніч минула, рано засвитало,
Ба, вже сонце в гору підняло ся —
В Юлїяни у покоях тихо.
Вже зібрались в Олександра в домі
Пишні гості, ґрафи та барони,
Вся родина, други і знайомі.
Олександра щиро всї витають,
Про далекі сторони питають —
Та не має радости в сьвітлицї
І на серцї в кождого мов камінь.

Час уже би суд розпочинати,
Та не має панї Юлїяни,
Не виходить із своїх покоїв.
Та ось входить Олександра мати
Вся блїдая, лиш блищать ся очи,
А в руках держить брудну сорочку.
Ту сорочку в гору піднимає,
І до сина стиха промовляє:
„Бачиш, сину, що знайшла я нинї!
Щезли чари на сьвятім престолї,
Ось що стало з білої сорочки!"

Затремтїло в Олександра тїло,
А за серце мов кліщами стисло.
„Горе — зойкнув — горе менї мамо!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не на радість я вернув з неволі!
Та що діять! Що робити буду!
Краще правду раз переболіти,
Як неправду в пазусї ховати.
Бо неправда, як гадюка люта,
Розвинеть ся, в саме серце впеть ся!“

І велить покликать Юліяну.
Та даремно до її покоїв
Стука мати, стукають і слуги —
У покоях тихо наче в гробі.

Аж ось чути — на рундуцї грає:
Плачуть гуслї, як мала дитина,
Не то плачуть, не то промовляють,
Кождим тоном за серце хапають.
Стрепенув ся нагло Олександер
І до гостей сквапно промовляє:
„Гості любі, свояки кохані,
Підождіте хвилечку на мене!
Бо я добре сю музику знаю,
Бо се грає той чернець побожний,
Що мене він вивів із неволі.
То хочу я його запросити,
В своїм домі чесно вчастувати“.

Олександер на рундук виходить,
І черцеви кланяєть ся в ноги,
Його руки горячо цїлує
І слїзми гіркими обливає.
І черця він просить до сьвітлиці,
Садовить на почесному місці,
Сам покірно за ним становить ся,
Щоб черцеви як слуга служити.

То чернець по гостях поглядає,
Олександру теє слово мовить:
„Олександре, господарю милий,
Чесних гостей в твоїм домі много,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Але деж твоя дружина вірна?
Чом вона між гістьми не яснїє,
Чом не служить гостям, як звичайно?“

Олександер сльози утирає
І до мами стиха промовляє:
„Кажіть, мамо, замки розбивати,
Приведіте Юлїяну конче!“

Поспішає стара мати живо,
Каже слугам замки розбивати.
Ще живійше до гостей вернула
І говорить голосно до сина:
„Дармо, сину, замки розбивати!
Всї покої я перешукала,
Та не має в жаднім Юлїяни.
Видно знала, чим та пахне справа
І ще нічю на втеки вдала ся!“

Жах пішов холодний по всїм зборі.
Затремтїли лицарі старії,
Всїх за серце мов кліщами стисло.
Ганьба, ганьба, ганьба Юлїянї!
Сама вчора суду зажадала,
Та не сьміла суду дожидати.

Олександер мов прибитий гнеть ся.
Тут чернець побожний виступає,
Супокійно з пазухи виймає
Той рожевий лист перґаміновий,
Що на ньому підпис був Османів
І вчорашнїй запис Олександрів.
На столї той лист він розвертає
І говорить ось якеє слово:
„Олександре, господарю любий,
Чи се той є лист перґаміновий,
Що тебе ним випустив з неволї
Осман баша в містї Трапезунтї?“

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Чесний отче, се той лист рожевий,
І тобі за него вічна дяка!“

„Олександре, ще скажи при сьвідках,
Чи се твій є запис на тім листї,
Що шлюбуєш ти менї служити
Невідступно, доки будеш жити?“

„Чесний отче, справдї се мій запис —
Власноручний підпис мій на ньому“.

„Олександре, ще скажи при сьвідках,
Чи стоїш ти твердо ще в тім слові,
Чи бажаєш може вільним бути?“

„Чесний отче, що менї та воля,
Як не стало раптом серця мого,
Як не стало вірної дружини!
Ой, розбила моє серце скрута,
Погасила сонїчко роспука,
Ізрадила мене Юлїяна,
Ізрадила й кинула самого!
Не хочу́ я тут нї хвилї жити,
Йду тобі я в манастир служити“.

„Олександре, добре нагадай ся,
Щоб не було каяття за пізно!
Твоя жінка слова не сказала,
Як же можеш заочно судити?
Чи се вже таке є певне дїло,
Що втекла вона злякавшись суду?
Може сьвідків лиш пішла шукати!
І чи се вже незрушима правда,
Що зломала шлюбную присягу?“

Відмовляє Олександер гнївно:
„Чесний отче, маю доказ, маю!
Бач, моя сорочка почорнїла!“

Відмовляє тут чернець суворо:
„Чи се певно та сама сорочка?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І чи сам ти не згрішив душею
І вона за гріх твій почорніла?“

Заіскрились в Олександра очи
І за серце вхопила досада
І він скрикнув: „Годі, отче, годі!
Щезла віра й жаль із серця мого!
Вбий же, Боже, ту невірну жінку,
Най до віку втїхи не зазнає,
Най до смерти не знайде спокою,
Най змиєю жре її розпука
За ту ганьбу, що менї зробила!“

Застогнав тут черчик подорожнїй,
Застогнав тут мов від злої рани,
Руки зносить, поглядом благає:
„Стій, нещасний, угамуй ту мову!
Сам себе ти нею побиваєш!
Сам не знаєш, бідний, що говориш,
Сам не знаєш, до кого говориш!
Придиви ся ти менї близенько,
Прислухай ся до голосу мого!
Та не вже мовчить у тебе серце?
Не вже так воно закаменїло,
Що мене пізнать воно не може?
Олександре, друже мій єдиний!“

Тее мовить, бороду зриває,
Відкидає геть каптур чернечий,
Відкриває свої білі груди,
Олександру кидаєсь в обійми.

Олександер слова не говорить,
Лиш з очей горячі сльози ронить,
До грудей подружє любе тисне,
Та їй в очи глянути не сьміє,
Сльози ронить, тяженько зітхає,
Далї тее слово промовляє:

„Горе, горе! Знать тяжка неволя
Мої очи сильно заслїпила,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мої уха сильно заглушила,
Моє серце в камінь застудила,
Що тебе я не пізнав від разу,
Юлїяно, жінко моя мила !“

Теє мовить і голову клонить,
Юлїяни ноги він цїлує,
А з ним разом його стара мати.
А всї гості, ґрафи та барони
Юлїяну величати стали.
І пішла по сьвітї її слава,
І не згине, доки сьвіта стане,
Доки в сьвітї є ще добрі люде,
Доки пісня серце їх чарує.

Ось вам пісня, ось і величанє :
Нема цьвіту кращого на сьвітї,
Як жіноче вірнеє коханє.

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ЗАРУЧИНИ.

ЕТЮД

І. Білоусенка.

Стояв похмурий осінний день. Дощу не було, але повітрє повне було тією неприємною вохкістю, що проймає наскрізь. Брудні, оловяні хмари лїниво сунули у горі, накидаючи на все сїрявий, сумний колїр. Потемнїлі хати так непривітно виглядали з під мокрих стріх, неначе й вони, враз з усїєю природою, переживали тяжку втрату лїтньої ясної доби. Замість колишньої зеленої роскоші садків де-не-де телїпалось на деревинї пожовкле, мокре листє.

Селом їхала чимала бричка, запряжена трьома кіньми. Такі брички добре відомі на Поділю і називають ся „нетичанками“; їми звичайно їздять старосьвітські панки-дїдичі та батюшки, що не потягли ся ще до модних дро́жок та фаетонів. На бричцї з двох боків вбирали в себе очи дві поважні постатї, як видно — пан-отця та його дружини, а по серединї між ними сидїв молодий паничик у величезному кашкетї з кокардою та червоними кантами (випустками); кашкети сї носять укінчені семинаристи, що займають по селах учительські посади, та хотять придбати собі більшої поваги сими ознаками „начальничого“ стану.

У всїх трьох був якийсь надзвичайний, навіть трохи сьвяточний вигляд. Особливо була збентежена матушка. Через те, як вона метушила ся час від часу, та аж нахи-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ляла ся наперед, неначе бажала запомогти бідолашним конятам, що ледве тягли бричку по грузькій дорозі, — знати було, яка її брала велика нетерплячка. Напружений її настрій передавав ся навіть фурманови, що з незвичайною для попівського наймита енергією погукував на коней та похльостував їх батогом, турботно придивляючись разом, чи не порвала ся де мотузяна справа.

Зовсім иньший характер мав сьвяточний вигляд паничика в кашкеті. Обличє його було довге, сухорляве та якогось сірого колїру; сим колїром однаково визначали ся і його лице і очи, і навіть борода та вуса, що встигли вже засіятись по обличю. Він не виявляв разом з иньшими подорожнїми енергічної, веселої нетерплячки, навпаки: він був дуже серіозний і навіть замислений. Думки ледви чи тїшили його своїм змістом, бо сам він якось похнюпив ся, згорбив ся і навіть кашкет з кокардою та кантами, що в звичайні часи так бадьоро здіймав ся у гору, тепер насунув ся мало не на самий ніс і зовсім стратив свій звичайний задиркуватий вигляд.

— Що се наш жених так похнюпив ся? — звернув ся до молодика батюшка, що почував себе тут спокійнїйше за всїх і міг навіть помічати за иньшими. — Так се ви наче не свататись, а на похорон їдете. Е, погано, паничу, не годить ся так! Та я-б на вашому місці ходором ходив тут, а ви мало не румсаєте.

— Та дай ти спокій чоловікови! — обізвалась до його матушка, що була дуже знервована і ладна була причіпитись до чого-б не було. — Чоловік на таке дїло йде, то й мусить обміркувати все, як слїд. Не кождий, як ти, може ходором ходити, їдучи свататись! — додала матушка вже з серцем і не без прикрости.

Той якось нїяково лупнув очима і, винувато усьміхаючись, дивив ся у бік. Пригадав він собі, як сам їхав колись свататись, як справдї не геть-то замислював ся над тим, і щиро пожалкував тепер, що „не обміркував тодї всего, як слїд“...

— Та й чого вам справдї журити ся? — почала сама матушка, звертаючи ся до хлопця. — Що-ж то, ми добра вам не зичимо, чи що? Ви-ж знаєте, що ми не веземо вас аби-куди?

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Воно то так, а все-ж якось...

— Та чого-ж вам ще? Вони-ж люде не бідні, — дадуть все що слїд. Тисячів дві або й три навіть, я голову дам відтяти, що дадуть. Та тож Іванівка — парафія на всю округу. Дітей у їх більше нема, то й все буде ваше. Та я знаю о. Терентія: він не скривдить рідної дитини!

— Коли-ж я її всего раз тільки й бачив...

— А Господи! чи тож конче треба, щоб зо всїєю церемонїєю їздити й бувати, приглядати ся? Бачили її, подобалась вам, — ну й годї! Ви спитайте, чи довго от хоч би й ми з своїм старим знали ся перед шлюбом? А про те живемо! — і матушка спробувала ласкаво поглянути на „свого старого“.

Батюшка на сїм слові знов повернув голову у бік, нїби вглядав ся в чиєсь подвірє, і затаїв не зовсїм легке зітханнє. Замовкла й матушка. Фурман погукував на коней. Жених теж мовчав. Він сам не міг розібрати, що творилось в душі його, — так там усе було неясно, темно, хаотично. Все-ж він розумів, що його сваха надто вже грубо дотикала ся до таких інтімних сторін душі його, які він в усякому разї вважав заповідними. Нїяк не міг він спекатись такого вражіння, що він грає досить стидку ролю безгласного сотворіння, якому, наче на ярмарку, підшукують пару. І в серцї його ворушилось неприємне, навіть вороже почуттє до матушки, яку ранїйше він вважав за великого авторітета в матрімонїяльних, ба навіть і взагалї в сердечних справах; він обурював ся і його підбивало сказати своїй свасї щось незвичайне, неприємне.

Але матушка сего не помічала і провадила своє далї.

— Доки-ж вам справдї оттак вичікувати? — говорила вона. — Вже-ж три роки буде, як ви скінчили семінарию. Не вік же вам учителювати! Треба й женити ся та йти на парафію, а то так і мохом поростете; який, вибачте, дїдько тодї й піде за вас. А Соню я знаю; вона дївчина хороша, господиня. Ви не дивіть ся, що вона трохи засидїлась в дївчатах. Ви думаєте, мало її сватали? Та коли-ж нї, все не до вподоби, все перебирала, якогось принца сподївалась. От і діждалась того, що всїх відбила

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

від себе, нїхто й у двір тепер до неї не плюне. А чим, здаєть ся, не дівчина? Ви може думаєте, що вона така стара вже? Їй Богу, їй тепер усього двадцять третій рік іде. Вона-ж на наших очах і вродилась і виросла, — я-ж знаю!

Довго-б ще матушка провадила свої вмовляння, коли-б коні не довезли нашу компанію до обійстя Іванівського батюшки. В'їзджаючи на подвірє, матушка все-ж уважала за потрібне зробити коротке резюме всїх своїх попереднїх балачок.

— Глядїть же, Петро Даниловичу, — звернулась у останнє до панича матушка, — не повертайте назад оглоблїв. Ми зробимо все, що від нас належить, то й ви не псуйте справи. Покажїть, що ви розумієте своє щастє.

Але Петро Данилович, видно, погано розумів своє щастє. Коли під'їхали вони до самого ґанку, то він так скулив ся, неначе хотїв весь увійти у своє пальто і там глибоко-глибоко заховатись, — що сам сват батюшка жалісливо похитав з співчуттєм головою.

— „Яко овча на заколеніе веде ся, і пред стригущим єго безгласен," — пригадав хлопець слова сьвятого письма, йдучи за матушкою до хати, і зараз же зачервонїв ся з сорому за такі думки свої. Він рішучо підвів обличє і старав ся дивитись просто себе спокійно і гідно.

— Не ведуть же мене силоміць на кару, — підбадьорював він себе, роздягаючись в сїнях, — а сам я з власної волї хочу женити ся. То чого-ж се я такою мокрою куркою повожу ся? Якже погано, аж стидно, їй Богу! Ет! — подумав він з таким обуреннєм, що й не помітив, як се в його вирвало ся в голос.

— Що там? — спитав його батюшка.

— Та не можу пальта скинути. Намокло... злукавив він.

Увійшли в салю. Там зустрів їх господар, що встиг уже надягти новий підрясник і непомітно обсмикував рукави.

— А, сусїди дорогі! Аж ось на силу діждали ся вас! — говорив він, витаючись з батюшкою та з матушкою і скоса поглядаючи на панича.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Та, знаєте, де нам їздити куди! То господарство отсе нїкчемне, то усякі там треби, і так увесь час лине, — відповідав гість-батюшка і, поцїлувавшись тричі з господарем, повернув ся до панича.

— А се наш добрий знайомий, учитель з Бучаківки, Петро Данилович Березовський, „окóнчивший“.

— А! — промовив мимохіть господар, витаючись з паничем. — Прошу сїдати, — звернув ся він до всїх.

— Та й яка-ж негодь тепер, прости Господи! — почав батюшка-гість. — От дорога!

— Еге! Та за те на хлїб добре. Сходить гарно! А у вас як?

— Та й у мене, хвалити Бога, нїчого собі! Підіймаєть ся по трохи!

І почалась звичайна розмова про господарські та парафіяльні справи.

Жених мовчав і ледве завважав на ту розмову. Він чув лиш дещо з того, про що балакали батюшки, і думав про свої особисті справи та ждав, що то буде далї.

* * *

Одностайний, спокійний гук балачки навіяв на його мрії. Думки його линули одна за другою і він почав пригадувати весь свій вік парубочий.

От, скінчивши семінарию, він приїхав до дому. Дома зустріли його з великою радістю та повагою, далеко більшою, нїж коли иньше; батько його був дяком, то й пишав ся, що син його укінчений богослов. Тихо, непомітно проминуло лїто. Петро Данилович то відпочивав від десятилїтної науки, то помагав батькови в господарстві та писанню усяких „клїрових відомостей“. Одержавши посаду учителя церковної школи, він з початку осени поїхав учителювати. Тут трапив ся з ним випадок, що зворушив усе життє його і відняв у його спокій на довгий час. Навіть тепер, коли згадував він про се, щось боляче затремтїло в самій глибинї душі його.

Прибувши на посаду, поїхав він заявитись „наблюдателеви“ (доглядачеви) церковних шкіл. Його, як укін-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ченого, принято дуже прихильно. Там він і побачив її — ту саму жіночу істоту, що вперше примусила серце його забитись якимсь незвичайним, невідомим до того часу для його чуттєм...

Наблюдателева дочка була гарна, проста, весела дівчина. Молодому богословови, що майже не бачив до того часу жіноцтва, дуже мало треба було, аби вона зробила на його сильне, глибоке враження. Молоді мрії зараз найшли собі дійсне справження в особі гарненької наблюдателевої дочки і, вертаючись до дому, він мусів признатись собі, що Галина Марківна, наблюдателева дочка, зворушила всю його душу. Тим то й радів він так, що його запрошено на празник до наблюдателя — на Михайла. Там він знов побачить „її“!

Нетерпляче ждав Павло Данилович празнику. Нарешті настав той бажаний день — і Павло Данилович збирається на перший у своїм життю баль.

Ще зранку йому якось нїяково; він сподівається чогось надзвичайного і, що далї, що більше наближається час виїзджати з дому, тим більше зростає його непевність і навіть страхання чогось невідомого.

От він уже їде. Їхати недалеко — всего кілька верстов — і він наближається до бальової будівлї. Огнї горять, чутно музику. Йому ще більше нїяково; йому здається, що його не приймуть, що над ним насьміють ся, що з ним має трапитись щось надто неприємне і він уже щиро жалкує, що поїхав. Тимчасом бричка стала перед ґанком і він автоматично злїзає, проходить через натовп селян, що зібрались подивити ся на баль, входить до хати.

Сцена витання з господарями та гостями обійшлась як слїд, і він випивши як за напасть шклянку чаю, стоїть уже в юрбі паничів біля порога салї і збирається танцювати. Йому ще не доводилось танцювати так прилюдно, він танцював досї лиш з товаришами в клясї і тепер непевний був, чи вийде що в його.

— І ти вже коло порога, в „запорожському військови“? — обізвав ся до його один товариш. — Чому-ж не танцюєш?

— Та нехай рукавички напну! — відповів він.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Але рукавички давно вже облипли на руцї його і він лиш про людське око совгав по них пальцями. Він не міг наважитись до танцїв, обурював ся на себе за свою соромливість і все-ж не зважав ся почати.

Нарештї помітив він, що „вона“ тільки що відтанцювала і стояла на розї салї, не маючи де сїсти. Неначе якась стороння сила штовхнула його і він попрямував просто до неї. Дївчина вглянувши, що він просить її танцювати, привітно усьміхнулась йому і поклала руку на плече. Він хотїв відповісти їй таким самим привітним усьміхом, але замість того якось напружено скривив губи.

Танцюючи він почував, що його ноги були наче не його, а чиїсь чужі, та ще й до того деревляні. На силу скінчив тур, що здав ся йому безконечним, і посадивши дївчину, попрямував до „запорожського вийська“, певний, що на його всї дивлять ся. Він нїби недбало втирав шіт хусточкою і непомітно поглядав на сторони, як то другі дивлять ся тепер на його. Але скоро помітивши, що геройський його вчинок мав одно субєктивне значіннє і зостав ся без жадного впливу на иньших, він трохи заспокоїв ся.

Скільки мук пережив він у той вечір, скільки тяжких, сердечних мук! Він почував, що Галина Марківна безконечно дорога для него, але не міг нїчим виявити свого почування. З болем у серцї бачив він, як залицялись коло гарної панночки иньші паничі, що були й не кращі за його, але більше вдатні до залицяння, танцїв, жартів, — і він не міг змагатись з ними. Часами й він підходив до неї, балакав з нею і вона була приязна з ним так само, здаєть ся, як і з иньшими, але він добре тямив, що не звернути йому на себе її уваги...

Не в такому настрою повертав ся Павло Данилович від наблюдателя, як колись. Йому було тяжко, невимовно болячо. Він песимістично доводив собі, що він нї до чого не здатен, що не може досягти і обороняти свого щастя, що нїчого йому і жити такому на сьвітї; він зневажав самого себе, навіть гидував собою.

По якімсь часї знов побачив він наблюдателеву дочку, але й ся зустріч мала ті-ж самі наслїдки. Тої-ж

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зими після нового року Галина Марківна віддала ся за його-ж таки товариша і він мусів затаїти в собі на віки своє невдале почуттє.

Три роки минуло з того часу. Він силкував ся забути свою нещасну пригоду. Але часто в клясі, коли він механічно викладав ученикам своїм яку небудь аритметичну справу, перед очима його так і промайнуть бувало чорні, блискучі, з іскрами сьміху оченята... І дарма силкують ся тоді бідні ученики зрозуміти аритметичну тайну; не богато в той день понесуть вони відомостей до дому.

Але за три роки пишний образ красуні встиг таки збліднути в душі хлопця. Він по трохи втягав ся в життє, несьвідомо переймав ся тими самими думками, якими жили і всї навкруг його. Яких небудь сталих потягів до ідеальних інтересів у його не було, то й процес сей скінчив ся дуже натурально і без жадної боротьби. Петро почав гадати про те, що час уже йому шукати парафії та дружини. Так иньші роблять, так мусить робити і він.

Недавно зустрів ся він на якімсь вечерку з Софією Терентєвною, до якої він тепер приїхав свататись. Вони ледве сказали одно одному кілька слів, і самі нїколи не гадали, що може доведеть ся їм укупі вік звікувати. І сего, певна річ, не було-б нїколи, коли-б не заїхав наш панич випадково до сусідки матушки, що мала дуже велику охоту всїх сватати, і коли-б та матушка отсе не привезла його сюди.

— А ваш настоятель уже обсїяв ся? — перепинив його думки господар, щоб бути ввічливим та розважати гостя.

— Та вже, здаєть ся... У нас усї вже обробились, — відповів той.

— Клопоту тепер з тим господарством, клопоту такого, що й не обженеш ся, а чи велика користь з того — спитаєте? — розважав далї гостя господар. — Чи повірите, по два злоті дають менї за пшеницю! — звернув ся вже він до батюшки.

— Та я сам продав на тім тижнї по золотому просо! — заметушив ся той. — Отсе так! Догосподарювались!

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— І то ще добре, чекайте, що воно буде ще! — песимістично завважав господар і поглянув на двері. — Чому се й досі ніхто з жіноцтва не входить до салї?

Матушки, що привезла сватати панича, теж не було в салї. Вона скоро вийшла в жіночі апартаменти оповістити кого слїд про головну мету свого приїзду.

— Здрастуйте, Лукіє Степанівно! — виталась вона з господинею. — На силу отсе зібрались до вас. Вибачайте, що так довго не були! Самі знаєте, що за всяким клопотом не завсїди й можна. Та за те ми тепер не самі приїхали: привезли вам і гостя!...

— Якого? — нїби недбало питала Лукія Степанівна, цїлуючись з гостею.

— Гарного панича — „окончившого“! — промовила гостя, поглянувши на господарську дочку, що теж була тут. Панночка не то здивовано, не то злякано подивилась спершу на гостю, після на маму.

— Спасибі вже на тому, що й самі не цураєтесь нас! — вимовила господиня з більше солодкою приязнею в голосї.

— А ти, Соню, чому не привитаєш ся з Наталїєю Федорівною? — звернулась вона до дочки, що не могла ще отямитись від несподіваної звістки.

— „От і знов... Починаєть ся!“ — промайнуло в голові дївчини.

— Здорова, Соню! Якже ти погарніла! Як ягідка доспіла, — натякнула гостя, на-пів прихильно, на-пів лукаво дивлячись на дївчину.

— Вибачайте, Наталіє Федорівно, що ми такі як куховарки засмальцьовані, — перебила господиня. — Ми вже, коли ласка ваша, одягнемось трохи задля гостей.

— А, одягайтесь, одягайтесь! Я вам заваджати не буду! Піду хиба послухаю, про що наші старі гомонять.

— Ну, Соню, — почала мати, коли гостя вийшла, — хвалити Бога, трапляєть ся чоловік, то й треба його держатись. Бач, відбила людей своїм вередуванням, та й не дуже тепер заглядають до нас. Коли й сему відмовиш, то й не загляне вже нїхто. Сьвіти тодї сивим волосом до самої смерти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Та хиба-ж, мамо, тілько й щастя, щоб вийти заміж? Та краще вже цілий вік так бути, ніж з нелюбом жити!

— Говори своє! — перебила мати. — Щож ти будеш сама робити?

— Я-ж просила вас, мамо, пустіть в сільські учительки, не завязуйте менї віку своїми руками!

— Що? Щоб я тебе пустила в учительки, наче яку останню? Та скорійше я живу тебе в труну положу, ніж дозволю тобі се! От що вигадала, в учительки! Наслухалась усякої дурниці від тих божевільних студентів, та й сама разом з ними збожеволїла. Та забудь собі про се й думати! Але що тут нам балакати: нас ждуть гості. Одягай ся і виходи зараз менї! Чуєш?

— Мамо! мамо! Не губіть мене!

— Слухай, Соню, я з тобою більше розводитись не буду! Наговорила ся вже досить попереду, аж обридло! Кажу тобі в останнє, що потурати твоїм вигадкам я більше не стану! Я думала, сподївалась, що ти сама порозумнїйшаєш, але сему, як бачу, краю не буде! То й годі вже, кажу тобі просто! Коли ти ще раз відмовиш кому небудь, або не підеш за отсего, що там приїхав, то попамятаєш мене! Ти ще мене не знаєш! Бери-ж, одягай ся!

Мати повернула ся та й вийшла з комнати, ще й дверима гуркнула. Видно було по всьому, що сперечатись тепер з нею годі.

Дівчина схилила ся на комоду, закрила лице руками і тяжко-гірко ридала. Все тїло її тріпалось, як у підстріленої пташки в передсмертній аґонії. Вона здержувала ридання, а вони вирывались з грудей з таким важким хлипанням, наче там обривалось саме серце. І справді, серце в неї рвало ся від болю. Перед нею одна за другою хутко проносились картини всего життя її, наче в калейдоскопі; бувають же часи, коли за кілька хвилин переживаєть ся усе життє.

От пригадуєть ся їй роскішний літнїй день. Було сьвято; сонце повертало вже на вечір. На нїй, ще маленькій дівчинї, було таке славне рожеве убраннє, що так її подобало ся. Вона сплела у квітнику віночок, поклала на

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

голову. Мати саме тоді показала ся на ґанку і вона прожогом кинулась їй на шию.

— Царівно ти моя, королівно! — говорила мати, цілуючи її. — За кого я віддам тебе? За царевича, чи за королевича?

— Ні за кого не хочу! Я з тобою завсіди буду, мамо!

— Гляди-ж, не кидай мене! Не кинеш?

— Ні! — відказувала дівчинка і міцно пригорталась до лона своєї любої матери, та цілувала її в уста, в лице, в чоло, в очи.

А тепер? — „іди за отого, що онтам приїхав!“ — не знаючи навіть, що він і який він...

І тяжкі ридання ще гірше душать дівчину.

Знов стає далі перед очима її друга картина. Велика саля пансіону духовної школи, де вона вчила ся. Неділя. В салі богато людей; то родичі та знайомі школярок поприходили їх навістити. Стоїть стриманий гомін та стукіт. Вона вже у пятій клясі і теж ходить по салі з своїм знайомим семінаристом та балакає з ним. Він старший за неї, більше і навіть так богато знає, так хорошо говорить про все, їй так мило його слухати. Непомітно ллєть ся, пливе їх розмова про книжкових героїв, про їх ясну або лиху долю, про людське щастє та бідуваннє. Скільки наівности було в тім рожевім маріннї і разом скільки невимовно солодкої принади!

А тепер? — „Та забудь собі про се і думати!“

І ще гірше здрігались груди її від тяжкого ридання...

А то знов проходить перед нею ще иньша картина.

Вечеріє. Садочок. Вона гуляє з тим самим семінаристом-сусідою, тепер уже студентом, і між ними йде жвава, горяча розмова — про працю на користь рідного народу. І так просто, так ясно, так хорошо все було тоді! Вона була щаслива. Вона любила, несьвідомо для себе самої любила сього товариша свого дитинного віку. І слова його глибоко-глибоко, у саме серце западали її і впливали на неї до ентузиязму. Якби охочо віддалась вона на саму тяжку працю! Чого-б не зробила, чого-б не досягла вона поруч з „ним“? А тепер? — „Наслухалась усякої дурниці

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

від тих божевільних студентів, та й сама збожеволіла разом з ними!“

— Де-ж ви ділись, мої мрії, моє щастє? — вимовляла вона. — Де ви?

Їй здавалось, що серце її обірветь ся від болю, що груди розірвуть ся від гіркого ридання. Вона кинулась на подушки і, припавши до них, хотіла так задушити свої ридання. А вони не спинялись і слези лились... То вона виливала їми свої найкращі думки, ховала на віки свої найкращі заміри, бажання...

Трохи згодом вона затихла. Вона наче вирвала з душі, вилляла все, що було, і тепер в неї все там спустошіло: анї щастя, нї болю, нї думки. Все затерпло, задеревіло.

* * *

Коли ввійшла у комнату мати, вона була спокійна та холодна, як мрамор. Лишень червоні очи, що з'являли слїди недавнїх слїз, могли сьвідчити про те, яку душевну муку пережила вона.

— Що-ж, ти вдягаєш ся? — спитала мати вже без крику і пильно вдивляючись в її блїде обличє.

— Зараз буду, — відповіла вона і підійшла до шафи.

Мати помогла їй роскрити шафу, знайти одежу і одягти ся. Дівчина механічно, пасивно робила все, що казала їй мати. Одягла ся, зачесала ся, напудрила ся, — все було як слїд.

Вийшла в салю, привиталась з батюшкою і стала перед паничем. Вона не могла собі уявити його живою істотою; його послала їй слїпа доля, і вона мимоволї вважала його за якесь бездушне з'явище нерозумного фатуму. Тим-то вона так спокійно, пильно вдивлялась в його, неначе то був не живий чоловік, якому могло бути нїяково від такого погляду.

Ледве стиснувши паничеви руку, вона сїла на стільцї по другій половинї комнати і почала механічно слухати те, про що говорилось. Між батюшками тягла ся ще безконечна розмова про архиєрея.

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Петро Данилович, як і перше, не брав участи в розмові. Тепер він цілком віддав ся думці: як би і з чого почати бесіду з панною? Він розумів, що головна дієва особа тут — він, що усі иньші тільки другорядні персонажі, виведені лишень задля його; а між тим він нічим не виявляє жадної діяльности. Се його дуже бентежило і він почував себе погано. Нарешті він наважив ся і рішучо вставши, попростував до панни.

— Ви давно вже живете на селі? — спитав він, сідаючи біля неї.

— Та вже сім років! З того саме часу, як скінчила пансіона.

„От тобі й спитав!“ — схаменув ся Петро Данилович. — Та якже-ж можна було так питати: я-ж натякнув їй сим, що вона засиділась в дівчатах. Ото втяв!“

— Ну, і певно нудьгуєте тут, тягне все десь вас у город? — питав ся він далі, щоб поправити своє попереднє недоладне питаннє.

— Ні! Города я зовсім не знаю, бо жила в йому тоді ще, як була в школах; та тоді я його, можна сказати, й не бачила навіть. А до села я звикла і люблю його.

„Тьфу! Яку-ж я знов дурницю спитав ся!“ — вилаяв себе знов Петро Данилович. — „І з чого я взяв, що вона повинна любити город?! Сам я такий городянин, чи що? От вшкварив з дуба!“

Тим самим чином вела ся між ними розмова ще декільки часу. Після, коли почали вони згадувати той баль, що був на тім тижні і на якому вони познайомились, балачка пішла вже трохи легче і не так часто гальмувала. А все-ж не виходила вона із сфери річей зовсім стороннїх для обох їх. І він і вона знали, що одно за одним помічають, наглядають, і се відіймало від їх розмови той елемент щирости, який так зближає людей у розмові.

Тимчасом подали закуску. Усі посідали так, що паничеви з панною треба було сісти поруч. Розмова за столом теж велась між старими осібно, щоб дати змогу молодим перебалакати. Матушки обмірковували найраціональнійший спосіб, як солити огірки, щоб вони були тверді та хру-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

пали, коли їх їсти, а пан-отці по кількох чарках перейшли до дуже пекучого питання — церковних шкіл.

— Та й морока з отими школами, чисте горе! — палко промовляв гість, що встиг уже трохи зачервонітись — чи від палкої розмови, чи від чого иньшого. — Хоч ти йому вроди ту школу, аби була — та й годі! Де-ж ми коштів, питаю, дістанемо, щоб заводити школи? Та ми-ж і так жебраємо зо всіх боків у мужика, — то ще й на се жебрати, просити, благати в його: „Зроби се, любко, задля мене?“ Та він навмисне не зробить, коли буде знати, що се він менї робить за ласку.

— Так, так! — говорив господар більше спокійним тоном. — Скільки не намагаю ся, більш сорока карбованців так і не дають учителеви. А наблюдатель допікає: „Чому, каже, не дають більше, коли село у вас велике? Чому не дають?!“ Піди та й спитай їх, чому не дають: бо не хотять! І не дадуть, — і нїчого їм не вдієш!

— А ти відвічай за все! — додав гість. — Наче я або ви винні що тут! Ну, та й який же може бути вчитель на сорок карбованців, коли добрий свинопас мало не стільки бере?!

— Ет! Одно слово! — похитав головою о. Терентій. — А може-б ви ще чарочку випили, — помагає від катару; сам на дубовій омелї настоював, — відколи пю, зовсїм менї иньше.

Випили ще по чарочцї протикатарної настойки і ще більше палу прибуло до розмови. Молоді-ж сидїли мовчки та вдавали, що слухають балачку, а справдї кожде думало свою думу.

— „Отсе після закуски треба довести справу до краю, — думав хлопець. — Здаєть ся дїло просте й видне, а гляди-ж, наче якийсь страх розбирає, немов на екзамен виходиш. Та чого я вагаю ся? Таж женитись менї треба? Се я давно порішив! Кращої дївчини я не знайду! Так подобаєть ся вона менї, хоч всего її другий раз бачу! Хороша, здорова, розумна, — їй-Богу, розумнїйша навіть за мене! Яким же я дурнем поводив ся з нею, особливо з початку! Та й не диво: як я вчив ся в семінариї! Так, аби лиш перетягали з класа в клас. А читав я й зовсїм

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мало: анї трохи не дбав про те, щоб розвинути ся. Безпремінно, як одержу парафію, треба буде виписати ґазету та ще який духовний журнал. Який би? „Странникъ“, „Душеполезное Чтеніе“ або — найкраще — „Вѣру и Разумъ“: се журнал серіозний, навіть фільософський, аж не розумієш часом до путя, що він провадить. Треба, треба!“

— „Та про що се я? — схаменув ся Петро Данилович. — Думаю про якусь там „Вѣру и Разумъ“, а тут зараз... Але що-ж се я, справдї? Чого страхаю ся? Хиба що гарбуза страшно? Гм! Чи піде вона за мене? Сваха присягаєть ся, що піде. Та й мабуть, що так, бо більше нїхто й не трапляєть ся. Ну, то й сьміливо підступай, Петре! Після закуски безпремінно треба!“

І хлопець скоса позирнув на свою сусїдку.

А та сидїла блїда, вперши очи в тарілку. Час для неї тяг ся страшенно довго, їй невимовно тяжко було сидїти, але вона все-ж бажала, щоби та закуска нїколи не скінчилась, бо після неї... І дївчина мимоволї закривала очи, коли думала, що буде після того.

Нарештї закуска скінчилась. Дївчина, вставши зза стола, підійшла до фортепяна і сперлась на його, дивлячись без жадної думки в якісь ноти.

До неї підійшов Петро Данилович.

— Ви граєте на фортепянї? — спитав він у неї.

— Так, трохи... Для себе.

— Знаєте, що я вам маю казати, Софіє Терентївно? — промовив знов панич трохи перегодом.

— Що? — мимохіть вирвалось у дївчини. — „О, вже!“ — промайнуло в неї в голові, і вся вона похолола.

— Чи підете ви за мене? — спитав Петро Данилович якимсь глухим, не своїм голосом. — „Що — се я? — враз подумав він. — Як се в мене вийшло? Невже-ж справдї?“

— Піду! — відповіла панна, не зміняючи пози, без жадної думки в голові...

Хлопець не знав, що йому робити. Тут вперше почув він, що десь у глибинї душі його підіймаєть ся й росте якесь невимовно велике чуттє і заповняє всю його душу. Йому чогось гидко, соромно самого себе, неначе він про-

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шпетив ся у чомусь дуже поганому, неначе він тяжко скривдив якесь слабе, невинне, беззахистне сотворіннє. Він неначе сам бачить, як він погано усьміхаєть ся, як у його нервово скривили ся губи. Сам не знаючи для чого, він узяв руку панночки, піднїс до губів і поцїлував. Рука була холодна, як лед.

— Еге-ге! Он воно як! — вигукнув сват, побачивши се.

— От ви як! — защебетала й сваха. — Давно-б так; а то сидять собі, наче й не вони. Подивись тільки на їх та вір їм після того!

Молоду пару обступили. Свати поздоровляли, батьки благословляли її. Молоді стояли нї в сих, нї в тих. У неї на блїдих щоках повиступали червоні плями, а він усе так само нїяково усьміхав ся, наче в чому прошпетив ся. Петро Данилович хотїв уже зігнати той дурний усьміх, але він нїби застиг на устах у його і не сходив.

Коли вся церемонїя скінчила ся, старі знов віддїлились у окремий гурт і залишили молодих балакати на одинцї.

Пройшла з година часу і жених вийшов у свою ролю. Він забув своє перше почуттє невдоволення на себе, звернувши все на свою бурсацьку соромливість, скоро заспокоїв ся і був навіть задоволений, що все так стало ся.

— Вас не здивувало се? — питав він у молодої, вже любязно усьміхаючись до неї.

— Нї, — відповіла та, аби що небудь сказати.

— Воно спершу може таки здати ся дивним, що ми, так мало знайомі, і... посватались. Але-ж хиба для справжньої симпатиї безпремінно потрібні усї звичайні заходи так званого залицяння?

— Та певно! — відповіла невважливо дївчина.

Петро Данилович був зовсїм задоволений собою. Він довго ще говорив з своєю молодою на сю тему та так добірно, красномовно, що й сам не сподївав ся сего від себе. Він забув лишень, що провадив те саме, що так недавно говорила йому матушка-сваха і проти чого ще недавно обурювалось чисте, чесне почуттє його.

Після вечері, геть за північ, свати з женихом поїхали.

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— А що? — не втерпіла спитати матушка, скоро сїли на бричку і рушили від порога. — Я не казала?

Молодий не відповів нїчого і лиш задоволено усьміхав ся у нічній темряві.

— А як вам Соня подобалась? — приставала таки сваха.

— Та нїчого собі! — повагом, авторітетно промовив жених. — Тільки серіозна дуже, мовчить усе, — додав він, видимо, імпонуючи своєю тверезою обєктивністю навіть в справах сердечних.

— То нїчого! Хиба краще, коли вєть ся дзиґою? Се, принаймнї, людина вже певна. Вона буде вас шанувати та любити краще від якої, прости Господи, вертихвостки! Та ви повинні Богу що дня дякувати за таку жінку! — мало не з обуреннєм закінчила матушка.

— Се ще хто знає! — фатовато промовив панич.

І довго ще вмовляла та впевняла його матушка, та розмальовувала йому, як його буде дружина любити та шанувати, як вона мало не молити-меть ся на його.

Петро Данилович майже не сперечав ся. Він задоволено, з непевною вірою слухав усе те, бо сам був тої-ж думки, і лиш часами, з якоїсь показної соромливости вступав в опозицию з матушкою; але якби міг хто помітити під нічною темрявою вираз його обличя, то спостеріг би, що опозиция та була дуже нещирою. Обличє хлопцеве аж сяяло певністю та задоволеннєм. Навіть кашкет з кантами прийняв свій впевненно-задиркуватий вигляд, і кокарда знов підняла ся в гору.

А в хатї, з якої що іно виїхала ся задоволена компанїя, йшла иньша розмова.

Випровадивши гостей, Софія Терентївна пішла просто до своєї комнати, сїла на ліжко і хвилин скілька сиділа, стиснувши голову руками. Усе, що стало ся, здавалось її до сего часу одним тяжким сном. Але доперва як все зникло з очей, зрозуміла вона значіннє того, що скоїлось з нею за останнїх кілька хвилин. З якимсь непевним острахом рівняла вона сьогочасне становище своє з дотеперішнїм і з розпукою казала собі, що все стало ся без повороту, без жадної надії на відміну.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Знов підступали їй до горла пекучі сльози, знов залунало по комнатї глухе, важке риданнє. Коли-б тільки та подушка, до якої припала дівчина, могла що зрозуміти, про яке-б велике горе вона довідалась! Тут був — і біль несправдженнх молодих надій, і сум зламаних чистих замірів та поривань, і безпросьвітний відчай загубленого на віки життя...

Увійшла в комнату мати і стала над дочкою, сумно дивлячись на неї.

— Чого ти, Соню, чого ти, серце? — звернула ся вона до дочки. — Чого ти плачеш?

— Мамо, мамо! Що ви зо мною зробили? — ридала вона.

— Сеж хиба я? — промовила мати з сльозами. — Хиба-ж я ворог тобі, хиба-ж ти не рідна, не мила для мене? Думаєш, мене серце не болить, на тебе дивлючись? Та що будеш робити: все-ж одно, треба коли небудь. Треба, серце моє, треба! Не плач же, сльозами нїчого не вдїєш! — казала мати, схиляючись до дочки на подушку і плачучи враз із нею.

І в комнатї чути було гірке, задушене риданнє дочки та тихе, щире хлипаннє матери; обидві вони оплакували і на віки ховали свої надії.

А з другої комнати чутно було гуркіт посуди, що попрятували наймички після бучних заручин.

4 цьвітня 1898.

Generated on 2015-07-10 19:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мій похресник.

ОПОВІДАНЄ

Стефана Пятки.

I.

Іду я собі в великім постї з „поклонів“ вечером до дому, та нїби молю ся на сон грядущий. Приходжу під свою лїсу*), а в моїй хатї вже сьвітить ся; жінка вернула борше з церкви і сьпіває з челядю „Всепітої“. Зупинив ся я, заслухав ся, стою при лїсї, не йду до хати. А на дворі темно, тілько зорі на небі миготять і вітрець фучить собі, аж моя старесенька верба сварить ся і сусїдова стодїлчина поскрипує...

— Ґвалт! ґвалт! — кричить хтось коло корчми... Бють когось... Хтось гатить наче цїпом по сирім вівсянім снопі і не відпочиває. Павх!.. павх!.. молотить на акорд. А молочений дре ся на весь сьвіт. Чийсь знайомий голос! А, се голос бідного дротаря Савки... Він достойменно так кричить, коли йде по хатах. Алеж той чоловік навіть не знає, куди двері отвирають ся в корчмі... То певно мій похресник Гаврило Цапик „женить ся“: заніс до Жида мішок голини**) з батьківського сусїка, замаківчив брагою

*) Лїса — ворота городжені з хворосту.

**) Голина́ — тверде збіжє в протиставленю до вівса.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

головище і комусь віднимає роботящу силу. Нескоротана година з кметевим сином!.. Ні весіля, ні хрестини не обійдуть ся без лиха; всюди він накоїть, усюди ним диявол верже і лиха натворить. Вигодував же собі мій омежник потіху на свою старість, вигодував! Волос волоса на його голові шукає, так йому одинак синівськими руками обчімхав! А які величні хрестини справляв старий своєму первородному! Скілько здекуції наплатив ся, щоби Гаврильцьо не ходив до школи! Скілько соток видав, заким його викупив з війська! Страх, що він на него росипав ся... А тепер має з него славу: нищить Гаврило батьківське добро, нищить працю і то ще й як нищить! Де може що урвати, чи в сусіку, чи в стодолі, чи на поді, чи в коморі, чи в хаті, все хапає і несе до корчми!

От так собі думаючи, стою при моїй лісі, жду, чи борзо той крик перестане. Якось притихло, щось надбігло коло мене ницьки, наче вівця замотиличена, і просто під стодолу поміж житні околоти. Хто то побіг?... Пес не пес, безрога не безрога, ні, то щось на двох ногах почалапкало...

Біжить і щось друге, бігмеж то біжить і то просто на мене. Скочив я незамітно під пліт, а тото щось тарах! колом по плоті, аж мене по шапці засягнуло. О малий волос, а з моєї голови було би тілько черепє.

— Та що ти, душогубе, робиш? — крикнув я і вхопив за дубовий кіл, щоби другий раз не захотів іще ним лїпше поправити.

— Та бачите що — повідає менї рівнодушно мій похресник Гаврило Цапик, — я гадав, що то Федір Півкорець або Микита Найда... не побігли вони туди?

— Щось побігло, синочку, туди по під мій сад у поточину, але не знаю хто. Бігай, то їх доженеш...

Та що я мав казати навідженому галайкови? Від біди і полу врізуй...

Старахкотів мій похресник колом по плоті, аж вікна забренькотїли, пігнав за галай сьвіта.*)

Відхилила моя стара бережно сінні двері і питає: „Хто там?“

*) Бог зна куди, у безвісти.

Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Я... я... не бій ся, Дух сьвятий при тобі! — одвічаю.

— То ти, старий?.. Чи не стид тобі хлопячий дур по ночи виправляти? Страшити мене й челядь?...

— Гарний менї хлопячий дур — кажу їй і розповідаю, як то моя грішна душа ось-ось була би мусїла переселити ся на той сьвіт.

Запираю лїсу, хочу ще глянути, хто там спрятав ся під стодолу між околоти, та тут я задебелїв таки на місцї: на півночи засвитало, кровава луна пів неба осьвітила, вітер несе горою іскри понад самим селом. Горить десь, сильно горить! Усе бачу довкола, навіть мою стару з кочергою на сїннім порозї... А від лїси до порога в мене шмат великий, кільканацять телїг з великими драбинами можна помістити. Що раз лучше провиднює ся: уже й кусень люшнї під задвірною коморою бачу...

— Осторожно з огнем! — зарипіли оба церковні сторожі рівночасно, ось тут менї за плечима.

— То ви, нанашку? — питає мене оден. — Ми вас хотїли збудити. Дивіть, Попелї горять.

— Нї, то не Попелї, лише Борислав — одвічає другий — бо богато машин трубить.

І дїйсно, машини ревіли безперестанно, а від того реву по горах такий відгомін, наче дияволи з пекла поблудили і скликують ся до купи, аж похрипли.

Виліз і той, що спрятав ся в мої околоти, суне просто до нас, а стогне і храпить, мов недорізана добичина.*)

— Йой голова!... йой груди! — каже. — Нїчого не виджу, нїчого не знаю, що зо мною дїє ся... Де я?... Заведїть мене, хто в Бога вірує, до моїх дїтей, до моєї жінки...

Пізнав я зараз, пізнали й сторожі, хто то?... Савка Боженька, бідний дротарище. Вертав з роботи до себе і на свою біду перший раз коротшою дорогою по при корчму. Гаврило Цапик посварив ся за якусь дурницю з товаришами. Пустив ся з корчми за Півкірцем і Най-

*) Доби́чє або добичина — скотина.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

дою, наскочив на потемки на бідного Савку і відняв йому здоровлє не знати за що і по що!

Упав Савка на землю. Що з ним дїєть ся? Ніч, пітьма, лежить хлопище під ногами, храпить... Треба нести де на видїк, придивити ся, що йому хибує. Вніс я зі сторожами Савку до своєї хати. Отче предвічний! тілько просто в деревище класти. Одіж уся в крови, два скрутлї дротя при ремени в крови, а на голові аж чотири рани, хоч руку пхай! Кров уже не тече, тілько слезить потроха з одного місця, де не скипіла. Нїяко смертельного держати у себе, коли має свою хату. Велїв я запрягти конї, завіз нещасного Савку до його хати, та ще за те набрав від його жінки, порядно набрав! До смерти не скажу того нїкому. Хтось з тих замаківчених гонивітрів дав знати, що то я Савку забив, як вертав з поклонів, а невіста з великої розпуки як чепила ся до мене, то я ледво з кіньми утїк.

Вернув я до дому і вже цїлу ніч не спав. Жаль менї було бідного Савки: шестеро дробу, мати старенька і сестра сїдуля калїка з двома горбами, все те осиротить, коли потахне, і то ще неповинною смертю. Чоловік, що не знає, де двері в корчмі отвирають ся, поніс таку тяжку кару з рук замаківченого Гаврила Цапика, мого похресника! По що, Господи, таких невіжих цапів на сьвітї? — спитав я навпослїд і почав бити ся сильно в груди, що така грішна гадка з відкись приплила менї до голови...

II.

Приїхав досьвіта Дувидків комісар, пан Карнїцкий, забрав мене з кількома нашими Швабами на телїгу і завіз просто до Бориславa на те згарище, де в ночи горіло.

По дорозї розповідав нам, що пять домів згоріло, сорок родин лишило ся без даху, переважно шинкарів, а в додатку і один доктор з численною родиною. — Мій „капчук“ — каже пан Карнїцкий — велїв менї майстрів скликати і дерево обрабляти, аби зараз по асекурацийній комісиї можна брати ся до будівлї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Добрий панище, той Дувидків комісар Карніцкий: мене завсїгди бере з тими Швабами до роботи, а вже що щирий, то щирий: видиш*) би остатню рубатку**) з себе стягнув і бідному дав... Часом розповідає менї — і нїчого не соромить ся — що Дувидкові села належали колись до стрийка Карніцкого, а тепер він мусить комісарювати у Жида. А не любить Жидів страх! Свого пана дїдича інакше не називає, лише „мій капчук“. Та що з того?.. Мусить служити і скакати, як Дувидко заграє, а то все ради насущного.

Під'їздимо до згарища, а тут здвиг такий, ігла не впала би на землю; все біжить до пожарища; весь хрещений і нехрещений народ зглотив ся, як в салаши вівцї, і чогось сьміє ся. Пропхав ся і я на простовільне місце, дивлюсь на той майдан покритий купами румовища, і своїм очам не вірю. По згарищу ходить мій похресник Гаврило Цапик, розпорпує углє в тих місцях, де ще курить ся, збирає перегорілі цьвяхи, і ховає за пазуху. Одяг на нїм як завсїгди сьвяточний: гуня тілько що з ігли, заперезана червоним чересом, чоботи „пасовані“ до ноги, з поморщеними „польськими“ холявами, а з під „кайстрової“ крисанї буйні чорні кучері аж вилискують ся, такі вимазані-вилизані, лиш би йому дружбити. Де він тут воскрес? Яка доля занесла його сюди? Певно мусїв довідати ся, що Савка ледво́ буде жити, отже хитро-мудро утїк із села, щоби міг сказати: „Мене тої ночи не було в селї, як дротаря забили“. А далеко утїк, дуже далеко! Майже цїлу милю від своєї загороди. І ходить по згарищу, глипає довкола себе і немов не бачить нїчого; аж до самого шандара підійшов, і того не бачить, як шандар ладить ся пхнути його кольбою в груди і не слухає, як люде молять шандара: „Нехайте, ждїть пане, нехай збирає більше, побачимо, що він з тими цьвяхами зробить!“

На що йому тих цьвяхів, по що тої жужелицї? — гадаю собі. А соромно менї, що тілько божого миру з мого похресника глумить ся. Чи він справдї одурів від пере-

---

*) Видиш — в підгірськім диялектї мабуть.

**) Рубатка — сорочка.

Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

пою, чи тілько вдає з себе дурного? Підійшов би до него, сказав би йому: „Іди геть, не роби з себе публїки!“ Та бою ся: ануж знов приступить до него лихий, ануж кине ся на мене, зневажить або й заїде своїми здоровенними пястуками між очи.

Назбирав мій Гаврило Цапик тих цьвяхів кілька пригорщів, аж обі пазухи повідставали, і ще збирає. Поправив крисаню „на бакир“, лїзе ще в яму з заваленої пивницї. Яма по шию, люде з пагірка все бачуть, що мій похресник там робить.

— Тепер... тепер... дивіть ся добре!.. то була докторова пивниця!... Він щось з відтам витягне! — говорять собі люде і з великої радости мало в руки не плещуть.

Нипає Гаврило по тій розваленій пивницї, лазить по углях, другої мари глядає. Витягнув якийсь зелїзний горнець, заглядає в него і носом покручує... тарах! кинув горшком на згарище самому презесови пожарної сторожі під ноги. Порпає дальше в углю, роз'ятрив огонь, закурило ся, горить, полумє бухнуло з ями і лиже купу бочок оброплених, добирає ся до сусїдної жидівської хати.

Звайкали Жиди, кинули ся в ростїч. Пожарна сторожа пустила сильну струю води з сикавки просто на мого похресника; гасять пивницю, а попри пивницю вже й Гаврила обливають.

Вискочив Гаврило Цапик із ями, а з сикавки вода йому і в очи і в рот і в уши бє так сильно, дихнути не дає, втїкати годї. Знитив ся, порачкував за купу бочок а з відтам до комина...

— Не руште божевільного! — молять люде полїцаїв.

Нї, не слухають полїцаї: витягли Гаврила Цапика з комина і от так собі, як полїцаї, мацають мого похресника, нїби жартом „ревідують“. А він не дає ся. Обалив від разу трьох, виліз одному на груди, держить колїнами, а других гáцмолить пястуками, де може засягнути. Ба, вже й до шаблюки добрав ся: відірвав полїцаєви разом з ременем і грубшим кінцем як чередар пугою вививає, і все: трас!... трас!... то по голові, то по зубах, а сам такий лютий, аж запінив ся.

— Віват! — кричать Жиди.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Славно! — вереденять ся наші.

Діждали ся божі людонькове комéдиї без грошей.

Прибігла пожарна сторожа, поліция, шандари, спромогли Гаврила Цапика борше, ніж я того надіяв ся: скували моторного лéтіня зелізними путами, положили як зарізаного барана на оброплені бочки — ревідують. Знайшли у него за пазухою ті перегорілі цьвяхи, знайшли ще якусь коробочку. Коробочка нїби срібна, нїби бакванова, а в коробочці протичка, що то нею лїкар запускає якусь там ганьбу недужим за шкуру...

Зловили злодія! В ночи, в часі пожежі покрадено богато ріжних річей; золоті, срібні годинники, шуби, сьвічники, докторови щось кілька тисяч зі столика, і нїкого не зловили, аж його одного, мого похресника, придибали з краденим.

Витягнули Гаврила на різницьку телїгу, а він ще мече собою, ще кинув одного з воза на землю; аж привязали його посторонками до дошки, ще кілька сїло на него і так повезли сухоребрими шкапами до комуни.

— Куме Пилипе! — говорю я поліцийному фірерови — тут, видúш, ваш брат нинї є, той із Синевідська.

— Абож я того випираю ся? — одвічає менї Пилип. — Коли хочете подивити ся на него, то йдіть до комуни, він там бриндзю і сливки продає.

— Бриндзя і сливки — марниця, я хотів вам пригадати, що ви також мужицька дитина. Я за-про нашого похресника. Адже й ви належите до тих трийцятеро, що в імени „Гавриіла“ відрікали ся в притворі церковнім „Сатани і всіх слуг єго“, пригадуєте собі?.. Дві недїлї ми сьпівали многая лїта новохрещеному Гавриілови... А вже що пили, то пили... Старого Цапка, його дїда, жіноцтво так обілляло горівкою, як гарну дівчину в обливаний понеділок, що не хотів пити... Не карайте так тяжко нашого похресника, поможіть йому вилабудати ся з недолї, ви також його нанашко.

— Шлячок тяженький нехай трафить такого похресника і його дурну голову! — каже менї кум Пилип, фірер. — Но що йому та докторська протичка?... Скажіть, витолкуйте!... Хиба в свою замаківчену голову хотів собі встро-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мити? А знайшли в него ту холєру, нїчого ще такого не стало ся: тут ще не таких злодіїв пускають, аби тілько біда з очей щезла... А той зараз до чоловіка з пястуками... Дивіть ся на мій кабат, на штани!... Другий раз маю на собі... Подер до хтему... Двом полїцаям витовк зуби, одному поломав шаблю, ще й до шандара на баґнет садив ся... Що я тому пораджу, що розуму в него нема й на полику, лише худобяча бутна сила? Пожди, паничику, так не йде... Потямиш ти нинїшнїй день до гробової дошки... Тут один із тих, що його заковували, має такі зелїзні перстінцї, що як візьме на руку і всадить ними вола межи очи, так віл зараз здохне... Мабуть і його тим щупнув під груди!...

— Та де ви його тепер спрятали?

— До комуни повезли, а потому до калитки на сховок. Та от ходїть, подивимо ся...

III.

Тепер коло комуни стало глїтно, ще більше нїж коло згарища. Рої пейсатих аж мало на дахи не лїзуть, аби видїти спутаного ґоя. Сам Пилип, фірер, робив собі й менї дорогу. На порозї „згальтував“ нас шандар, але зараз пустив до середини. Входимо, сидить мій похресник в першій комнатї разом з податковими грабежами, і три полїцаї стережуть його наче не знати якого розбійника. Заглянув я в другу комнату, а там панів тьма: нотар, адвокат, доктор, директор, судия, якісь Нїмцї, Жиди, Поляки і один, нїби Русин, почтар, чогось межи них заблукав ся. Вони частували ся вином і купували від свата Синевідського сливки і бриндзю; на мого похресника нїхто й не дивив ся.

Посунули полїцаї мого похресника дальше під стїну, а кум фірер Пилип до них кричить:

— В кут!.. дальше в кут!.. Не бачите, що тут телєфон?... Хтось може буде кликати.

Дивлю ся, що то за телєфон? Мала скринчина прибита до стїни, в переднім затвари в самій серединї кру-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

гла нїби табакирка, нїби пушка, а по боках висять два товкачики на зелених мотузках... Отсе назвав мій кум телєфоном і велїв зпід него посунути Гаврила дальше в кут, аби не попсувати.

Сидить мій похресник в кутї, вже не той бундючний сїльський заведїя, але немічний дїд-прошак при дорозї, а виглядає — Спасителю предвічний!.. спосочений, весь у крови, з гунї тілько шмати, поморщені холяви з „ревідунку“ порізані, а лице, що головня!... Руки попухли, зелїзні пута в'їли ся в тїло, а на голові над самим чолом пляш, наче хто окропом випарив.

Глянув я на похресника Гаврила, глянув і він на мене, та немирним оком.

— А що, нанашку, добре я сиджу? — питає мене Гаврило.

— Ой добре! одвічаю. — Ворогів наших сохрани Господи від такого доброго.

— Бодайже й ви такого діждали ся! — бажає менї мій похресник.

— А я за що?.. Та ти збирав цьвяхи на згарищу... На що тобі було тої жужелицї?..

— А щоби й на вашу голову такий розум зайшов.

— Ну, дивіть ся, люде добрі... Зачепи ся з бідою! Скажи йому з найщиріїшого серця, а воно тобі ось як! Та лихо би його й зачіпало, не я... Сам мене зачіпив.

Зареготали ся полїцаї, глумлять ся з мене старого, і ще Гаврила піддратовують: — Сип нанашкови! Сип горячого! Ану! Ану!

— Маєте за своє — говорить кум Пилип. — Добре вам так... Не обставайте за дурним Цапком. У мене на таких похресників лиш одно сьвятить ся: грим! з відси й звідти, і ще під бороду на додаток...

— Брате Пилипе, не гримай, бо перегримаєш — відзиває ся на те аж з другої комнати сват Бойко Синевідський. — Подиви парубкови на груди... Чотири сині шпінки, від чого вони?.. Чейже не від скоботів?

Я здивував ся: Бойко продає товар, торгує ся, жартує з дотепними панами і з другої комнати підслухав нашу розмову з похресником.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Задзвонило в тім телєфонї так само вїд себе. Вибіг з другої комнати сам бурмістр з грубим черевом, покрутив чимсь мов дїд на лїрі, взяв за товкачики, заткав ними уши і питає: „Хто там?“ і слухає...

Пани всї також обступили кругом тоту скринку, також надслухують, а я між ними коло самого бурмістра вчинив ся.

— То вас, пане почтмайстер, кличе ваш товариш зі Східниці, щось хоче говорити — каже бурмістр.

Де Східниця, а де Борислав, Дїдом перегороджені, а тут пани розмовляють ся... Не комедия то, га? — гадаю собі і притулив ся до стїни, пари з себе не пускаю...

Взяв почтар товкачики, заткав ними уши і знов у тоту пушку говорить:

— Пять домів згоріло... Доктор?.. Помістив ся тимчасово у Лєндербанку... Три комісиї, тому так гамірно і в додатку Бойко Синевідський з бриндзею і сливками... Та є... Так... Бавимо ся добре... Дувидко?... Нї... то бурмістр фундує...

— Питайте, панцю, чи не потреба сливок або бриндзї — каже почтарови сват Синевідський.

— Ходїть сюди і питайте самі — каже почтар.

— А не велите за тото платити?

— Нї, не велю...

— Так, то добре, я запитаю.

Бере мій сват за товкачики, суне менї один у руку і каже приложити до уха, а другий собі також прикладає.

Пани стоять, ждуть, цїкаві знати, що Бойко зробить з тим телєфоном.

Я з свата очей не спускаю, буду робити все, що й він робить.

— Хто там? — кричить менї хтось у ухо.

— То я, Бойко Синевідський, той самий, що вам виноград в осени продавав — каже сват.

— То я, Михайло Протичка, той самий, що доми ставлю, де треба — відзиваю ся і хочу також показати, що й я сьвітовий, за комином не виріс.

А пани в регіт... „Славно! славно!“ — кричать і плещуть у руки, а грубий якийсь совітник чи комісар

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

аж на купу грабежів вивернув ся горілиць, фиркає короткими ступернаками і сьміє ся мало не трісне, а все: „ойойой!.. ойойой!.. задушу ся“...

— Ви, свату, не говоріть, лише слухайте — поучає мене Синевідський. — Розмовити ся можна тілько через отсю трубочку.

— Нехай буде й так — гадаю собі і слухаю, а тото мені до уха наче крізь сито:

— А чого ви так сьміете ся?.. Маєте сливки босняцкі?.. А бриндзя сьвіжа?.. Нехай купить пан почтар для мене десять фунтів сливок і пять бриндзї... Для тутешного доктора також тілько... А на дорогу засьпівайте „Чабана“...

— Платіть, паночку для східницького товариша десять фунтів сливок і пять фунтів бриндзї, а для доктора також тілько — каже Бойко.

— Плати!... плати!... ха-ха-ха! — кричали всї почтарови і сьміяли ся...

— Та вже заплачу, — каже пан почтар — але перше гукніть йому ще раз „Чабана“, щоби аж в ушах задзвонило...

Розпродав проворний сват Синевідський свій товар, сховав гроші в калитку і фунти в мішок, ладить ся в дорогу.

— Мушу спішити — каже — бо час не стоїть, а там мої ждуть десь на мене. Одного ще прошу вас, чесні паночки, пустіть отсего парубка на волю, а він вам колись за те ще не таку штуку покаже, як нині з тими цьвяхами.

— Яку штуку, яку? — питають.

— Як колись будуть викидати його з хати на улицю, то він буде розглядати ся по людях і розважати: з кого вони навіджені сьміють ся?.. Він, бачите, не догадає ся, що то народ з него глузує, що він уже не в своїй хатї, а під чужим плотом!..

Попрощав сват Синевідський панів, попрощав ся з братом Пилипом, пішов дальше торгувати.

Розпутали мого похресника Гаврила, завели до арешту, а двері лишили відхилені без сторожа, тілько полїцаї

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зазирали крізь вікно із своєї „вахцимри“, так собі з цікавости.

Не загрів довго місця мій похресник Гаврило в незамкненім аресті: навіть на двері не уважав, що відхилені, лише вирвав віконце разом з рамами, сульнув до різницького хліва, а звідти на вулицю, і в ноги!...

— Лапайте! лапайте! — кричали люде за ним, але ніхто не лапав, уся поліційна сторожа поховала ся навмисне, лише вічно пяний полевий сторож „обшару дворского“ щось ніби пустив ся за ним бігти, але зашпотав ся і упав. А в тім по що було лапати його? Злапала його вже лиха доля, добре злапала!..

Вернув мій похресник Гаврило Цапик у село і тілько його й ноги носили: як положив ся, так цілий рік хитванів, на хвилю не перестав кахукати. Старий возив ся з ним і по Львові і по Кракові, по всіляких докторах, і нічого не помагало. Пізнійше вернув ся до своїх давніх: звозив баби Бог вість з якого сьвіта, навіть тоту Жидівку з під Стрия і того ворожбита із за Старого міста до хати привіз, і все то на ніщо здало ся. Смерть, бачите, не до кождого однаково бере ся: одного наче та мати мізельним пальцем свою дитину полоскоче, і вже по нім; а по другім літами топче і вязнить душу в нужденнім кістяку. Так було з моїм похресником: кілька разів говорили в селі: „уже вмер, уже вмер“, а він іще жив.

Раз в середопістю вертав я з роботи пізно в ночи і побачив, що в мого кума сусіда омежника щось дуже ясно і в хаті і в сінех. Уже не йшов я до себе, лише просто скрітав у його вулицю. Коло ліси стрітив ся з гробарем.

— А що, вже? — питаю.

— Уже — каже гробар. — Нині в саме полудне в обох церквах дзвонили.

Вступив я до сіней, а тут Савка Боженько, дротар, дошки гиблює. Вступив до хати, змовив молитву, поцілував хрест і глипнув на усопшого на лаві.... Господи! довгий кістяк від стола аж до прилавка, на цілу лаву, а страшний, страшний!... Тілько зелений барвінковий вінець велів догадувати ся, що то парубок у найкращій весні житя.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Скінчив дяк кафтисму, відмовив з людьми Трисвятоє і Отче наш і зачав жалібним голосом „Памятайте християне“. Я глянув на старих батьків і не міг усидіти в хаті, не міг дивити ся на тих нещасних, покулених у кутї на запічку. Утік я до сїней і став помагати Савцї гиблювати тертицї.

— Хто би був погадав, що я ще буду ходити по божім сьвітї? — говорив менї Савка. — Покійний, нехай з Богом спочиває, тому не був винен, темно було, трафив на мене і пропало... Я на лихо собі раз в моїм житю переходив коло тої дїдьчої корчми, ну, — а в ночи кожда корова чорна... Вічная йому память!

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Образки з гуцульського життя Марка Черемшини.

I. Сьвятий Николай у гартї.

— Пс-с-ст! уже йде!
— Куда?
— До нас.
— Де?
— Пс-с-с-ст! Онде, вже на Приймаковім перелазї. Васи', скоч ше на під.
— Чого?
— Накрий термітев одежину, привали каменем дошку!
— Вже привалив.
— То скинь кожушину, бо возме.
— Нї, я втечу.
— Неня сховала опинку?
— Сховала.
— А єма єк?
— Попелом притурусив, не заздрить.
— Дє'!*)
— Шо?
— Дайте ше свій капелюх менї.
— На, тїкай!

За вориням показала ся фіґурка вся в чорному одїню, а на голові шапка з чорно-жовтою мотузкою на долїшнїх

*) Дє, скорочено замість дєдю — тату.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

краях і з кругленьким ґузиком на передї. Ґузик виходить понад рівне дно шапки. Під лївою пахою подовгаста книга, в правій руцї бук. За фіґуркою йдуть два люди. Один несе спору вязку мужицького плахтя та одіня, другий голїруч.

— Дома Курило Сївчук?

Тиша...

— Курило Сївчук дома? — грімкійше крикнула фіґурка.

— Чіму-би не дома, проше ласки божої тай панцкої — відозвав ся з низенької, майже безвіконної хати хрипливий, придушений голос. Слїдом за тим скрипнули чорні, закурені двері і випустили на двір чоловіка середнього росту. Його худе, поморщене лице, кучма нерозчесаного волося, сухоребрі груди, що їх не обіймає собою темна, латана сорочка, витерті, червонаві холошні і худокості, босі ноги говорили самі за него, щó він є. Він не потребував представляти ся. На його стан зложили ся віки нужди і випятнували на ньому грубими буквами: мужик.

— Я дома, проше ласки божої тай — повтаряв Курило Сївчук, схиляючи ся в низ.

— Чому не відзиваєш ся, як тебе кличуть? — сердито спитала фіґурка.

— Та єк-же нї? Я дома, проше ласки...

— Будемо тебе забирати за податок.

— Що-ж дїяти, проше ясного пана тай здикуторя.

— Худобу маєш?

— Маржинки дасть Біг, проше пана! Вже давно не кушіли-сми скороми.

— Що-ж маєш рухомого?

— Хороми!?*) Ей де! Хоромів нема, проше пана, штири голі стїнї тай по всему. Бідно си дїє, пишний та годний та чємний панчіку!

— Брешеш! Присяжний! ходїм до середини.

— Або-ж я спираю ласкавого пана?

Пан екзекутор штовхнув палицею в двері, що до половини вже були отверті. Двері заскрипіли і відхилились

*) Хороми = сїни.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

аж до самої стїни. Екзекутор зігнув ся і переступив поріг, за ним увійшов присяжний, а відтак Сївчук. Другий присяжний лишив ся із своєю вязкою на дворі і прилагоджував посторонки на новий пакунок.

— Деж твої річи? — питав невдоволений екзекутор.

— Бідно си дїє, ясний та добрий панчіку, штири стїнї тай... Самі здорові, видите, Бог би вам дав пановапє!

— Я нїчого не виджу.

— Га! нїчьо-ж-бо й видїти панцким очам: біда тай клопіт!

— То твоя жона?

— То, проше ласки пана, жінка.

Курилиха Сївчучка, що доси стояла неповорушно в чорній сорочцї без опинки, поступила один ступінь близше ід чоловікови свому і глянула на скісь екзекуторови в очи.

— Нїчьо нема, файний та добрий панчіку, без опиночки ходжу.

— Таки нема нїчьо, хоч гинь — додав Сївчук.

— Де-ж ви спите?

— Шінуючи чєсну голову панцку тай сьвіті образи тай нас ірщених,*) ми спимо на земли, а дїти на лавици.

— На чім спите?

— Таки на земли.

— А подушки де?

— Га! Подушок дасть Біг, на кулаці спимо.

— Брешеш!

— То, шьо очі видють, то є; я не спираю шукати.

Екзекутор перейшов ся скорим ходом по хатї і стукнув палицею в один, другий і третїй кут. Він бачив, що йому нема що звідси взяти: під передньою стїною довша дошка на трьох стовпцях — то лавиця; під примежньою стїною коротша дошка на двох стовпцях — то „стіл“; на середині хати яма на ватру присипана попелом — то піч. Бачив се добре, але з привички „шукав“. По хвилинцї зупинив він свій погляд на стїнї, що під нею стояв „стіл“. Там висїв образ. Тло його чорне, закурене, тільки темно-жов-

*) Ірщені = хрещені.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

таві пасмужки нагадували лице, голову і ясність над головою якогось сьвятого. Одні лишень рами, що видко вийшли з під майстерського, гуцульського долота, додавали йому поваги і приманювали око. Сївчук узрів, що „пан“ вдивлює ся в образ, і почіхав ся в голову.

— То якісь кавал балвана, — пробуркотів сам до себе екзекутор.

— Ні, проше пана, то не Палагна, то сьвітий Николай.

— Але рами ладні.

— То ще мій прадїд їх різьбив.

— Звідки ти маєш той образ?

— То таки, проше пана, з дїда-прадїда.

— Присяжний! Здойми той образ!

— Та єк-же це, панчіку? Спадайте на рани божі, лишіть сьвітого, — просив Курило.

— Спадайте на рани божі, пишний та файний пане здекуторю, комісарику наш любий, — голосила Курилиха.

Присяжний не ждав, зняв хутко образ і виніс на двір. Тільки порох закурив ся і павутинєм обведений простокутник лишив ся на тому місцї, де стояв образ.

— Та єк-же без образа в хатї, проше ясного пана? — надькав ся Курило.

— Не осоружте нам хату, комісарю чесний, — заводила Курилиха.

— Шкода ґадання! Ще й хата піде на лїцітацию, як не заплатиш податку; я права не скасую, — гримнув пан екзекутор і вийшов на двір.

— Присяжні! До Гриця Саїна!

Пішли...

На дворі вже добре вечеріло, коли Курилиха Сївчучка з маленькою донькою Анничкою розкопувала серед хати яму і видобувала з неї „начінє“: два глиняні горшки, пять деревляних ложок, стільки-ж червонявих мисочок і кулешінник. Юрко відвалив камінь з пригнилої тертицї на даху і витягав із задненого поду одежину та подавав Василькови і Петрикови, що бігцем заносили її в хату.

— Вже все, Василько? — питав батько синка, котрому подавав постоли з онучами.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Все, дєдику! Ваш сардак тай сорочка, ненин кіптар, опинка тай сорочка, наші кожушинки тай сорочічки, обі верітці, вузлик муки, бербеничка з огірками, Анничина фустка тай ваші, адї, постоли.

— Йди-ж принеси води на кулешу, а я напрєчу дров з Петриком.

— Добре, дєдику!

Тодї, як богач Приймак видоїв своїх шість овець і нїс в дійницї скором до хати, сидїли його сусїди Сївчуки за „столом“ тай доїдали горячу кулешу і мисочку огірків, а серед хати дотлївало в ямі вугля.

— Нене, я піду спати, прокажіть очєнаш, — просила мала Анничка, що накормившись дрімала при „столї“.

— Вклєкни, синку, тай склади ручки.

Анничка клякнула, зложила ручки і піднесла свої оченята д' горі в те саме місце, де стояв доси образ. Там була гола стїна. Вона повела оченятами по всїх стїнах, а образа не найшла. Допитливим поглядом дивилась вона нени в очи, а відтак проговорила жалїсно:

— Ненько! Де сьвітий Николай?

Василько й Петрик глянули на стїну і собі заголосили:

— Дєдику, ненько, де сьвітий Николай?

Важко вчинилось Юркови; він споглядав на жінку, а жінка споглядала мовчки на него. Зітхнули тяжко і відповіли дїтям обоє разом:

— Сьвітий Николай у гартї!*)

— Взяв здекутор?

— Аєкже, небожєта: сьвітий Николай у гартї!

II. Хиба даруймо воду.

Тому, що добра була покійничка, справив Тодосїй Кузьмак обід за ненину душу в четвер, умисне у скоромний день. Прийшли самі ґазди. Не пилували ся до дому, харчували, то молили ся, то згадували небіжку добрими

*) В гартї = на складї фантів т. є. в громадській канцелярії.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

словами, то знов харчували і говорили Отченаші так аж поза полуденок. Саме тепер вийшли на толічку, поставали та балакають, але вже не про небіжку; голосно балакають, відай і сердито. Може й посїдають собі тут на смерекових бервенах, а може й ні. В неділю сходять ся вони тут звичайно і сїдають тай так балакають. Сегодня були на обіді, то так як-би неділя, ввесь день піде. Нї, таки й не забирають ся сїдати, вимахують руками і щораз голоснїйше переговорюють ся. Чогось таки сердиті...

— А то, бігме, окаянє: терєй робітника з хати, купуй таблиці та рисаки, плати штроф, тай ще води не пий, — ремствував Ілаш Бокатїй.

— А я вам що казав, єк ще лишень зачєли були класти отту гамарню, остатна-би їм з нев година! — приповідав сердито Штефан Приськів. — Га-а? Я не казав: не даймо ґрунт, най собі на вулици кладуть школу? Ну, а тепер єка клопоція? Обігнати си гляба!*) Лишень штроф, тай штроф, тай штроф!

— Ще який штроф! — доповів хтось з гурту, що притакував бесїдї розлючених бадїків.**)

— Таки послїдну сорочку з тебе здеруть, єк не заплатиш! — кричав Ілаш.

— Со́духи з тебе виженуть! — перебив Штефан Приськів. — От май ген-там мій Андрійко, а тото дитина, знаєте куме Іла', ледви від землї відросло...

— То таки приземок, — перехопив гурт.

— Ну, то видите; оногди я витїсую собі сворині, а та примха, звичєйно єк дитина, де не посади, там виросте, вхопила менї з під руки вісний ніж тай ану майструвати. Я через чєс обзираю си: нема ножа тай дитини нема. Агій, гадаю собі, єке мале а єке спритїшне.***) Йду поза обірник, а воно сидить скулене коло довбнї, ніж на земли, а саме вам таке на твари, єк чїсанне полотно. — Мой, хло', що тобі таке? — кажу, а воно нїчо. Я глип, а в него сорочїчка кровавіська. — А це відки кров? —

---

*) Годї.
**) Бадїка — голова сїм'ї.
***) Спряточне — цїкаве, здібне до працї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

кажу, а воно нїчо, лиш блїде тай блїде. Хап я його за руку, а на руцї вам плесо: кров, тай кров, тай сама кров. Рахую пальцї, а пальцїв на руцї пєть без одного...

— Порубало си! — підкинув Ілаш.

— Най си пречь каже, порубало си! — повторив гурт і покивав головами.

— Таки при самій долони, єк-би відмірив, бо то вважаєте ніж гострий, а в дитини кість єка? Шахнув раз, тай палець відлетїв.

— Аєк-же, то тїло єк храбуст,*) крий Боже лишень від прички.**)

— А я собі міркую: бити біду, ци не бити? І одно жєль і друге не добре, бо то вважаєте так єк своє тїло. Беру я тай нїби сварю, а сам собі думаю: Слава Господеви, не буде з тебе, неборе, нї шкільник нї жовнїр!

— Добра причка лучила си, хотьби й мому Філипови така! — сказав Ілаш.

— Ій, най Бог криє, бадїку Ілаше, вас від усєкої прички тай усїх нас іршених! — протестував руками приземкуватий Юрко Бросюк. — А як би так був відтєв собі руку, тай годуй калїку на цале житє?

Одні з гурту притакували Юркови, а другі невгавно слухали бадїки Штефана, що оповідав дальше:

— Спер я губков дитинї кров, відшукав у термітю***) палець тай несу його до профецирки, най дивить си. — Я прийшов, кажу, замендувати вам, пані профецирко, що мій Андрійко вже до школи не ме ходити. — А вона каже: — Єкі ви, чоловіче, дивні, та то вам лїпше, єк ваша дитина буде знати лумара. Тепер скрізь треба письма, а у воську що буде робити ваш Андрійко? — Нї, кажу, мій Андрійко не піде до воська. — Або ви знаєте, ци не піде? — Знаю, кажу. — Тут усьміхнув ся Штефан Приськів таким усьміхом, що малює на лицї вдоволенє із самого себе.

---

*) Молоде листє капусти.
**) Причти, пригоди.
***) Тріски.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Бодай вас, бадїку, неволя втєла, єкі ви сьмішні! — прожартував дехто.

— Таки знаю, кажу, тай витїгаю з дзьобнї Андрійків палець. А дивіть! — А вона вам глипнула тай застороміла. Поблїдла тай анї дихне.

— Ей, бадю, з'уміла си! — задивував ся Ілаш.

— А тепер, — кажу, — знаю ци не знаю?

Штефанове лице роз'ясніло ся дужше від усьміху, а права рука піднесла ся в гору, наче-б також дожидала вдоволяючої відповіди на завдане питанє. На лицях згуртованих бадїків промайнув теж легкий сьміх.

— Ідїть гет чоловіче, — каже вона менї крізь силу. Так омпно їй стало. Кинув я їй палець, пішов д' хатї тай нїчо день, нїчо другий, і тиждень нїчо. Аж позавчера сиджу собі в хатї та кручу воловід, а то рип: входить здекуцийник. Плати, каже, за хлопця штроф, або забираємо!

— Ей падочку, а то, бре, погана душа подала на штроф! — сердито відгукнувсь Ілаш враз із гуртом.

— Тьфу на таке, кажу, таже мій Андрійко відрубав собі палець. — То нїц, каже, най собі про мене ногов пише; платїть! Я вже вбезсебив ся*) тай кажу: — То ск тото, школа вже старша від воська? — Старша ци не старша, платїть — каже. Беру я тай платю, аби не зафантували.

— То не є одлук права; наш найєснїйший тато не дав таке право, — з цїлою певністю доказував обурений Ілаш. На його чолї уставили ся зморщки в простих лїнїях. То не такі зморщки, що хвилево виступають на погідному, рівному чолї пана, коли він сердить ся на свого слугу за невдатну услугу, а такі собі прості, своєрідні зморщки мужицького чола. Із пересердя вони нераз уставляють ся простими лїнїями, але не щезають нїколи.

— Мой, безпалкого й до воська не возьме, не то до школи! — крикнув Семен Дранчук.

— Лиш глипне, махне руков, тай: пашов, каже, кулешу їсти! — додав Гриць Климів.

---

*) Взлостив ся.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— То не по правдї, куме Штефа'!

— То драча, куме Іла'!

— Драча! драча! — відгукнулись бадїки.

Дехто затиснув кулак і мов би намірявсь ударити спільників тої „драчі", дехто сплеснув в долонї і заломлював руки. А Ілаш лютував дальше:

— Або то по правдї, що в моїй керници води нема, від коли у школї викопали керницю? Сегодне йде моя Палагна зачєрати, а то сухо єк на приділку. Міркуйте собі, люди!...

— Та то й у мене також вода дес пропала! — крикнув Ілаш.

— І в мене, і в мене нема води, і в мене! — повторяли бадїки.

— А хтож закрав нам воду, єк не школа? Доки там не було керницї, то вода скрізь була. А то собачі бештифранти*) примістили єкусь зелїзну каблуку, що лиш посїпай, тай уже чюрить вода із усїх жил.

— Школа закрала нам воду! — гукнув Ілаш.

— Школа закрала нам воду...

— Мой, бадїки, а ми цему терпіти-мемо? Бог дав воду для всїх, не лиш для школи. Засипмо керницю коло школи, за цесе права не буде!

— Таки так, що не буде! — загув гурт. — Ходїм, засипмо тай уже. Най пє кров ізза ніхтїв. А то, бадю, навіть воду нам украли, мой брє, воду нам украли!...

Насамперед вихопив ся з гурту один бадїка. Підійшов люто пару ступнїв, пристанув, оглянув ся, чи не йдуть за ним иньші і гейби на зазив викликував голосно: „Мой брє, воду нам украли!" За ним намірився другий, третїй, четвертий і повтаряли теж саме, оглядаючись на иньших. Нарештї рушили всї із толоки і попрямували до школи.

Заким ще сонце пішло на відпочинок, зупинилось на одному гірському шпилю, так як зупиняє ся на порозї мати, коли при відході в далеку сторону прощаєть ся із своїми дїточками. Його золоте проміня, то сьвітляні ниточки, що придають ся на низанки для мрій палкої надії. На них

*) Хитруни, майстри.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

нанизують свої мрії старі й молоді, богаті і вбогі, пани й мужики. Кождому бажаєть ся иньшої речі, тим і мрії у всїх неоднакові. І соняшне промінє грає усякими красками, що незамітно зливають ся в одно чудове сяєво. А мужикові мрії чорні; щож, йому всюди дієть ся кривда, тому й не видко їх між иньшими. Богацькі та панські закривають їх собою. Люди-ж знають звичайно тільки ясні, золоті мрії. Золотими красками надії любувала ся молода учителька, що недавно спровадилась до сего села, в котрому „шкільна керниця закрала людям воду“. Вона з повним ентузиязмом почувала гірку долю народа. Працювати, невгавно працювати для його добра і вчинити його щасливійшим, то була її мета, її ідея. А мрії? Мрії стелились золотим промінєм над тим самим рідним народом, але народом, що двигнув ся завдяки її праці із тьми тьменної. Вони так і сяють перед нею і ще дужше загрівають своїм теплом її ідею. І не притахають вони, а могли притахнути. Темнота, яку розігнати вона бажала, могла пригасити їх. Але вона знала свій народ і не попадала в розпуку, коли зустрінулась з його темнотою. Її вважають люди на селї своїм ворогом, але то промине. „Все те ізза незрячости“ — думала собі. Нераз доводилось їй відчути наслїдки тої незрячости: от недавно приносив Ілаш відтятий палець свого сина як документ на увільненє від школи — і вона зомлїла була тодї. А Семен Дранчук жадав від неї волося із голови на підкуренє сина, що мов би то перелякав ся її в школї, — але то марниця. Щезне темнота, а тодї опинить ся вона в ясній країнї радощів. Тільки працї, працї!

І вона працювала...

Сьогодня вона веселїйша, нїж звичайно. Дїти щебечуть на її питаня, як молоденькі пташенята в лузї. Радїють дїти і вона собі радїє. А сонце прощаєть ся із високого шпиля; зараз зайде і завтра вернеть ся, бо так мусить.

Наука скінчилась, дїти помолились, але не кваплять ся домів, як кождого дня. Нїби шапок шукають, нїби панї учительцї ще щось сказати хотять на відхіднім.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Прошу пані, — промовив несьміло Філипко Бокатій, — нам тут так добре, що і йти не хоче ся!

— Дуже красненько, дорогі дїточки!

— Пані дуже добрі, — проговорили всї разом.

— Прошу пані, — говорив дальше несьміливим голосом Філипко, — прошу пані, чи я буду попом?

— Будеш, синку, лише слухай мене так дальше, — відповіла з усьміхом учителька.

Філипко почервонїв, кинув ся цїлувати руки учительки і вийшов, а за ним теж саме робили і його товариші.

Учителька станула при вікнї і споглядала радісно за дїтворою. Перед нею виступили її мрії, що стелились на соняшнім проміню, але їх перервали на хвилину невиразні хоть голосні крики надходячої громади.

— Засипмо, таки засипмо, права не буде, наш найєснїйший тато... — кричали бадїки один навперед одного.

Учителька не чула слів, чула тільки голоси; їй здалось, що се батьки ідуть звідкись-то підохочені. Так нераз бувало.

Дїтвора побігла на зустріч крикливим бадїкам. Звісно, дїти, цїкаві. Але крики притихли, бадїки звільнили хід.

— Дєдику,*) — лебедїв Філипко, пригортаючись до Ілаша Бокатія, — менї казала пані, що я буду попом!

— Дєдю, дєдику, вам прийшов фірлїдунок,**) стоїть так, що Штефан Приськів має термін на пєтницю, від завтра за дві недїли, — розповідав безпалкий Андрійко.

— Дє, дєдю, завтра прийдуть до нас пані, казали, що принесуть лїки нашій Настуньцї, — щебетав маленький Петрик Бросюків.

— Дє, дє, дє, дє, дє... — загомонїли дїти, що урадувались зустрічі своїх батьків і дїлились з ними своїми радощами. — Наші пані така добра!...

А батьки? Вони стали як не ті. Позирали то на дїтей, то на себе, то спльовували, то чіхались поза уха. Самі не знали, що робити; вони засоромились.

---

*) Тату.

**) Повістка, завізванє до суду.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Учителька, побачивши їх так супокійними, жалувала, що перед хвилиною в думці посуджувала їх, буцім-то вони підохочені. Жалувала і веселїйшала.

— Це, куме Штефа', то — то — хиба — даруймо, — відізвавсь по хвилї замаруджений Ілаш.

— Та я также так міркую, куме Іла'.

— Аєкже, аєк, бігме, даруймо! — говорив Юрко Бросюк.

— Таки так, що хиба даруймо воду! — озвались прочі.

І без прощаня з собою стали скорійше розходити ся з дїтьми, кождий у свій бік — тай кланялись низенько учительцї, що стояла при вікнї і дальше снувала свої мрії.

Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ІЗ ПОЛЬСЬКИХ ПОЕТІВ.

ІЗ АДАМА МІЦКЕВИЧА.

„Геть з моїх очей!“ — Покорю ся від разу.
„Геть з серця!“ — І серце присилую я.
„Геть з тямки моєї!“ — Нї, сего наказу
Не виповнить тямка моя нї твоя.

Як тїнь стає довша, чим дальше по небі
Йде сонце з полудня над сам океан,
От так моя постать чим дальше від тебе,
Тим важчий на тебе насуне туман.

На кождому місцї і в кожду хвилину,
Де гравсь я з тобою чи плакав в тиші,
Я буду при тобі, бо всюди частину
Лишив я своєї душі.

Зайдеш у задумі в самітну комору
І брязнеш невмисно по арфи струнї,
То зараз згадаєш: „Як раз в таку пору
Йому я сьпівала ті самі пісні.“

Чи грати-меш в шахи і злиї пригоди
Твого́ короля заженуть до вира, —
Подумаєш зараз: „Такі були ходи,
Як наша остання скінчила ся гра.“

Чи сядеш на балю спочить на мінутку,
Заким підтанешний ще бас загудїв,
І місце порожнє побачиш в закутку, —
Подумаєш: „Він там зо мною сидїв.“

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Читати-меш повість, де явно чи скрито
Кохапую пару розбила юрба, —
То згорнеш ту книжку, зітхнеш сумовито,
Подумаєш: „Боже! се й наша судьба!“

Коли-ж їй дав автор закінченє гоже,
По злиднях коханцям дав щастє й талан, —
Ти сьвічку згасивши подумаєш може:
„Чому-ж так і наш не скінчив ся роман?“

В тім блискавка в пітьмі нічній замигоче,
Від шелесту листя проснеть ся тиша,
Пугач десь застогне, в вікно затріпоче, —
Подумаєш: „Може його се душа.“

Так в кождому місці і в кожду хвилину,
Де гравсь я з тобою чи плакав в тиші,
Я буду при тобі, бо всюди частину
Лишив я своєї душі.

ІЗ АДАМА АСНИКА.

I. Голос, що кличе в пустині.

Інколи з бурею враз прориваєть ся
В уха юрбі безупинній
І вожакам, що брехні покланяють ся,
Голос, що кличе в пустині.

Сей та той кинеть ся жахом наповнений,
Збридне мягке йому ложе,
І затремтить, мов убійник ізловлений, —
Та зрозуміти не може.

І замирає неясний нїкому
Голос, що кличе в пустині, —
Знов спить злочинець на ліжку мягкому,
Але покути не дїє й до нині.

II. Приходиш до мене.

Приходиш до мене, не мовиш нїчого,
А тілько показуєш рани свої,
Смертельную блїдість лиця неживого
І кровю забризькані шати твої.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Жалібниї очи звертаєш на мене
І вір твій у серце вбиваєш мов ніж,
Аж смерти обличє грізне і студене
Я чую при собі яснїйш і яснїйш.

В душі моїй стид і роспука гуляє,
Терплю я всї муки конаня,
І регіт проклятих довкола лунає,
І тріскає серце в стражданя.

ІЗ ВІКТОРА ҐОМУЛЇЦКОГО.

I. На Канонії.*)

Жив я в ту пору на Канонії
В сусїдстві неба,
І слухав зблизька сфер гармонії,
Молився до Феба.
І жив безжурно, як вчить наш тато
Поет Гораций,
Любив я книги, любив дївчата
І муз і ґраций.

Хоч там поеми мої незгірші
Брали під пляцки,
Що ніч писав я скажені вірші
A la Словацкий.
І замісь слїпать без відходу
Над corpus juris,
Я славив усьміхи і вроду
Варшавських „гуріс“.

Раз мене спутав вір сусїдки
Любовним лихом —
(Де вже не ставить Амор сїтки!
Навіть під стрихом!)
Та не буває для поетів
Любов без шкоди:
Тодї дряпнув я сїм сонетів
І штири оди.

Житє при мріях бігло стиха,
Немов ідилля;
Не завдавала серцю лиха
Горда Маріля.

*) Канонїєю називаєть один квартал у Варшаві, де живе біднота.

Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Хоч моїм сьпівам вторив бувало
Мявкіт кіточий,
То все до сьпіву (їдячи мало)
Був я охочий.

Обік дїтей кормив громадку
Швець кривонога;
До стелї підносив він дратву,
Голос до Бога.
В бою з бідою, що йшла з ним вальсом,
Жив і дер пельку;
Той швець мене ще геть перед Смайльсом
Учив „Self-help"-у.

Злїва сусїду мав я артисту
На мандолїнї;
Грав він нечисто, та пивав чисту
В кождій годинї.
Що ночи бренькав, зимно чи парно,
В клїтцї злиденній;
Се менї приклад був, як то марно
Згибає ґенїй.

Третїй панок був, мав свободу:
Емерит, братку!
Що рана пив холодну воду,
Склянок з десятку.
Носив зелені окуляри
І чорний плястер,
Держав канарків штири пари
Курив все кнастер.

Досить бувало жартів, утїхи
В кружку тім нашім:
Нераз до пізна реготи, сьміхи
Трясли піддашєм.
Кпив емерит із струновладця,
А швець з поети, —
Так, родом з ріжних сфер, мирять ся
Тїни край Лєти.

II. Ель моле рахмім.*)

Було се на подвірю Іцкової хатки
В лїтнїй вечір. Дістав ся я туди лиш крадьки.

*) Словами »Ель моле рахмім« (Боже повний милосердя) починаєть ся жидівська пісня по покійнику. В часї шлюбного обряду, коли одно з наречених є сирота, сю пісню сьпіває »хазен«, то-б то сьпівак. (*Увага автора*).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

(Відчужує і дїлить, не єднеє віра!)
В низу шапок, халатів збилась купа сїра.
Женив ся Іцко шма́тник з ватяниці дочкою.
Цїкаві й гості двір весь залягли юрбою.
Було негарне місце, люде всї звичайні.
Сполошені три гуски ґеґали край стайнї,
На ґанку проти сонця схли брудні перини,
З кухнї бив запах диму, риб і смаженини.
В кутку дві верби мерли на сухоти хорі.

Мов сьвітло в шабас, в небі так горіли зорі,
Блакить де-де встилала хмар легеньких вовна
І ніч була мов царським маєстатом повна.

Іцко під пурпуровим, ветхим бальдахимом,
В сьвяточнім строю, сьвітлом облитий і димом
Стояв — смаглявий хлопець, пів муж, пів дїтвак ще.
В Жидів любов хапає чоловіка натще,
Веде на ослїп в темний вир, мов серед ночі,
І кидає зненацька в обійми жіночі.
В юрбі були буденні постатї, з якими
В крамах, торгах стрічать ся звикли ми що днини:
Тандитники, фактори, купцї, шаповали.
Їх лиця бородаті в духотї палали;
Їх сьвітлом золотили воскові „гавдулї“ —
Сьвічки, що враз зливали свої блиски чулі,
Мов меч у Херувима з блискавок увитий.
Часом схилялись чола, мов лан житом вкритий.
Шваркотали, та скептик не знайшовсь між ними,
Котрому би ті форми видались сьмішними.

Платком закрили в Іцка вид; один жвавійший —
Не сьвященик, а простий Жид, лише блїдїйший
І сумнїйший від иньших, озирнувсь і звільна
Сьпівав щось. Невесела пісня та весїльна.
Їй хлопцїв рудавих вторували крики
І всего тлуму шемріт пів-щирий, пів-дикий.

На образ сей цїкаво я глядїв — і зимно.
Іцко, хоч в блисках сьвітла, що чадило димно,
Поважний на сьмітю, мов храма се пороги, —
Для мене був лиш Іцко, лиш шматяр убогий.
І иньші всї звичайні, прозаїчні сильно,
Мов люде, що кохають однаково пильно
Свої пейси і віру і своє курманє.
Хоч місяцеві блиски й сьвітла мигота́нє
Їх лицям додавало відтїнків таємних,
Та не було в них туги, поривів надземних.

Generated on 2015-07-10 19:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В тім сьпів замовк, в просторі затонув глухому.
Відперто з брязком вікна весільного дому,
Де плачучи сидїла молода з жінками.
Ось хазен понад нею замахав руками
(Сам бородатий, очи жевріють ся ясно) —
Згадав про її батька, що вмер передчасно
І не діждав ся бачить сего сьвята нинї.
Тут плач великий зняв ся, а він в тій хвилинї
Серед жіночих хлипань і зойків і шуму
Затяг жалібну пісню, похоронну думу:
„Ель молє рахмім.“
Зразу, хоч слїзми не вбога,
Плила спокійно пісня, несучи до Бога
Сердечний біль, розсудком тлумлений ще в собі;
Так плаче син дорослий на батьківськім гробі.
Та ось, набравшись суму, що від гробу віє,
По іскорцї теряла віри і надії,
Міцнїла і в вир болю кинена без гранї,
В палких слезах тонула і в жінок риданї.
Вже не одну могилу, гробів мілїони
Оплакує і з болю вєть ся і загони,
Старії кладовища, рясно слїзми росить,
Жидівські кости, що їх по всїм сьвітї дóсить
Розсїяно, як зернят піскових в пустини,
І те, що вся сїйба та може марно згине,
І те, що на могилах знай бурян палїє,
І те, що у потомках дух батьків маліє,
І що та ніч неволї довга та безкрая!
Вже не стїснялась, рвалась, мов вода шумная,
Коли реве по бурі, вся від піни біла.
Сьпівак в очах мав іскри, грудь його тремтїла;
Чоло відкрив, над лїве ухо зсунув шапку,
Піт капав. Сьпів порушив і калїку бабку,
Паралїчем розбиту, труп живий жіночий:
Її скляні, мертвецькі заросились очи.
Всї плакали, зняла всїх туга невдержима.
А як спімнула пісня і Єрусалима,
Ту матїр, що хоч сяє здáлека, мов перла,
Та для дїтей найперших вже від віку вмерла,
Спімнула безпощадне доленьки знущанє,
Наруги, бідність, муки, вигнаня й блуканє,
І щастє, що пропало і вже більш не встане, —
Біль дужшав і ятрились гірше серця рани,
По всїх розпука люта шибла духом диким
І вибухли зневіря окриком великим.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Я слухав сьпів; відчути мав я вже спромогу.
Ті люде, що так важко жалують ся Богу,
Минувшим славним горді, слїз відвічних повні,
В очах моїх зробились величні й шановні.
Вже щезли плями й лати, вже мене нї трошки
Не бридили халати, пейси, Іцки й Мошки,
І щезла вся буденність з лиць тих бородатих,
Я опинивсь — на яві — в краю мрій богатих.

Подвірє... Нї, долина се в квітках лелїє
Ген десь у стіп Ливану, що в блакитї мріє
І гаєм темних кедрів знай шумить-сьпіває.
Долину срібним сьвітлом місяць обливає,
Пустиня навіває запалом коханя,
А пальми вахлярами темними холодять.
Між небом і землею ангели проходять.
З гори глядить Єгова і всьміхаєсь радо,
Благословить долину і людей і стадо.
А люд молитву шепче, кланяєть ся пану;
В повітрі віє запах нарду і шафрану,
Ріка мов вуж сріблястий звившись то́не в морі,
І наче сьвітло в шабас, так палають зорі.

III. Під обухом.

Тебе любив я, чар твій, хист,
Вершин гущаву, де вітри грають,
І кожду квітку, кождий лист,
Гаю! Гаю!
А нинї серце змучив гріх
І вітер стогне, як плач по раю,
І вже-б тебе я любить не міг,
Гаю! Гаю!
Колись любив я твій кришталь,
Що рвав і мрії в журчанє бистре,
І розливав мій сум і жаль,
Днїстре! Днїстре!
А нинї-б я в глухому снї
Сховавсь в холодне лоно бистре, —
От тим то ти страшний менї
Днїстре! Днїстре!
Лан колосистий, запах трав,
Вдихав здоровлє в серце кволе,
Я славив плід твій, цьвіти рвав,
Поле! Поле!

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

На моїй ниві хопта росте,
Зерна нема, стебло лиш голе —
То й ти для мене чорне, пусте,
Поле! Поле!
Коли піднять ся дух хтів мій,
Я біг на верх ваш, в сині простори,
Де близше неба, ясність, спокій, —
Гори! Гори!
Днесь не шукаю в небі знаків
В темні ті земні зарившн ся нори,
Нині-б на вас я піднять ся не сьмів,
Гори! Гори!
Хоч і важкий ти хрест менї дав,
Нїс я і вірив: Він допоможе;
В пітьмі я сьвітла в тебе благав,
Боже! Боже!
Нині в безмежних блуджу млах
І думка рветь ся й тїло не може,
Навіть до тебе згубив я шлях,
Боже! Боже!

ІЗ АНДРІЯ НЄМОЄВСКОГО.

I.

Менї снилось, що я птах,
Що верстаю в сонцї шлях,
Понад бурі, понад гори,
Понад землї, понад море.

Менї снив ся щастя май
І свободи ясний край
І братерство, любі речі...
Снились мрії молодечі.

II.

Що завтра дасть? Ті самі мли,
А в млах ті самі сни.
А сьвіжий ранок коли загляне,
То пустка духа ще ширша стане
І слїз ще сьвіжих не мало кане.

Що завтра дасть? Ті вічні сни,
Ті вічні сльози, вічні мли...
І тілько в мізку думи новії
Будуть снувати коло надії,
Як коло сьвічки нетлї нічнії.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

III.

Вони вам говорять, що юність, то май,
А гонять вас шляхом могил!
Вони вам говорять: любити, то рай,
А пера обдерли вам з крил!

Вони вас так любо стискають рядком,
А лютість з очей їм пала;
Вони вам чоло оплїтають вінком,
Аж кров потече вам з чола.

IV.

Остатнїй танець плив, баси ревіли,
Дївчата млїли, паничі шалїли;
А в наші серця мов в альбом вписала
Огнисту строфу нічка карнавала.

Пустий, порожнїй був балевий гомін,
Та на устах у нас заблиснув промінь
І сполучив їх поцїлуй любовний
В сальонї, що був гостей, сьвідків повний.

Вже сьвітло гасло, було пусто в сали,
А ми собі усе ще присягали
Любов і вірність при грімкій басоли;
Та більше ми не бачились нїколи.

V.

„З чола нам давненько знав чести вінець“ —
Шепочете — й личко палїє.
Гей, сьміло, хлопята! Таж сьвіт нинї весь
В розпустному танцї шалїє.

По що нам, хлопята, та гордая честь
Худая в лавровому листї?
По що нам тягар той носити, як хрест,
По спідленя стежцї спадистій?

VI. Кузня.

Гуркочуть колеса, дим чорний клубить ся,
Вісь сьвіта цикльопи кують в глубинї;
Тріщить вже старий сьвіт, та поки звалить ся,
Його на новім осадять бігунї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Гуркочуть колеса, бють важко цикльопи,
Їх очи від диму слезами зайшли...
Аж стїни трясуть ся! Бий міцно! Гей, хлопи,
Брак жару? Все щастє мечіть під кітли.

Гуркочуть колеса, жар буха, сталь прище,
Остатнї надїї вже з димом пішли.
Гей сьміло, цикльопи! В велике огнище
Кидайте розпуку свою під кітли.

VII.

Входить осїнь блїдолиця
В жовтім листю місьть корони,
Мовить: „Вийди подивить ся,
Нинї в мене похорони“.

„Вітер думку грає сумно,
Бір пісні сьпіва тужнії —
Твою ве́сну вложу в трумно,
Поховаю твої мрії“.

„Не піду я на могили
Там де хор сьпіває сумно,
Там де весну в гріб зарили,
Людські мрії склали в трумно“.

Шепче осїнь блїдолиця:
„Нї, сей погріб тут у тобі!
В твоїм серцї звяло листя,
В твоїх думах гріб при гробі“.

Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мімочка заручена.

Ескіз

В. Мікуліч.

Під псевдонімом Микулич (Мікуліч) пише в російській літературі п. Лидія Веселитська, Українка з роду; її родина — заможна й признана шляхотською, вийшла сюди з Герцоґовини. Вона родилась 1857 р., училась в інституті і на „педаґоґічних курсах“ (рід жіночого університету), недовго була замужна за офіцером. Першою важнійшою її працею було оповіданнє: „Мимочка невѣста“, що вийшло 1883 р., але не звернуло уваги, хоч було і зісталось властиво найлїпшим з усього написаного авторкою і виказувало справдішній талант. Увагу й розголос зробила друга частина сеї трильоґії, надрукована аж 1891 р. — „Мимочка на водахъ“, мабуть завдяки більш ефектовній фабулї й кавказькій обстанові; авторку признано одною з визначнійших сил російської белєтристики. Третя частина: „Мимочка отравилась“ (отруїлась) (1893) і дві пізнійші повісти: Зарницы (Зірниці), 1894, і Вѣтка сирени (Галузка бозу), 1898, вийшли слабші: перша попсована позитивною фіґурою ґувернера — прінціпіяльного чоловіка, в котрого закохала ся Мімочка, дві останні теж показали, що авторка далеко сильнійша в сатирічнім роді і стає слабкою, невиразною там, де хоче малювати симпатичні для неї фіґури.

М. Г.

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

I.

Мімочка — заручена! Мімочка знов заручена, і на сей раз, здаєть ся, вже зовсім серіозно. Вона приймає ґратуляції; вона робить візити своякам, дістає від них подарунки. Тіточки з цікавостею і з заінтересованєм випитують її про подробиці приданого; вуйки складають найлїпші бажаня, жартують з Мімочки, дрочать ся з нею; при тім Мімочка з легка червоніє і спускає свої невинні очка.

— Ви дуже любите свого нареченого? — питають Мімочку.

— Я ще дуже мало знаю мого нареченого, щоби любити його, але я його поважаю — відповідає вона.

Он яка Мімочка! Нїхто не сподївав ся, що вона відповість так розумно. Всї тіточки признають, що вона відповіла дуже розумно, а до сеї пори Мімочка не виявляла нїколи більше розуму, нїж належить мати такій гарненькій панночцї, як вона.

Вона поважає свого нареченого. І, справдї, Спіридон Іванович вповнї гідний її поважаня. Се чоловік маючий, з немалою ранґою і на досить значній посадї — вже не молодий, але ще й не дуже старий; він негарний, лисий, правду сказавши занадто грубий, але ще жвавий хоч куди і сьміло міг би посватати й богату.

— І за що, справдї, Мімочцї таке щастє! Я знаю, що богато її ровесниць і приятельок, а особливо їх мамунї, готові тріснути з зависти і злости, що не їм дістав ся Спіридон Іванович, і говорять, що нїби то його безстидно ловили, нїби самі пропонували йому Мімочку, накидали... Але, Боже мій, чого не говорять заздрісні жіночі язики! — Замість того, щоби повтаряти такі абсурдні здогадки, тішмо ся лїпше щастєм Мімочки, тішмо ся ним з цілого серця, так, як то роблять її добрі тіточки.

— Ну, слава Богу, слава Богу, — каже тітка Софі, — я так тішу ся. Я сподіюсь, що вона буде з ним щаслива. Се й добре, що він немолодий: Мімі ще така дитина — їй й треба чоловіка старшого, поважного...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Розумієть ся, се добре, що він немолодий — потверджує тітка Марі — такого мужа ще ліпше тримати під пантофлем. І як добра тітка я раджу тобі, Мімочко, завчасу взяти в руки свого Спіридона Івановича.

— Я казала вам, що все виходить на добре — закінчує тітка Жюлї. — Подумайте, що за щастє, що ви тодї „зірвали“ з тим поганцем.

І справдї все виходить на добре. Перший наречений Мімочки був молодий, роскішний ґвардієць, що мав чудові лякеровані чоботи, чорні вусики, буйне, каштановате волосє і пенсне в золотій оправі. Мімочка побачила його перший раз на однім вечері, де він аранжував танцями, побренькував острогами, жартобливо холодив ся вахлярами і наперфумованими хустинками своїх дам, весело усьміхав ся, відкриваючи білі зуби і з чортівським запалом кричав: „Serrrrrez le rrond! Chaîne!...“ Він перетанцював кілька турів вальса з Мімочкою, любував ся нею, як вона танцювала з ким иньшим, і розвідавшись про суспільне становище її родичів, захотів, щоб вона представила його їм. Потім він зачав „бувати“, потім зачав „старати ся“ і, вкінци, осьвідчив ся.

Роскішний ґвардієць і шиковний аранжер мав славу небезпечного завойовника сердець. Він залицяв ся до всїх гарних панночок, вдовиць і замужних жінок, з якими був знайомий, і, як говорили, був предметом особливої уваги неодної з них. І длятого відбити його у всїх мусїло було бути дуже приємне для амбіциї Мімочки і її maman.

Мімочка приняла осьвідченє і єї оголошено заручини.

Тітка Софі дала з тої причини вечерок з танцями, тітка Марі — обід з шампаном, а тітка Жюлї — folle journée з шампаном і з проїздкою за місто.

Наречений був повний поважаня, услужний і чемний зі свояками Мімочки і всїм дуже подобав ся.

— Знаєш, Мімочко — сказала їй тітка Марі — він такий милий, такий милий, що як би я була тільки трошки молодша, слово чести, я-б постарала ся відбити його у тебе.

— Так, з вас буде чудова пара — потакнула тітка Софі.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— І ти дуже розумно зробила, душко, що приняла його осьвідченя — закінчила тітка Жюлі. — Такого жениха не що дня подибаєш. Він „на добрій дорозї“ і може піде ще дуже високо.

І він був не тільки на добрій дорозї, він був „князь“, що правда змізерованого роду, але всеж таки князь і навіть не з оріентальних. Не досить того, він був, по його словам, сестрінцем і одиноким спадкоємцем богатого, бездітного вуйка, що десь там на полудни мав пятнайцять тисяч десятин землї і копальнї камяного вугля.

В імя боже взяли ся приготовляти роскішне придане для будучої княгинї. Прийшло ся брати все на кредит, бо маєткові інтереси родичів Мімочки вже й тодї були страшно розстроєні... З рештою від тої пори, від коли Мімочка затямила, інтереси її родичів усе були страшно розстроєні, але се їм не перешкаджало жити, не відмовляючи собі нїяких приємностей, крім приємности платити свої довги, котрих сума в наслїдок того росла й росла собі як бурян.

З причини недалекого весїля мусїли ще позичити то у сего то у того, але кілька тисяч довгу більше або менче — що могло се значити, коли се робило ся для щастя доньки одиначки. Коби лише було у кого позичити!... Таж в будучности Мімі буде мати копальнї вугля бездітного вуйка! Від усїх свояків Мімочка подіставала дарунки. Тітка Софі подарувала їй дороге футро, тітка Марі — елєґантний шляфрок з плюшу vert-jaspe, підшитого атласом bleu-nuage, прибраний дорогими коронками, тітка Жюлі — срібло. Всї знаки на білю повишивано з князївською короною. Тітка Жюлі говорила, що не треба того робити, бо Мімочка не княжна, а білє є звичай значити буквами молодої, і що сьмішно так спішити ся з тою короною, так як би вони вже не потрафили укрити своєї радости, що Мімочка буде княгинею. Але тітка Марі і тітка Софі піддержали maman, кажучи, що хиба се не все одно? Преціньусе білє, що буде шити ся по весїлю, буде значити ся князївською короною; чомуж не повишивати завчасу однакових знаків на всїм?

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І всї знаки повишивали з князївською короною.

Ще заким оголошено заручини Мімочки, її папа поговорив щиро з нареченим. Він признав ся, що інтереси його тепер так заплутані, що він не може нїчого дати за Мімочкою... Але він брав на себе всї видатки уряджения гнїздочка для молодих і на далї обіцяв помагати їм по можности, віддаючи доньцї часть своєї пенсиї.

Наречений, хоч і подякував папа́ за щирість, горячо впевняючи його, що вибираючи Мімочку він не мав на метї нїякої користи, однако не міг укрити певного розчарованя, почувши, що Мімочка не має посагу. Він зовсїм не сподївав ся того і вітверто заявив, що се змусить його — не зірвати з нареченою — о, розумієть ся, нї! — але відложити весїлє на неозначений час.

З черги і наречений признав ся, що переживає тепер досить неприємні материяльні трудности. Розумієть ся, ті трудности не можуть гризти його дуже, доки він нежонатий і не має родини, бо вуйкові копальні всеж таки не втїчуть від него, але він таки уважав би себе підлим і нечесним чоловіком, як би позволив собі оженитись з небогатою дївчиною в теперішнїх обставинах, себ то, не діждавшись, коли вже не смерти угляного вуйка, то бодай якого такого авансу в службі. Князь додав, що в недалекій будущинї має надію дістати баталїон, що йому було би дуже приємно дістати баталїон в Н., веселім і гарнім містї, де житє не дуже дороге, і де він міг би якось уладитись і виходити на своє з молодою жінкою, розумієть ся, не без можливої помочи папа́ і бездїтного вуйка. Коли-б тільки папа́ схотїв ужити свойого впливу і приятельських відносин на користь будучого зятя — то може бути, він мігби приспішити весїлє Мімочки і запевнити добробит молодих...

На закінченє наречений, як чесний чоловік, заявив уже зовсїм просто, що оженить ся тільки в такім разї, коли йому дадуть згаданий вище баталїон. Папа́ міг помогти в тій номінациї. Се було трудно, але для щастя доньки одиначки можна було й потрудитись. Труди і стараня папа́ вінчав успіх. Жених дістав баталїон і поїхав до Н. відбрати його. День весїля був уже визначений; бракувало

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

до него ще тільки дві неділі. Але несподівано мусіли його відложити з причини жалоби.

Бідний папа́ нагло умер, умер в гостинї, майже при картянім столику, чи на удар, чи на серце — не знаю сказати. Нареченому зараз таки дали знати телеґрамою про нещастє, яке трафилось; але він навіть не приїхав на похорон. Се вже тоді неприємно вразило всїх свояків Мімочки, а особливо єї maman, в серце котрої закрались тривожні підозріня. І її підозріня показались оправданими. Вернувшись до Петербурга, наречений змінив зовсїм своє новодженє з нареченою і з будущою тещею. Незадовго показалось, що він шукав тільки причини до зірваня. Пробував він і заздрістю і підсьмішкуванєм над нареченою, пробував і учити і виховувати її на ново, але Мімочка мала такий ангельськи-терпеливий характер, що не уважаючи на всї заходи нареченого, йому не удалось з нею посварити ся. Тодї він узяв ся до maman. Тут справа пішла в лад і непорозуміня взяли скоро небезпечний оборот. Зачало ся з натяків, шпильок, недоговорювань; потім обі сторони приступили до щирї розмови.

Наречений доказував, що папа́ обіцяв давати Мімочцї що року два тисячі чотириста рублїв.

Maman доказувала, що папа́ нїколи не робив подібної обіцянки.

На се наречений відповідав, що коли так (то значить, коли його хотїли обманути і ще й в очи називають брехуном), то йому, як чесному чоловікови, лишаєть ся...

Maman не дала договорити чесному чоловікови його погрози і заявила готовість віддавати молодим усю свою пенсию, тільки з тим, аби вони взяли її до себе. Князь дістав в Н. з уряду гарне помешканє, і йому було-б дуже легко відступити куток maman.

Але вислухавши те, жених катеґорично заявив, що він оженить ся тільки тодї, коли maman віддасть усю свою пенсию Мімочцї, а сама буде жити як схоче і де схоче, тільки не з ними і не у них. Він бачив занадто богато прикладів того, як тещі псують родинне щастє своїх дочок, аби не бажати охоронити Мімочку від можливости неприємних колїзий в будучности, тим більше, що, мабуть,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

було вже досить ясно, як він особисто не годить ся характером зі своєю будущою belle-mére.*)

Нахабність князя так обурила maman, що вона поїхала поскаржити ся на него сестрам, просячи їх ради і помочи. Тітки були також обурені і зачудувані, почувши з уст maman, що „той жебрущий князюк“, той ґвардейський фротер, той, passez moi le mot**), пройдисьвіт не хоче, мабуть, ущасливити Мімочки!

Тітки горячо взялись до справи примиреня. Вони їздили одна до одної, іритувались, засапувались, говорили, що аж у горлї висихало, здвигали плечима, розкладали руками, строго розбирали і критикували справу всесторонно, умовляли жениха, умовляли maman і жалували і потїшали нещасливу Мімочку.

— Не розумію, на чім те все скінчить ся — говорила тітка Софі — але менї здаєть ся, що лїпше би їм тепер розійтись... Як хочете, але він показав ся неблагородним чоловіком. Баталїон дістав, а женити ся не хоче!

— Но, знаєш — відповіла тітка Марі — говорячи по щирости, воно й зрозуміло, що ся женячка не дуже то й манить його. Щож Мімочка?... Вона миленька, то правда... Але всеж таки, щож то за партия? Він міркує, що найде далеко лїпшу... І він не оженить ся, побачите. Розуміть ся, що все його говоренє, то тільки покривка. Ясне, як день, що він по просту не хоче женити ся.

— Але треба конче примусити його оженитись — говорила тітка Жюлі. — Не можна-ж так безкарно компромітувати дївчину.

Скінчилось на тім, що тітки мало не посварились межи собою, а maman усе таки отримала від жениха довге і вимовне посланіє, в котрім він заявляв, що час уже закінчити ті неприємні непорозуміня. Останнїми часами він досить ясно пересьвідчив ся, що й наречена до него байдужна, і що в будучности не мож буде обминути неприємні колїзиї з єї матусею; і для того він уважав би себе підлим і нечесним чоловіком, наколи-б зважившн те все,

*) Теща.
**) Вибачайте за слово.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

не рішив пожертвувати своїм чутєм і вернути Мімочці її слово, просячи її уважати себе від нині зовсім вільною і бажаючи їй всего, всего найлїпшого. На закінченє жених додав, що нині виїзджає з Петербурга до Н., і звідти безпроволочно відішле меблї і иньші Мімоччині річи, давно вже вислані запопадливими родичами до її будучого гнїздочка. В p. s. було, що на випадок, якби maman схотїла продати меблї, і як би згодила ся відступити їх за... (була подана невеличка цифра), то жених з охотою купить їх і безпроволочно вишле гроші.

Maman ледви дихаючи з іритациї і обуреня, прочитала той лист сестрам.

Тїточки потїшали і заспокоювали її.

— Ну, може бути, що се ще вийде на добре - сказала тїтка Софі — по щирости, він менї нїколи не подобав ся. Я наперед знала, що з того сватаня нїчого доброго не вийде.

— Нї, будьмо безсторонні — відповіла тїтка Марі. — Він має добрі прикмети... Тільки, як розпещений чоловік, він, здаєть ся, трохи еґоіст... І карієрович також... Сеж уже з самого початку було видно. Я, признаюсь, що ще тодї, коли почула, що небіжчик узяв ся старатись за той аванс, сказала свому чоловікови: як хочеш, il y a du louche.*)

— Та нехай його! — закінчила тїтка Жюлі. — Не тільки сьвіта, що у вікнї. Мімочка може зробити ще далеко лїпшу партію. Добре, що він виїхав з Петербурга. Принаймнї все уложить ся і забудеть ся. Нема чого попадати в роспуку. Повірте менї, що все вийде на добре.

І як же, справдї, не сказати, що все йде до лїпшого? Слава Богу, Мімочка знов заручена, знов приймає ґратуляциї...

На сей раз визначений не лише день, але й година шлюбу і година ся вже така близька, що коло брами стоїть уже карета тїтки Жюлі, запряжена парою її вороних, готових понести Мімочку до церкви „Удѣловъ“ де вже збирають ся запрошені.

---

*) Се не чиста справа. **) Домен.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А сама Мімочка сидить перед тоалєтою в своїм рожевім дїбочім покоїку і, дивлячись у зеркало, уважає на рухи фризієра Ґюстава, що фризує її гарненьку головку.

На ліжку, за розгорненою рожевою фіранкою лежить біла сукня, тюльовий вуаль і вінок помаранчевих квіток.

II.

Коли Мімочцї було чотири роки, вона не мала понятя анї про „Стрільця“, анї про „Чижика“, але вже сьпівала „Il était une bergére...“ і „Malbrough s'en va-t-en guerre“. На семім роцї вона вже миленько щебетала і шепетлявіла по французськи. M—lle Victoire, її няня, виучила її до сеї пори французької азбуки і кілька нових сьпіванок. Потім їй подарували казки Перро і Беркена, що познайомили її з істориєю „Синьої Бороди“, „Кота в чоботах“ і „Ослячої шкіри“.

А яким херувимчиком виглядала Мімочка зі своїм делїкатним личком, білим як лен волосєм і повненькими голими ручками і плечиками, прибрана як ляльочка в біленькій сукеночцї з широким пояском! Не можна було не любувати ся нею і не говорити їй, що вона чарівна дитина. І Мімочка охотно вислухувала те все, спускаючи очка, ґраціозно присїдала і була вже кокетна.

Коли вона стала старша і опанувала всїма чотири „conjugaisons“, її научили на половину з блудами читати й писати по росийськи, по нїмецьки і по анґлїйськи і приняли їй учителїв: танцїв, каліґрафії і рисунків. Попробували були й музику, з разу фортепян, потім арфу, потім скрипку... Але нїяк не могли натрафити на інструмент, на методу і на учителя, призначених Богом на те, щоби зробити з Мімочки віртуозку, і по трех роках зовсїм закинули ті музикальні проби, бо показало ся, що Мімочка до того за надто слабкого здоровля.

Вкінци, для увінчаня Мімоччиного вихованя, її віддали на два роки в пансіон m—lle Дуду, чи в пансіон m—lle Додо, чи в інститут, чи навіть відіслали до Фран-

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ції в якийсь „couvent“.*) Я добре не памятаю, що саме зробили з нашою Мімочкою, але памятаю, що maman не хотїла чи не могла обмежити ся „домашним вихованєм“ і віддала кудись доньку.

Скінчивши або напів-скінчивши курс (по найбільшій части Мімочки не кінчать курса задля слабкого здоровля або по причині непередвиджених обставин), Мімочка вернулась до дому дорослою панною і надягла довгу сукню. Вона була приємна з виду, ґраціозна і розпещена. Вона уміла говорити і читати по французьки; уміла і писати на тій мові на стільки, що досить легко могла зредаґувати і запрошенє на чашку чаю і лист в інтересї до кравчинї. Училась вона в пансіонї і ще чогось, але що те „щось“ було непотрібне, неважне і неінтересне, то вона й забула його.

Та скажіть же з рукою на серцї, чи потрібне гарній жінцї яке знанє крім знаня французького язика? Чи її потреби, її забави, її дїяльність вимагають конче яких відомостей? Потрібно Мімочцї сукнї, обуви, чи потреба зачесатись, умеблювати і прикрасити своє помешканє, завести у себе добру кухню і гарну столову заставу — знанє французького язика улекшить їй порозумінє з модисткою-Францускою, з Французами: фрізиєром, кухаром, декоратором, що всї готові не тільки виконати її накази, але в потребі й піддати їй добру гадку, раду... Треба Мімочцї забавляти своїх гостей — чи на якій иньшій мові, скажіть, можна приємнїйше і свобіднїйше вести бесїду про погоду, про перегони, про оперу?... Потрібно Мімочцї лєктури, легкої приємної лєктури, що не віддаляє з прегарного сьвіта балїв і кокардок, що не викликує захмуреня, що не будить думки і серця, лєктури легкої, як легенькі фальбанки на спідничцї її балевої сукнї, — французька лїтература дасть їй маленькі, чистенькі томики, може й з не зовсїм чистим змістом, але за те з гарним друком на гарнім папери і з інтересними особами!

Ви може думаєте, що Мімочка зле і мало учила ся, що їй зовсїм не до книжок? Противно, вона „страшно“

*) Монастир.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

любить читати. Після строїв і виїздів вона найбільше в сьвітї любить chocolat mignon і французькі романи.

Не думайте також, що Мімочка тому любить французькі романи, що вона не патріотка, або що вона забула російську азбуку. Зовсїм нї. Вона-б і рада читати по російськи, алеж нема що! Коли-б запопадлива maman і схотїла дати доньцї яку російську книжку, то що́ могли-б ви поручити їй крім читанок Філонова і Ґалахова, а вони розумієть ся, не можуть заняти фантазиї панночки в тім вїцї, коли вона, натурально, марить про любов, про віддаванс...

Maman якось раз піднесла се питанє при сестрах, і тїточки тільки потвердили її власну гадку, що по російськи зовсїм нема що читати, тай не потрібно.

Тїтка Софі заявила, що вона була предплатила „Модный Свѣтъ“ і жалувала того, бо він не витримав порівнаня з французькими видавництвами того рода.

Тїтка Марі діставала „Отечественныя Записки“ і сказала, що співробітники того журнала пишуть таким тривіяльним язиком, що рішучо треба їх читати з діксіонером. „Менї говорили: Щедрін, Щедрін... І мій чоловік зачитуєть ся, одушевляєть ся... Я колись то попробувала трохи читати — нїчого не розумію!... Но, a la lettre *) нїчого!... Якась свиня... „Подопльока, подопльока“... Я й сказала чоловікови. Но, кажу, не знаю: чи я вже така дурна, чи то Бог знає що́ таке!“

Тїтка Жюлі читала „Русскій Вѣстникъ“ і хоч признала, що в тім журналї трафляють ся добрі романи, але все таки вона не поручала би читати їх Мімочцї, тому, що останнїми часами що роман, то доконче социяльїсти на сценї... А хтож не знає, до чого веде знайомість з социяльїстами?...

І тїточки розсудили, що не потрібно Мімочцї читати по російськи, коли є стільки добрих французьких книжок.

Але, скажуть, що й у нас є писателї. Та, припустїм, що є. Одначе, що́ж би таки з них можна дати в руки Мімочцї?

---

*) Буквально.

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Може „Обрывъ“ Ґончарова? „Наканунѣ“ Турґенєва? „Грозу“ Островского? „Анну Каренїну“ гр. Толстого? „Головлевыхъ“ Щедріна? „Карамазовыхъ“ Достоєвского?

Та чи бачили ви Мімочку? Чи бачили ви сю невинну жіночу істоту, сю Міранду, що не знати, чи злетїла вона з хмари, чи з модного образка?

Нї, лїпше нехай уже Мімочка читає Октава Фейлє, з його чистим як жерельна вода стильом, з його поетичними героями і героїнями.

Коли Мімочцї навкучить ся Октав Фейлє, вона найде у французькій лїтературі і иньший материял. Нехай читає Понсон-дю-Терайля. Казки, скажете. Нехай і так; але за то се інтересні, чарівні казки.

Як весело від балю до балю, межи примірюванєм нової сукнї і прогулькою за рукавичками, відпочивати на мягкій, низенькій софцї, в яснім рожевім покоїку, заставленім ляльочками, шкатулочками, букетами, бонбонєрками, їсти chocolat mignon або chocolat praliné і читати Понсон-дю-Терайля! Весело бігати по осьвітлених ґазом улицях Парижа, возитись довкола озера або водопада Бульонського лїса, чути ті ненастанні вистріли поєдинків, слїдити пригоди любови переступної, але гарної і елєґантної, розривати кайдани переступників, лучити залюблених...

Весело, серце завмирає зі страху, або знов сильно бєть ся коли ви з ґраціозно піднятим треном перебігаєте через темні, незнані заулки, заглядаєте в закутки роскішних кокоток, спочиваєте на їх аксамітних і атласових софках, враз з ними робите собі купелї з молока, купаєте ся в шампанї, прикрашаєте себе коронками і брилянтами, бенькетуєте, сиплете грішми, сентиментально залюбляєте ся в якім гарнім, простенько прибранім паничи, незаконнім синї, що вкінци покажеть ся віконтом, маркізом або навіть прінцом і, розуміть ся, мілїонером. Нехай те все і казки; але бодай се не такі понурі казки, як „казка про Анночку і Любочку“!

І Мімочка, межи строями і візитами насичуєть ся тою легкою лїтературою і непримітно трує ся нею. В тій гарній хвили,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

коли поет порівнав би її серце, що як раз будить ся, з пупінком, готовим розцьвістись, в її душу западає образ Анрі, Армана або Моріса. Той Моріс не їсть, не пє, не підпадає нїяким непоетичним слабостям або хоробам. Одиноке, що позваляє йому автор від часу до часу, се легке скаліченє (результат одного з безчисленних поєдинків), наслїдком котрого Моріс являєть ся перед читательками з чорною опаскою на руцї і з інтересною блїдістю на лицї. Автор не позволяє йому також нїякої дїяльности, нїяких певних занять, так, що весь час чарівного героя присьвячений любови і жінкам. Розуміють ся, він має всї можливі прикмети і таланти; він прегарно їздить верхом, прегарно плаває, стріляє, приневолює влюблятись в него всїх жінок, яких тілько надибає на своїй дорозї, затемнює благородністю і хоробрістю всїх мужчин, кидає на всї боки мошонками, повними золота, і дістає спадщину за спадщиною. Образ Моріса, його бесїда, його манєри, вчинки лишають ся в серцї Мімочки, що враз з иньшими жертвами героя залюблює ся в нїм.

III.

І так скінчивши, чи на пів скінчивши курс, Мімочка вертає до дому дорослою панночкою і надягає довгу сукню.

Житє витає єї приязним усьміхом. Мімочку зачинають „вивозити“. Вона таньцює, забавляєть ся... По балях наступають представленя, по представленях — концерти, пікнїки, каруселї... В перервах межи тим — лектура, chocolat mignon і мрії про Моріса.

Тимчасом maman, що перейшла тяжку школу житя і знає, що „не вік доньцї метеликом по полю лїтати“, вже й зажурилась питанєм про се, як би то гарненько забезпечити Мімочку. Maman марить найти для неї чоловіка богатого, сьвітового, з ранґою, як можна то й титулованого і з колїґаціями. Мімочка повинна зробити сьвітлу партию. До того-ж веде цїле її вихованє. Інакше по що було платити скажені суми учителям танцїв і каліґрафії, по що було возити дївчину за границю, по що було посилати її

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

на курси m-lle Дуду? Подумайте тілько, кілько те все коштувало! Так, батько мати Мімочки можуть бодай сьміло сказати, що вони не жалували нїчого для вихованя і осьвіти своєї доньки одиначки.

Мімочка знає добре всї найлїпші склепи в Петербурзї; може бути, що вона знає й паризькі, віденьські і лондонські склепи, вона уміє видавати гроші, уміє одягатись, уміє знайти ся в товаристві. Тепер треба знайти для неї чоловіка, що дав би їй повну можливість показати своє знанє в повнім блиску, що окружив би її відповідною обставою і був гідний приймити з рук maman сю оранжерийну рослинку, аби пересадити її на ґрунт супружого житя.

Мімочка чекає й сама. Вона ще марить про любов, про Моріса, але вже знає, що головне — то гроші, що без екіпажа, без „відповідної“ обстави і без строїв їй буде не до любови.

Мімочка знає, що вона панна на виданю; але вона знає також, то вона „ще молода“, що вона „дитина“ і доки вона дитина, вона танцює, усьміхаєть ся та грає вахляром і своїми невинними очками.

Хитрий народ, ті женихи! Тяжко підійти їх. Ах, коли-б Моріс був між ними, він оцїнив би Мімочку; він взяв би її, не заглядаючи у мошонку бідного папá. Але йдїть но, вишукайте того Моріса!... А час летить... Хінїна і зелїзо стають уже конче потрібними для бідної дївчини. Ті балї, ті безсонні ночи — все те так мучить.

І от, представте собі, читателю, що настає хвиля, коли перша сьвіжість уже пропала — Мімочка зачинає мізернїти і бриднути; знайомий лїкар, котрому навкучило вже записувати на дармо арсенїк, зелїзо, пепсин, висилає панну на заграничні купелї; грошей на дорогу нема де взяти; кравчинї не хотять шити на кредит навіть простої, подорожної сукнї... Потім представте собі, що в таку, і так уже неприємну хвилю в родинї трафляєть ся якась катастрофа, або хтось з батьків небезпечно захорує, або наженуть зі скандалом папу зі служби, наслїдком викритя

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

яких незаконних штучок, або він умирає, лишаючи родині мізерну пенсию і величезні довги... Чи мало трафляєть ся всякої всячини... І нема річи, про котру можна-б заручити, що вона не стане ся.

В житю нашої Мімочки такою катастрофою була смерть бідного папá. Він умер, лишивши жінці півтора тисячі пенсиї і довги, яких сума в останні часи значно побільшила ся наслідком видатків на віно. Maman по просту не знала, що робити з тими кредиторами, що повилазили зі всіх кутів. Наречений зрадив, покинув, і купивши за пів дурно Мімоччині меблї, зовсім замовк. З боку, вже трохи пізнійше дійшла до maman чутка, що нїби то він оженив ся з донькою Н—ського ґубернатора.

Положенє бідних жінок було страшне з кождого погляду. Дома буквально не було анї копійки. Maman рвала волосє і проклинала негідника жениха, що їх „зруйнував“. Тїточки потїшали, жалували, але межи собою не могли не винуватити злегка й бідну maman.

— Розумієть ся, становище Annette страшне — говорила тїтка Марі — але якже тут не сказати, що вона сама винна? І на що було робити таке віно, коли вони й так були в потребі? Дома нема що їсти, а Мімочцї справляють біля, як би якій принцесї! І кому вони задумали заімпонувати тим?...

— Розумієть ся, що вони самі винні — потакнула тїтка Софі — але все таки менї жаль бідної Мімочки. Вона така розпещена; а хто знає, що її ще чекає в житю! Мабуть скінчить ся тим, що вона буде мусїти йти за ґувернантку.

— Я дала нинї сто рублїв — сказала на закінченє тїтка Жюлї — але я не можу що дня давати. Як би порахувати те все, що я вже подавала...

Мімочки особисто біда майже не діткнула; вона мала як і перше всї „доконче потрібні“ туалєти, шовкові панчохи, chocolat mignon і французькі романи. Але подразнено-понурий вигляд maman, її слезливі розговори з тїточками, сцени з зухвалими Французками, що все жа-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

дали грошей і грошей, не могли не робити непріємного вражіня на молоду дівчину.

І Мімочка нудила ся і вередувала. Вона не хотіла заживати зеліза, бо їй сказали, що воно псує зуби, і навмисне не їла роблених для неї кривавих біфштиків, навмисне не їла нічого, крім chocolat praliné. Вона перестала читати романи, перестала плести frivolité, перестала чесати й купати свого песика і бавити ся з ним, словом, покинула всї свої занятя і — нудилась. Тепер Мімочка цїлими днями лежала на софцї, заложивши руки під голову, або байдужно дивилась через вікно. З причини жалоби вона не виїздила. Їй було нудно! Мімочка жалувала зірваня з нареченим. Не тому, щоби він їй дуже подобав ся, о ні! Богато межи знайомими дансерами подобало ся їй далеко більше... Ще й до того їй сказали, що він „поганець“ і вона не могла не повторяти сего, длятого, що привикла у всїм вірити maman і тїточкам. Але чи поганець чи не поганець, їй було таки жаль, що вона не вийшла замуж. Коли-б ви знали, до якої міри їй наскучили тепер усї ті натяки, випитуваня, співчутя!... Наскучили їй і дівочі білі і рожеві сукні, золоті хрестики і шнурочки перел на шиї... Так близькі були вже чіпчики, брилянти, аксамітні сукні і свобода від опіки maman, і раптом усе те розлетїло ся, розійшлось!... Мімочка нудилась, вередувала і бажала якого будь виходу, якої будь переміни своєї долї.

Бажала виходу і maman, що заявляла ночи на молитві, в слезах і мріях про нового жениха - спасителя, про несподївану спадщину, про вигране двох сот тисяч.

IV.

Якого-ж виходу могла бажати сама Мімочка? І що може чекати в житю бідну девятнайцятилїтну дівчину? Нехай Мімочка не гнївать ся на мене за слова „бідна дівчина“. Я знаю, що ті слова звучать не гарно, нагадують може ґувернантку, телеґрафістку... Та й не до лиця така назва елеґантній панночцї в кафтаничку від Брізак і в капе-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

люшку від Бертран. Але поверховність буває зрадлива. Я сподіваю ся, що й сама Мімочка не рішить ся заперечити менї се, що вона без віна, молода особа, qui n'a pas le sou.*)

Отже, що може чекати в житю бідну девятнайцятилїтну дівчину?

Припустїм: вийти замуж за такого самого бідака, як вона, за чоловіка молодого, чесного, енерґічного, щоби її любив і варт був любови і поважаня, а не мав анї домів, анї маєтностей, анї акцій, анї облїґацій, не мав иньших жерел доходу крім своєї працї... Полюбити його, стати його жінкою, приятелькою, помічницею, сперти свою гарненьку головку на його плече, з довірєм сперти ся делїкатною ручкою на його сильну руку і йти з ним по дорозї житя, розсьвітлюючи і огріваючи йому сю дорогу своєю любовю і ласкою?... Принести в скромний кутик робітника свою красу, молодість і ґрацию, забути себе саму серед клопотів про свого вибраного і з своєї знов сторони стати змістом, клопотом і нагородою чужого житя?...

Але почекайте... Ви кажете, що він не має иньших жерел доходів, крім своєї особистої працї. Припустїм, що ваш молодий чоловік заробляє богато, припустїм навіть стільки, щоби Мімочка не одягалась як жебрачка в старомодні сукнї. Але як би він умер — з чим вона зістанеть ся? Як би то був чоловік уже старший, він міг би бодай лишити їй яку-таку пенсию; а молодий чоловік, но, скажіть же, що він може лишити? Дїтей найімовірнїйше... Деж вона подїнеть ся з тими нещасливими дїтьми, котрим не записують анї домів анї маєтностей, котрим не лишають нїчого, крім працї? — Ви згодитесь, що праця — то такий капітал, з котрого процентів Мімочка може ще користати, доки він у руках її чоловіка, але як чоловік умре і капітал буде мусїти перейти в її власні ручки — то я не дуже вірю, щоби вона була вдоволена з такої спадщини.

Не думайте одначе, щоби Мімочка була вже занадто лїнива, захланна і без серця. Може бути, що вона і рада-б полюбити і зректи ся роскошї для коханого чоловіка. Чиж

*) Без крейцара.

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вона не марила про Моріса? Але вона могла би принести таку жертву тільки тоді, як би подибала молодого чоловіка... но, хоч такого, як „le jeune homme pauvre“ у Октава Фейлє. Памятаєте, як він бідненький умирав з голоду і гриз пучки і листє тюільрийських яворів, видавши перед тим свої останні гроші на дороге мило, цукорки і образочки для своєї сестри? Скільки варта ся одна прикмета! Чи може жіноче серце не оцінити такої великодушности, такої делїкатности! А як беруть за серце делїкатні манєри того молодого чоловіка, його великосьвітський такт і образованє при скромній суспільній позиції! Так і відчуваєш, що се він тільки перебрав ся en jeune homme pauvre і скоро тільки справа прийде до розвязаня, він скине деревляні черевики і соломяний капелюх скромного управителя і покажеть ся без порівняня богатшим, нїж його наречена.

Чиж би Мімочка надумувала ся полюбити його? Анї мінутки! Але ви признаєте, що не так то легко полюбити росийського бідного молодого чоловіка, що не дістане нїякої спадщини, що не носить рукавичок, можливо й не говорить по французьки, а як говорить, то з лихим виговором!... а до того ще думає, що жінка повинна серіозно учити ся і працювати, — що заробляє свій кавалок хлїба лєкціями, літературною працею, може навіть є писарем в якім бюрі або служить на зелїзници чимсь мало що не бремзером (аджеж бувають і такі молоді люде!). Признаєте, що коли вже вирікати ся екіпажа і гарного помешканя, с в о г о товариства і виїздів, Брізак і Бертран, тонкого біля, може навіть chocolat mignon і французьких романів, то чоловік, якому те все приносить ся в жертву, повинен бодай бути її гідний, чимсь заслужити її. А наші убогі молоді люде такі грубі, неокресані і- d'un terre-à-terre!*). Щож в такім разї можна найти в них принадного?

Отже, Мімочко, „хто убогий, вам не пара“. І maman нїколи не допустить вас, по її словам, „множити жебраків“. Вона знає, як то жити з малими доходами!

---

*) Тривіяльні.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Друга перспектива: відкинути надію на замужє і погодити ся з гадкою зістати нїкому непотрібною старою панною. (Се для гарненької Мімочки, що вже від семи лїт знала, що́ їй до лиця, і плакала, коли їй завязували на голову не ту стяжечку, яку вона хотїла!)

Але припустїм, вона зрече ся надії на замужє. З чого-ж жити в такім разї, як істнувати, коли, борони Боже, умре maman (а вона певнїсінько колись умре), і вже не буде кому журити ся туалєтами Мімочки і її вижпвленєм, не буде кому продавати і заставляти річей, відправляти кредиторів, позичати і слезливо випрошувати грошей від кревних і знайомих. Мімочка — така дитина; вона пропаде сама... Жити їй власною працею? самій заробляти на кавалок хлїба? стати лїкаркою, касиєркою, бухгальтеркою?... Але Мімочку виховували зовсїм не в таких ідеях!...

Про медицину лїпше вже не будемо зачинати бесїди. На саму думку, на саму згадку про невинно опущені очка Мімочки я не рішаю ся пропонувати їй таке нескромне заняте, як наука анатомії. А її нерви!... Знаєте, що Мімочка така труся, що що вечера, заким ляже спати, вона нишпорить з засьвіченою сьвічкою у себе під ліжком, під фотелями і кріслами, аби переконати ся, чи не сидить там Рокамболь, сер Вілліамс або який страшний жебрак. Вона заглядає навіть в печі. Вона всего, всего боїть ся! Як же ви присилуєте її привикнути до виду страждань крови, смерти?

Не менше абсурдно представити собі Мімочку канцеляристкою, припустїм, хоч в заряді якої зелїзниці — представити собі її в кімнатї, заставленій столами, канторками, за котрими сидять самі страшні, незнайомі мущини. Всї-ж вони позалюблюють ся в нїй, усї будуть їй надскакувати! І взагалї, сидїти їй від десятої години рано до пятої вечером в однїй кімнатї з мущинами... — думайте як хочете, але се не уходить! Не думайте, що Мімочка таки вже нїколи не сидїла в однїй кімнатї з мущинами. Вона навіть уносила ся в їх обіймах при чарівних звукак модних вальсів, виконуваних Розенберґом, Шмітом або Аальквістом. Сказати по правдї (і під секретом), молодий ґвардієць навіть не

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

раз цїлував її в затишних кутиках перед і по „осьвідченю“. Але, по перше, вона нїкому про се не говорила крім своєї приятельки m—lle X. і Дуняші, своєї покоївки, так що maman і взагалї нїхто і не припускає сего; а по друге, він же все таки був нареченим. Тай в кінци, коли-б навіть усї ті, що танцювали з Мімочкою, цїлували її — не перечу, се було би зле, дуже зле — але всеж таки, менї здаєть ся, се було би менче нїяково, як сидїти їй цїлими днями в якімсь бюрі. Всї ті дансери бодай люде її круга, приняті в товаристві її знайомих, а хтож їх знає, що вони за одні в тім бюрі?... Може вони які Жиди, міщане... А хтож заручить, що і там не будуть цїлувати Мімочку? Вона ще така дитина!...

Може Мімочка могла-б давати лєкциї, courir le cachet? *) Але лєкциї чого — французького язика? — Вона прочитала Понсон-дю-Террайля і Ко., прочитала і Бельо́ і Мальо́, прочитала Октава Фейлє і Дюма-Фіса, але про граматику вона має дуже неясне поняте, а від учительки вимагають знаня граматики. І потім давати лєкциї — се знов значить бігати самій по улицях, ризикувати, щоб її могли взяти Бог знає за кого... Бідна Мімочка така гарненька і делїкатна, що коли коло неї нема відповідної товаришки, а за нею льокая, то її можна взяти Бог знає за кого!

Мімочка не вміє анї шити, анї краяти, її того не вчили; та й не стати їй справдї кравчихою! Вона уміє тільки вирізувати абажури і плести frivolité. Алеж плетенєм frivolité багато не заробиш.

Одним словом очевидно, що всї ті говорення про жіночу працю, про жіночу самостійність показують ся порожною балаканиною. Та й по що мудрувати, коли призначенє і обовязки жінки вказані їй Богом і природою. Вона повинна бути жінкою і матїрю, товаришкою мущини, що з його ребра вона для него сотворена. Отже, Мімочко, чекайте, шукайте і ловіть собі жениха, розумієть ся — певного і заможного. От маєте третю

*) Давати лєкциї за білєтами.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

перспективу, третій (і мабуть одинокий можливий для вас) вихід з вашого теперішнього становища.

Є женихи, котрих сама доля призначила для Мімочки, для бідної, але розпещеної, вихованої в роскоши і не призвичаєної до біди дівчини. Ті женихи бувають двох категорий. Або се богаті старі кавалєри, що розтратили в бурливій молодости і сили, і здоровлє, і розум, і чутє, розтратили все, крім грошей, які їм занадто легко дістали ся, що скоштували всего, що могли їм дати ті гроші, а не скоштували тільки посїдання своєї „власної" невинної, молодої і гарненької жінки, котру в кінци купити ніколи не за пізно. Або се знов старі кавалєри, що противно до перших зачали житє і карієру від біди і нужди, несьмілі, вираховані, що собі в молодости всего відмовляли, що зібрали правдами і неправдами бажаний капіталець і діждались нарештї бажаної ранґи, становища, часу і віку призначеного ними на супружество з молодою і гарненькою дівчиною.

Небо не лишаєть ся глухе на молитви maman і посилає їй Спірідона Івановича. Через тїток і кумась ведеть ся сватанє, уряджують ся обзорини; розуміють ся, все відбуває ся як найвідповіднїйше.

Спірідон Іванович може бути дурний або розумний, добрий або недобрий; він може бути чоловіком моральним або неморальним, поганим або гарним — все се неважні детайлї; а важне і несумнївне се, що він чоловік солїдний, старший, досьвідчений і заможний, лисий, отяжілий, хорий на жолудковий катар і равматизми, а може й на подаґру...

Невже вийти за него замуж? Maman обстає за Спірідоном Івановичем. Мімочко, вірте maman: вона розумнїйша і більш досьвідчена ніж ви; вона знає житє. А ви, що ви знаєте? Романи?... La vie n' est pas un roman*), кажуть вам; незадовго і ви самі пересьвідчите ся, що се правда. І Мімочка піддаєть ся. Вона дає свою згоду, кокетно насьміваючись зі Спірідона Івановича і заздалегідь

*) Житє не є романом.

Generated on 2015-07-10 19:29 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

побідно притупує кінчиком пантофелька, під котрим вона має намір тримати свого будущого чоловіка.

V.

Сватанє відбуло ся отсим способом. Тітка Жюлї, поміж візитами, вістом і оперою, вишукала десь Спірідона Івановича і познайомилась з ним. Коли вона в кінци переконала ся, що його курська маєтність не заставлена і дає поважний дохід, а також, що Спірідон Іванович не має нїяких серіозних зобовязань (коли не рахувати пристаркуватої балєтниці, з котрою його вязала тільки привичка та й четверо досить милих дїтей), вона натякнула maman, що мабуть має на оцї де що відповідне для Мімочки.

Maman поїхала до сьв. Сергія і наймила молебень.

Незадовго потім тітка Жюлї порозсилала своїм знайомим запросини на вечір з танцями. Maman упередили, що буде Спірідон Іванович. Мімочцї справили чудесний стрій crême, що був варт, аби його докладно описали на шпальтах якої „chronique de l' elégance“. Стрій дуже удав ся і був гідно оцїнений всїми присутними на вечері. Се був перший вистуи Мімочки тої зими; її жалоба що йно скінчила ся. Поголоски про її весїлє, що так несподївано розійшло ся, і про злий поступок її нареченого ще не затихли і переходили з уст в уста з додатками і прикрасами. Чи то наслїдком сего, чи по просту тому, що того вечера Мімочка була особливо гарно одягнена, але всї якось звертали на неї більше уваги, нїж звичайно. Всї наче змовились любувати ся нею і говорити їй комплїменти. Мімочка танцювала найбільше з усїх, трохи оживилась против звичаю і дїйсно була королевою вечера.

Сїдаючи на крісло після тури вальса, що закрутила їй голову, злегка задихуючись і червонїючи делїкатним румянцем, вона почувала звернені на себе зі всїх боків приємні погляди, і ся сьвідомість усьпіху робила її ще милїйшою.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Спірідон Іванович грав в карти; але перед вечерею і він увійшов на салю і станув у дверях дивлячись з приємностію на таньці Мімочка йому дуже сподобалась. Він того вечера був в добрім гуморі і мав щастє в картах. Зі свободою старого кавалєра він зачав голосно і щиро одушевлятись ґрацією і принадністю сеї гарненької лялечки і навіть заявив, що коли-б він тільки міг скинути з плечей хоч півтора десятка рочків, то не надумуючись, зараз таки осьвідчив ся-б їй.

Maman, що цілий вечер вартувала Спірідона Івановича, підхопила ті необережні слова і серце її забило ся радісною надією.

В мазурі Мімочка, за радою тітки Жюлї, вибрала Спірідона Івановича, що стояв у дверях, і перейшла ся з ним по сали серед загального одушевленя. Всї усьміхали ся, дивлячись на них: чи то тому, що гарненькій Мімочцї прийшла фантазия вибрати такого старого і негарного кавалєра, чи тому, що Спірідон Іванович в його літах, в його ранзї і при своїй дихавици пустив ся в танець не вміючи танцювати; чи, в кінци, по просту гостї тітки Жюлї відгадали її наміри і вже витали в тій парі будучих наречених, — але як би там не було, всї усьміхали ся і тішили ся, дивлячись на них. Усьміхав ся і сам грубий Спірідон Іванович, обливаючись потом і дихаючи, як льокомотива, усьміхала ся і етерична Мімочка.

При вечері їх посадили побіч себе. Милий Спірідон Іванович щиро і навіть трохи зі страхом упередив був тітку Жюлї, що він зовсїм не привик до товариства „порядних“ жінок, а особливо молодих, невинних панночок. Тепер сидячи поруч з Мімочкою любував ся й дальше нею, жартобливо і з надмірним поважанєм залицяв ся до неї і забавляв її, трохи не говорячи „агу“ „птрутю“ і „люлю“, аби тільки натрафити на відповідний тон і бути зрозумілим.

А Мімочку, подразнену танцями і випитим вином, дуже тішило залицянє і увага того сьмішного, грубого добродія в густих еполєтах; вона цілком оживилась, розчервонїла, і навіть розговорилась против звичаю.

Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Вона розповіла Спірідонови Івановичу, що вона дуже любить танцювати, і що минулу зиму вона провела дуже нудно, бо нїде не бувала з причини жалоби по папá; за то тепер вона вже натанцюється ся!... Потім Мімочка розповіла, що вона також дуже любить маленьких песиків, і що вона мала такого душку-песика, маленького, малесенького; він звав ся „Fanfreluche“ — і він здох! Мімочка цїлий тиждень плакала. Се було найбільше нещастє в її житю. Вона так любила сего песика! А тепер тїтка Марі подарувала їй другого песика. Сей трошки більший, але також чудо; і він зветь ся „Turlurette“. І він уже стає на задні лапки!...

Спірідон Іванович запропонував тоаст за здоровлє „Turlurette“... Мімочка съміялась, кокетувала, пила шампана, тручаючись чаркою зі Спірідоном Івановичем і поблискуючи злегка опянїлими очками, щиро говорила, що ще нїколи їй не було так весело!

А maman дивилась на них з другого кінця стола і розпливалась.

На другий день рано зворушена maman прийшла до тїтки Жюлї для переговорів. Переговорили і про маєтність в Курській ґуберніï, і про балєтницю та її дїтей, і про вчерашнє заховáнє Спірідона Івановича. Рішено було повести на него серіозний атак. Тїточка Жюлї великодушно обіцяла помагати і повела справу так зручно, що за яких дві-три недїлї бідний Спірідон Іванович був вповнї обпутаний, обсочений і лишалось тільки визначити день весїля.

Maman не тямила себе з радости. Перше може вона й марила про щось ще съвітлїйше; але тепер в їх страшнім, безвихіднім положеню, після всїх тих перепалок і неприємностей з першим женихом, Спірідон Іванович видавав ся таким скарбом, якого вже й не сподївали ся найти. Та й добре розваживши, чим же він не жених? Ґенерал, богатий, мабуть добрий чоловік... Хиба що балєтниця і її дїти!... Але-ж не можна вже, щоби таки все було зовсїм гладко. Коли він тільки не буде тратитись

Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

на тоту родину, то властиво Мімочці й не треба на те звертати уваги.

І maman і Мімочка геть таки заклопоталися лагодженєм посагу. Наречений спішив з весілєм і не можна-ж було поважному чоловікови казати чекати, як якому молодикови! Ще й до того maman і сама занадто вже намучилась з першим женихом, аби не бажати тепер кувати зелізо, доки горяче.

Головні части посагу — білє, футра, сріблo — вже були. Треба тільки було випорювати княжу корону. Але сукні треба було по части перешивати, по части шити на ново. За шіснайцять місяців перерви поміж заручинами мода поступила сильно наперед. Тіточки і вуйки поговоривши і порадивши ся межи собою, поробили Мімочці нові подарунки. Не скупив ся з подарунками і Спірідон Іванович.

Все йшло дуже добре. Maman триумфувала. Мімочка заживала арсенік, пила пірофосфорово-зелізну воду, примірювала нові сукні, приймала ґратуляциї і то віттворяла то замикала пуделочка і футерали від Вальяна, Арндта і Бостля, любуючись брилянтами, сафірами і ізмарагдами, які їй даровано.

Всї тішились її щастєм, всї ґратулювали з душі, сердечно, щиро — бажали їй всего, всего доброго, і повторяли хором: „Но, слава Богу, слава Богу!“

VI.

І от визначений не тільки день, але й година шлюбу...

Фризура Мімочки готова. Ґюстава виводять з покою. Мімочка одягає шлюбну сукню, украшену ґірляндами і букетиками помаранчевих квіток, з довгим треном з білої тяжкої шовкової материї, підшитої також білим лїонським атласом — чудесна сукня спроваджена від m—me Lesserteur. Мімочка трошки заклопотана приглядає ся в зеркалї. Станик лежить чарівно.

Ще тільки припняти вуаль і квітки; monsieur Gustave знов бере ся до роботи.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Його наглять. Здаєть ся уже дружба приїхав. Так, так, дружба що йно приїхав... Молодий уже в церкві... Вже час!

Зараз, зараз Мімочка буде готова. Я дивлюсь на неї і само собою мене опановує певне зворушенє; сама собою я забігаю гадками наперед і бачу вже ясну церков, де купки сьвяточно одягнених свояків і знайомих балакають і переглядають ся очікуючи молодої; бачу і грубого Спірідона Івановича, що сяє ордерами, чистенькою лисиною і новими густими еполєтами.

От в юрбі робить ся рух, розмови стихають, усї голови повертають ся назад. На крилосї починає ся поважний сьпів, і Мімочка показуєть ся на порозї церкви. Вуйко Федор Федорович з шарфою Білого Орла *) веде її під руку по мягкім килимі. Яка вона гарненька! Справдї, квітки флєр д' оранж і білі тюлеві хмари не прикрашали нїколи елєґантнїйшої і чарівнїйшої головки. „Гряди, гряди, голубица“...

Але чи знаєте ви, куди ви „грядете“, бідна голубице? Подумайте, Мімочко, чи би не стримати ся вам, доки ще не за пізно?...

„По що?... І про що тут думати? Всї так виходять. Треба-ж колись зробити сей крок. Адже треба? Куди-ж справдї дїтись“?!...

— Але ви блїдї, Мімочко; ви спускаєте вії, і воскова сьвічка дрожить з легка у вашій маленькій ручцї... Вам страшно? Вам стидно?

— Нї, але якось так дивно і нїяково...

В церкві мабуть холодно... А може то станик з легка тисне... Щось таке дивне, неприємне...

І ще й до того всї дивлять ся!...

Але я маячу. Мімочка зовсїм не в церкві. Вона ще у себе в покою і стоїть перед великим зеркалом; вона не в силї відірвати ся від оглядання нової сукнї.

Туалєта її скінчена. Вуаль і квітки незвичайно до лиця молодій, і всї кажуть їй се; але Мімочка вже не усьміхаєть ся своєю звичайною, все однаковою усьмішкою.

---

*) Високий ордер.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вона злегка зворушена. На лиці у неї виступає рожева плямка, рука злегка дрожить, протягаючись за рукавичкою. Чому се їй так холодно?

Зворушені також і всі, що окружують її. Покоївка Дуняша кривить ся, ковтаючи сльози. Люлюшка або інакше Turlurette пищить і гавкає, ображена тим, що її відгоняють від трена Мімочки. Молоду обступають, оглядають зі всіх боків, поправляють на ній сукню, вуаль, подають їй перфуму, рукавички...

Час уже, Мімочко, час! Ідіть тепер на салю; треба ще вас благословити. Молодий уже в церкві... спішіть ся; вас чекають...

Погляньте-ж іще в останнє на вашу дівочу кімнатку, погляньте на вашу рожеву кімнатку, де ви заїдали chocolat mignon і читали французькі романи, і попрощайтесь з нею! Ви вже сюди не вернетесь. Що то чекає вас у новім житю?

Мімочку поблагословили. Maman злегка заплакала, обіймаючи і цілуючи побліду доньку. „Може тобі не добре, Мімі?“ — „Ні, ні, нічого“...

Мімочка сходить зі сходів. Перед брамою на тротуарі стоїть уже група цікавих: заплакана покоївка Дуняша, кухарка, служба з сусідніх домів, стороння публіка...

Тітка Жюлі, хлопчик з образом і молода сідають у карету. Льокай замикає дверці і скаче на кізли.

Незабаром карета щезає за рогом Літейної.

Бувайте здорові, Мімочко; бажаємо вам щастя!

Ви може сподівались, Мімочка, що я піду за вами до церкви, і дальше, і дальше... Ні, глядачів на вашім шлюбі досить і без мене. Погляньте тільки на те збіговище людей, що тиснуть ся за дозволом поліцаїв на широкім тротуарі Літейної здовж цілого ряду карет. Погляньте на тих швачок, покоївок, „пань“ молодих і старих, що задивились ідучи з узликами і пуделками в руках; вони не можуть перемогти покусу подивитись на ордери і еполєти ваших вуй-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ків, на ясні елеґантні туалєти ваших тїточок, а найважнїйше — дочекати ся вас, вас, Мімочко — аби бодай одним очком поглянути на головну причину цїлої паради.

Вони чекають вас... Чи бачите, як вони стають на пальцях, як витягають шиї, коли ви зближаєтесь. Може вони й знають що про вас; може одна з тих „пань“ подає тепер другим найвірнїйші або найневірнїйші відомости про вас; може, дивлячись на вас, вони обмінюють ся висказами співчутя в роді тих, які підхопив і підслухав у них великий автор „Анни Каренїної“.

„Яка миленька ся молода, убрана як овечка! Що хочете, кажіть, а таки жаль дївчат!“

Переложила
Марія Грушевська.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ДО НЕБА.

Оповіданє

Оттона Туомі.)

Подоружуючи в найглухійших місцях краю, менї прийшло ся раз шукати захисту від зливи в невеличкім відокремленім хуторі. Я увійшов у хату. Від хмар, що закривали небо, в нїй було так темно, що я якийсь час не міг нїчого розріжнити, і судячи по тишинї, що в нїй панувала, думав, що нема нїкого. Але придививши ся я нараз запримітив у кутї кімнати поза столом щось дивне. Предмет був подібний до людської голови, але був два рази більший і особливо калїкуватий: в горі широкий і увінчаний кучмою кудлатого волося, в долину раптом звужав ся в формі переверненого дзвона.

Я здрігнув ся. Я-ж був у пустинних місцях, де люде не надаремне забобонні; там трафляєть ся, що дїтей запродують чортови, там вірять у відміну народжених самим дїдьком і його чарами. Менї здавало ся в пітьмі, що передімною як раз така надприродна істота, з самою тільки людською головою. Але я запанував над своєю уявою, повісив свій мокрий плащ на гачок і аж тодї підійшов близше до стола, щоби придивити ся лїпше до дивного предмета.

---

*) Тепер, коли культурний сьвіт із співчутєм слїдить за полїтичним житєм Фінляндиї, на часї буде пригадати, що сей симпатичний культурний народець розвинув у себе й оригінальну, симпатичну літературу. Вона має право на нашу увагу тим більше, що її доля була подібною до нашої: не що давно культурною мовою тут була шведська, і тільки в другій половинї сього столїтя розвиваєть ся „хлопське“, простонародне финське письменство. Отто Туомі (Хеґблюм), що його оповіданє подаємо тут, належить до молодшої ґенерациї робітників сего письменства. *Ред.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Так, се була людська істота. Але яка!

Величезна калїкувата голова була причіплена до худого малого тїла, що було би за мале навіть для вісьмилїтньої дитини. До того ще й спина була викривлена великим горбом; неймовірно тонкі руки з дуже довгими пальцями були неприродно вивернені долонями на верх; одна нога була також викручена стопою майже зовсїм назад. Але лице було дитиняче, не дуже калїкувате і лише сильно в долину витягнене; тільки мутні, без житя очи завертали страшно і дивили ся просто на мене. Калїка сидїв на лавцї за столом і мав на собі тільки замащену сорочку. Не дуже приємно було зіставатись самому з тою істотою!

— Чи не чужий тут? — нараз спитала вона.

Я здрігнув ся — я чомусь не сподївав ся, що калїка може заговорити, але прислухавшись до його мягкого дитячого голосу, я заспокоїв ся.

— Так, я тут чужий — відповів я.

— Видно чужого захопила на дорозї ся злива?

— Так, трохи змочило. Ти мабуть дитина тутешної родини?

— Так воно й є! Я наймолодший. Всїх нас шестеро: Хейкі, Юнну, Яфот, Стіна... Чекай но, хтож іде порядком після Стіни? Якось я забув... Але як Стіна вернеть ся з сїнокоса, ми її запитаємо. Я останнїй з черги, значить, наймолодший. Тому мене й люблять найбільше з усїх: батько й мати, братя і сестра — всї мене люблять. Менї позволяють спати з батьком і мамою в коморі за сїнями, иньшим сього не позволяють. Раз навіть батько брав мене з собою до міста на ярмарок і там менї дали цїлу купу медівників і оріхів.

— А чи не возив тобе батько до доктора?

— Возив, саме того разу й возив.

— А щож сказав доктор?

— Він тільки постукав мою голову і сказав батькови, що з тої штуки нїчого доброго не буде...

Я перервав випитуванє, боячись, щоб не зробити йому прикрости, але він сам зачав розповідати про свої хороби і усьміхав ся при тім з дитячою байдужністю.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— У мене, бачиш, така велика голова, що навіть батькова кучма не залізе — пояснив він. — Крім того моя голова тверда, як дерево. Постукай, тай сам пересьвідчиш ся.

— Я можу повірити й так.

— От я постукаю головою до стіни, то й почуєш, яка то моя голова.

І він з розмахом стукнув головою об стіну так, що задудніла. Я порадив йому не робити таких досьвідів, і дивився на него зі співчутєм. Він мовчав якийсь час, водячи мертвими очима навколо себе. Потім він нагло засьміяв ся.

— А ти мабуть і не помічаєш, що я сліпий? — сказав він. — Я зовсім нічого не бачу, не бачу й тебе. Давнійше я був видющий, але се було давно...

— Чи не здаєть ся тобі, що було веселійше, як ти міг бачити?

— А певно, було веселійше! — скрикнув він. — Я міг тоді бачити нашого коня! Сього коня ми звемо кіпока; він має білу голову. Дуже сердитий кінь, але бігає найскорше з усіх. Тепер мене иноді возять їм, але я вже його не бачу! За те менї дали балабончик від його хомута. Ось він... Чуєш, як гарно бренчить? Клінг-кі-лї! хиба не гарно?

— Гарно.

Хтось увійшов із сїней. Хлопчик послухав і спитав:

— Чи то ти, Стіна?

— Я.

— Диви, тут є чужий. Він сидить тут коло мене на лавцї. Ага, так що то я говорив?... Я мав перше лїпший балабончик, ще лїпший як сей. Скажи менї, чужий, чому вони так приємно бреньчать?

Я пояснив йому уряджене.

— Чуєш, Стіна? В балабончику є невелика кулька; то вона рухаєть ся в серединї. І як гарно звонить! Тамтой балабончик повісили тепер коникови на шию.

Знов він якийсь час сидів мовчки. Його лице виявляло скору переміну почувань. Я був цїкавий довідатись, кілько йому лїт.

— Йому всего тільки тринайцять лїт — сказала Стіна.

Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Правда! — згодив ся хлопець. — Менї було вісїм лїт, коли я ослїп... А тепер я принесу показати тобі нашї новї дзвінки. Хочеш, чужий?

І не чекаючи відповіди, він зсунув ся з лавки на землю, причім обнажили ся його цїлком зісохлі ноги. Показало ся, що він не міг ходити, а лазив як півріча дитина. І недалеко він заліз. Його нараз вхопили корчі, викрутило йому руки і він упав на-взнак, голосно ударивши головою і горбом до підлоги. З затисненими зубами він кидав ся на земли і жалібно стогнав. На поміч йому прибігла сестра і стала притримувати його, доки тревав пароксизм.

— О так то — заговорила вона, коли корчі у хлопця надстали — до всього того лиха на него ще від часу до часу кидаєть ся чорт. Їздить на нім біднім як на кони..

І вона старанно обтерла плахтиною піну, що виступила на губах брата. Хлопець прочуняв, але був такий змучений пароксизмом, що ще якийсь час пролежав на землї.

— Піднеси мене, Стіна, і посади на лавку! — попросив він опісля слабим голосом.

— Зараз, зараз, дитино. От так! На лавцї тобі буде лїпше.

Він довго сидїв на лавцї, звісивши безсильно ноги, і по лицї його було видно, що він старав ся щось собі пригадати.

— Ага, так — пригадав він собі. — Чужий ще є?

— Так, я ще тут.

— Ти бачив, як нечистий їздив на менї? Як він ударив моєю головою об землю — страх!

— Хиба тебе не болїло?

— Я не памятаю. Він кидаєть ся на мене з тамтого кута — такий чорний, страшний — і кидає мене на землю... А потім я нїчого не памятаю.

Я не знав, що сказати. Менї було тяжко на душі, і глибоке співчутє стискало менї серце. А на дворі дощ ще побільшав і лив, як з ведра. Подекуди зачинало навіть протїкати через стару стріху до хати. Чути було гуркіт грому. Хлопець послухав і сказав:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Яка злива, та й ще з громами! Се Бог загнівав ся і післав на бідних людей дощ в самі сінокоси. А все-ж таки Бог дуже добрий і милосердний. Він би простив косарям їх провину, але се вже така установа, що зимою мають бути завирухи, а літом бурі і зливи. Бог дуже, дуже добрий.

— Ти звідки се знаєш?

— Мама говорила. Вони говорили також, що як я умру, то Бог возьме мене до себе до неба.

— А хиба ти хочеш умерти?

— Ще й як! Я-ж піду до неба. Там Бог виправить менї голову і дасть нові сильні ноги, там нечистий не буде мене мучити. Я маю два пенні в осібній скарбонці. Я їх пожертвую Богу...

В тих бідних місцях навіть для него гроші були найлїпшим зі всего, що він знав!

Відходячи, я положив йому в руку гріш. Він цілий здрігнув з радости, коли своїми довгими слабими пальцями намацав срібло. Його лице виявляло при тім велике одушевленє, і він був такий зворушений, що не міг сказати анї слова.

Я вийшов, але зараз мусїв вернути за своєю палицею, що забув у кутї.

Хлопець крутив як і перше гріш в пальцях і думаючи, що увійшов хтось з його родини, зачав розповідати радісним голосом:

— Хейкі, слухай... Менї дали грошей! Се менї дав чужий чоловік, що перечікував у нас бурю. І я нїкому не дам тої монети. Я її дам Богу, коли він возьме мене до неба... Коли мене більше не буде мучити нечистий... і коли...

Я вийшов зовсїм зворушений і з душі забажав, аби нещаслива дитина як найскорше пішла до неба, де їй Бог направить голову і дасть нові міцні ноги, і де нечистий не буде її мучити.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ІЗ ЖАРТІВ ПАВЛА ШЕРБАРТА.

I. Галабурдник.

Блаженні сторожі моральности тілько що повставали з могил і радісно витали один одного на добрий-день, — коли в тім луснув перун у здорового дуба, а грім затрусив усїми небесами.

Але се ще були байки! Бо отсе в тій самій хвилї встав із гробу нїколи непобіджений ґенерал Гонке і почав виговорювати такі страшні речі про значінє свободи, що блаженні сторожі моральности що духу повлазили знов у свої старі гроби.

А Гонке порозбивав усе на камуз — землю і всї небеса.

— Свобода! — ревів він як сто тисяч гармат.

Але того реву не було вже кому слухати, бо всї небеса з усїм, що належало до них, уже не істнували. Гонке стояв у пустому просторі.

Він дивував ся дуже, але се не помогло йому нїчогісїнько.

Що пропало, того не вернеш!

Нїщо не може так богато зруйнувати, як рев про свободу. Всї небеса з усїм, що належить до них, він по просту вбиває.

Бо свобода не бажає собі нїчого більше, як — нїчого.

Гонке! Жаль менї тебе! Де ти тепер?

Гонке і сам певно вже не жиє.

О Гонке! Ґенерале Гонке!

II. Червоний як рак.

На великих парадних сходах стояв пан — і раптом почав застановляти ся над самим собою.

Він пообзирав себе і побачив, що всьо на ньому червоне, ракового колїру.

— Що се? Чи я варений рак?

Такі слова висковзли ся з уст пана, що застановляв ся над самим собою.

— Добре, — промовив він далї, — але в такім разї всї мусять поробити ся червоними раками!

І він пішов у свою високу палату і хотїв переминити всїх своїх приятелїв.

Але се не вдалось йому.

З нїмецького переклав *Ю. Ф.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Три в однім човні (крім пса).

Оповіданє

Джерома К. Джерома.

VII.*)

Ріка в сьвяточній одежі. Джорджова шапка. Клопіт з дамою в модній сукні. Гріб пані Томас. Людина, що не мав смаку до гробів, домовин і черепів. Дивацтво Гарріса. Що він думав про Джорджа, про банк і про лїмонаду. Дав врештї доказ чималого дотепу.

Гарріс розповів менї свою пригоду в лябіринтї, коли ми переїздили через спуст. Зійшло нам на сьому чимало часу, зважившн, що се один з більших спустів, а човен наш був сам один.

Я нераз ставав і приглядав ся сему спустови, коли воду мало-що було видко зпід глоти ясних капелюхів, чепурних шапок, блискучих циліндрів, пестрих парасольок, шовкових хусток і шалів, білих і барвистих стрічок. Коли було дивиш ся на спуст з берега, він виглядав нїби величезна коробка, де накидано повно ріжнобарвних цьвітів і перемішано їх так, що застелили воду барвистим килимом.

*) Гл. книжку IV.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В погідну неділю ріка виглядає так цілий день: доки оком засягнути, чекають своєї черги човни за човнами. Вони під'їздять під самий спуст і випливають назад, так, що від палати парляменту до церкви в Гемтен вода покрита жовтими, синіми, помаранчовими, білими, червоними і рожевими плямами. Всі мешканці з Гемтен і Маульсі прибирають ся у веслярські одяги, збирають ся над спустом з псами, фліртують, курять і приглядають ся човнам; можна сказати, що цілий сей вид, з шапками і куртками мущин, ріжнобарвними привабливими сукнями жіноцтва, розжертими псами, човнами, що вештають ся сям і там, білими вітрилами, на тлі повабного краєвиду і розбурханої води, то одна з найгарнійших картин, які мені доводило ся бачити в отсій части давнього, понурого міста.

Кождий чепурить ся тут як може. І Джордж справив собі на отсю прогульку нову шапку. Ми питали, якої саме вона має бути барви. Йому не легко було найти на се відповідь. В склепі сказали йому, що се була шапка в густі орієнтальнім. Джордж настромив її на голову і спитав, якої ми думки. Я сказав, що вона мене просто згризла, а Гарріс осудив, що вона придала би ся на весні, аби її повісити над грядками як страхопуда, але чоловікови вона зовсім не до лиця. Се Джорджа роздратувало, але в такім разї по що він питав нашої думки?

Бою ся лиш одного: на нас будуть іззирати ся люде з цілого міста.

І дівчата виглядають нераз у човнах не зле, коли вони прибрані як слід. На мою думку, нема нічого кращого, як гарний веслярський убір. Коби тілько наші пані розуміли, що то справді веслярський убір, а не убір на виставу за скло. Виїхати на прогульку з жінками, що весь час тільки й думають про свої строї, значить зопсувати цілу забаву. І я раз напитав собі лиха з двома такими дамами, що вибрали ся з нами на пікнік на човні.

Вони обидві прибрали ся чудово — у шовки, оксаміти, штучні квіти, застяжки, ясні черевички і білі рукавички. Все те було придатне для фотографічної студії, але не на прогульку човном. Се були модні веслярські костюми, вирізані живцем із французького модного жур-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

нала. Наближувати ся в них до правдивої землї, повітря або води було божевільством.

Вони набили собі голову передовсїм тим, що човен нечистий. Ми видули і обтрїпали для них лавки з найменшої порошинки, але вони і тодї не няли нам вірн. Одна потягнула пальцем у рукавичцї по дошцї і показала пучку другій, вони обі зітхнули важко і посїдали з таким видом, як мученицї з перших часів христіянства, коли намагали ся переносити найбільші муки мовчки. При веслованю без якоїсь там краплї не обійдеть ся, а тут вийшло таке, що досить було краплї води, аби ті костюми збавити нїнащо. Плями годї було з них вивабити і вони поніівечили ся раз на все.

Чим лекше пробував я веслувати, тим труднїйше було менї встерегти ся хляпаня. Дївчата не нарікали нї словечком, але притулили ся одна до одної, зцїпили уста і від кождої краплї здрігали ся як у пропасницї. Був се величнїй вид нїмого терпіня, але мене він дратував до крайности. Я передав весла товаришеви, що весь той час дивив ся на мої успіхи з погордою.

Той схопив сьміло за весла і не минуло десять хвиль, як обі панночки, не вважаючи на парасолї і загортки, перемокли нїби по ряснім дощи.

Не лїпше поводило ся їм і при снїданю. Їх прошено сїдати на траві, але трава була запорошена. Пнї дерев, під котрими раджено їм відпочивати, виглядали просто так, немов би й не видїли нїколи щітки.

Врештї, по всьому вже, каже до них товариш Бау:

— Тепер, мої ласкаві панї, треба вам помити начинє! Ходїть-но лиш близше!

Вони спершу не розуміли, в чому дїло. Врештї доглупавши ся кажуть, що не вміють.

— Ох, я вже вам покажу, — каже Бау. — Ви полягаєте просто на — се-б-то понахиляєте ся над берегом і пополощете гарненько склянки і тарелї.

Старша сестра бояла ся, що вона може прибрана не зовсїм відповідно до такої роботи.

— Се дрібниця, — каже Бау байдуже. — Попідпинайте сукнї і буде все в порядку.

Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І показав їм, як се робити. Се, мовляв, половина забави на пікнїку. Вони не перечили.

Коли думаю тепер про отсю пригоду, менї цїкаво знати, чи той чоловік був справдї такий простодушний, чи може — та нї, в його очах було стілько наївної, дитячої щирости!

Коло церкви в Гемтен Гарріс напер ся висїдати, аби побачити гріб пані Томас.

— Хто се, отся пані Томас? — питаю.

— А менї відки се знати? — відповів Гарріс. — Се якась панї, що має дуже гарний гріб і я рад би побачити його.

Я спротивив ся тому. Сам не знаю, чи у мене вдача не така, як у людей, але за гробами менї нї трохи не тужно. Я знаю, що се найвідповіднїйша річ, коли ви зайдете в яке село або місто, допитати ся до кладовища і любувати ся гробами. Однак я нїколи не позволяю собі на отсю приємність. Мене нїщо не тягне лазити довкола понурих, холодних церков за старими дихавичними старцями і відчитувати нагробні написи. Навіть вид кавалка перегнилої міди, що стирчить з каміня, не в силї наповнити мою душу правдивим щастєм.

Поважні гробарі не виходять з обуреня, що я крайно байдуже дивлю ся на жалібні написи, не одушевляю ся оповіданями про місцеві сїм'ї, а при тім не вмію скрити того, що менї пильно вийти з такого місця.

Одного гарного, погідного ранку я присїв на невисокім камінним мурі, що окружав малу сїльську церковцю, і закуривши люльку поглядав з глибоким супокоєм на любу, тиху картину: на отару, сїру церков, оброслу вінками повоїв, зі звичайною різьбленою деревляною брамою, на ясну дорогу, що снувала ся білим пасмом поміж рядами високих вязів, на хати, пошпті соломою, що виглядали зпоза чепурно стрижених живоплотів, на срібну стрічку ріки в долинї, на синї лїси, що мріли далеко на горах.

Се був чудовий краєвид. Він так і дихав іділлїчним чаром поезиї, що наповнив і мою душу. Я почував себе добрим і чесним. Я чув, що у мене нема найменшої охоти бути далї лукавим грішником. Менї хотїло ся перебрати ся

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

сюди і замешкати тут, не творити більше зла і вести бездоганне, непорочне житє, діждати ся на старість срібносивого волося і т. и. і т. и.

Я прощав у тій хвилї всїм товаришам і своякам їх лукаву злобу і благословив їх. Вони не знали навіть, що я благословив їх. Вони, як звичайно, жили собі певно зовсїм не дбаючи про все те, що я робив для них. Та всеж таки я чинив се і бажав із щирого серця, аби вони дізнали ся, що́ я вчинив для них, бо менї хотїло ся зробити їх щасливими. Я весь потонув у отсих величнїх, щирих думках, коли нараз із отих мрій збудив мене острий, пискливий голос, що кричав:

— Добре, пане, добре, я вже йду! Добре, паночку; не спішіть ся!

Я оглянув ся і побачив старого, лисого як колїно чоловіка, що шкитильгав до мене на вправцї через цвинтар, а в руцї нїс величезну вязку ключів, позвонюючи ними за кождим кроком.

Я стрів його непривітним, майже згірдним поглядом, але він ішов просто до мене, і кричав по дорозї:

— Йду, паночку, йду! Я трохи не домагаю на ногу. Не такий уже я швидкий, як давнїйше. Ось, паночку, сюди зайдїть!

— Геть менї з очей, навісний дїдоводе! — кажу.

— Адже-ж я біг, що сили стало, пане, — відповідає. — Моя жінка лише що в сїй хвилї вас заздріла.

— Геть! — повторяю. — Лиши мене в спокою, поки я добрий, а то перескочу через мур і поторощу тобі кости.

Він здивував ся.

— Так ви не цїкаві, — каже, — оглянути гроби?

— Нї, — кажу. — Менї хочеть ся сидїти ось тут на сїм рапавім мурі. Щезай менї з очей, і не дратуй мене! У мене збудили ся в серцї гарні і благородні думки і я не думаю рушати ся звідси, бо менї так краще і лїпше. Ти менї поперед очи не вештай ся і не доводь мене до розпуки своїм базїканєм про навісні гроби і не розганяй менї найкращих мрій. Пропадь, скрути де недалеко вязи;

Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

може хто тебе пів дармо поховає; я йому готов за те ще доплатити.

Він остовпів на хвилю, протер очи і поглянув на мене несамовито. Я видав ся йому спершу таким людяним; що се діє ся зі мною?

— Ви тут чужі? — каже. — Не живете в сих сторонах?

— Ні, — кажу. — Не тутешній на твоє щастє!

— Отже вам треба подивити ся на могили, гроби, де спочивають люде — знаєте, у трунвах!

— На село людей дурити, — кажу вже вражений до живого. — Я на твої ні нічиї гроби не цікавий. Бо і щож менї твої гроби? У мене є власні, родинні. Адже-ж мій дядько Поджер має в Кінзель-Ґрім-Сіметері гріб, що звісний величю на всю околицю. В гробі мойого діда в Бау може помістити ся нараз вісїм люда, а бабка Зузанна спочиває на цвинтари у Фімлї в мурованім льоху з камяним памятником, на вотрім вирізьблено щось подібне до чарки на каву, а довкола него вимощено стежку пів ліктя широку найлїпшим білим каменем, що коштував сотки. Коли менї стане тужно за гробами, я піду передовсїм на ті могили. Що мене обходять иньші? Коли вас поховають, я прийду на ваш гріб. Але більшо менї для вас зробити годї.

Сторож залив ся ревними слезами. Казав, що на однім гробі лежить кавалок каменя і хтось раз розповідав, що горішня його часть мабуть є останком цїлої людської статї, а на иньшім камени заховали ся слова, котрих нїколи нїхто не був в силї відчитати.

Я все ще стояв твердо і непорушно і він промовив зломаним голосом:

— Ну, отже не хочете побачити памяткове вікно?

Я не був ласий і на се, отже він вимірив ще один, останнїй удар. Підійшов близше і промимрив хрипливим голосом:

— На долинї в криптї я сховав кілька черепів. Ходїть, можете їх побачити. А варто, гей варто, паночку. Ви такі молоді, щасливі, чому не скористати з такої нагоди? Ходїть-но, погляньте на черепи!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тут я не видержав і почав утїкати, і ще за мною на здогін летїли його слова:

— Гей, варто хоч кинути оком! Верніть ся, погляньте на черепи!

Ну, а ось Гарріс банує за гробами, могилами, памятниками і написами і не може собі дарувати, що не видів гробу пані Томас. Казав, що гадку побачити гріб пані Томас пестив від самого початку, як лиш піднято плян прогулки — і лиш задля неї одної пристав до прогулки.

Я нагадав йому Джорджа і се, що нам треба затягнути човен на пяту до Шіперт, аби з ним подибати ся тамки. Се відвернуло його увагу на Джорджа. Для чого Джордж барашкує собі цїлий день, а нам приходить ся двигати самим увесь сей крам і ждати на него? Для чого і Джордж не міг би тут приложити рук? Для чого він не міг на нині увільнити ся і виїхати з нами? Хай його грім трісне! Який там з него пожиток? Кілько разів там прийду, нїколи не бачу, аби він що небудь робив. Сидить вам цїлїський день за скляною шибою і вдає, буцїм би то працює. Що за хосен з того, що він сидить тамки за тим склом? Я працюю гірко на кавалок хлїба, чому він не має працювати? Що кому з його роботи і взагалї з отсих банків? Гроші ваші беруть радо, а коли відтак виставите чек, відсилають вам його назад, помазавши записками: Нема готівки, звернути підписаному. І се має бути прислуга? Так вони прислужили ся менї тамтого тижня два рази. Більше того не стерплю. Вийму свою готівку. Коби він був тут, ми могли би пійти і побачити сей славетний гріб. Я дуже сумнїваю ся, чи він взагалї буває в банку. Вештає ся мабуть десь з лїнивства, а нам треба за него робити. Менї треба би висїсти і закропити чим горло.

Я звернув його увагу, що нїякого шинку нема довкола на милю, і він тодї накинув ся на ріку, нарікав, що ріка до нїчого, що хто пливе рікою, то йому вже хиба умерти зі спраги?

Коли Гарріс оттак розговорить ся, найлїпше лишити його в спокою. Виговорить своє і замовкне.

Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Я пригадав йому, що в коши є сконцентрована лїмонада і ведро з водою і треба се тільки змішати, аби одержати знаменитй, холодний напій.

Тодї розкричав ся на лїмонаду і „такі иньші“ мізерні пополочини, як вода з малиновим, порічковим або аґрестовим соком. Від того, мовляв, тільки нестравність захопиш, що точить тїло і душу і стає почином більшої части злочинів у Анґлії.

Та конець кінцем признав, що випити треба, виліз на лавку і перехилив ся, аби виймити фляшку. Вона стояла у коши на самім споді, найти її було не легко, так, що йому треба було перехилити ся далї і далї, а що рівночасно хотїв кермувати і в очах йому закрутило ся, повернув стерном не в той бік що треба, човен заїхав у беріг, він перевернув ся, попав головою просто в кіш і став там цапки, придержуючи ся руками за боки човна, а ногами вимахуючи в повітрі. Зі страху, аби не вивернути човна, він не сьмів ворухнути ся, доки я не схопив його за ноги і не поставив на дно, але отся пригода роздратувала його до крайности.

VIII.

Безстидний мудрагель. Яка на него рада. Грубо-самолюбні інстинкти властителїв порічини. Надбережні „віхтї“. У Гарріса будять ся нехристиянські почутя. Дещо про комічні пісні. Вечерниці high-life'a. Два молодиці без вихованя роблять нам стид. Добра порада. Джордж купує ґітару.

Ми зупинили ся під вербами Кемтен-Парку і засїли до снїданя. Чудове се місце: порослий зеленою муравою беріг в тїни буйних верб, що звисають мальовничо над водою. Лише що ми взяли ся до третьої страви — хлїба з конфітурами, коли з'явив ся перед нами якийсь джентльмен у камізолї без рукавів і питає нас, чи нам звісно, що ми допустили ся надужитя? Кажемо, що у нас не було часу розслїдити отсе питанє, як належить, і тому годї нам видати рішучий суд у сїй справі; однак, коли він запевнить

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

нас словом джентльмена, що ми справдї допустили ся надужитя, ми готові йому остаточно повірити.

Він дав нам потрібне запевненє, ми йому подякували, але що він усе таки не уступав ся, немов-то ще невдоволений, питаємо, чи може йому ще чого треба? А Гарріс, щира душа, як звичайно, просить його до хлїба і конфітур.

Догадую ся, що той чоловік належав хиба до якого товариста, котре під присягою зарекло ся їсти хлїб з конфітурами. Він відкинув предложенє зовсїм грубо, немов би то вражений такою покусою і заявив, що його обовязком є викинути нас звідси.

Гарріс сказав, що коли обовязок, то обовязок, і спитав, яким саме чином задумує він сповнити той обовязок. А треба вам знати, що Гарріс виглядає, як то кажуть, несогірше: росту надлюдського, будова кремезна, костиска як у медведя, отже наш гість змірив його від стіп до голови і сказав, що піде лише порадити ся зі своїм паном, а потім просто скине нас у воду.

Звісно, що тілько ми його й видїли, і йому хотїло ся тілько дістати шилїнґа. Лїтом над берегом снуєть ся чимало таких дурисьвітів, що жиють з туманеня потульних людей. Все кажуть, що їх посилає властитель. Найлїпше подати такому свою адресу, нехай уже сам властитель, коли справдї йому на тім залежить, запізве вас і докаже, яка шкода стала ся йому через те, що ви посидїли хвильку на його траві. Але люде по більшій части такі податливі і боязливі, що радше піддадуть ся першому-лїпшому мантїєви, ніж би здобути са на крихту енерґії і відправити його нї з чим.

Властителї винуваті тут також: вони з кождим роком роблять ся більш самолюбними. Коби їм так змога, вони загородили би Темзу від берега до берега, так як се вже стало ся з меншими річками і старими коритами. Вони забивають у воду палї, перетягають від берега до берега ланцюхи і на кождім дереві, на кождій галузцї прибивають остереженя. У мене на вид тих остережень просто бурить ся кров. Мене збирає охота здирати одно таке остереженє за другим, торощити його на голові того, хто його прибив

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

і розчерепивши йому голову, застромити таке остереженє на його гробі.

Я висловив отсї свої почутя Гаррісови, а він сказав, що се ще байка. Йому не лише хочеть ся убити того, хто прибив таке остереженє, але він висїк би радо цїлу його рідню, всїх приятелїв і свояків і пустив би їх з димом. Отсего менї видало ся вже за богато і я сказав йому се, але він не дав собі говорити нїчого.

— Зовсїм не за богато! Я справив би ся з ними як треба, а потому засьпівав би ще на їх гробі комічну пісню.

Менї прикро було чути, що Гарріс піддавав ся так своїм кровожадним поривам. Нам не годить ся нїколи позволяти, аби почутє справедливости зводило ся на просту мстивість. Менї не легко було защепити Гаррісови більше християнські погляди на сю справу, але він врешті змяк і приобіцяв, що дарує житє приятелям, рідні і своякам, і не буде сьпівати на їх гробах комічних пісень.

Коли ви не чули нїколи, як Гарріс сьпівас комічну пісню, то вам не легко прийдеть ся оцїнити, яку прислугу віддав я людству. Гаррісови не вибєш з голови, що він має хист до сьпіваня комічних пісень. І навпаки, нїхто не в силї вибити з голови приятелям Гарріса, що мали нагоду його почути, того пересьвідченя, що у него хисту до сьпіваня комічних пісень не було, нема і не буде, і що йому не треба нїколи зі своїм сьпівом показувати ся між людей.

Коли Гарріс є в товаристві і його просять сьпівати, він відповідає: „Знаєте, я умію тільки комічних пісень!“ І коли почуєте, яким тоном він се каже, ви певні, що досить раз почути його сьпів і потім можна спокійно умерти.

Коли зговорить ся про комічні пісні, приходить менї на гадку доволї інтересна пригода, якої я був раз сьвідком. Вона видає таке сьвітло на внутрішнє житє людського духа взагалї, що її варто тут оповісти.

Було се в дуже добрім, високо осьвіченім товаристві. Ми були одягнені чепурно, бавили ся любою розмовою, і почували себе всї дуже щасливими — з виїмком двох молодих студентів, що саме вернули з Нїмеччини, людей доволї простих, котрим забава була не в смак і видавала ся

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

дуже вкучною. Вони просто не доросли до нас. Їм було далеко до нашої бистрої, добірної розмови і до нашого вишого смаку. Їм було між нами нїяково. Їм не годило ся бути між нами, се всї признавали пізнїйше.

Ми грали твори старих нїмецьких майстрів. Розмовляли про фільозофію і етику. Забавляли ся фліртом — з любою повагою і достоїнством. Ми були навіть веселі — в великопанськім стилю.

По вечери прочитав хтось французьку поему і ми не могли найти слів на її похвалу; відтак одна панї засьпівала по ішпанськи таку патетичну баляду, що кількох з нас заплакало.

Тодї встали сї два молоді люде і спитали, чи чули ми коли комічні пісні пана Slossen Boschena, (що лише що прийшов, і був саме на горі у їдальній).

На скілько ми могли собі пригадати, нїхто з нас не чув нїколи нїчого подібного.

Молоді люде заявили, що се просто найкомічнїйша пісня, яку знає література і що, коли ми схочемо, вони готові спровадити пана Сльосен Бошена, аби її засьпівав. У тій пісні, казали, така сила комізму, що коли пан Сльосен Бошен засьпівав її перед нїмецьким цїсарем, той зі сьміху занедужав і його відвели просто в постелю.

— Нїхто, — казали вони, — не в силї сьпівати її так, як пан Сльосен Бошен. Він задержує при сьому таку непохитну повагу, немов би читав яку траґедию, а се очевидно лише збільшає вражінє комізму. Він не зраджує анї словом, нї рухом, що сьпіває комічну пісню — інакше вражінє було би неповне. Вся незрівнана сила того сьпіву лежить в його серіозній, майже патетичній мінї.

Ми заявили велику охоту почути сей сьпів, аби насьміяти ся доволї. Вони вийшли на гору і привели пана Сльосен Бошена.

Він згодив ся очевидно сьпівати дуже радо, бо зараз підійшов і сїв, не кажучи нї слова, до фортепяну.

Акомпанював собі сам. Годї сказати, аби прелюдия заповідала комічну пісню. Була се поважна, чарівна мельодия. Від неї віяло поза плечі холодом, але ми шептали

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

один до одного, що се такий нїмецький звичай і готовили ся любувати ся сьпівом.

Я сам не розумію по нїмецьки. Мене учили тої мови в школї, але за два роки, від часу, як я покинув школу, вона вивітріла менї з голови до крихти і я почув себе немов-то на-ново народженим на сьвіт. Однак ось тут менї не конче хотїло ся показувати своє неуцтво. На щастє прийшла менї в пору щаслива гадка. Я вліпив очи в молодих студентів і пильнував, що вони роблять. Коли вони сьміяли ся нишком, і я дусив ся від сьміху; коли вони вибухали реготом, і я сьміяв ся на голос. Від часу до часу я підсьмішкував ся сам, на власну руку, буцїм-то запримітивши якусь сьмішну подробицю, що не звернула уваги прочих. Се була в моїх очах не аби-яка хитра штука.

З часом я замітив, що не лишень я один не зводжу очей зі студентів. І прочі сьміяли ся нишком, коли студенти дусили ся від сьміху і реготали ся голосно, коли студенти вибухали сьміхом. А що студенти підсьмішкували ся, реготали і заходили від сьміху трохи не цїлий час, то час сходив надзвичайно любо.

А тимчасом по нїмецькім професорі не знати було вдоволеня. Поперед усего, коли ми почали сьміяти ся, на його лицї виступило таке зачудуванє, немов би то він надїяв ся всего, тільки не сьміху. Нам се подобало ся незвичайно; в отсїй його повазї лежала половина комізму. Коли ми не переставали сьміяти ся і далї, у него замісь зачудуваня появив ся непокій і обуренє і він змірив нас усїх суворим поглядом (з виїмком обох студентів, котрих не міг видїти, бо вони стояли за його кріслом). Сего вже було для нас занадто. Ми казали, що ще трохи, а помремо зі сьміху. Вже від самих слів приходить ся загибати, а тут ще отся непохитна повага — ах, того вже за богато!

При останнїй строфцї він перейшов сам себе. Він окинув нас виразом такого нечуваного обуреня і ненависти, що не будь ми приготовані на нїмецьку школу, нам могло зробити ся страшно. В останнїх акордах його чудової мельодиї зазвенїла така безконечно жалібна нута, що,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

коли би не певність, що се лиш вибрик комізму, нам не тяжко було заплакати з жалю.

Він скінчив, заглушений по просту сьміхом. Ми запевняли його, що такого сьмішного не чули ще з роду нїчого. Ми не могли вийти з дива, яким чином по тім всїм можна було думати, що у Нїмців нема почутя гумору. Ми допитували ся професора, чому він не переведе отсю пісню на анґлїйське, аби і простий нарід міг її зрозуміти і пізнати, як виглядає правдива комічна пісня.

Тодї пан Сльосен Бошен встав і вийшов понурий як ніч. Він сипав на нас німецькими проклятями (я сказав би, що нїмецька мова придатна до того чудово), тряс ся зі злости, затискав пястуки і ганьбив нас по анґлїйськи, як знав. Казав, що з роду не зазнав ще такої зневаги.

Показало ся, що се не була зовсїм комічна пісня. Вона розказувала про молоду дївчину, що жила в гарценських горах і жертвувала своє житє за спасенє душі свойого милого. Він умер і здибав ся з нею на тамтім сьвітї. В останнїй строфі він її зрадив і утїк з иньшою душею — не знаю вже докладно, як, але тямлю, що се було дуже сумне. Пан Бошен сказав, що сьпівав се раз перед нїмецьким цїсарем і той заходив ся від плачу як мала дитина. Всї се признають, казав пан Бошен, що більше сумної і патетичної пісні немає у нїмецькій мові.

Наше положенє було дуже-дуже трудне. На се не було що й казати. Ми пообзирали ся за молодими людьми, що були всьому виною, але вони винесли ся перед кінцем пісні, аби не звертати нїчиєї уваги.

І так скінчили ся отсї вечерниці. Я не тямлю, аби коли розходили ся люде так спокійно без усяких жартів. Ми навіть не сказали одно одному добраніч. Ми разом тихою ходою зійшли по сходах і придержували ся в тїни. Ми пошепки попросили у служби своїх капелюхів і загорток, відчинили собі самі двері, вийшли тихо на вулицю і попрощали ся, пильнуючи, аби не йти в один бік.

Від того часу я нїколи більше не інтересував ся нїмецькими сьпівами.

Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Під'їхавши до Безінґстоке ми зараз на спустї побачили шапку, подібну до Джорджевої. Під'їхавши близше ми і пересьвідчили ся, що се справді Джордж.

Монморансі почав брехати що сили, я кричав, Гарріс ревів. Джордж замахав шапкою і відгукнув ся. Стражник приступив близше зі своєю жердкою, певний, що хтось упав у воду, але завів ся прикро.

У Джорджа в руках була дивна, шкірою обшита коробка. З одного кінця плоска і кругла, а з другого закінчена простою ручкою.

— А се що таке? — питає Гарріс. — Пательня?

— О, нї, — каже Джордж, поглядаючи з диким блиском очий. — Ті пательнї, то чиста пошесть сего року. Не найдеш одного, аби без неї виїхав з дому. Се ґітара.

— Я перший раз чую, що ти граєш на ґітарі! — кричить Гарріс одним духом.

— Ну, то значить, я нїби не граю; але я чув, що се має бути річ несказано легка! Я взяв зі собою школу гри на ґітарі.

IX.

Приходить черга на Джорджа. Пакісна вдача і злоба моряцької линви. Чорна невдячність човна з двома парами весел. Лїпше їхати, чи везти? На що здала ся пара коханків. Одна старша панї щевав дивним способом. Малий пожиток з великого поспіху. Ще найлїпше, коли везуть вас дівчата.

Скоро лиш Джордж попав ся нам у руки, ми запрягли його до роботи. Не треба й казати, що він за роботою не тужив. Він, мовляв, набідував ся вже тяжко у Сіті. Гарріс, з роду мудрагель і чоловік твердого серця, каже:

— Га, тепер прийдеть ся тобі бідувати для відміни на ріцї. Хоч би гірше, аби інакше. Відміна добра у всьому. Тепер прийшла черга на тебе.

У него зворушило ся сумлїнє, — подумайте, Джорджове сумлїнє! — і він рад-не-рад згодив ся, хоч всеж таки запримітив, що може лїпше було би, якби він лишив ся

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:34 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

у човні і приладив чай, а ми аби за той час тягли човен горі рікою, бо заходи коло чаю — робота тяжка і прикра, а ми виглядали помучені. Однак ми на се не сказали ані слова, тільки випхали його з човна і подали йому линву.

Линва, то річ дивна і несамовита. Зложіть, звиніть її так старанно і уважно, як пару нових сподень, а за пять хвиль, коли візьмете її в руки, зробить ся з неї один таємничий ковтун. Хоч сядь тай плач. Нехай нїхто не думає, що се йому в докір, але я пересьвідчений твердо, що коли він візьме першу-лїпшу линву, розтягне її півперек чистого поля, відверне ся на трийцять секунд і оберне ся назад, побачить, що вона скорчила ся вся на одну купу, поскручувала ся, позамотувала ся у такі ґузи і ключки, що кінці найти ані суди Боже. Мало вам пів години, аби, проклявши у розпуцї всїх і все, довести її до ладу.

Ось вам мій загальний погляд на линви. Звісно, не перечу, що трафляють ся і виїмки. За се їм слава і честь. Може і є де линви, що ратують славу цїлого свойого роду, сумлїнні, поважні линви, що їм і не снить ся заплутувати ся в ключки, коли їх відступити на крок. Повторяю, що може де і є такі линви. Я рад би з цїлої душі, аби були. Однак, на жаль, менї не доводило ся ще доси нї одної такої надибати.

Отсю линву виймив я перед самим спустом. Я не давав її до рук Гаррісови, бо він не знає, що то значить уважати. Я звинув її обережно і поволи в моток, звязав по серединї, зложив у двоє і поклав легенько на днї човна. Гарріс підняв її по всяким правилам і подав Джорджови. Джордж узяв її сьміло, і держачи далеко від себе, почав її розвивати, як розповивають сьвіжо народжене немовля. Не вспів ще розвити і десяти ліктїв, як цїла линва стала подібна радше до незручно зробленої плетїнки під ноги, нїж до чого небудь иньшого.

І знов повторяєть ся одна і та сама історія, як і все. Той, що на березї силує ся розвинути її, думає, що цїла вина спадає на того, хто її звивав. Той, що на ріцї, думає своє і каже, що йому видаєть ся.

Generated on 2015-07-10 20:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Що то ви там довбаєте коло тої линви? Чи не задумали ви, чого доброго, зробити з неї сіть?

— Вже то кому, як кому, але вам лише линви звивати. Невже-ж не було у вас на стільки глуздів, аби звинути її по людськи? — воркоче той, що має з линвою судний день. Він кладе її на стежці і обходить довкола, аби віднайти кінець.

— І то варто передати що кому в порядку? — кричить тамтой. — Чому не дивите ся, що робите? Де ваші очи і руки? Бодай вам прийшло ся стрички на шибеници розпутувати!

І оба впадають в таку злість, що трохи один одного на тім мотузї не повісить. Минає десять хвиль, перший починає з розпуки вити і казити ся, скаче як божевільний, врешті хоче розмотати линву таким способом, що хапає за першу-лїпшу ключку і тягне за неї що сили. Звісно, отсим затягає її ще лїпше. Тодї вилазить з човна другий, аби йому помогти, і тепер один одному лиш перешкоджує. Оба тягнуть за той сам кусник линви і не можуть вийти з дива, де вона так тїсно затягнена. Врештї їм вдаєть ся розпутати, вони відвертають ся і бачуть, що їх човен поплив з водою.

Нїколи не забуду міни таких двох людей, як вони стояли над берегом з линвою і дивили ся в слїд за човном, що поплив сьвітами.

На ріцї трафляєть ся чимало забавних випадків з човнами, коли їх тягнуть на линві. Найчастїйше доводить ся бачити пару молодих людей, що заняті живою розмовою, ідуть жваво, а тимчасом той, що в човнї, яких сто кроків з заду, даром кричить на них, аби стали і вимахує в розпуцї веслом. Щось там трафило ся; виховзло ся весло, або випала закована жердка, або упав кому у воду капелюх і пливе собі долї водою.

Спершу він просить їх делїкатно і чемно, щоб стали.

— Гей, станьте-но хвильку, чуєте? — кричить привітно. — Менї капелюх упав у воду.

Потім: — Гей, ти, слухай, чи тобі вуха заступило? (Вже менше любязно сим разом).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Відтак підскакує, вертить ся, як несамовитий, і, посинівши від крику, клене, аж страшно слухати. А хлопці на березі стають, викривляють ся йому і мечуть в него грудками, коли він безсильний переїздить біля них помалу.

Коли по вечери розмова зійшла на сю тему, Джордж розповів нам інтересний примір, як то двоє таких, що тягнуть човен, можуть забути на смерть про свої обовязки.

— Одного вечера, — оповідав Джордж, — віз я ще з трьома товаришами тяжкий човен до Ме́денгед і недалеко Кукем, за спустом, побачив молодого парубка і дівчину, що потонувши очевидно в дуже інтересній для них розмові, ішли звільна стежкою понад беріг. Вони обоє держали перед собою жердку, а до тої жердки присилена була довга линва, що тягнула ся кінцем у воді. Певна річ, що колись до тої линви був причіплений човен. Однак яка доля подибала його і тих, що в ньому їхали, годі було відгадати. Певно тільки, що молода панна і молодий панич, що везли сей човен, не дуже сим і журили ся. У них у руках була жердка і линва і більше їм до щастя не було треба. Я хотів уже крикнути на них і збудити їх із солодкої замороки, коли нараз засвитала менї в голові чудова думка і я схаменув ся. Я витягнув заковану жердку, досягнув нею кінець линви і притягнув до човна. Ми завязали на линві ключку, засилили її за щоглу, потім поскладали весла, посідали на лавочках і позакурювали люльки. І так сей молодий панич і молода панна тягнули нас, чотирьох неробів, на тяжкім човні аж до Мерляв.

Джордж запевняв, що не бачив ще нїколи такого глибокого смутку, як у поглядї тої молодої пари, коли вони зміркували, що цїлі дві милї везуть чужий човен. Джордж догадував ся, що коли би не вплив лагідної жінки, молодий пан був би не вдержав язика за зубами і було би не обійшло ся без грубших висловів.

Перша спостерегла ся дівчина і поглянувши поза себе сплеснула в руки і закликала:

— Бог з нами, Генрі, а деж тїточка?!

— І відшукали вони коли свою тїточку? — спитав Гарріс.

Джордж відповів, що не знає.

Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

З усіх пригод на човні найбільше потіхи буває з дівчатами. Того вражіня варто закоштувати. Треба найменше зо троє дівчат. Дві тягнуть, а одна бігає довкола них і скрегоче як сорока. Наперед усего вони позаплутують ся. Линва обкрутить ся їм довкола ніг, так, що їм треба сідати в траві і розплутувати себе, поки не зашморгне ся котра за шию, як синиця на сильце, і мало що не задусить ся. Врешті вони розплутавши себе і линву починають гнати з човном, що трохи не розібють його. Звісно, що перебігши сто кроків, вони задихані раптом сідають і регочуть ся на траві, а тимчасом вода зносить ваш човен на середину і заки ви маєте час зміркувати, що діється ся, обертає його в противний бік.

Вони стають зачудувані.

— Ну, і дивіть-но ви, а той заплив просто на середину!

І знов підвезуть вас, але нараз приходить котрійсь на гадку підопняти собі загортку; вони стають і з човном знов та сама історія.

Ви скачете, хапаєте за весла і кричите, аби не ставали.

— Не ставайте! — кричите.

— Зачекайте? Ага, треба зачекати!

— Не ставай-ай-те, їдьте далі!

— Піди-но, Емільцю, спитати, чого їм треба, — каже одна. І Емільця приходить і питає.

— Що вам треба? — каже. — Чи може що стало ся?

— Ні, нїщо не стало ся, лише не ставайте!

— Чому не ставати?

— Бо годї кермувати, коли станете! Адже-ж треба човен усе держати на право!

— Як держати?

— Треба їхати, аби ішов просто!

— Ага, знаю, я їм скажу! А що, веземо вас добре!

— А! а вже-ж, чудово, лише не ставайте!

— Се така легка річ! Я думала, що се страшно трудно!

— Деж там трудно! Тільки треба рівно везти!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Розумію! Подайте менї червоний шаль, що під подушкою.

Находите той шаль і подаєте його, а тимчасом приходить друга і хотїла би мати і свій шаль і бере на здогад шаль Марії, але вона його не хоче, тілько посилає її за гребінцем. Минає так двайцять мінут, заки ви рушите з місця і їдете далї, аж тут нараз заступає їм на стежцї дорогу корова і вам приходить ся вилазити з човна, аби нагнати корову.

З дївчатами не навтямить ся вам їхати, аби як далеко.

За хвилю Джордж розплутав линву і ми рушили до Пентен-Гук. Тут ми застановили ся над важким питанєм, де стати на ніч. Порішено спати сеї ночи у човнї, бо годї було ночувати ось тут, або їхати аж до Стенс. Ще було завчасу ставати на ніч і ми рішили ся їхати просто до Реннімід, півчверта милї в гору, де по обох боках ріки лїси і є де знайти спокійний захист.

(Конець буде).

З анґлїйського переклав

Іван Петрушевич.

Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Із секретів поетичної творчости.

III. Естетичні основи.

3. Змисл зору і його значінє в поезиї.

Ми вже сказали, що змисл зору дає найбогатший материял для нашого психічного житя, а тим самим і для поезиї. Пригадаймо тілько великі контрасти сьвітла і темноти і безконечну скалю колїрів, пригадаймо такі понятя, як високість і низькість, красота і бридкість, форма і рух, такі образи як небо, поле, земля, гори, а зрозуміємо, як глубоко сягає в нашу душу вплив здорового змислу. Гарний приклад великої ролї, яку мають образи, взяті з обсягу зорового змислу, в народній поезиї, дають нам важні і характерні epitheta ornantia, якими радо послугуєть ся народня пісня. Користуючи ся богатою збіркою тих епітетів, зладженою Міклошічем (Dr. Fr. Miklosich, Die Darstellung im slavischen Epos, Denkschriften der k. Akademie der Wiss. in Wien. Phil.-hist. Classe, Bd. XXXVIII, 1890, стор. 28—40) я подаю тут ось який цифровий огляд:

У сербських піснях епітетів прикметникових є 97, а іменникових 25; між першими із обсягу зору взятих є 35, між другими 5; із обсягу дотику 2+5, із обсягу смаку 5, із обсягу слуху 1. У болгарських піснях на 58 постійних епітетів 21 узято з обсягу зору, 16 з обсягу дотику, 2 з обсягу смаку, а 1 з обсягу слуху. В росийських піснях таких епітетів начислив Міклошіч 64, з них зорових є 18, дотикових 13, смакове 1, слухові 2. В українсько-руських піснях епітетів 38, з них зорових 17, дотикових 10, слухове 1. Загалом можна сказати, що в славянських епічних

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

піснях на 279 постійних епітетів 173 (62%) взято з обсягу змислових вражінь, а з тих 96 (55⅓%) узято з обсягу зору, 65 (37·57%) з обсягу дотику, 7 (4%) з обсягу смаку, а 6 (несповна 3%) з обсягу слуху. Інтересно, що у південних Славян, у Сербів і Болгар, запас епітетів загалом найбогатший, між ними найбільший процент епітетів змислових, а між тими знов найбільше власне зорових. Те саме треба сказати і про порівнаня. Сербська пісня порівнює молодого парубка до гарної китиці квіток; дівчина називає любка своїми чорними очима. Поява героя на обрію описуєть ся ось як:

Бачите ви оттой бовдур мряки,
Бовдур мряки з під чорного лїса?
Тая мряка — Королевич Марко.

Поїздка юнака по полю, се полет зірки по небі:

Пак се ману преко поља равна,
Кано звезда преко ведра неба.

Мілош виїжджає на поле, „мов яркеє із за гори сонце“. Дуже гарно малює инша пісня похід юнаків.

Ой то суне хмара від Котара,
А крізь хмару блискавки блискочуть;
А як тая хмара підняла ся,
З під копит так курява зняла ся;
Як крізь хмару блискавки блискочуть,
Так блискочуть зброї на юнаках.

Ще один цитат — опис дівчини вродливиці, характерний і з многих иньших причин, а головно тою масою зорових образів, з яких зложено малюнок:

Гарна вона, краща й буть не може!
Бо що станом — тонка і висока,
А що личком — біла і румяна,
Наче з ранку виросла до півдня
В тиші проти сонця весняного.
Очи в неї — два щирі клейноти,
А ті брівки — морські веселки,
А рісниці — ластівячі крила,
Руса коса — шовкове повісмо,
А устонька — цукровий замочок.
Білі зуби — бісера дві низки,
А рученьки — лебедині крила,
Білі груди — два голуби сиві.
Слово мовить, мов голуб воркує,
А всьміхнеть ся, мов сонечко гріє.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Хто не пригадає наших поетичних образів, таких як: біле тїло, румяне личко, чорні очи, чисте поле, платити по червоному по золотому, зелений явір і т. и? В щедрівці сьпівають про дївчину:

На горі, горі снїги, морози,
А на долині руженька цьвите.

Жаль прирівнюєть ся до студеної роси по зеленій траві. Коломийка говорить:

Молодиці як зірниці, дївчата як сонце,
Ой напишу, намалюю, поставлю в віконце,

або висловлює таке саме порівнанє краси дївочої з зорею иньшим, більше поетичним способом:

Ой упала зоря з неба тай розсипала ся,
А дївчина позбирала тай підтикала ся.

Дуже інтересний паралєлїзм бачимо в отсій пісні, де дівчину прирівняно до калини:

Червона калино, чого в лузї стоїш?
Чи цьвіту жалуєш, чи стужі ся боїш?
Цьвіту не жалую, стужі ся не бою,
Сама я не знаю, як зацвисти маю.
Зацвила би-м біло — люде не пізнають,
Зацвиту червоно — гилє обламають.
Молода дївчино, чого сумна ходиш?
Чи головка больна, чи сьвіту-сь не вольна?
Головка не больна і я сьвіту вольна,
Три ночи не спала, один лист писала
До того жовняра, що-м вірне кохала.

Ми не можемо тут входити в такі інтересні деталї, як напр. симболїка колїрів у нар. віруваних і в поезиї, симболїка цьвітів і т. и., що властиво також належить сюди, і подамо ще декілька примірів зорових образів у нашій артистичній поезиї, а головно у Шевченка. Кождому, хто читав Шевченкові поезиї, мусїла лишити ся в тямці та маса зорових, кольористичних образів, якими він любить характеризувати українську природу, всї оті „карії оченята і чорнії брови“, „вишневий сад зелений і темнії ночи“ „синє море“, „червону калину“, „зелені байраки“, „степ як море широке синїє“, „небо блакитнє“, „чорні гори“ і могили, „що чорнїють як гори“, і ті хлопцї та дївчата, що „як мак процьвітають“. Варто звернути увагу на деякі мальовничі порівнаня. І так в часї нічного нападу на Скутару

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Неначе птахи чорні в гаї
Козацтво сьміливо лїтає.

Загально звісне є порівнанє: „Червоною гадюкою несе Альта вісти“. В „Катеринї“ читаємо:

А без долї біле личко
Як квітка на полї:
Пече сонце, гойда вітер,
Рве всякий по волї.

Дївчина у него часто є рожевим цьвітом. Катерина „як тополя стала в полї при битій дорозї“. Дитина „червонїє як квіточка в ранцї під росою“. Розпука „коло серця як гадина чорна повернулась“. Зима в Московщинї: „Як те море, біле поле снїгом покотилось“. В загалї богацтво мальовничого елємента додає „Катеринї“ незвичайного повабу.

Дуже часто поет послугуєть ся грою колїрів у природї, щоб характеризувати зміну людського чутя. Є се звісна поява, що в добрім настрою чоловікови вся природа видаєть ся ясною, всьмїхнутою, сьвіжою і веселою, а в пригнобленю понурою, темною, хорою. Хариктеризуючи настрій українського народа по битві під Берестечком Шевченко співає:

Ой чого ти почорнїло
Зеленєє поле, —

де зелений колїр очевидно є символом здоровля, сили, краси і надії, які були перед битвою, а чорний символом пригнобленя по битві.

Та не треба забувати, що правдиві поети нїколи не позволяють собі тих кольористичних орґій, у яких любують ся теперішні декаденти та плєнеристи пера і чорнила. Їх описи виглядають радше як вказівки для маляря або як прайскуранти ріжних вишуканих фарб, анїж як поетичні креациї. А погляньте, як описав Шевченко вечір в українському селї весною — на що вже мотив здібний до якого хочете кольористичного трактованя!

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатирі з плугами йдуть,
Сьпівають ідучи дївчата,
А матері вечерять ждуть.

І знов бачимо анальоґічну процедуру до тої, яку ми видали попереду: поет коли береть ся малювати, то не чинить се виключно

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

красками, фарбами, котрі у него властиво є тілько словами, счисленем таких а таких шелестів і гуків, але торкає ріжні наші змисли, викликає в душі образи ріжнородних вражінь, але так, щоб вони тут же зливали ся в одну орґанїчну і гармонїйну цїлість Ось у наведенім висше куплєтї перший рядок торкає змисл зору, другий слуху, третїй зору і дотику, четвертий зору і слуху, а пятий знов зору і дотику; специяльно кольористичних акцентів нема зовсїм, а про те цїлість—український весняний вечір—встає перед нашою уявою з усїми своїми колїрами, контурами і гуками як жива. Натомість ми бачимо, як поет уживає кольористичних ефектів зовсїм не там, де вжив би їх маляр, а для характеристики психічного настрою людей. І так він характеризує кріпацтво: „Чорнїйше чорної землї блукають люде“; своє житє в неволї:

Каламутними болотами
Між бурянами, за годами
Три годи сумно протекли.

Додаймо сюди ще такі народнї звороти, як „у тебе зелено в голові“ (ти ще молодий та дурний), „у тебе на бородї гречка цвите“ (борода сивіє, значить ти старієш ся), „чоловік сорокатої вдачї“ (непостійний), згадаймо Міцкевичеве

Zaczerwienił się od złości,
Oblał się żółcią zazdrości, —

а зрозуміємо, який обширний є обсяг зорових образів у поезиї.

4. Поезия і малярство.

Так само як слух, має також і змисл зору крім поезиї свою специяльну штуку, а властиво кілька родів штуки, що їх разом зовемо „пластичними штуками“ (die bildenden Künste): з них найважнїйші є малярство і різьба. Лишаючи на боцї різьбу, а також такі роди штуки, як архітектуру, танець і штуку драматичну, ми повинні роздивити тут відносини між поезиєю і малярством, як двома найважнїйшими нарістями людської артистичної творчости, такими, що дають для творчого духа найширше поле, найбільше богацтво форм і способів. Чим подібні, чим ріжні вони між собою?

Як звісно, малярство силкуєть ся при помочи лїнїй і красок, відповідно уложених на таблицї (полотнї, папері, дереві, блясї, стїнї і т. и.) передати нам чи то якусь частину дїйсного сьвіта

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

(людське лице, сцену, крайобраз), або якусь думку виявлену також постатями взятими більше або менше живцем з природи (ріжні аллеґоричні фіґури, історичні та релїґійні малюнки). Сама природа сеї штуки жадає того, що все зображене нею мусить бути недвижне і незмінне; сьвітло і тїнь держить ся все на однім місцї, люди і звірі стоять чи лежать усе в одній позициї, з одним виразом лиця, колїри лишають ся все однакові, хоч у дїйсній природї все те підлягає ненастанним змінам, рухови та обмінї материї. Можна сказати, що кождий образ, се частина природи вихоплена з невгавного виру житя і закріплена на таблицї. Малярство ріжнить ся від дїйсної природи своєю недвижнїстю.

Та се ще зовсїм не значить, що твори сеї штуки і на нас роблять вражінє недвижности та мертвоти. Певна річ, вони можуть робити й таке вражінє, але можуть робити й зовсїм противне. Власне до найкращих тріумфів малярської штуки належить — при помочи способів, що властиво віддають тілько спокій і нерухомість, викликати в нашій душі вражінє руху. Інколи ми, самі про те не знаючи, висловлюємо се, коли про добрий портрет мовимо: здаєть ся, живий, от-от промовить. Хто бачив хоч у репродукциї образи Рєпіна, такі як „Запорожцї“ або „Іван Грізний, що вбиває свойого сина“, той зрозуміє, що значить сказати: „в тім образї богато руху“, зрозуміє, чому нервові люде млїли зирнувши уперве на „Івана Грізного“, чому дами невільно і несьвідомо хапають рукою свої сукнї опинивши ся перед малюнком Айвазовского, де зображено одну-однїсїньку морську хвилю, що немов ось-ось і кинеть ся на зрителїв. І різьба вміє також своїми найкращими творами викликати сю ілюзию руху, і прим. при видї бельведерського Аполлона у нас мимовільно піднїмають ся груди, а при видї ґрупи Ляокоона корчать ся мускули, мов з болю і обридженя перед гадюками. Так само перед гарними пейзажами ми почуваємо нераз сьвіжий подих холоду, горяче соняшне промінє, а уява переносить нас чи то в холод під намальованими деревами, чи на запилений шлях, чи на кругу стежку, що вєть ся ген далеко по склонї гори; ми самі собою вносимо рух у той куточок природи, який закріпив маляр, і власне в тім лежить головне і всїм доступне естетичне вдоволенє, яке дають нам добрі малюнки. А яка-ж мета поезиї? І вона також властивими собі способами передає якийсь шматок дїйсности, закріплює його в вузкій (в прирівнаню до дїйсности) рамцї, піднїмає його також понад водоворот дїйсного житя і пе-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

редає без дальшої зміни потомности. І поезия має таку саму мету — властивими їй способами репродукувати в душі читача чи слухача ті самі моменти житя (рухи, ситуації), які закріпив у поетичному творі його автор. Значить, і вихідна точка і мета обох сих форм артистичної творчости зовсім однакові. Можна би додати, що по троха однаковий і спосіб, яким вони осягають сю мету. Адже наша писана чи друкована поезия також в першій лінії обертаєть ся до зору, оперує цілою системою кольорових плямок (літер), що викликають в нашій тямці відповідні їм слова, а подекуди навіть (при тихім читаню) се посередництво слів зводить ся до minimum і літери від разу викликають в нашій уяві конкретні образи відповідні словам, які творять літери написані в книзі. Правда, поезия поки що менше піддаєть ся такому „скороченому поступуваню“, як проза; поезия вживає ритму і риму і ріжнородних способів, які дає мельодийність мови, на те, щоб окрім зору раз у раз відкликати ся до слуху. Але найновійший німецький напрям, розпочатий згаданим у попереднім розділі Арно Гольцом, відкидаючи всї мельодийні придабашки і оперуючи самими простими словами в їх первіснім, конкретнім значіню, очевидно йде до того, щоб зробити друковану поезию sui generis образковим письмом, де би чоловік зирнувши на слово не потребував репродукувати собі його слухового еквівалєнту, а репродукував би просто відповідний йому образ конкретного явища.

Та на сьому й кінчить ся подібність сих двох штук. Бо коли малярство апелює тілько до зору і тілько посередно, при помочи зорових вражінь, розбуджує в нашій душі образи, які найзвичайнїйше являють ся в асоціяції з даним зоровим вражінєм (напр. бачимо на малюнку дерева з повгинаними в однім напрямі гильами і вершками, і догадуємо ся, що се є вітер, або бачимо голі дерева і закутаного, скуленого чоловіка і заключаємо, що йому зимно і т. и.), то поезия апелює рівночасно до зору і до слуху, а далї, при помочи слів, і до всїх иньших змислів і може викликати такі образи в нашій душі, яких малярство нїяким чином викликати не може. Та головно, апелюючи від разу до двох головних наших змислів, до зору і до слуху, поезия лучить у собі дві, на перший погляд суперечні категорії: простору і часу. Вона може показувати нам річи в спокою, розміщені одні обік одних, і в руху, як одні наступають по одних. Се може декому видати ся парадоксальним; ще перед 100 роками Лєссінґ у своїм „Ляо-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

коонї“ твердив зовсїм не те, вбачаючи власне головну, бодай чи не одиноку ріжницю між поезиєю і малярством в тім, що малярство панує виключно в категорії місця, а поезия в категорії часу (die Zeitfolge ist das Gebiet des Dichters, so wie der Raum das Gebiet des Malers). Але се становище вже давно пережило ся і потребує значної поправки. Досить розміркувати ось що. Малюнок, хоч би який малий, ми приймаємо в свою душу не весь від разу, а частями, восереджуючи зір, хоч би як коротко, раз на однім, потім на другім, третім деталї, виконуючи очима і фантазиєю певний рух, поки обіймемо цїлість. І доки ми дивимо ся на малюнок, наші очи все блукають з одного деталя на другий; щоби скупити в собі вражінє цїлости, ми або відвертаємо ся, або прижмурюємо очи, або відступаємо так далеко від малюнка, щоб деталї щезали, зливали ся в наших очах. Значить, хоча артист усї ті деталї помістив один при другім перед нашими очима, немов би виключно в категорії місця, ми перципуємо його твір частями, в категорії часу і руху. Те самісїньке дїєть ся також з поезиєю. Адже кождий поетичний твір, написаний чи надрукований, лежить також у категорії місця, простору; те, що вмістив у ньому автор, так само незмінне, дане раз на все, покладене одно обік другого, як на малюнку; і перцепция відбуваєть ся тут так само в категорії часу, ми йдемо очима з одного деталя, від одного образа до другого, поки не пройдемо цїлість. Тілько що поет дає нашій уяві далеко більшу задачу, малює їй не одну сцену, не одну постать, а звичайно цїлі, нераз безмежно широкі панорами, з колїрами, постатями, з рухом, запахом, смаком, дотиком. Як бачимо, Лєссінґова антітеза поезиї і малярства не може вважати ся вірною; хоч не в однаковій мірі, а все таки обі ті галузи штуки простягають ся в обох категоріях — простору і часу, мають у собі спокій і рух. Ми мусимо вести нашу аналїзу глубше, щоб докопати ся їх дїйсної, прінціпіяльної ріжниці. Найлїпше зробимо се, придивляючи ся якому небудь поетичному творови, та такому, що власне робить найбільше „живописне“ вражінє. От приміром загально звісна пісня Генріха Гайне:

Am fernen Horizonte
Erscheint wie ein Nebelbild
Die Stadt mit ihren Thürmen
In Abenddämmrung gehüllt.

Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ein feuchter Windzug kräuselt
Die graue Wasserbahn;
Mit traurigem Takte rudert
Der Schiffer in meinem Kahn.

Die Sonne hebt sich noch einmal
Leuchtend vom Boden empor,
Und zeigt mir jene Stelle,
Wo ich das Liebste verlor.

Усе, що містить ся в перших двох куплєтах, є немов опис малюнка або немов докладні вказівки для маляря, як має намалювати картину. Вихідна точка—море, човен. Далеко, на краю обрію, ледво виступаючи з вечірньої мли, маячіє місто з вежами. Море сїре, злегка поморщене від вітру, весляр звільна сїче його веслами. Окрім сего останнього, чого маляр не може віддати докладно, а що може зазначити символїчно (лїнива, сумовита поза весляря, не дуже високо попад водою піднесені весла), все иньше дуже добре надаєть ся для маляря. Нїякісїньких риторичних прикрас у тих строфах нема, поет промовляє по просту, майже прозаїчно. Він малює словами, не силкуючись на мальовничі фрази, не додаючи від себе нїчого або майже нїчого. І колиб талановитий маляр пішов за його вказівками і намалював нам отсей самий пейзаж, він міг би самими лїнїями і колїрами осягти такий самий ефект, який осягає поет у двох перших куплєтах своєї пісні, міг би не тілько показати нам такий а такий шматок природи в такім а такім осьвітленю, але надто навіяти на нас якийсь сумовитий, тужливий настрій. Але тут була би й границя його творчости. А для поета се тілько початок, так сказати, декорация сцени. В останньому куплєтї він відкриває нам свої секрети, перескакує на такі стежки, на яких маляр не може бігти з ним навзаводи. Візьмім зараз два перші рядки: „Сонце ще раз піднїмаєть ся з землї, сиплючи промінєм“. Що може з сего вробити маляр? Він може намалювати нам сонце або над землею, або під землею, але воно буде десь уміщене (на скілько маляр в загалї може намалювати його), буде в однім місцї, недвижне; нїяким сьвітом він не передасть нам того вражіня, яке одержує поет, гойдаючи ся в човнї на морських хвилях і бачучи в хвилї піднесеня човна на хребет хвилї ще раз сонце понад рівнем землї, раз, на секунду, в усїм його блиском. Се одно. Але і се ще не є головна річ. В тім моментальнім блиску сонця поет ще раз бачить місто і ще раз бачить у тім містї те місце, може

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

вежу того дому, де живе його любка, що відцуралась його. І се поет висловляє простісїнькими, зовсїм прозаїчними словами, але в тих словах уже не малярський мотив, а цїла драма. Тут є і акцент горячого, молодечого чутя („das Liebste"), і біль розлуки. Два останнї слова, се шпиль (pointe) цїлої пєси, в них кидаєть ся певний відтїнок, уже не кольористичний, а чутєвий, на цїлу поему. Тепер ми розуміємо, що жене поета на море, що змушує його озирати ся на далеке місто на березї, чому як раз він вибрав для свойого малюнка момент, коли сонце западає під рівень землї, чому він любуєть ся тим сїрим колїром водяного шляху, чому весляр веслує „сумним тактом". Останнї слова пісні надають усьому иньший, глубший, символїчний змисл, додають малярським мотивам музикальности. Ми починаємо добачати, що властиво маляр із поетового малюнка може передати тілько незугарну копію, мертве тїло. Він намалює нам місто на морськім березї на краю обрію, але те місто буде стояти, — у поета воно я в л я є т ь с я, в и р и н а є перед очима і сего не передасть маляр. Він намалює нам море пофалдоване вітром, але не передасть нам того почутя, як сей вітер „тягне" і що він „вохкий"; він покаже нам весляря з веслами, але щоби такт, з яким падають ті весла у воду, був сумний, сего він нїяк не потрафить передати нам. Значить, у чім же тут секрет? А в тім, що поет може в кождій хвилї з домени зорового змислу перескочити в домену всякого иньшого змислу, а маляр привязаний тілько до сего одного. Задля сего поет малює иньшим способом, нїж маляр. Бо коли маляреві риси, раз положені на полотно, лежать на ньому недвижно і в нашій уяві лишають тілько недвижні, мов замерзлі образи, навіть коли тими образами символїзуєть ся рух, — то поетові риси (слова, вірші), хоч лежать також недвижно на папері, але в нашій уяві репродукують рух, зміну, величезну ріжнородність житєвих проявів. Отсе й є та поправка, якої потребує різка Лєссінґова дістінкция. Не те відріжнює маляря від поета, що т е м и одного лежать виключно в катеґориї місця, а другого в катеґориї часу, а те, що т е х н ї к а одної штуки звязана нерозривно тілько з одним змислом зору, коли тимчасом друга дає можність апелювати до всїх змислів.

Іван Франко.

Generated on 2015-07-10 19:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Промова А. Єфименкової

відчитана на сьвятї І. Котляревського у Харкові 6 лютого ст. ст. 1899 р.

Невелику що до обсягу лїтературну спадщину зоставив нам Котляревський: „Енеїда“, „Наталка-Полтавка“, „Москаль-чарівник“ — отсе сливе і все. Невелика вона, ся спадщина, і по змістови, по крайнїй простотї своїй і по своїм змаганям. „Енеїда“, що її столїтні роковини сьвяткуємо ми тепер, є пародія, що правда, надзвичайно висока по свойому простонародному, а навіть грубому на сучасний смак, гумору — але всеж таки лише пародія; „Наталка-Полтавка“ — не більше, як принадно-іділлїчний драматичний малюнок народнього житя, повний пісень, щось подібне до якоїсь оригінальної оперети; нарештї „Москаль-чарівник“ — дуже живий і веселий простацький жарт — і тільки. Звичайно, таку лїтературну спадщину ми повинні лїчити за невелику. Але і в малій що до обсягу і змагань, і в невеликій що до кількости і змісту лїтературній спадщинї можуть визначити ся величні творчі сили. Чи виявив їх Котляревський? Так, безперечно, він був талановитою людиною; критичний велетень — время — зробив уже свій непохибний присуд над його лїтературними творами. Те, що прожило сто років і ще має змогу передаватись нащадкам, як живий лїтературний вжиток, безперечно помічено печатю талану. Сто років — се важкий критичний іспит, котрий побіч з творами народньої поезиї витримують не дуже численні твори штучної лїтератури. І наколи талан Котляревського видержав і сей важкий іспит, то нїякого другого йому і не треба.

Але всеж таки я насьмілююсь казати, що не має печати ґенїяльности на лїтературному обличю Котляревського. Маючи без-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

перечний талан, він не належав до тих виключних натур, в котрих творчі сили заволодівають усїм чоловіком, підклоняють його собі своїм иноді навіть неясним чоловікови цїлям, роблять з нього часто навіть мимо волї своїм жерцем, а буває так, що і жертвою. Нї, Котляревський не належав до таких людей.

Досить сказати, що умер він не жонатим, маючи майже 70 років, і за сей так сказати-б повний речинець, даний природно задля житєвої обіходки середньому чоловікови, маючи обставини життя, правда, не роскішні, майже бідні, але всеж таки вільні від материяльної недостачі, від острих турбовань та скорбот — він всеж таки зоставив нам лише те, що зоставив.

Але і се мале, се дрібничка, так сказати-б, викинута талановитим чоловіком, мов випадковий плід вільного часу, мов примха творчої фантазиї, робить ся підніжєм задля постатї сього чоловіка, сього капітана з мундуром чи то майора в одставцї, прожившого все своє тихе житя в своїй халупчинї в Полтаві, лїчучись доглядачем дому виховання дїтей бідних дворян, куратором божого дому.

Але ось тепер вся Україна, і росийська і галицька, ізходить ся в свої інтелїґентні центри, щоби сьвяткувати память сього чоловіка. Полтава споружає йому памятник і тисячі рублїв ідуть туди з усїх кінцїв України від нашого не богатого і не дуже-то щирого культурного миру. Панове! Чи немає тут непорозуміня якого? Нї, немає тут нїякого непорозуміня і „скринька просто відчиняєть ся“, але не з того боку, з якого ми до неї підійшли. Підійдемо-ж инак.

Сто років пройшло з тієї пори, як ізклалась духова особистість Котляревського, ізклалась натурально, залежавши від свого окруженя. Щож се за окруженє було? Пригадаємо лишень собі прикмети. Лївобережна Україна чи то „Малороссія“, як її тепер називають, родина нашого поета, відірвалась від державного устрою Польщі за сто років з чимсь перед появою на сьвіт Котляревського. Роспочав ся процес щепіня України до сполушнього устрою росийської держави, процес довгий, болючий, якими і завсїди бувають подібні процеси, але до кінця 18-го ст., до того часу, як почав ізкладатись Котляревський, процес сей був уже викінченим. „Малороссія“ зробила ся Україною росийської держави і дійстністю вже сталось циркулюванє житєвих соків проміж сїєю україною і осередком. Ми уже добре знаємо, на скільки повним був сей процес ріжних глибоких змін в соціяльних условинах

Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

українського життя. Богато Українців подібно до московського народу стало кріпаками; вишчі верстви, се-б-то козача старшина, як найшвидче відріжнившись від народньої маси, розумненько закріпила за собою свої привилеї з'єднавши ся з московським дворянством, чинючи се і на ґрунті загальної культури, мови, школи і літератури. Все міцне — і літературний талан теж — квапилось відріжнити ся від діла усієї знесиленої, зневоленої темної маси народньої, діла, котре здавалось, було вже програним. Українська народність зробила ся простонародєм, не маючим культурної кляси, печатного слова, не маючим орґанів умислового духового життя і навіть будуччини.

Котляревський був дворянином, був задля своїх часів людиною зовсім осьвіченою і безперечно мав літературний талан. Перед ним лежала широка бита дорога, він мав змогу зробитись новим Піндаром російським, міг слідкувати за своїм земляком Каннїстом, та писати поучаючі комедиї, або тендїтні романси, котрі давали своїм авторам всеросийську славу і міг... та мало чого не міг би зробити собі на користь, не без вжитку і задля других талановитий чоловік на ґрунті тодїшньої російської літератури, чоловік, котрий слав уже взірці всїлякої літератури: поетичної і прозаїчної.

Котляревський не пішов по сій битій і тому легкій дорозі. Окрім літературного талану Котляревський мав ще дещо. Власне щож? Може се було тонке естетичне почутє, котре підказувало йому, що поет є подібним мітичному Антеєви, котрий набирав ся сили дотикаючись землї — так і поет є міцним лише в стихії рідної мови; може се був атавізм переливаня почутя старого українця гордого своєю мовою рідною, чутлива совість шептала йому щось про темну безголосу масу народню? Не знаю... Несьміливим і непевним був перший крок, що зробив його Котляревський на тій дорозі, на яку його вело внутрішнє житє — се-б-то на дорозі літературної творчости рідною мовою. Звичайно, що форма пародії, яку зважив ся він дати своїй „Енеїдї", є власне лише відгуком сієї непевности. З одного боку, в ньому жило міцне, безпосередне почутя сили, богатства і краси рідної мови; але не треба забувати, що в ньому-ж повинен був ховатись і чоловік тодїшньої культури, по якої кодексу мова, нечемного і підлого народу — так казав осьвічений 18-ий вік — не була гідною задля виразу благородних, високих і красних почувань. Форма-ж пародиї як-не як, була виходом з сієї супереки. Щоб там не було, перший

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ступень був зробленим, і щоби його зробити, мало було самого лише талану, потрібним було і те, що ми звикли називати моральною силою, чи там громадською відвагою. На появу „Енеїди“ не треба дивитись, як на простий літературний факт, а як на моральний подвиг людини, котра насьмілилась стати поперек пануючої течії, котра боролась як з розумінями свого окруженя, як рахунками власного вжитку з острахом перед суспільною доганою і кепкуванєм, так і з собою з подвоєністю свого внутрішнього істнуваня. І великий вчинок є тепер по заслузї нагородженим. Котляревський сам сього не знаючи, зробив справедливо велике діло, один з тих великих вчинків, які дістають ся на долю лише небогатьох щасливих вибранців: він з'єднав свою народність з течією загально-людського культурного поступу.

Є в одній з поезий Шевченкових вираз великої сили і значіня:

...На сторожі коло їх
Поставлю слово...

Отсе і треба сказати про Котляревського. Він справдї поставив слово на сторожі української народности і її найдорожчих зисків. І аж доти, доки сей вірний сторож „слово“ узброєне печатю, не кине свойого уряду — не загине живе діло, біля котрого воно поставлене.

Пошануємо, як слїд, вічну заслугу Івана Петровича Котляревського!

Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

З життя і письменства.

(Нова „пря“ про українсько-руську книжну мову).

Як відомо, останніми часами в публіцистиці знов вийшла на верх справа українсько-руської мови й її уживання в культурнім житю. Огляд історії українсько-руської літератури дра Франка в часоп. Slovanský Přehled викликав замітку київського професора славіста Флорінского (київські Университетскія Извѣстія, 1898, XI), де він, виходячи з старої тези, що українсько-руська мова є тільки нарічєм „русскаго языка“, приходить до теж старого виводу, що українсько-руська мова „повинна бути передовсїм орґаном безпосередньої поетичної творчости, що витїкає з глубини українського (малорусскаго) духа, і окрім того може служити для розповсюдження елєментарних відомостей серед простого селянського люду“: подібні книжки для народа на українськім нарічю повинні служити посереднїм ступнем до „общерусской“ книги“. Як бачимо, київський професор розминув ся тут з державною практикою Росиї, де й українська „поетична творчість“ звязана дуже цензурними путами, а до „росповсюдження елєментарих відомостей“ українській мові майже й зовсїм віднята дорога. За те з притиском підносить він, що „змагання сучасних галицько-руських дїячів вивести українську мову на степень язика учебного (в середніх і вищих школах), наукового, публіцистичного й суспільного не можна виправдати анї льоґічними основами, анї практичними причинами“, що сї змагання в Росиї не можуть знайти „в незначними виїмками, анї співчутя, анї помочи“, в них бо треба бачити „дивну пробу знищити придбану спільними силами Великоросів і Україн-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ців (Малороссовъ) культурну одність, що служить найпевнїйшою запорукою дальшого поступу й сили всього русского народа".

Ся замітка викликала в Київській Старині замітку редактора її д. В. Науменка. Застерегаючи ся против того, аби виходити від фільольоґічної систематики в оцінці права на істнованнє тієї чи иньшої мови, та показуючи, що духові потреби українсько-руського народу в Росиї не легко задоволити в рамах, показаних д. Флорінским для українсько-руського письменства, він збиває його погляд на галицькі обставини, та доводить неможливість уживання тут якої небудь иньшої мови окрім українсько-руської з чисто практичних причин.

Сї статї викликали відгомін в пресї й справа книжної української мови стала предметом публїцистичних дебат, як то наші читачі бачили хоч би з новинки в попередній книжцї Лїт. наук. Вістника (стор. 64).

Поруч сеї прї на папері, книжна українсько-руська мова стала предметом академічної дебати й на практицї. Як відомо, сього року (в серпнї) має відбути ся в Київі археольоґічний з'їзд; бажаючи притягнути до можливо ширшої участи в нїм словянські землї, орґанїзатори з'їзда розіслали туди численні запросини; між ними дістало такі запросини й наше Наукове Товариство, і поодинокі наші учені. З огляду на інтерес поставлених на дневний порядок з'їзда питань (головним предметом рефератів має бути археольоґія, історія, ґеоґрафія і т. и. Волини, а попри те висунено ряд питань з загальної славистики) члени Товариства заявили охоту до як найдїяльнїйшої участи в з'їздї; але реґулямін з'їзда був стилїзований так, що полишала ся неневність, чи українсько-руська мова буде на нїм мати право горожанства поруч иньших славянських мов*), тож на спільнім засїданню історичної й фільольоґічної секциї Товариства, скликанім в сїй справі, ухвалено удати ся до орґанїзацийного комітету (в Київі) з запитаннями: чи українсько-руська мова, уживана в виданнях Товариства, буде допущена до уживання в діскусиї, рефератах і публїкациях (Трудах)

*) Параґраф 29 реґуляміну каже: Всѣ разсужденія и пренія въ засѣданіяхъ Съѣзда, какъ общихъ, такъ и частныхъ по Отдѣленіямъ, происходятъ на русскомъ языкѣ, но ученый Комитетъ можетъ назначить особыя засѣданія на французскомъ, нѣмецкомъ и южныхъ и западныхъ славянскихъ языкахъ.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

з'їзда? Коли ні, то чи бодай на спеціяльних засіданнях реферати на сій мові будуть допущені на рівні з „полудневими і західніми словянськими мовами“? Инакше бо члени Товариства, хоч би з чисто практичних причин, не могли-б узяти участи в з'їзді, хоч він як цікавий для них своєю програмою.

На сей лист, висланий від виділу й президий секций Товариства в середині лютого н. с., дістало воно відповідь, що київський комітет передав сю справу на рішеннє московського головного комітета. Приватною дорогою відомо нам, що більшість київського комітета стріла бажаннє Товариства неприхильно і що тільки на рішуче бажаннє меньшости комітет не відкинув, а передав сю справу на рішеннє московського комітету. Московський комітет, як довідуємо ся в останній хвилі, глянув на справу спокійнійше і не відмовив права горожанства українсько-руській мові; виходячи з погляду, що ся мова не є „особый языкъ“, він постановив не виріжняти українсько-руських рефератів в осібні засідання, а дати їм місце на звичайних засіданнях зарівно з російськими, тільки в Трудах з'їзда не признав їм міста, зарезервовавши їх для чисто русскаго языка. У всякім разі погляд московських учених користно відріжняєть ся від київської опозиції против культурної українсько-руської мови взагалі.

Я навів сі факти як характерні для поглядів у суспільности російської України, не надаючи особливо мериторичного значіння ані тим академічним діспутам про права української мови, ані поглядам київських учених, що по столітю української літератури, привитаному найвищими російськими інституциями (див. Літ. наук. Вістник 1898, XI), відмовляють ще її права горожанства. Річ очевидна, що еволюция людського житя розвиваєть ся в дуже слабій залежности від академічних дефініций та від наукових систематик. Та й не тілько людського — в сьвітовім житю і відносинах ґенетичні звязки не раз мають другорядне значіннє й кваліїативні ріжниці беруть абсолютно гору над квантитативними. Пес і вовк стоять в дуже близькім ґенетичнім звязку, але було-б досить ризиковно уживати вовка для тих функций, які в людськім житю стали уділом собаки. Бросквина (персик) є не що як культивована варіация міґдала, але не знаю, чи оборонці ґенетичних звязків згодили сяб замісь смаковитого мяса бросквини жувати цупку шкіру міґдала, і т. и. Українська етнічна індівідуальність не стане ані меньше ані більше здібною до самостійного культурного роз-

Generated on 2015-07-10 19:40 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вою від того, чи наукові студиї викажуть більшу чи меньшу антропольоґічну чи лінґвістичну близькість її до великоросийської*). Внутрішні потреби до реалізациї своїх ориґінальних етнічних прикмет у письменстві, науці, суспільнім житю, що кермують тим розвоєм, через те ані зменьшать ся ані збільшать ся. Ще в часи, коли українське письменство що йно робило перші проби, можна було застановляти ся над тим, чи має українська література й наука „достаточное основаніе“ істнувати на божім сьвітї; але тепер, коли українська література й наука давно вийшла з пелюшок і зайняла місце серед иньших словянських, росправляти над тим, чи українська література або наука мають чи не мають істнувати — такаж безцїльна річ, як застановляти ся над дорослим чоловіком, чи має він право жити на сьвітї, чи з'явивсь „без достаточного къ тому основанія“. Нинї українсько-руська література стала вже на тім рівнї, що може задоволяти потреби культурної суспільности — в школї, в суспільнім житї, в краснім письменстві й науцї; так воно уже й єсть у Галичинї, не вважаючи на всї перешкоди, — завдяки тому тільки, що тут не було формальної заборони українського слова. Пізнїйше чи скорше теж саме мусить наступити і в росийській Українї; всї заборони — се тільки сумна похибка, дуже шкідна і для тих, кому забороняють, і для тих, хто забороняє, тратячи свою енерґію замість розвою свого народнього житя на полїцийні рестрікциї; вони можуть тільки здержати, але не знищити змагання до національної культурної роботи. Істнованнє сих змагань показало ся ясно і в самім українськім житю в Росиї, і в дїяльній участи Українців з Росиї в галицькій літературі: як відомо, почавши від початків галицького

---

*) Зрештою сама по собі діскусия, чи українська мова є „язиком“ чи „нарічєм“ має досить проблєматичну наукову вартість; характерно висловляєть ся з сього погляду др. Ягіч у своїй недавній розвідці (Einige Streitfragen, 1898, ст. 33): називати словянські мови диялєктами чи язиками, се в науці річ другорядна. Dass alle russischen Dialecte gegenüber den übrigen slavischen Dialecten — wem der Ausdruck Dialect nicht gefällt, kann dafür Sprache sagen, in der Wissenschaft ist das Nebensache — ein ganzes bilden, mit vielen merkwürdigen Zügen einer inneren Einheit ausgestattet, das bildet unter Sprachforschern keine Streitfrage, і на иньшім місці — стор. 24: das Verhältniss der russischen Sprachen oder Dialecte zu einander і т. и.

Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

відродження, тутешня культурна робота йшла з дуже значною участию Українців з Росиї; так воно й тепер є — досить пригадати, що в самих лише виданнях Наукового товариства імени Шевченка протягом одного року 1898 взяло участь кільк:десять Українців з Росиї. „Гони природу въ дверь, она влетитъ въ окно“, і очевидно, що реалїзация сеї природи на українськім ґрунтї у себе дома — се тільки питанне часу.

Як раз тодї, як київські учені застановляли ся над питанням, чи бути чи не бути українсько-руській науцї, в останнїм випуску звістного журнала Archiv für slavische Philologie проф. Ягїч, оглядаючи науковий рух на просторі цїлої Словянщини, головно в сфері лїнґвістики, істориї лїтератури й етноґрафії, дав короткий огляд того, чим українсько-руська наука вже є с т ь. Сей огляд і подані в нїм уваги дуже інтересні з огляду на авторітетне становище в науцї автора, бувшого професора петербурського унїверситета і члена росийської Академії наук, першого авторітета нинї в славистицї, і можуть служити відповідю на подані вище сумнївы що до українсько-руської книжної мови. Тому читачі наші, думаю, не будуть нарікати, коли я подам пїлий сей уривок згаданого огляду (Bibliographische Übersicht der slavischen Zeitschriften philologischen, literaturgeschichtlichen und ethnographischen Inhalts. Archiv XX, c. 624—638). Автор переходить словянські лїтератури в отсїм порядку: I. росийська, II. українська, III. польська, IV. чеська (разом з словацькою), V. словінська, VI. сербохорватська, VII. болгарська. Про українську пише він ось як (с. 628—9):

„Для студийования малоруської (kleinrusischen) мови, лїтератури й етноґрафії в Росиї в теперішнїх обставинах самий ґрунт не вдячний. Тут жахають ся всякого прояву в сїм напрямі, наче-б то якого небезпечного сепаратизму, забуваючи при тім, що як раз через задавлюванне силоміць усякого свобідного розвою українсько-руської народности, котрої істнования преціньь не можна заперечити, може розвинути ся з початку незадоволенне, а далї й сепаратизм. Що можливо зробити в сих тїсних обставинах для студийования малоруської народної індівідуальности, робить ся в місячнику Київська Старина, що виходить у Київі; заснований 1882 р. він тепер закінчив свій XVII річник. Переважна частина статей мають етноґрафічний, або лїтературно та культурно історичний

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:39 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зміст; фільольоґія в тїснїйшім значінню тут мало культивуєть ся. Головні стовпи часописи — се харківський професор Сумцов і київський Дашкевич.

„Тим часом як ся часопись виходить в великоруській мові (in grossrussischer Sprache), в Галичинї тіж самі студиї ведуть ся на малоруській, або як звичайно говорять в Австриї — русинській мові (ruthenischen Sprache) в науковім товаристві, званім „імени Шевченка", що завдяки енерґічній роботї галицьких Русинів і тій моральній запомозї, яка їм в поміч потиху іде з Росиї, — заповідаєть ся з часом розвинути ся в русинську академію наук. Кождий правдивий приятель культурного розвою мусить сим тїшити ся; я нїколи не міг зрозуміти, чому се нпр. деякі слависти звичайно ентузіазмують ся поступом Словаків, а навпаки Русинам не сприяють анї трошки. Хто думає, що ся місцева робота, тїсно обгорожена язиковими границями, може пошкодити великоруській лїтературі й науцї, той понижає значіння й силу росийської лїтератури. Згадане товариство видає від 1892 р. у Львові „Записки наукового товариства імени Шевченка". До 1896 р. на їх окладинцї писалось: „видавництво присьвячене науцї й письменству україньско-руского народу". Редактором I. тому був поданий Др. Юл. Целевич, II—IV проф. Барвінський, від V і далї (до XXV) проф. М. Грушевський. Ся часопись по своему змісту переважно історична і історично-лїтературна, фільольоґія стоїть здебільшого на другім плянї. З істориї лїтератури треба згадати статї Кониського (про Шевченка), дра Франка (про Варлаама й Йоасафа) і дра Колесси (порівняні польсько-русинські студиї). Історию аж до найдавнїйших часів студиює Грушевський, від недавна також др. Кордуба. Бібліоґрафія провадить ся старанно. Властива фільольоґія і тут відходить на другий плян.

„Сього року товариство розширило свою наукову дїяльність ще одною ново-розпочатою публїкацією: Збірник фільольоґічної секциї Наукового товариства імени Шевченка*). Перший том присьвячений біоґрафії Шевченка Ол. Кониського. Надіємо ся, що дальші томи принесуть щось з ґраматики, лексїки або діалєктольоґії.

*) Проф. Ягіч писав се видко перше, нїж його рук дійшли томи двох иньших новорозпочатих серий: I т. Збірника історично-фільософічної секциї й I т. Етнольоґічних материялїв, датовані теж 1898 р.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Видання старших памяток мови й літератури Товариство теж не випускає з уваги. 1896 р. воно розпочало серію під латинським титулом: Monumenta linguae necnon litterarum Ukraino-russicarum (ruthenicarum). I т. містить богату збірку апокрифів до старого завіту, зібрану дром І. Франком. З язикового погляду не всї тексти можуть бути зачислені до ukraino-russica, але се нїкому не зашкодить.

„Етноґрафія теж входить в круг зайнять товариства Шевченка; для неї видає воно від 1895 р. Етноґрафічний Збірник, котрого вийшло до кінця 1898 р. пять томів. I т. містить головно галицько-руські казки, II вірші так званих лїрників і перекази чорноморських козаків, а також етноґрафічні материяли з житя угорських Русинів; III і IV в цїлости заповнені материялами з Угорської Руси".

Доти слова дра Яґіча. Супроти усьпіхів, зроблених останнїми часами нашим письменством, наукою, взагалї культурним житєм, неприхильникам національного розвою українсько-руського народу лишаєть ся властиво тільки одна зброя — іґнорованнє, іґноранция щира чи удана. Ми й дїйсно помічаємо останнїми часами уживанє — можна сказати форсовне — сеї зброї і в росийських, і в польських кругах. Одначе й ся зброя може служити тільки дуже короткий час. Українсько-руська лїтература вже й тепер займає показне місце між другорядними словянськими лїтературами — як сербо-хорватська, болгарська, словінська. Навіть при теперішнїх — дуже тяжких — обставинах свого розвою вона, ми певні, займе незадовго чільне місце між сими другорядними, уступаючи тільки перед росийською, польською, чеською. Але знесенне теперішнїх ограничень українського слова в Росиї, що мусить наступити силою культурного розвою Росийської держави і в її-ж власних інтересах, — приведе, надіємось, українсько-руську народність до того місця в словянській культурі, яке її належить чисельно — другого в Словянщинї, безпосередно по великоруськім народї, її молодшім, але щасливійшім братї.

Д. Науменко, закінчуючи згадану вище свою статю, пригадав звісний афорізм, що нераз згадувавсь, коли заходила справа про українсько-руський національний розвій: „аще будетъ отъ человѣкъ совѣтъ сей или дѣло сіе, — разорится; аще ли же отъ Бога есть, не можете разорити то, да не како и богоборцы обря-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

щете ся". Я думаю, що столітня історія українсько-руського національного відродження, повна боротьби з найтяжшими труднощами й переслїдуваннями, показала аж надто ясно, що маємо тут не дїло забаганок чи фантазий поодиноких людей. Люде, що накликують ще до противлення, задавлення сього розвою, супроти того дїйсно стають „богоборцями" — стають до боротьби з тими несьвідомо, але глубоко заложеними в історії народа стихійними змаганнями, що можуть згинути тільки разом з загибілю самого народа, не скорше.

М. Грушевський.

Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

СУЧАСНИЙ ДРАМАТИЧНИЙ АРТИСТ.

Один із лїпших французьких критиків, Адольф Бріссон, почав від якогось часу в паризькім „Le Figaro“ друкувати ряд сілюетів ріжних сучасних дїячів французьких на полї полїтики, штуки, науки і лїтератури п. з. „Figures qui passent“. В ряді тих артистично виконаних сілюетів визначаєть ся один — портрет найлїпшого драматичного артиста сучасної Франції, Муне-Сюллї. Читаючи ті горячі, а при тім з незвичайним смаком написані рядки ми нехотя згадуємо нашу театральну мізерію, згадуємо нашу вбогу галицько-руську сцену, на котрій нераз гарцюють ледво грамотні людцї, що не вміють ролї і котрим навіть не снило ся ніколи, якою важкою, ненастанною працею, якими студиями люди безмірно більше талановиті і осьвічені доходять до тайників артистичної творчости. Подаємо тут перекладом статю Бріссона; може вона і серед нашої суспільности не буде іскрою, що паде в воду. *Ред.*

I.

Се був чудовий вечір 11 серпня 1888 року. В стародавнїм театрі Оранж у перве виступав тодї в ролї Едіпа Муне Сюллї. Він показав ся незвичайним артистом. Маленьке провінціональне місто не знало ще переситу. Кілька лїтератів також було на тій духовій учті. Вражінє, яке одержали вони тодї, не затреть ся нїколи; се була суміш здивованя, зворушеня і роскоші. Штука і природа немов змовили ся, щоб очарувати їх. Вони слухали віршів дивлячись на зорі. Блиск неба, легкий вітрець, що лоскотав

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

їх лиця, наповняв їх душу радощами життя, а там на сценї розлягав ся окрик страждущої людськости. Незрівнаний, могутнїй контраст! Правда, ті скарги передавались їм чудовим голосом, здібним передати з однаковою силою експресиї біль, перестрах, милосердє і всї почутя, що бурхають у людському серцї, окрім хиба веселости і іронії — голосом сніжевим і рівночасно оксамітно мягким, котрий навіть в хвилї найбільшого траґізму не перестає бути гармонїйним і ритмічним.

Нїколи не проймав він нас так глубоко. Муне-Сюллї підняв ся тодї так високо, як нїколи по тім. Він вірив (про що й сам признавав ся нам), що в сю хвилю є коли не справжнїм тебанським королем, то бодай актором сучасником Софокля. Не обчисливши ся з силами в перших актах драми він бояв ся, що йому забракне сил скінчити її і готовив ся вмерти в четвертій дії з вичерпаня. Його ожиданє — не сьмію сказати, його надія — не сповнило ся. Він пережив те представленє. Воно принесло йому тріумф, але не без деякої прикрости. Він хотїв, щоб воно відбуло ся по полудни, а скінчило ся разом з заходом сонця. Але мер з адмінїстрацийних причин відмовив сему бажаню, що йому видало ся якимсь пустим капризом. Муне-Сюллї мусїв, хоч не радо, грати при елєктричнім осьвітленю. А він так бажав грати при сьвітлї сонця! Коли я згадую сей випадок, так се длятого, бо в нїм відбиває ся душа артиста. Вона має в собі широкий розмах, рветь ся до неба, ненавидить усе штучне і мірне. Але ті високі змаганя треба пояснити.

II.

З самого малку Муне-Сюллї почував у собі артистичний наклін. Пятнайцятилїтнїм хлопцем, з кучерями як у Азіята, з ґрацією Антіноя, баритоном, що був окрасою сальонів у Бержераку, він сьпівав романси і радо віддавав свій талант на добродїйні цїли. Раз заслаб його акомпанїятор, і замісь сьпіву він виступив з деклямациєю і виголосив у Великім театрі віршу Віктора Ґюґо „Для бідних“. Ледво зійшов зі сцени, коли нараз на його місцї показала ся досить незвичайна фіґура у фраку з золотими ґузиками, в фіолєтових рукавичках, що виголошувала кожде *p* з непоборимою енерґією. То був Ілярїон Балянд, член трупи „Французької комедиї“, що саме прибув з Парижа. Його поважна по-

Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

стать і блискуча деклямация живо вразили Муне. Він поспішив зложити ґратуляції сему славному товаришеви і при тім звірив ся йому зі своїми надіями. Іляріон Балянд згодив ся дати йому деякі вказівки і довго ще пригадував собі Муне ті лекції. Геть пізнійше, коли він і сам вступив до трупи „Французької комедії", старий режісер Даван мовив йому:

— Дивна річ! У вас є щось мов семейне свояцтво з нашим давнім приятелем Іляріоном Баляндом.

— Чи справді є? — відповів Муне. — У мене є деякі його прикмети?

— О, не так прикмети, а радше — хиби! Ось чим ви подібні до него.

Але ті хиби не перешкодили Муне подобати ся публіці. Його перший виступ у Расеновій Андромасї був памятною подією. В ту пору театральні відомости не були так розширені, як нині. Журнали не друкували ані біоґрафій, ані портретів учеників Консерваторії. Про нового дебютанта знали дуже мало: що він був доси невидним актором в театрі Одеон і доводив до розпуки своїх учителїв наглими скоками надто фантастичної вдачі. Зрештою в драмі він грав другорядну ролю; головною звіздою була панна Розелія Руссель.

З разу його приймили холодно. Але опір публіки не зразив його; він навіть не добачав його. Він кинув ся в свою траґічну ролю з силою слїпого елемента, що порвав окови. Рев моря, завиванє бурі ані гуркіт громів не доходять до такої фурії, яку проявив молодий Муне в словах Ореста:

На кого се гадє свистить на ваших скранях?

Слухачі немов чули свист гадюк, бачили, як вони кидали ся на свою жертву. Холодна трівога потрясала гістьми Французького театру, непривичними до таких сильних потрясень. А тим часом Муне-Сюллї вийшов за кулїси і мов безумний зійшов по сходах до своєї льожі, не дбаючи на оплески і оклики многотисячної публіки. І критика піддала ся сему очарованю, хоч швидко перейшла до спокійнійшої оцінки артиста. Вона, так сказати, встидала ся за той порив, до якого попхнув її траґік. І довго вона мала до него тайну нехіть, удавала немов поводить ся з ним як із зіпсованою дитиною, виказувала хиби його гри і не показувала так, як би слїд було, його високих прикмет. Певна річ, закиди

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

не були незаслужені, і се власне чинило їх тим небезпечнійшими. Пятнайцять лїт се фатальне непорозумінє придавлювало успіх Мунє-Сюллї. Тепер на щастє воно минуло ся. Перед такими креаціями, як Рюі Бляс, Едіп, Гамлєт, Іоад замовкла нехіть. Муне-Сюллї розброїв заздрісних. Тепер він перший і єдиний французький траґік, уже не „голосний“, а „славний“. Даремно зла воля розпускала про него ріжні лєгенди, щоб показати його в злім сьвітлі. З тих лєгенд сьміються, але їм не вірять.

III.

Я хочу навести тут де-які із тих байок. Се буде найлїпший спосіб, щоб показати їх тенденційність. Досить вам піти за кулїси Французької комедиї, щоб вам натуркали ними повні вуха. Вам оповідять преповажно історію про „біблію“, про „грецького поета“ сотку дотепів, котрі справдї покажуть ся сьмішними, коли підсунути їм блазенське значінє. Раз Муне-Сюллї шукав латинського міссала (требника), що мав фіґурувати в драмі „Сїмя з часів Лютера“. Один приятель роздобув йому таку книгу. Муне дуже врадував ся, бо книга справдї мала зовсїм автентичний вигляд. Потім він розміркував, що ця стародавня книга була преціньнадрукована в тім самім часї, коли відбуваєть ся акция в штуцї, значить, тодї була зовсїм нова. „Треба би — мовив він — щоб та старинна Біблїя була також цїлком новою“.

І от щирі апостоли давай потїшати ся над наївністю траґіка.

Иньшим разом загостив до него Грек з милозвучною назвою Епамінонда. Між Муне і Епамінондом завязує ся нерозлучна приязнь. По кождім спектаклю вони проходжують ся довго улицями. Епамінонд з цїлої повної груди деклямує на рідній мові уривки із Есхіля, а Муне впиваєть ся ними так загарливо, немов би й справдї розумів їх значінє, хоча бідолаха нїколи не був у Сорбоннї! І знов нові вибухи сьміху.

Раз йому докоряють надмірною простотою, то знов йому закидають нескромність. Він, мовляв, позує на якогось архиєрея. Раз підчас проби йому трапило ся скрикнути: „Колиж бо я не тут!“ Се значило, що його ум занятий иньшими думками, не міг з'осередитись з потрібною силою на данїй штуцї. Грубі капіталїсти, слизькоязикі заушники і зівялі кокотки театральні божили ся, що ся заява справила непоборимо комічне вражінє.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та от я просив би тих насьмішників, щоб вони пішли відвідати Муне-Сюллї після одного гарного представленя Ґамлєта або короля Едіпа. Північ. Артист, що весь війшов був у свою ролю, тепер дуже втомлений. А про те зачніть лише розмову про яку тему з театральної естетики! Зараз побачите як він здрігне ся, мов расовий кінь, коли почує остроги. І він почне розбирати свою ролю, доказувати, що її треба розуміти так, а не інакше, розкладати по пунктам з дивним зрозумінєм усї відтїнки, всї звороти, психолоґічні компліґациї, він гратиме її на ново і то тілько для вас самих, а при тім віллє в неї стілько огню, осьвітить її таким полумям, немов би грав їй перед цїлим Парижем. До кождого вірша він навяже якусь увагу, котра буде нераз дивоглядна, але нїколи не буває плитка. Муне-Сюллї невичерпаний теоретик. Він посуває ся дуже далеко в своїх ґіпотезах. Не вмію сказати чи його спосіб зрозуміня Іоада цїлком задовольнив би Расена, або чи Корнель пізнав би в ньому свойого Полієвкта, або Молієр свойого Юпітера в „Амфітріонї". Але характер, який він надає сим постатям, показує їх ненастанне поглублюванє. По його думцї в Іоадї пророк переважає над полїтиком, Полієвкт доходить до віри через любовне терпінє, а Юпітер забавляєть ся Алькменою, як делїкатною забавкою, сотвореною його власними руками. Щоб доказати свою інтерпретацию, він винаходить тисячі арґументів. Правду кажучи, він міг би обійти ся без них, йому досить показати ся перед публїкою і вона підлає ся його чарам. В Муне-Сюллї вона бачить і бога з Олїмпа і архієрея. Incessu patuit. Він належить до тих, що назначені печатю духа Божого.

IV.

Щоб довершити оцїнку сего незрівнаного артиста, загляньмо до його приватного помешканя. Воно відкриваєть ся лиш для немногих вірних приятелїв, що радо спішать до него. Як тілько переступиш поріг, то забуваєш цїлий сьвіт. В сьому сальонї, де бронзи, старі зброї і оріентальні тканини мішають свої горячі колїри, в тій тїсній їдальнї, котра по обіді перемінюєть ся в робітню, живе і дише поезия. Здаєть ся, саме повітрє насичене нею і чудові вірші так і лїтають у ньому. Тут пробуває Муне-Сюллї разом із своєю жінкою, що окружає його тихою, але сердечною

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

щирістю, і з братом Павлом, котрого відносини до брата зложені з пошани і ніжности. Цїлими ночами він читає, пише, роздумує і не лягає спати аж о пятій рано. Його вороги не проминули підняти на сьміх сеї нічної праці, в котрій вони бачуть тілько удаване дивацтва. Бідний Муне! Він по просту нездібний на таке врахуване, яке закидають йому. Нема щиріїшої людини над него; він, можу сказати, щирий з кістьми і доводить нераз свою простодушність аж до наївности. Його ґеній підносить його понад земне комедиянство. Він має крила, як Лямартен — і лїтає. Вчора вечір я застукав до його дверей, і ми розстали ся аж о сході сонця. Поет Жан Екар був третїй з нами. Ми розбирали його Отелля. Муне-Сюллї признав ся нам, що сей страшний Мурин справляє йому не мало муки, а деякі місця тексту лишають ся все ще неясні для него. Від одинацятої до третьої ми діскутували про той славний монольоґ у пятім актї:

Провина, серце, так провина вчинку
Сього жада... Не сьмію вам її
Назвать, пречисті зорі! Ся провина
Жадає... не хочу пролити кров її
Анї вдряпнути тїло те, так біле
Як снїг, таке мягке, як алябастер.
Та вмерти мусить, бо ще більш одурить.

Яке значінє має кожде з тих загадкових слів? Були деякі ріжницї між поетом і траґіком і для сего останнього вони набирали величезного значіня. Ся невеличка ріжниця робила його дуже нещасливим. Двайцять разів він розпочинав сю сцену, переміняючи за кождим разом рухи, інтонацию, вираз лиця, силкуючи ся передавати все як найдокладнїйше і доводити до нашого почутя найдрібнїйші відтїнки характеристики. Я подивляв сю масу зусилля і не здержав себе, щоб не висловити того подиву, який воно викликувало в моїй душі.

— Не жалуйте мене, — мовив менї Муне, — але противно, завидуйте менї! Ви нїколи не пробували сего, то й не можете уявити собі тої роскоші, якою наповняє мене ся праця, по вашій думцї така важка. Нею я потожсамлю себе з героєм, котрого образ менї приходить ся зреалїзувати. Я присвоюю собі його душу. Я не вхожу, як то звичайно говорять, в його шкуру; се він сам входить у моє тїло, проникає його, робить ся його папом За кождим разом, коли я виступаю в новій ролї, щось, якась уявлена істота немов здобуває помалу мою істоту і я даю їй фізичне житє·

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вона дає менї своїого духа, а я даю їй своє тїло. Се зіллянє не може довершити ся без важного зусилля. Ми немов шукаємо один одного, довгий час гонимо один за одним. В кінцї в одній хвилї наступає удар, вискакує іскра — і ми злучені в одно. І я почуваю себе Отелльом, так як недавно почував себе Гамлєтом, Едіпом і Родріґом. Нема такої роскоші, що моглаб зрівнати ся з сим духовим сполученєм, котре лишає по собі тілько той один жаль, що нїколи не буває вповнї тїсне. Їй Богу! Коли надїну плащ Ореста або одїж Отелля, то силкую ся відірвати ся від усеї земної марноти і цїлком потонути в мріях і в лєґендї. Деколи се й удаєть ся менї. Се бувають невимовно щасливі хвилини, котрі повинніб бути вічними. Наше ремесло, як бачите, буває або найкраще з усїх ремесел, або найпідлїйше, — се залежить від хвилї, в якій виконуємо його.

Я не зводжу очей з Муне. В хвилї, коли він говорить сї слова його очи горять ентузіазмом. Він стоїть, і хоч ріст його не висший середнього, то він видаєть ся маєстатичним, заховавши при кінцї дозрілого віку чистоту лїнїй властиву молодости. Його профіль — королївський, його рухи поважні. Його голос гуде, лагідний і глубокий, з наглими підскоками, що прориваютъ ся мов сьвітло блискавок крізь хмару.

А тепер, відпочиваючи, він деклямує нам деякі архитвори, якось Віктора Гюґо „Oceanonox“ або „La Curee“ Барбьє. Він плаче, реве, стогне, виявляє жорстокість людей, лютість або погідність природи. І нараз ми розуміємо, бачучи й слухаючи його, що поезия справдї є найчільнїйшою між усїми штуками, бо містить у собі всї, що в нїй є разом і музика і чутє і кольорове видженє і красота форм.

— Муне, не зупиняйте ся! Деклямуйте нам ще поезиї! Деклямуйте богато, богато!

І він деклямує вколисуючи себе і вколисуючи нас ритмами строф. І до своєї смерти він не перестане любити і висьпівувати поетів. І коли він постарієть ся, коли покине сцену і перебере ся жити в той середньовіковий замок, який побудував собі в Бержераку, то й там він не перестане виголошувати тих чудових акцентів. Він буде кидати їх на вітер, між птахів небесних. Оттак і вмре в високім змаганю до ідеалу славний Муне-Сюллї, що був уособленою траґедиєю і драмою, — останнїй герой французької сцени.

З французького переклала
Ольга Франко.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Листи з-над Полтви.

ЛИСТ ДРУГИЙ.

Сиджу й пробую собі уявити, що дїяло ся-б у Вас, як би опорожнила ся посада київського митрополита? Представляю собі заклопотаного обер-прокуратора, представляю собі, як честолюбні епископи від старших архіепископів до молодших вікариїв марять про пересування в катедри на катедру; представляю, які трівожні часи переживає секретар київської діскатериї (єже єсть poporum, diacorum, panamarorumque obderatio atque oblupatio); представляю нарештї собі, як на київськім двірцї, чекаючи поїзда, сьвященники, для забитя часу, обмірковують шанси ріжних кандидатів, — але пова те сягнути й ще щось собі уявити фантазия моя не година, хоч як її підганяю.

У нас инакше, о! у нас инакше!

Протягом цїлого півроку від смерти небіжчика митрополита Сембратовича († 4 серпня 1898), справа митрополії не переставала цїкавити як найширші круги. Оцїнка особи й дїяльности небіжчика, як повід висловити свої власні девідерати в сїй справі; комбінациї — хто займе місце небіжчика; оцїнка сих кандидатів чи наступників, ріжні девідерати на їх адресу і міркования про переміни, які можуть бути звязані з певними особами — се все неустанно фіґурувало в живих розмовах і ґазетних шпальтах, не тільки в духовних кругах, а й серед сьвітської інтелїґенциї, по части навіть серед народніх мас, в ґазетах всїх партий руських, в ґазетах польських, не тільки галицьких, але й заграничних, і тільки голосний скандал — крах галицької щадниці (сберегательная

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

касса) відсунув сю справу, не позбавивши одначе її інтереса й остроти.

І се вповні зрозуміло, і нині в своїх оглядах галицького культурного житя не можу я сеї сторони його поминути.

Галичина була ареною національної боротьби — з непамятних часів (бо вона й на історичну арену виступає як objectum litis між державою Руською й Польською), і в сю боротьбу від самого поділу церков домішуєть ся релїґійна ворожнеча; національне почутє апелювало до найвищого, до чого могло тодї апелювати — до релїґії, і в міру того як національна боротьба загострювала ся, вона ставала все більше релїґійною ворожнечою, бо обидві були рівно упосліджені і пригнетені — і руська народність і „грецька“ віра, що через сей союз ставала все більше вірою „руською“. Боротьба Польщі й Руси переходила на боротьбу „польської“ й „руської“ віри, що зарівно боронила ся й історичними традициями Руської держави й арґументами східньої церкви.

Довершенне унії — з початку формальне, нарештї реальне, дуже небогато тут перемінило, та й не могло перемінити. Раз релїґія стала прапором національним і по части соціяльним (бо „польська віра“ була разом і польською й панською), то полагодженнє доґматичних ріжниць не могло його знищити. На місце боротьби двох вір з'явила ся ворожнеча двох обрядів — руського й польського, дарма, що тепер вони обидва уважали ся католицькими, дарма, що католицька церква признала їх рівно добрими й спасенними. Ба, хто зна, чи ворожнеча власне не стала ще більш заїлою тому, що тепер сї вороги не були вже de jure отвертими ворогами, уважали ся союзниками, братами: на місце отвертого бою йшли з одного боку — інтриґи, підкопи, з другого — огірченнє ставало ще глубшим і гіршим, від коли сама релїґія, сама католицька церква не признавала ся до сеї релїґійної боротьби. Унія була перепроваджена польськими кругами в дійсности для спольщення руської церкви; але римська курія бачила в нїй тільки релїґійне значіннє і мала всї причини бути з нею обережною та оминати всього, що могло її дискредитовати в очах Русинів, вірна принципу: per vos, mei Rutheni, orientem spero convertendum esse. В очах Поляків унія мала значіннє тільки переходового степеня до латинства, recte — до польонїзма, Рим же радий був її консервувати для заохочення иньших православних. Приходило ся

Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Полякам, сим католикам par excellence, хитрувати та лицемірити навіть перед Римом у своїх заходах коло польонїзації унії.

Тим меньше щирости могло бути в відносинах до унії з боку польської суспільности і церкви. З одного боку робило ся все, щоб понизити її, зробити в очах самого народа чимсь низьким, нужденним, з другого боку — через вищу унїятську єрархію ненастанно впливано в напрямі латинїзації й польонїзації руського обряду. Унїятська церква не була зрівняна з латинською, зістала ся непривілеґіованою; її єрархія, сьвященики зістали ся на тім самім рівні, що й поневіряне православне духовенство; латинське духовенство старало ся всякими способами понизити його в очах суспільности, — компліменти в роді „руська віра — собача віра", „руські церкви гірші від жидівських біжниць", „Pan Bóg popa stworzył dla chłopa, a plebana dla pana" і т. и. щедрою рукою розсипали ся на унїятів по сьвіжим слїдам запровадження унії*). Душохапство — хрещеннє дїтей від унїятів на латинський обряд, переводи з руського обряда на латинський практикували ся широко, не вважаючи на те, що римська курія забороняла се кілька разів від самого початку XVII в. Все роблено для того, аби понизити осьвіту і суспільне становище унїятського сьвященства, а потім арґументовано темнотою сього сьвященства против руського обряду, за латинством. З другого боку через унїятську єрархію старали ся зблизити руський обряд до латинського, і разом — можливо спольщити; в сім дуже добрими робітниками було унїятське монашество — василияне (рекрутовані тодї головно з Поляків), що їх латинський клер протеґував усякими способами й провадив на визначнїйші позиції в унїятській єрархії; під їх управою дїйсно руська церква прийшла в другій половинї XVIII в. до сильного упадку.

Розуміють ся, така полїтика польського правительства (до 1772 р. в Галичинї) й суспільности та латинського духовенства (що виразно розминала ся, як я сказав, навіть з бажаннями римської курії), мусїла глубоко вражати все, що було між унїятським

*) Див. Connotatio injuriarum, variorum praejudiciorum per clerum et populum ritus latini clero, populo et ipsimet ritui graeco cum S. Romana sede unito in diaecesibus: Leopoliensi, Haliciensi et Camenecensi Podoliae ab a. 1758 ad 1765 illatarum — Архивъ Югозап. Рос. I. IV p. 537, 546—7, 557 й ин.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

духовенством гіднїйшого, та наповняти його недовірєм й антипатиєю до польської суспільности й клєра. З другого боку ся ворожнеча шляхти й взагалї всїх впливовійших верств мусїла тим близше звязувати унїятське духовенство з сїльською масою, до котрої воно близько стояло вже своїм суспільним становищем і побутом. Ся близькість унїятського духовенства до народа і ворожнеча до Польщі й латинства лишили ся в значній мірі живими й по тім, коли за австрияцьких часів піднесено й просьвіту, й суспільне становище унїятського духовенства (зрівняного з латинським), а навіть по части й материяльне (взагалї австрийському правительству не богато можна закинути на сїм пунктї, аж доки Поляки не взяли в свої руки Ґаличини, в 60-х рр., сотворивши дуже міцне „средостѣніе“ між руським народом і центральним правительством). Се й було причиною, що в відродженню Галицької Руси руське (унїятське) духовенство відограло головну й незмірно важну ролю. Воно репрезентувало Русь. Дїйсно, не що давно Галицька Русь була „sami popi i chłopi“, а що на „хлопа“ тодї ще не зважано, тож і лишали ся самі „попі“ в рахунку. Позбавлена національних інституций, впливових верстов орґанїзациї, руська суспільність натурально дивила ся на церкву як на свою репрезентацию, і такоюж уважало її й австрийське правительство; епископські ординарияти (консисториї) служили для нього представниками руського народа, руські каноніки мали до певної міри заступати ту шляхту, котрої руському народови все бракувало, аби в аристократичній Австриї він міг бути уважаним за нарід, а не за якихсь париїв. І дїйсно, довгий час в очах самої суспільности — яких 50 - 60-их, навіть 70-их рр. епископи та консисториї були провідниками Русинів, авторитетами, національним ареопаґом.

Але на зверхній репрезентациї та авторитетї в очах консервативних або клєрикальних елєментів справа не кінчила ся. Духовенство грало велику ролю не тільки формально, але й дїйсно, „по существу“. Рух 1848 р. опирав ся головно, майже виключно на сьвященстві; що правда, він швидко завмер, але коли відновив ся в 60-их рр. і почав на ново зміцняти ся, його головною армією було знову сьвященство. Перші руські професори на університетах були сьвященники (Як. Головацький, Ом. Огоновський, Гн. Онишкевич), богослови в реверендах (рясах) чи сурдутах засїдали на учительських та директорських місцях по ґімна-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зиях, на посольських лавках в соймі, в парляментї, проводили тодїшню лїтературу й публїцистику; духовенство взяло в свої руки роботу коло осьвідомлення народнїх мас й увесь час, як уміло й знало, вело сю роботу; воно робило руську полїтику, воно засновувало читальнї й крамницї по селах, брало першорядну участь в уряджуваню всяких національних манїфестацій більших й менших, в заснованню й розвою культурних і економічних інституцій і т. и. І се все в значній мірі триває й досї. Невважаючи на те, що руська сьвітська інтелїґенция почала останнїми часами в Галичинї множити ся значнїйше і „цивілї“ стали відогравати виднїйшу або переважну ролю в деяких галузях суспільної роботи, духовенство й досї становить ще головний контінґент в руській культурній орґанїзациї, у всїх партиях, вийнявши тільки радикальну, що від самого свого початку стала коли не на ворожім, то на неприхильнім до духовенства становищу. Пригляньмо ся тільки деяким сторонам нашого галицького житя.

Почнемо від полїтики; хоч і як се дивно звучить: духовенство і полїтика, а про те духовенство й тепер грає першу ролю і в полїтиці, й се дїйсно його обовязок — поки нарід не має иньших провідників. До орґанїзациї останнїх виборів, як я вже згадував, ініциятиву дало духовенство і перевело їх головно під своїм проводом; маса виборчих процесів против духовенства, арештованнє сьвящеників й всякі знущання над ними з боку полїтичних противників руського народа самі вже дають зрозуміти велику полїтичну ролю духовенства. Але дїяльність духовенства не обмежаєть ся такими виїмковими, воєнними щоби так сказати хвилями в житю народа. І звичайне полїтичне житє спочиває звичайно в руках сьвящеників. Скликаєть ся віче, коли воно не радикальне специяльно, — хто репрезентує на нїм інтелїґенцию? — духовенство; збереть ся полїтична нарада, хто на нїй зібраний? — сьвященики! Рухаєть ся десь громада, переводить вибори, скидає старостинських заушників, вибирає добрих громадян до управи — хто зорґанїзував се все, хто є творчим духом сеї переміни? — переважно сьвященик, чи то на чолї сього руху, чи взаду його, щоб не дражнити властей, кермує ним. І се не тільки в дрібній льокальній роботї (розумієть ся — найбільш важній); зайти коли небудь на якусь „довірочну“ полїтичну нараду у Львові з цїлого краю — певне як не $^{9}/_{10}$ то $^{4}/_{5}$ зібраних — сьвященики. Тої ґрупки незалежних цивілїв, що беруть ся до полїтичної роботи (особливо

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

адвокатів — кілька років тому голошено, що в політиці починається ера адвокатів) ледви вистає на провідників, тим часом як переважну частину роботи коло орґанізації й політичного осьвідомлення мас ведуть сьвященики. Теж саме побачимо, коли перейдемо до сучасного просьвітного або економічного руху між галицькими Русинами. Певно, не меньше як 90% читалень по селах було завязано з ініціятиви сьвящеників; вести читальню, розуміється ся, труднійше, ніж засновати її, і дуже значна частина сих читалень зістається ся на папері, або ледво животіє; але й із тих читалень, що дійсно живуть і розвивають ся, певно, далеко більше половини живуть і розвивають ся під проводом своїх сьвящеників; звичайно такий сьвященик є голова читальні, спомагає її чим може, часто відвідує або й читає в ній і т. и. Новійший крамарський рух: заходи коло помноження крамарів — селян, селянських склепів (лавок), чи то колєктивних, громадських, чи удержуваних самими селянами на власну відповідальність (рух сей має на метї еманципувати село від жидівських крамарів), як також і заснованє селянських і більших окружних щадниць (кас) і шпихлїрів (хлїбних маґазинів) теж має горячих адептів і проповідників у сьвященниках. Зрештою зайдїть на збори чи Просьвіти, чи Народньої Торговлї, чи Днїстра, чи й самого Товариства ім. Шевченка, побачите сьвящеників досить.

На полї лїтератури й науки останнїми часами, завдяки повисшеним вимогам, „цивілї“ взяли перевагу, і натурально — бо сьвященикам на селї чи й по містах, занятих своїми справами, трудно на тім полї з ними конкурувати, але завсїди й тут сьвященики займають позицию — особливо в публїцистиці, по части і в красній і популярній лїтературі та науці. А дуже важну ролю відограють іще, як передплатники й покупцї продуктів лїтературної дїяльности. Най у нас яка часопись чи видавництво заманіфестує ся ворожо для духовенства, побачить воно!...

Громадська дїяльність, політична й просьвітна, стала першим обовязком руського сьвященика і в суспільній опінії нею оцїнює ся моральна вартість кождого з них в руських кругах; не питають, чи богату має парафію, чи дуже битий в теольоґії й красномовний в проповідях, але чи добрий патріот і чи „робить у громадї“. Під впливом сеї опінії робить ся моральна пресия навіть і на більш байдужих членів духовної верстви (а їх, певно, більшість), а буває не рідко й так, що дїти сьвященика, доходячи вже

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

розуміння доброго й злого, сини чи доньки, впливають на батьків у сім напрямі, або пробують робити за них сю роботу на селі.

Ся громадська робота сьвященників тим важнійша, що їх на разї майже нїким заступити, бо сьвітська інтелїґенция — се переважно урядники, залежені, настрашені; народнї учителї — стероризовані й того гірше, і з них невеликий процент відважаєть ся брати ся навіть до такої безневинної роботи, як закладанне й провадженне читалень, бо й за се можна бути окричаним москвофілом чи радикалом і перенесеним „на Мазури“ (в західнью (польську) Галичину); сьвященик же досить незалежний — його не можуть анї перенести анї віддалити без його волї, та й забезпечений він хоч і не дуже*), а все ж має що їсти. Між самим селянством інтелїґенциї небогато, бо сїльське шкільництво стоїть у нас взагалї дуже лихо... І в результатї все обертаєть ся коло того — яке в селї і взагалї в повітї сьвященство, чи богато між ним патріотів, енерґічних і здібних людей, чи нї; в першім разї повіт рухаєть ся полїтично, просьвітно, економічно, в другім — повіт звичайно спить блаженим сном; кілька „радикальних повітів“, де утворила ся сїльська сьвідома, антіклєрикальна інтелїґенция, що потрафить сама жити, без проводу сьвящеників, в рахунок не йдуть поки що: їх всього лише кілька, та й сей рух не завсїди трівкий, як показали деякі приклади, що часом повіт зревольтуєть ся радикальною орґанїзациєю, але згодом зовсім підупадає (як Снятинський).

Таке становище й значінне руського духовенства в полїтичнім і культурнім житю в Галичинї з одного боку було причиною, що вся руська суспільність дуже інтересуєть ся його долею, з другого боку — зі сторони противників її розвою воно викликало цїлий ряд заходів до того, щоб звести духовенство з його теперішньої позициї. Від коли Галичина перейшла фактично під повну власть і управу польської шляхти (центральне правительство, маючи запевнену підмогу польських послів у парляментї, віддало за сю цїну Галичину в повну власть польської шляхти, так що мінїстри не радо мішають ся в галицькі справи), — сї за-

*) Сьвященики мають церковний ґрунт, середно рахуючи – 50—60 морґів (морґ = $^3/_4$ десятини), а часом і 100, платню (конґруу) — 300 до 400 злр. на середнїх парафіях, часом деякі натуралії й доходи з парафії, не зовсім незначні: селяне взагалї люблять церкву й радо дають, коли задоволені з сьвященика.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ходи виступають дуже виразно й укладають ся в цїлу добре обраховану систему, хоч може й не всї виконавцї розуміють її цїлість. При тім страхаючи центральне правительство і римську курію москвофільством і симпатиями до православія унїятського духовенства, польські верховодники встигли зробити і їх прихильними до своєї системи*). Ми попробуємо зазначити тут кілька головнїйших моментів із неї.

Почнемо з дуже голосного свого часу факту – реформи Василиян. Вище я згадував, яку ролю в руській церкві відогравали Василияне за часів Речи посполитої: рекрутовані в значній мірі з Поляків, вони були головними прислужниками латинїзациї й польонїзациї унїятської церкви і длятого ними обсаджувано всї вищі єрархічні місця; за австрияцьких часів вони стратили своє значінне. 1882 р. переведена їх реформа: управу василиянських монастирів передано єзуїтам на неозначений час, і від того часу й досї Василияне зістають ся під управою єзуїтів, невважаючи на депутациї, протести і всякі заходи Русинів. На чолї реформованих Василиян поставлено недавно ґрафа Шептицкого — Поляка з аристократичної родини (його мати з славної родини Фредрів), дуже молодого ще чоловіка, що кілька років тому за дозволом папи перейшов на руський обряд і постриг ся; се могло тільки зміцнити підозріння Русинів що до ролї, призначеної на ново Василиянам: отворити через них дорогу польонїзациї й латинїзациї в саму середину руської церкви. Слїдом показали ся змагання розширити як найбільше впливи Василиян. Минулого року, ще за житя неб. митрополита, в управу Василиян передано львівський дївочий інститут, що перед тим був під доглядом білих сьвящеників. Разом з тим в польських ґазетах почали бити на ґвалт, що духовна семінария львівська має невідповідний дух і напрям, та що її треба відлати в управу Василиянам. При кінцї 1898 р. появила ся поголоска, й дуже уперто пропаґовала ся, що ректором семінариї буде іменований оден з Василиян о. Філяс. Заразом виринули ще дві кандидатури Василиян на епископські катедри — сьогож о. Філяса на львівського вікария, чи властиво — дїйсного управителя львівської митрополії побіч дуже старого й немічного Куїловского, котрого приготовали

*) Треба знати, що польське »средостѣніе« істнує в відносинах Русинів не тілько до Відня, але й до Риму, бо унїятські епархії залежать від колегії de propaganda fide, а на чолї її стоїть польський кардинал Лєдоховский.

Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

на митрополію, а згаданого ґр. Шептицкого на станїславську епархію. Шептицкого дїйсно вже заіменовано, іменованню вікарія спротивив ся митр. Куїловский, а як буде з іменованнєм о. Філяса ректором, іще не знати.

Ми підійшли тут до иньшої важної справи — полїтики в доборі кандидатів на катедри. Між львівськими митрополитами й перемиськими епископами сього столїтя взагалї не богато можна знайти прихильників Польщі; противно деякі уславили ся як визначні руські патріоти, от як перемиський еп. Снїгурський, перемиський, потім львівський Гр. Яхимович, або такий рішучий неприхильник Поляків як львівський Литвинович. Тільки від 70-их рр., під впливом перемін в управі краю, починають виходити на галицькі катедри инакші люди — або Поляки або прихильники „угоди“ з польською полїтикою — як перемиський епископ Ступнїцкий, львівський Сильвестер Сембратович, станїславський, а тепер львівський Куїловский і його наступник ґр. Шептицкий.

Разом з тим вели ся заходи й безпосередно коло сьвященства. Користаючи з помочи всесильної тодї лїберальної нїмецької (чи жидівської) партиї розширено право нагляду сьвітських властей за дїяльністю сьвящеників. Для ослаблення тїсних звязків з сьвітською інтелїґенцією, для зуження духового обрію духовенства мало послужити кілька розпоряджень: богословам заборонено учащати на виклади иньших видїлів без специяльного дозволу*); руський семинар у Відні, де руські богослови могли найблизше знайомити ся з сучасним культурним і духовим житєм, розвязано з поводу того, що звістний славянофіл Раєвский (сьвященик росийського посольства у Відні) навязав зносини з богословами, — отже під окликом боротьби з москвофільством, але дїйсна цїль вийшла зараз на верх, бо разом з розвязаннєм руської семинарії в Відні заповіджено розвязаннє львівської головної духовної семінарії, а заснованнє епархіяльних семінарий у Львові, Перемишлї і Станїславові.

*) Щоб зрозуміти добре значіннє сього, треба знати, що виклади теольогічного факультета містять в собі самі лише чисто богословські науки, без тих загальних дісциплїн, які містить програма духовних академій в Росиї (всесьвітна й державна історія, історія літератури, фільозофські науки, і т. и.); таким чином богослов, котрому забороняють ся ходити на чужі виклади, зістаєть ся при тій загальній осьвітї, яку він винїс з гімназиї (специяльних духовних середнїх шкіл в Австриї нема, і на богословський факультет вступають по скінченню гімназий): дозвіл слухати науки на фільозофічнім факультетї даєть ся досить скупо.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Таким чином у Львові мали пробувати тілько богослови львівської епархії, значить, більша часть сьвященства повинна була відбувати студиї у малих провінціяльних містах, зовсїм здалека від усякої стичности з університетом, без можливости, хоч би скупої, слухати сторонні, університетські виклади. Сї епархіальні семінарії досї не увійшли в житє, але новий станїславський епископ Шептицкий, як зачуваємо, горячо спочуває сїй ідеї. Для львівської-ж семінариї, як я вже згадував, зарисувала ся останнїми часами перспектива, що її візьмуть у свої руки Василияне.

Се має певний звязок з иньшою многоважною справою — справою безженности (безбрачія) сьвящеників, целїбата. Важність сеї справи кождому ясна: шлюб звязує сьвященика з суспільністю, держить його завсїди в курсї суспільних змагань й інтересів, робить його більш вражливим і чутливим на людське горе й інтереси, забезпечує його моральність; безженність мала й має на метї відорвати сьвященика від суспільности й зробити його виключно слугою церкви чи єрархиї; що до руських сьвящеників специяльно — се значило-б їх відірвати від національних інтересів і зробити більш прихильними до нових латинїзацийно-польонїзацийних напрямів. Се робить зрозумілим, чому безженність в останнїх часах дуже сильно пропаґує ся в Галичинї з гори і чому вона стрічає таку сильну антіпатию в суспільности і в самім сьвященстві. Заходи коло розширення її можна запримітити рїжні. Безперечно, вона сильно пропаґує ся в львівській семінариї, й знаходять ся хоч не численні, але й не зовсїм незначні ґрупи богословів, що висьвящують ся безженними. В Римі істнує специяльна духовна семінария для Русинів, де їх по укінченню студий сьвятять безженними — се отже специяльне „сїменище“, уживши тутешнього (тепер уже малоуживаного) слова, безженности. На галицькім синодї 1891 р., скликанім С. Сембратовичом, духовенству була предложена постанова про целїбат; але духовенство однодушно спротивило ся їй і відповіло постановою, що боронила шлюб; ся постанова була навіть потім де в чім ослаблена що до стилїзациї при публїкациї синодальних постанов. Ся маленька подробиця характерна, бо показує, що не вважаючи на опозицию сьвященства гадка про целїбат не пропала. І дїйсно клєрикальні польські часописи не залишають при нагодї вилазок і нападів на женате сьвященство, а і в вищих сферах на женате сьвященство дивлять ся з коса. Коли в останнїх місяцях з руських кругів підносили ся кандидатури еп. Чеховича на митрополита, а ка-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

нонїка Чапельського на вікария, ті кандидатури збито тим, що се були удовцї, а не безженні сьвященики. І в замірі передати львівську семінарию в управу Василиянам добачають також гадку про ширення целїбату.

В звязку з сими заходами коло духовенства й ерархії треба поставити иньші — про скріпленнє латинства й польонїзма серед самої пастви. Поруч латинського душохватства, що не перестало, невважаючи на нове розпорядженнє курії (в 60-х рр.), щó збороняло переходи з обряду на обряд і хрещенне дїтей на иньший обряд, — розпочали ся заходи для консервованнія „латинників" в руській части Галичини. Сї латинники, себ-то римо-католики, по більшій части — такі похватані, в меньшій — зайди з польських або иньших католицьких країв, на селах властиво по народности Русини, з дуже малими хіба виїмками; по польськи вони не вміють і від руської людности їх відріжняє тільки обряд. Щоб не дати їм зовсїм з'асимілювати ся і польонїзувати їх через латинство, в останнїх часах розвинуто широку дїяльність коло ставлення kościółków, приписних римо-католицьких церков по селах східньої Галичини. Дїло в тім що в східній Галичинї латинські парафії, при малім процентї латинників, істнують зрідка, обіймаючи по кілька або й по кількадесять сел, і у латинників ходити до такого костела з подальших сел нема анї охоти анї спроможности. Щоб здержати їх від ходження до унїятських церков, будуть по селах приписні костели, куди на кілька тижнїв раз приїздить сьвященик, а в иньші сьвята мають сходити ся люде й відправляти godzinki самі; при тім всякими способами впливають на них, аби не ходили до церкви. Ревним дїячом в будові сих костелків був недавнїй львівський (латинський) вікарий кн. Пузина (тепер еп. краківський); з недавно оголошеного справоздання одного з сучасних дїячів на тім полю кс. Громнїцкого показуєть ся, що останнього року (1898) було зібрано зі складок коло 10 тис. ґульд. і роздано з них запомоги на будову 31 костелка в руській Галичинї; до сього треба дорахувати великі суми, що ложать на се польські поміщики, й иньші джерела. Заразом в поміч парафіяльному латинському духовенству посилають ся монаші місиї, особливо єзуїтські, на котрі тепер звернено заґрівожену увагу в руських кругах, а для зміцнення латинства має засновати ся нове латинське епископство на Покутю — здаєть ся в Коломиї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вихованнє руської інтеліґенциї прихильної Польщі й римському католіцизму має на меті орден змартвихвстанців (Z martwychwstania Pańskiego), заснований польськими патріотами в 30-их роках сього століття з польсько-месіянїстичними цїлями. У Львові сей орден має конвікт, куди приймає за дурно хлопчиків Русинів для виховання в згаданім напрямі. Під проводом свого давнїйшого настоятеля Смолїковского і особливо кс. В. Калїнки (звістного польського історика) орден сповняв сю свою задачу дуже зручно, але по смерти Калїнки якось, здаєть ся, підупав.

Коли до сього додати ще вічні нарікання з боку Русинів на польську суспільність і адмінїстрацию, що вони підкопують повагу руського сьвященика, зневажають руський обряд, не шанують руських сьвят, взагалї хочуть на кождім кроцї дати відчути низшість „руської“ віри; що сьвященики патріоти підпадають всяким „секатурам“ (переслїдуванням) від власти й суспільности, що польські поміщики, маючи право презенти, пильно уважають на „благонадежність“ кандидата з свого погляда і взагалї уживають своїх коляторських впливів в сїм напрямі*), то сього вистане, аби зрозуміти теперішне загрожене становище руської унїятської церкви.

Переглянувши заходи для ослабленя впливу сьвященика, відірвання його від суспільних і полїтичних інтересів та всяких пресий на нього в напрямі сучасної польської полїтики — зі сторони, я не можу замовчати і тих внутрішнїх течій серед самого

*) В Галичинї кандидатови на парафію »дає презенту« або місцевий »колятор« — поміщик, або намісництво (в селах камеральних — »государственних имуществ«), або консисторія (де поміщик не-християнин, — як тепер множить ся число поміщиків Жидів, що скуповують землю від шляхти); переважну більшість парафій презентують поміщики. Коли опорожнюсть ся парафія, сьвященики, що хотять її дістати, формально подають ся до консисторії, неформально — удають ся до колятора; консисторія потім дає йому пропозицию — представляє реєстр кандидатів, котрі могли-б дістати парафію, і з них колятор дає одному презенту. Коли-б до 6-ти місяцїв не дав, то властиво його право презентования на сей раз вигасає, але в дїйсности можні поміщики часом і по кілька лїт не дають презенти, випробовуючи кандидата або чекаючи, аби трапив йому під мисль, а консисторія чекає. Такий колятор обовязаний до певної части видатків на будову або перебудову церкви (конкуренция), а часом з'обовязаний ерекционалъною грамотою до певних натуральних датків сьвященику.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

сьвященства, котрі можна помітити останніми часами, а котрі ведуть теж до відокремлення духовенства від суспільности, до утрати теперішньої многоважної ролї в суспільно-політичнім житю, до замкнення його в клєрикальну касту. Сї напрями виходять із хибного розуміння становища сьвященика в суспільнім руху й надмірного клєрикалїзма, що прохоплюєть ся у декотрих, правдоподібно — меньшости сьвященства, але у всякім разї являєть ся досить небезпечним симптомом.

Заговоривши про клєрикалїзм, я мушу пояснити ся; сей термін не належить до ясно і однаково для всїх зрозумілих, і тим можна пояснити, що минї доводило ся чути від сьвящеників: ми мусимо бути клєрикалами. Я розумію (як і иньші) під клєрикалїзмом, коли не уміють відграничити сферу церковности від иньших сторін людського, суспільного, политичного, культурного житя, та з становища виключної церковности (кажу — церковности, не релїґії, бо релїґія і церковність зовсїм не одно і те саме) пробують орієнтувати ся в сих сферах. Очевидна бо річ, що уложити в рами церковности цїле людське житє неможливо, як неможливо людинї молити ся 24 години денно, як не можна цїлий сьвіт перетворити на монастир. Удержати в клєрикальнім напрямі якусь цїлу суспільність, можна або задержавши її на дуже низькім рівнї духового розвою, або призвичаївши до зверхньої покірности, гіпокризиї, себ-то цїною сеї покірности здеморалїзовати. Можна задержати в своїй управі певну частину суспільности, нпр. найменьш осьвічені маси, але тодї прийдеть ся за них вести вічну боротьбу з усїм поступовійшим, свобіднїйшим, щирійшим в сїй самій суспільности. Не забуваймо при тім, що наш нарід належить до двох церков і налягати на церковні ріжниці, пропаґувати церковну ексклюзивність — значило-б причиняти ся до відлому галицької Руси від решти України-Руси, річи згубної для нашого народа (а що церковна ріжниця може привести до такого розлому, маємо страшний приклад на Хорватах і Сербах, двох частинах того самого народу, що через церковну й иньші звязані з сею культурні ріжниці стали собі запеклими ворогами). Очевидна річ, що анї першого, анї другого, анї третього нїякий щирий і правдивий патріот, хоч би він був і сьвящеником, не може бажати для свого народа. Супроти того кождий розважний сьвященик-патріот, на нашу гадку, мусить перед своєю совістю поставити дїлему: або зістати ся тільки слугою церкви й олтаря й сказати собі: полї-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

тика, національний, просьвітний й иньший рух — не моя річ, я не мішаю ся до них; або сказати собі: я почуваю перед своїм народом обовязок робити й на тих полях, бути в своїм селї провідником і полїтичним і національним, і просьвітним, але я буду сьвященником в церковних справах, в справах же полїтичних, чи просьвітних чи яких иньших — тільки громадянином, як кождий иньший, кермуючи ся інтересами народнього розвою й поступу. В інтересах нашої суспільности, до того на разї й не маючи ким заступити духовенство на ниві народньої роботи, приходить ся бажати, аби як найбільше сьвящеників ішло сею другою дорогою і як найдовше не розривало свого союза з сьвітською інтелїґенциєю та не замикало ся в тїснім крузї чисто церковних інтересів. Але вже просто жадати має право суспільність наша від сьвященства, аби у всякім разї з тієї ділєми не виходило, не тільки в інтересах народних, але й релїґійних.

По сїм поясненню я вертаю ся до розпочатого — до тих напрямів в серединї самого духовенства, що розминають ся з вище поставленою дезідератою. Я спиню ся на кількох прикладах з ріжних сфер, що можуть вистати для ілюстрациї.

Почну з полїтики. Торік були в повітах Тернополї-Збаражі-Скалатї вибори посла до державної ради. Кандидували два Русини — независимий др. Франко і правительственний др. Гладишовський; др. Франко був кандидатом радикалів, але й руський центральний комітет не поставив против нього свого кандидата, хоч не підпер виразно і кандидатури дра І. Франка; польських серіозних кандидатів не було зовсїм. Щож стало ся? Духовенство взяло дуже дїяльну участь в виборчій акциї і — аґітувало за правительственним кандидатом, хоч само належить до опозициї. Чому? — тому, мовляв, що др. І. Франко є атеїст чи ворог церкви; тому сї полїтичні проводирі народа в його боротьбі з сучасним польсько-шляхетським режимом віддали свої голоси на кандидата поставленого сим самим режимом. Огірченнє між народом і поступовійшою інтелїґенциєю було чимале, і — справедливе; що правда, завинив тут і центральний комітет своєю невиразною полїтикою, і руська преса, що юдила цїлий час на дра Франка; в оборонї сьвящеників можна сказати, що вони були подражнені вже від давна тактикою радикалів, що часом досить не тактовно задирали ся з духовенством, але очевидна річ, що се не здіймає відповідальности з тих, що беруть ся проводити народ: вони не-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ренесли церковні інтереси на політичний ґрунт, приложили до політичного діяча клєрикальну міру і — опинили ся в конфліктї з політичними інтересами своєї суспільности, свого народу.

Перейдїм на иньше поле — культурне. Тут дуже характерні відносини зарисували ся між клєрикальними елєментами галицького духовенства і нашим журналом; вони о стільки типові (бо з певними змінами, в меньш характерних формах могли бути сконстатовані й давнїйше, і пізнїйше, з иньших нагод), що варто трохи коло них спинитись.

Ще йно по перших оголошеннях про Вістник, нїм вийшла перша книжка його, надруковано в Душпастирі, львівськім духовнім журналї в ч. 20—1, 1897 (з 15 (27) XI, с. 488) „Отвертий лист до всїх П. Т. Сьвящеників членів Товариства імени Шевченка“ від сьвященства Олеського конференцийного кружка, виданий з тої причини, що в складї редакциї появило ся імя дра Франка: сьвящеників завізвано, аби постарали ся запобігти уміщенню в Вістнику статей антірелїґійного змісту, і як би їх інгеренция не мала усьпіху — виступали з Товариства. Редакция Душпастира заявила свою солїдарність з сим листом і зажадала „прилюдного заявленя, що у „Вістнику“ не будуть містити ся жадні антірелїґійні статї“. По виходї першої книжки зараз же (в 1 ч. Душпастира 1898 р., с. 43—48) появила ся статя о. Пл. (Філяса, пізнїйшого кандидата на львівського суфраґана), де сконстатовано, що страхи сьвященства справдили ся: в Вістнику появив ся „Дневник Адама“ Твейна, в котрім автор доглянув „кпини з Богом об'явленої істориї біблїйної“, бо тут ся істория „виступає обнаженою зі всякого надприродного характера, а що „з річей Богом об'явлених строїти собі гумореску“ не можна, то автор*) прикладає до Вістника постанову львівського синода про книжки, котрих „не можемо приймити, передплачувати, читати, в домі тримати, яким небудь чином їх спомагати, з ними солїдаризувати ся“. Запечатавши тим способом сю справу (по приватному поясненню редактора Душпастира, ся клятва на Вістник, до повноти котрої бракувало хиба наказу спалити коли не редакторів, то

*) Забувши очевидно в тій хвилї наші коляди, що теж часом »обнажають історию з надприродного характера, або роблять гумореску з подробиць біблїйної істориї, а проте протягом столїть сьпівають ся в католицьких церквах, не викликаючи ні в кім почутя образи релїґійного чутя.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

бодай сам Вістник на ринку рукою публичного ката! – ся клятва мала бути тільки перестороrою для редакциї!), автор в кінцї статї пообіцяв в правдї „зрегабілїтувати в народї честь“ (редакторів), як би вони поправили ся, але що редакция, видко, не знайшла в чім каяти ся перед вч. отцем, то справа Вістника була скінчена: в духовних кругах львівських голошено, що Вістник заборонений для духовенства, і аґітовано против нього, а клєрикальний листок для народа „Посланник“ з нагоди закупна каменицї тов. Шевченка повідав urbi et orbi (ч. 24 1898 р. с. 10), що се Товариство „в своїм місячнику (Вістнику) стаєсь розсадником безвірия і всякої мерзости і погани яке з безвірія родить ся. В тім орґанї підкопуєть ся віра неусипно і систематично, плюгавить ся слуг божих в спосіб так гидкий і мерзостний, що вже й сам діявол не міг би нїчого лучшого видумати для свого царства тьми“.

Сильно сказано, нема що казати! Читачам нашого Вістника певно цїкаво було-б знати, в яких саме статях доглядїли галицькі душпастирі ту діявольську роботу? Сю цїкавість можемо задоволити до певної міри, вказавши ті статї Вістника, що були досї інкріміновані в духовних сферах. Про Дневник Адама я вже згадав. Потім викликало велике роздражненнє між сьвященниками і громоносну статю о. Ломницького в „Галичанинї“ оповіданнє О. Кобилянської „На полях“, властиво маленький епізод, де оповідаєть ся про галабурду счинену в церкві пяною жінкою сьвященика. Я думаю, що оповіданнє нїчого не стратило-б від того, як би не мало сього епізода, але раз авторка вложила його сюди, не виджу причини сьвященикам попадати в роз'яреннє від нього. Я спитаю, чи заперечать вони катеґорично можливість подібного драстичного факта в темній, малокультурній Буковинї? Я підозріваю зрештою, що й буря підняла ся тому тільки, що авторка не написала виразно, що сей епізод не дотикаєть ся галицьких унїятських сьвящеників. Коли в Зорі друкували ся Per pedes Apostolorum, де драстично, навіть карикатурно змальовано було неґативні сторони в житю заднїпрянського духовенства, сим, скільки пригадую собі, галицькі сьвященики не образились. За те на все, що може дотикати ся галицьких, вони показують надмірну дражливість. Сьвященик-шляхтич у „В чужім гнїздї“ Чайківського, богослови в „Арґонавтах“ і тому подібні иньші хоч би як безневинні неґативні типи чи подробиці з житя сьвященства — зараз

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

викликають крики, що тут підкопують повагу духовенства і т. и. Тут відзиваєть ся зле зрозуміле почутє гідности свого стану; на оправданнє можна хиба сказати, що духовенство у нас подражнене тим підкопуваннєм поваги руського сьвященства, про котре я згадував уже; але такою надмірною дражливістю сьвященство може зражувати й своїх людей. Дбаючи, аби в їх кругах не було слабих і негідних членів, щиро працюючи на народнїм полї, духовенство далеко скорше піднесе свою повагу, нїж такими претенсиями на нетикальність в лїтературі.

Нарештї третє — се оповіданнє „Муха“ в I кн. Вістника за сей рік, за котре о. Ю. Дуткевич ставив інтерпеляцию на загальних зборах Товариства ім. Шевченка, називаючи се оповіданє неморальним. Та коли ся делїкатно написана істория публичної дївчини в образї мухи могла замість вражіння дотепної гуморески викликати якісь неморальні гадки або замутити чиєсь моральне почутє, то се вже, мабуть, не вина автора.

Отсе-б були й усї досї занотовані прояви диявольської роботи в Вістнику. Але ся робота, видно, не обмежаєть ся Вістником, а проявляєть ся і в нашім науковім руху, що звичайно так тїшить щирих синів нашого народу.

В тімже Душпастирі (1898 ч. 3—4) виїхав з нагоди III т. Етноґрафічного Збірника о. Ю. Д.; згадавши про деякі порноґрафічні подробицї в поданім тут материялї, всч. кореспондент похвалив ся перед читачами, що спалив сю книжку, а иньшим радить не куповати або купивши, умістити в осібній замкненій шафцї, з трупячою головкою й написею: „смерть“ *), і закликав до Товариства Шевченка, як воно може видавати „таку погань“!

Думаю, що наведені приклади сих нападок і дезідерат на адресу письменства і науки не вимагають довших коментарів. Кождому ясно, що анї лїтература анї наука не можуть приладити ся до сих вимог, не зрікши ся першої умови свого здорового розвою — свободи досліду й свободи творчости. Анї науки анї штуки не можна зниґелювати до рівеня і вимог шкільних читанок, не можна сказати: вибирайте самі моральні теми, промовчуйте все дражливе, не говоріть жартовливо про поважні річи, не зачіпайте сьвя-

*) Чи не тримає пов. автор в подібній шафцї й біблії, де (в старім завітї) є теж річи, що не конче надають ся до читання дїтям?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

щенства, шляхти, війська, правительства, професорів, і т. д. в безконечність, — бо се все дражнить ту чи иньшу впливову чи поважану суспільну верству і т. и. Правда, можна штучно сотворити науку з виключно „благонамѣренними“ темами, журнали з читанковим змістом, але сї штучні утвори можуть тільки веґетувати, а підоймою народнього розвою нїколи не можуть бути. Розуміють ся, суспільність мусить бороти ся з ексцесивними, хоробливими проявами в письменстві чи в штуцї, але сих прикмет нїхто незасліплений певно не добачить в наведених вище, інкрімінованих фактах.

Що правда, в піднесених голосах я зовсїм не думаю бачити гадки всього нашого сьвященства; я тямлю, що анї Душпастир анї Посланник не можуть уважати ся такими загальними орґанами; я тямлю, що найбільш популярний і впливовий клєрикальний орґан „Прапор“, скільки знаю, — не виїздив нїколи з подібними гадками. Але й піднесені голоси показують, що клєрикальний напрям в тім значінню, як я вище пояснив, дїйсно має між духовенством своїх репрезентантів, і то навіть між народовцями-патріотами.

Я мушу признати ся, що навіть саму по собі досить безневинну тенденцию — до орґанїзованя духовенства в ріжні виключно сьвященичі товариства, кружки і т. д., що дає себе сильно знати останнїми часами, я теж не уважаю здоровим проявом, о скільки ся тенденция веде до відокремленя духовенства в осібну клєрикальну касту. Свою орґанїзацию сьвященство і без того вже мало. Потребу до сконсолїдованя духовенства бачили в тій боротьбі, що її я вище описував. Але на мій погляд духовенство мусить шукати опори проти сих атак в як найтїснїйшім союзї з народом, з народньою, патріотичною інтелїґенциєю; коли народ буде чути, що духовенство не є клєрикальним status in statu, з своїми осібними цїлями й інтересами, а кость від кости і плоть від плоти народнього орґанїзму, одушевлене тимиж змаганнями для народнього розвою й добра, — то всякі полїтики ворогів будуть йому не страшні. Инакше — замикаючись в ексклюзивну клєрикальну касту та орієнтуючись у всїм виключно клєрикальними інтересами, воно мусить зійти на те становище, на яке зійшло нпр. православне духовенство в Росиї, католицьке в Італії або Франциї — клєрикальної касти, що її дуже мало поважають в тих сферах, які репрезентують властиве народнє житє, його розвій і поступ, та числять ся з нею не як з позитивною, а неґативною силою, ворогом свобідного розвою й поступу. Ми не бажалиб сього нашому

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

сьвященству, цінячи в нім поступові, патріотичні, народолюбні елєменти, знаючи між ним незвичайно ревних і користних робітників на народній ниві, правдивих приятелїв народу й подвижників національної ідеї; ми-б бажали противно, щоб сї елєменти зростали, щоб цїлий загал духовенства йшов у сім напрямі, зістаючи ся в тїснім, нерозривнім союзї з народом і сьвітською інтелїґенцією на ґрунтї народнього поступу, та не даючи себе заманити вливами й приманами, що йдуть з ріжних боків, на шлях клєрикальної ексклюзивности.

Але годї про се. Річ очевидна, що в таких критичних обставинах останнї переміни в єрархії галицької церкви мусїли викликати той загальний інтерес, про котрий я вже згадав.

Неб. С. Сембратович був сам по собі дуже інтересним і новим явищем в історії галицької церкви. Його попередник на митрополії — його стрий Йосиф Сембратович, чоловік правого характеру, в полїтику не мішав ся й новим вливам що до зближення руської церкви до польонїзму й латинства був неприхильний. Дїяльність Наумовича, що закінчила ся переходом селян з Гниличок на православє, перехід численних сьвящеників Галичан в Холмщинї на православє, в звязку з скандальними полїтичними процесами Москвофілів (процес О. Грабар) дали спроможність зневірити до галицької унїятської церкви й єрархії віденські й римські круги, закинути антікатолицькі й антідержавні тенденції руському духовенству. М. Йосифа забрано до Риму й змушено до резиґнації (1882), на його місце іменовано адмінїстратом митрополії, а потім і митрополитом його свояка Сильвестра. Сильвестер родивсь 1836 р., в Лемківщинї, на західнїй границї Руси, що визначаєть ся зарівно кепською рущиною як і сильним національним почутєм; воно було і в небіжчику безперечно. Осьвіту свою він закінчив у Римі, пізнїйше був професором львівського університету, здобувши тут ренутацию доброго богослова. В національних справах він хилив ся більше на сторону народовців, нїж москвофілів, 1879 р. видав молитовник в народній (більш-меньш) мові, але в пізнїйшій боротьбі з фонетикою став по сторонї етимольоґістів, і ми тепер маємо дві урядові правописи — фонетику в сьвітських урядах і етимольоґічну в духовних. В загальних справах був він сильним клєрикалом і в своїм журналї „Сіон“ остро нападав з сього становища на українсько-руську лїтературу взагалї й Шевченка специяльно. В церковно-полїтичних справах був

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

прихильником нового напряму — зближення руської церкви до латинства і союза з теперішньою польською суспільною єрархією. В рік його вступлення на митрополію переведено реформу Василиян; 1891 р. відбув ся згаданий синод, котрого головною справою мало бути запровадженнє целібата; в Соймі виступав він горячим речником польсько-руської угоди, а 1896 р. забрав ся був до орґанізації клєрикально-правительственної партиї духовенства, але провінціяльне духовенство (як я згадував в I листї) як оден муж заявило ся против того.

Його інтенциї в польських кругах дуже цїнено, але закидали йому брак енерґії: що не вмів попровадити духовенство в напрямі своєї полїтики; такий був осуд дїяльности небіжчика взагалї кажучи в польських орґанах. Дїйсно серед духовенства як і серед суспільности руської взагалї церковна полїтика С. Сембратовича була дуже непопулярна, і як раз на часи його угодової полїтики припадає розбудженнє опозиційного духа й національної роботи серед Русинів взагалї й духовенства специяльно. В польських кругах очевидно мали таку гадку, що духовенство можна звести з сеї дороги на угодову розпорядженнями і карами, тому по смерти небіжчика почали шукати кандидата тогож напряму, що й небіжчик, але „з енерґією". Такого кандидата, очевидно, угледїли в згаданім уже вище ґр. Шептицкім. Але що з причини молодости сього кандидата від разу на митрополію його пропонувати не відважили ся, тож виступили з комбінациєю — перевести на митрополію старого станїславівського епископа Юлїяна Куїловского, а йому додати за вікарія о. Шептицкого, як будущого наступника. Але, як казали, о. Шептицкий не згодив ся бути вікарієм, й йому постановили тим часом дати станїславівську епархію.

Руська клєрикально-правительственна партия бажала бачити на митрополії перемиського епископа Константина Чеховича, віцемаршалка галицького сойма й предсїдателя клюбу руських правительственних послів. Сю кандидатуру досить прихильно приймали й опозиційні народовцї. Але всї заходи руських правительственників не привели до нїчого: польські партиї взяли гору, митрополитом іменовано еп. Куїловского.

Юлїян Куїловский родивсь 1826 р., в родинї руського сьвященика; 1848 р. пристав до польського повстання в Галичинї; коли воно упало — разом з иньшими товаришами пристав до угорського повстання проти Австриї, потім еміґрував. В Парижі від-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

дав ся теольоґічним студиям, приставши до місионарського кружка, що мав на метї боротьбу з православієм, і став сьвящеником 1857 р. Діставши амнестию, вернув ся в Галичину, був перемиським вікарієм (1889) і нарештї — станїславівським епископом. По вихованню і поглядам своїм — се Поляк, і навіть на публичних виступах говорить по польськи, але в станїславівській епархії його іменем правили в консисторії москвофіли (в своїм часї циркулював польський дотеп, що в станїславівській епархії епископ Поляк, капітула московська, а епархія радикальна); се й було причиною, що з Русинів іменованнє Куїловского на митрополїю утїшили ся тїлько москвофіли, надїючи ся, що й у Львові під його рукою візьмуть епархію в руки їх партизани. В полїтику еп. Куїловский взагалї не вдавав ся, в сойм засїдати не приїздив, а супроти польських верховодників держав ся навіть в опозициї. Похваляючи його прихильність до Поляків, польські орґани не крили ся з тим, що дивлять ся на нього тільки як номінального управителя, котрому мали придати дїйсного, в особі Шептицкого; коли се не повело ся, виставлено в польських кругах кандидатом на вікарія василиянина Філяса, зі сторони руських правительственників вийшла кандидатура крилошанина Чапельського, але проти нього, як і проти еп. Чеховича, виставлено арґумент, що він удовець, був жонатий. Вкінцї, як кажуть, митр Куїловский взагалї спротивив ся іменованню вікария, не хотячи бути номінальним митрополитом; кажуть навіть, що він відраджував іменовати о. Філяса ректором семінариї, і взагалї передавати її в управу василиянам. Польським кругам зістаєть ся надїятись, що старий Куїловский не довго засидить місця й небавки опорожнить його для властивого їх вибранця.

І митр. Куїловский і еп. Шептицкий тільки іменовані, на свої нові уряди дїйсно вступлять тільки в маю, по великодню. В якій мірі оба сповнять ті бажання й надії, які на них покладають в польсько-клєрикальних кругах, покаже будучність. Очевидно бо, що сї бажання значно розминають ся з інтересами руської церкви, котрої провід обняли номінати. У всякім разї і від прийнятя на себе сих девідератів епископами до переведення їх між духовенство далека й важка дорога. Духовенство бо дуже добре розуміє, що стратилоб своє важне становище в народнїм житї й задало-б йому велику шкоду, як би зійшло на дорогу, що йому витичили сторонники нового напряму в руській церкві.

Observator

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Хронїка і бібліоґрафія.

I. Рецензиї і звістки.

Б. Гринченко, П. А. Кулишъ, біографическій очеркъ. Черниговъ, 1899. (Приложеніе къ выпуску I-му »Земскаго Сборника« Черниговской губ. за 1899 г.), сторін 43 великої 8-ки. Є се невеличкий і дуже гарно написаний нарис, у котрім подано і найважнїйше з біоґрафії і богато важного та розумного для характеристики Кулїша. Значну часть місця автор присьвятив вияснению тзв. переміни в поглядах Кулїша від часу виданя »Исторіи возсоединенія Россіи«. Д. Гр. показує, що та переміна в значній части не була переміною, що вже в передмові до »Чорної Ради« і у »Записках о Южной Руси« Кулїш висловлював на козаччину, на гетьманщину і на гайдамацтво погляди майже такі самі, як в пізнїйших своїх писанях, що »Байда« має ту саму основну ідею (боротьбу культурности з некультурністю), що й Великі Проводи. Деякі частини Кулїшевої біоґрафії автор лишив майже зовсїм у тїни (головно з браку материялів), як ось час видаваня і упадку »Основи«, Кулїшеву службу в Варшаві, його дїяльність у Галичинї і т. и. Д. Грінченко віддає велику пошану талантови, працьовитости та енерґії Кулїша, що до самої своєї смерти не випускав пера з руки, не переставав працювати для України. Ми далекі від охоти — зменшувати заслуги великого покійника, та все таки нам здасть ся, що похвали д. Гр. декуди прибільшені, напр. та, коли він ставить його як історика майже на рівнї з Костомаровим. Взагалї праця д. Гр. навіяна теплою симпатиєю до більш нещасливого, нїж винуватого, а високо заслуженого дїяча нашого слова, а при тім в нїй добре, на кілько позволяли тїсненькі рами статтї, зведено все потрібне для оцїнки його дїяльности. Жаль, що не додано повної бібліоґрафії його писань. *І. Ф.*

Б. Д. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ, т. III. Пѣсни. Черниговъ, 1899. Зазначуємо тут вихід сеї многоцінної книжки (стор. XXXII+767 вел. 8-ка); на її оцїнку тут не місце. Скажемо тілько, що в нїй поміщено 1704 нумери, а з варіянтами разом 1937 пісень, в значній части доси нїде не друкованих, а врешті відмінних від тих, які були друковані доси. Ті пісні позаписувані на обширі всеї російської України починаючи від Почаєва, а кінчачи Кубанью та Добруджею, на протязї часу від 1834 до 1898 рр. (у книгу війшло дещо з рукописної збірки Лукашевича, що видав свою збірку пісень ще 1836 р., а потім не переставав ще записувати). Із передмови д. Грінченка, де оповідаєть ся дуже інтересні речі про долю ріжних рукописних колекцій нашого народнього добра, виймаємо отсю важну вказівку для всїх тих, хто у нас охотить ся записувати дещо з народнїх уст. »Дехто з таких записувачів — говорить д. Гр. — уперто, не вважаючи нї на які просьби, списує те, що збере, в зошити і причиняє сим впорядчикови величезної

Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

праці. Кождий окремий твір — казку, оповіданє, віруванє, примівку, загадку, приповідку, пісню чи що, хоч би воно було й яке мале, треба записувати на окремій картці і на кождій такій картці зазначувати імя і прозвище того, хто записує, час і місце запису, імя і прозвище людини, від котрої записано, і всякі иньші уваги, які записувач уважає потрібним зробити. Надто треба записувати як мога виразно, чітко, докладно відрізняючи ріжні букви (такі як и, н, п, й, що богато дехто пише майже однаково), бож у етноґрафічних записах раз-у-раз можуть стрічати ся слова невідомі редакторови, а невиразне письмо може довести його до поганих помилок при друкованю«. Вартість книжки д. Гр. збільшає бібліоґрафічний покажчик усіх видань, де друкували ся укр. нар. пісні. За сей покажчик, що особливо вказує на богато російських видань незвісних у нас, належить ся д. Гр—ови велика дяка. Се перший початок до детальної бібліоґрафії нашої нар. пісенної творчости, яка повинна бути зроблена як підвалина для дальших порівняних студий над текстами і темами наших пісень, розсипаних по сотках ріжних, в переважній мірі тяжко доступних видавництв. Певна річ, покажчик д. Гр—ка далеко ще не повний, але доповнити його буде вже далеко лекше, нїж було йому зробити отсей гарний початок. *І. Ф.*

Білоусові „Гайдамаки“. Накладом друкарні Білоуса в Коломиї вийшла брошурка аж з двома наголовками: 1) Тарасъ Григоріевичъ Шевченко. Про изданіе Гайдамаковъ. (Так, як би то сам Шевченко писав про нього!). 2) Про изданіе илюстрованой поемы »Гайдамаки« славного украинского поеты Тараса Григоріевича Шевченка. — Є то відзиви зібрані з часописий: Галичанинъ (ч. 242), Дѣло (ч. 242), Русское Слово (ч. 44), Буковинскій Вѣдомости (ч. 42), Słowo Polskie (ч. 286), Галичанинъ (ч. 262), Dziennik Polski (ч. 337), Л. Н. Вістник, Gazeta Kołomyjska (ч. 91) з 1898 р. про »Гайдамаків«, виданих минулого року д. Білоусом. На початку брошурки поміщені два портрети — Шевченка і Білоуса — та передмова про саме виданє поеми. Формат брошурки 16°, ст. 32. Д. Білоус приписує собі тут заслугу, що відкрив Шевченка для тих селян, що доси не читали його задля фонетики і оповідає про крик, який підняли були на се виданє польські ґазети і навіть деякі урядові орґани. До істориї того крику додамо, що він захопив ще ширші круги, бо нам доношено прим., що аж у Відні польські соціяльдемократи нарікали на передмову додану до сего виданя і за її написанє тяжко винуватили — дра Франка.

В. Катрановъ. О малорусской драмѣ. Опытъ краткой исторіи развитія малорусской драматической литературы и общій разборъ послѣднихъ крупнѣйшихъ и лучшихъ ея образцовъ. Сторін 63 малої вісїмки. Одесса, 1899. Ціна 30 коп.

В першій частинї своєї брошюри д. Катранов подає коротенький і, треба сказати, дуже неповний нарис істориї української драматичної лїтератури. Почавшись »Наталкою Полтавкою« (написана р. 1819), українська драматична лїтература здавна притягувала до себе сили всїх майже видатнїйших українських письменників після Котляревського — як от: Квітки-Основяненка, Гулака-Артемовського (?), Шевченка та иньших. Але спочатку українська драматична лїтература і числом і змістом утворів була дуже бідна; головний мотив перших українських драм становить кохання. Тільки останнїми часами, в творах дд. Кропивницького, Старицького, Тогобочнього, Мирного, Писанецького, Грінченка і особливо Тобилевича (Карпенка-Карого) вона вийшла вже з сфери кохання і родинного житя і дала чимало поважних утворів, цїнних і з художного і з ідейного боку. Друга частина праці д. Катранова містить »разборъ крупнѣйшихъ и лучшихъ образцовъ« української драматичної лїтератури; ся частина і творить головну вагу брошюри д. Катранова. Д. Катранов ширше роздивляєть ся краще на його погляд українські драми з ідейного і художного боку і потім робить загальний вивод про українську драматичну лїтературу. Ширше у його розібрані отсї пєси: »Олеся« д. Кропивницького, »По-над Дніпром«, »Бурлака« і »Чумаки« д. Тобилевича (Карпенка-Карого). Окрім того подано коротші уваги про твори иньших українських письменників-драматургів: дд. Старицького, Тогобочнього, Писанецького, Мирного, Олени Пчілки, Стороженка і Грінченка. Перше місце серед українських драматургів д. Катранов цїлком справедливо одводить д. Тобилевичеви, якого твори захоплюють важні соціяльні мотиви, оброблені і з художного боку не аби як. Аналїз драм і ті уваги, які з їх приводу робить

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

д. Катранов, показують, що він совістно і старанно взяв ся до свого завдання. Взагалї, не вважаючи на деякі дрібні помилки (напр. д. Катранов не знає, що »Пан та собака«, »Твардовський« та »Солопій та Хивря« Гулака-Артемовського не драми, а сатиричні поезиї), праця д. Катранова має свою вагу вже тим одним, що се перша книжка в Росії спеціяльно про українську драматичну літературу і театр, перша проба придивитись до української драматичної літератури і театру з повною повагою, цїлком об'єктивно, без дешевого гумору та жартів. Яко популяризация серед ширшої публїки одного з віддїлів української літератури, книжка д. Катранова безперечно користна, і з сього погляду можна тільки бажати їй широкого розповсюдженя.

С. Є.

Ол. Барвінський. Огляд народної літератури українсько-руської до 60-тих років (передрук з III поправленого видання »Виїмок з народної літератури укр.-руської XIX ст.«) у Львові 1898, з друк. Наук. тов. ім. Шевченка. Титул сеї брошури міг би декого змилити: під »народною літературою« автор розуміє не устню, народню творчість, а літературу книжкову писану на народній мові. »Виємки« д. Барв., се те, що Хрестоматія, призначена для навчаня в гімназиях, а вступ — се коротенький курс історії літератури, що має бути ілюстрований творами вміщеними в »Виємках«. Скажемо поки що пару слів про сам вступ. Маючи на увазї те, що спеціяльного курсу історії літератури (нїякої!) нема в плянї нашої гімназияльної науки і що, значить, молодїж із отаких вступів до хрестоматий мусить черпати все своє знанє історії літератури, ми мусимо сказати, що отсей вступ д. Барв. не відповідає анї педагогічним, анї науковим вимогам. Педагогічним тому нї, бо подає предмет хаотично, без розумного поділу, без відтїненя важнїйшого від менше важного, накопичує в нотках масу найріжнїйших біо- і бібліографічних дат, сухих і не цїкавих для ученика. А з наукового погляду мусимо закинути авторови масу зовсїм невірних, баламутних і суперечних тверджень. І так увесь перший розділ про початки письменства на народній мові в XVII і XVIII в., се одно непорозуминє. »В київській Академії спонукували бурсаків складати на духовні теми похвали, привіти, оди, елєгії« (стор. VI), хоча похвальні вірші у нас друковано ще при кінцї XVI в., від самого 1580 р. (див. Острожська Біблія!). Релїгійно-моральні вірші звані псальмами і кантами (ст. VI) — хоча сї категорії зовсїм не все одно. В тих віршах (чи з XVII в.? чи і в кантах і псальмах?) »виведено житє Богородицї і инь. съвятих в безпосередній звязи з обставинами народнього житя на Українї-Руси, в дусї і тонї наївних оповідань, проникнутих часто гумористичним настроєм« (ст. VI) — про XVII в. нїчого сего не можемо сказати; з XVIII в. є гумористичні вірші, але де є такі оповіданя, що могли служити їм взірцем? Вірші в літописях Єрлича і Грабянки не є наслїдуванєм укр. дум. Загалом цїле представленє »віршів« у д. Барв. вийшло баламутне тим, що він поставив їх повстанє в причиновім звязку з Київською Академією, хоча перші вірші на мові близькій до нашої народньої (переклади протестантських церковних гимнів) появляють ся ще на яких 50 лїт перед повстанєм сеї Академії, — розірвав їх натуральний звязок з драмою, про котру говорить далї. І тут знов та нещасна Київська Академія зашкодила йому, хоча на иньшім місцї й сам він згадує про початок вертепа ще в XVI в. І тут оповіданє хаотичне і деталї, що були в розвою західно-европейської дух. драми, перенесено живцем до нас, хоч у нас нїчого подібного не було. Нїколи релїгійна драма у нас не була в руках духовенства так, як у Польщи; розріжнюванє »містерий« і »мираклїв« у нас — пуста гра слів без значіня. Пісні »Ой смерть моя дорогая, ти од Бога присланая« нема в почаївськім Богогласнику, а що се за Богогласник — не пояснено і т. д.

Такого самого баламутства повно й далї. Про псевдоклясицизм, романтизм д. Б. не дає зовсїм ясного поняття; думка, що псевдоклясицизм зродив найперше карикатурну поезию хуторну — не зовсїм правдива; думка, що фільозоф Бекон і поет Шекспір визволили ся з пут бездушного і невільничого наслїдуваня старинних клясиків грецьких і латинських, є зовсїм хибне, бо в Англії се наслїдуванє нїколи не панувало, а псевдоклясицизм прийшов аж геть по Шекспіровій смерти (Поп, Драйден). Богдановичева »Душенька« не є нїяка легка і жартовлива поема, а тілько переробка латинської казки Апулея; Нїбелюнгів нїяк не можна зачислити до переказів романських народів. Романтизм не був, як каже д. Б., розумінєм »чогось авантурничого, маячливого,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

а також чогось надлюдського, незвичайного, пересадного» і не був пересадною ідеалізацією дійсности» (стор. XVII), але попереч усего реакцією чутя против раціоналізму XVIII в. і реакцією волї одиниці против надто механічних соціяльних теорий і надто тісної реґляментації; усе те одні знаходили в середніх віках, иньші серед низших верстов народа, серед ріжних більш або менше фантастичних дикунів, у постатях народніх мітів і вірувань і т. и. Масу невірного наговорив д. Б. на тих кількох сторінках, що присьвячені історії розвою історичних та фільольоґічних наук у Европі (ст. XVIII—XIX); маса помилок є й далї Красїньского, »Irydion« не малює боротьби нової суспільности зі старою і т. д.). Там, де автор черпав у певнійших жерел (Огоновського, Петрова і т. д.), він виклада просто і досить ясно. *І. Ф.*

Die Reichsrathswahlen in Ostgalizien im Jahre 1897, verfasst vom Ausschusse des ruthenischen Landeswahlcomites, Wien, 1898. По памятних виборах 1897 р. була мова — показати в окремому виданю їх історию цїлій Европі. Коли сю мету хотїв руський виборчий комітет осягнути отсею книжкою, то треба сказати, що він не осягнув її. Сеї книжки, хоч вона видана по нїмецьки, нїхто в Европі не буде читати. Так у Европі книжок для широкої публїки не пишуть. Се властиво й не книжка, а збірка ріжнородних сирих і необроблених материялів, що або не вяжуть ся одні з одними (статя з »Zeit« з 1897 р., інтерпеляция внесена в галицькім Сеймі ще 1889 р., опис депутациї Русинів до цїсаря 1896 р.) і не належать до історії виборів з 1897 р., або дають про ті вибори неповний, хаотичний, нераз баламутний образ, повний повторень та відмін у деталях (як ось промови послів, ґазетні корреспонденциї, реляциї уряду, нові спростования послів, здобутки судових слїдств і т. д.). Усе се — не більше, як сирий материял, який треба було мати в руках авторови праці про ті вибори, а не перти його in crudo перед очи Европи. До того сей материял не повний: не описано детально таких драстичних сцен, як убійства в Стоянцях, у Давидові, в Холосві, як істория з Яремієм, як правибори в Баличах, у Нїжанковичах, у Березовиці, в Комарні, в Цеброві, не визискано колосального материялу достарченого судовими слїдствами, не осьвічено становища, яке займала супроти виборів польська преса. А дуже жаль. Сама істория тих виборів варта була порядної праці, а так ефект книжки лишить ся нїякий, тим більше, що вона побачила сьвіт божий в пору, коли Бадені, автор тих кровавих виборів, давно для Европи зробив ся небіщиком. *І. Ф.*

Укр. руська видавнича спілка. Деякі передплатники Л. Н. Вістника обертали ся до нас за поясненями в справі »Українсько-руської видавничої спілки«. Ми подамсмо їх тут. »Укр. р. видавнича спілка« поставила собі за цїль зорґанїзувати наших письменників, управильнити нашу літературну продукцию, довести до того, щоби письменники за свою працю діставали відповідну надгороду, а не так як доси, що нераз хтось написавши книжку, мусїв ще до неї докладати і то грубо, щоби її випустити в сьвіт. Розуміть ся, що Спілка не зробить того доти, доки не буде мати відповідного майна. З уваги на те заходить ся теперішня дирекция Спілки як найбільше коло того, щоби майно товариства що раз більше зростало. В тій цїли видає вона — і має в проєктї видавати — на разї лише такі книжки, про які можна сказати, що розійдуть ся так, що в протягу року не лише покриють наклад, але й принесуть деякий зисек, з якого членам Спілки буде можна виплатити дивіденду. Дотепер видала спілка »Дезертир і иньші оповіданя« Стефана Пятки (Ковалева), Ів. Франка »Поеми«, О. Кобилянської »Покора« (нариси). В протягу року вийдуть ще: Новелї Мопассана, вибір народніх анекдотів, козацькі думи, другий том оповідань Пятки, повість Кнута Гамзуна »Голод«, бориславські оповідання Франка і т. д. Дирекция Спілки бере ся енерґічно до дїла: треба лише, аби найшла сильну підпору у публїки, аби публїка розкуповувала видання Спілки, приступала в члени Спілки, вкладала гроші до її щадниці, а по змозї робила навіть фундациї в її користь. Статут спілки на жаданє буде висланий кождому безплатно. Для заграничних читачів поясьнимо, що се є »товариство на паяхъ« з обмеженою порукою; удїл (пай) коштує 25 злр. і крім того кождий, незалежно від числа удїлів платить 1 злр. вписового; кождий удїл відповідає на випадок страт не більше як другою сумою 25 злр. Крім того спілка може приймати гроші на опроцентованя. Власть становить рада надзираюча, вибрана загальними зборами членів; вона іменує пятьох директорів, що провадять справи спілки.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Укр. мова в школах на Україні. Справа заведеня української мови по народніх школах полудневої Росиї починає інтересувати що раз ширші круги. Недавно займав ся тою справою »Сынъ Отечества« (диви Л. Н. Вістник, кн. IV, ст. 63, 2); тепер знов помістила часопись, що виходить в російській і німецькій мові п. н. »Либавскія Новости« (Libauer Lokal — und Handelsblatt) ч. 44, статю на ту саму тему »Трудности шкільної справи в Малоросиї«. Час би, справді, порішити так важну справу, коли народ не має йти й на дальше в страшній темноті. Нині навіть найменьші народи мають свої національні школи, якаж розумна причина стоїть на перешкоді заведеню їх і в Росиї?

З'їзд слов. журналістів. В д. 23, 24 і 25 вересня має відбути ся з'їзд словянських журналістів у Кракові. Краківський комітет порозумівав ся вже в тій справі з товариствами польських журналістів та з комітетом попереднього пражського з'їзду. Перший з'їзд відбув ся торік у Празї і вславив ся нетактовними виступами російського ґенерала-публіциста Комарова.

Український поет Павло Грабовський, про котрого в попередній книжці Л. Н. Вістника подана була літературна сильветка, дістав дозвіл від міністерства покинути з весною Якутськ, де проживав довший час, і поселити ся в Тобольську.

Стан запомогового фонду літератів імени І. Котляревського виносив з днем 15 цьвітня 195·14 зл. Дальші складки (диви Л. Н. Вістник, II кн., ст. 237) надіслали: Зенон Шухевич з Тишковець 2 зл.; Ф. Недільський з Іскор 7·62 зл.; Константина Малицька з Галича 30·00 зл.; Мария Підлісецька з Добрян 10·00 зл.; Василь Білецький зі Львова 1 зл.; Евг. Левицька з Хорок 0·63 зл.; Ольга Ясеницька з Дрогобича 14·00 зл.; Галя Грабовенська з Долини 6·80 зл.; Понятенко з П—и 1·27 зл. Комітет складаючи всїм добродіям подяку просить і дальші складки присилатти до редакциї Л. Н. Вістника. Притім звертаєть ся увагу, що кождий, хто збирає складки, може їх висилати квотами почавши від 1 зл. в гору, не чекаючи, доки не розпродаєть усїх цеголок. Комітетови залежить на тім, щоби гроші віддавано до щадниці як найскорше, де кождий гріш опроцентовував ся-б і не лежав би марно. З уваги на добродійну ціль фонду, підмоги незасібних літератів, поручаємо його горячо опіці наших читачів.

Подано до цензури: Клопіт у селї Білашівцї, оповіданє (про сифілїс) Гр. Коваленка.

Чернигівське губернське земство удало ся до уряду з проханнєм про дозвіл популярних лїкарських бесїд українською мовою (»Сынъ Отечества«, 1899, ч. 79).

Дозволено цензурою надрукувати укр. популярну брошюру О. Степовика »Про городину«.

Цензура заборонила: »Край«, літературний календар на р. 1900, Гр. Коваленка. Окрім відділу інформацийного, до календаря входили поезиї, оповіданя (усї нові), статї наукові: про хліборобство і господарство, медицину і гігієну, історию літератури. Д. Гр. Коваленко уже подавав подібного календаря до цензури на р. 1898, але й тоді він був заборонений; не помогли й скарги міністрови справ вн. і до Сенату. Також заборонила цензура популярну книжку Гр. Коваленка про Чехів та Нїмців, Гуса і Гусітів, під титулом: Оповіданє про житє Яна Гуса.

II. Нові книжки.

Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, рік VIII, т. XXVIII. Зміст: 1. Участь козавів в Смоленській війні 1633—4 рр., написав Олег Целевич, ст. 1—72. 2. Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів, подав Іван Верхратський (Далї), ст. 69—94. 3. Miscellanea: Кілька документів з житя Забужської Руси XVI в., подав М. Грушевський, ст. 1—10. 4. Наукова Хроніка: Огляд західно-европейської літератури по культурній і політичній історії, історії літератури та штуки в 1898 р., подас др. М. Кордуба, ст. 1—36. 5. Бібліографія (рецензиї й справоздання) ст. 1—45. 6. З Товариства: Загальні збори 2 н. ст. лютого 1899 р. ст. 1—4.

Ольга Кобилянська, Покора. Нариси. Накладом українсько-руської видавничої спілки у Львові. 1899. Ст. 111. Ціна: Без оправи 50 кр.; в оправі 70 кр. Зміст: 1. Покора, ст. 1—5. 2. Жебрачка,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ст. 6—9. 3. Що я любив, ст. 10—11. 4. Мати Божа, ст. 12—21. 5. У сьв. Івана, ст. 22—25. 6. Час, ст. 26—32. 7. Він і вона, ст. 33—62. 8. Аристократка, ст. 63—70. 9. Битва, ст. 71—94. 10. Impromptu Phantasie, ст. 95—102. 11. Мужик, ст. 103—106. 12. Банк рустикальний, ст. 107—111.

Іван Франко, Поеми. Накладом українсько-руської видавничої спілки у Львові. 1899. Ст. 1—130. Зміст: Передмова, ст. 3—5. 1. Ісгар, ст. 9—24. 2. Сатиї і Табубу, ст. 27—34. 3. Бідний Генрих, ст. 37—58. 4. Поема про білу сорочку, ст. 61—86. 5. Похорон, ст. 89—130. Ціна: Без оправи 60 кр.; в оправі 80 кр.

Виданя „Просьвіти“. Про сербского ученого Вука Стефановича Караджича (з додатком про славяньске письмо і славяньскі правописи) написав Алекс. Борковский. Заходом і коштом товариства »Просьвіта«. У Львові, 1899. З друкарнї Наукового Товариства ім. Шевченка. Книжочка 227, за цьвітень 1899. Ст. 44. Ціна 12 кр.

Folklore de l' Ukraine. Extr. des *Κρυπτάδια*, t. V. 1898. **Український фольклор.** Сороміцькі звичаї, казки, пісні, приказки, загадки і лайки. ar1s. H. Welter, editeur. 1898. 214 ст. малої вісімки.

В. Щурат. До женщини. Поема М. Конопницької. Присьвячено участницям літературно-наукових чайних вечерів в Перемишли. Місяць лютий, 1899 р. Ст. 10. 16°. Ціна 10 кр.

Американсько-руські виданя. Видавництво часописи »Свобода«. Число 8. Оповіданя. Написавъ Стефанъ Макаръ. Mt. Carmel, Pa., 1899. (Америка). Съ друкарнѣ »Свободы«. Ст. 78. 8°. Зміст: 1. На агітації, ст. 3—11. 2. В Ню Йорку, ст. 12—18. 3. Американська гостина, ст. 19—26. 4. Business, ст. 27—28. Виданє гарне, на добрім папери. Ціна 15 центів.

Приказки. (Передрук »Сьмішного« з 1. рочника »Добрих Рад«). Необходима книжочка для веселих людей. Ціна 8 кр. Біла коло Черновець. 1899. Ся брошурка вийшла в »Бібліотеці »Добрих Рад«, ч. 1«.

Нові українські книжки. Кобза. Сливы и пересливы П. Граба. Видав Б. Грінченко, N. 34. Сторін 95+6 in 18°. Чернигів, 1898 р. Ціна 35 коп.

Приказкы Евгена Гребинкы. Виданє Б. Грінченка, N. 35. Сторін 35 in 18°. Чернигів, 1897 р. Ціна 5 коп.

И. К. Карпенко-Карый. — Понадъ Днипромъ. Драматични картыны въ 5 одминахъ. Відбитка з »Кіевской Старины«. Сторін 91 великої вісімки. Київ, 1899 р. Ціни не визначено.

Про херсонські заробитки, колы и якъ ихъ шукаты, и що коштуе туды достаты ся по зализній дорози або пароходомъ. (Книжка »Кіевскаго Общества Грамотности« N. 6). Вид. С. В. Кульженка. Сторін 56, вісімки. Київ, 1899 р. Ціна 7 коп.

Сцены и разеказы изъ малорускаго народнаго быта Петра Раевскаго. Книжка 1. Виданє 7. з малюнками. Київ, 1899 р. Ціна 1 руб. 25 коп.

Сцены и разеказы изъ малорускаго народнаго быта Петра Раевскаго. Книжка 3-я. Виданє 3. Київ, 1899 р. Ціна 75 коп.

Г. Ф. Квитка. Малороссійскія повѣсти, разсказанныя Грыцькомъ Основьяненкомъ. Виданє друге Іогансона. Сторін 584 малої вісімки. Київ, 1899 р. Ціна 75 коп.

Касиненко Ю. — Малороссы во Франціи. Сочиненія томъ I. Стор. 223. Лубны. 1898 р. Автор, звісний у нас у Галичинї з короткого гостюваня в театральній трупі »Руської Бесїди«, оповідає тут як наочний сьвідок памятну історию скандальної гостини труни Деркача в Парижі. Et haec meminisse — коли не jtv bit, то може комусь proderit.

Сумцовъ М. О., проф. — Разысканія въ области анекдотической литературы. Анекдоты о глупцахъ. Стор 200 in 8°. Харків, 1898 р. Праця цінна головно тим, що заводить систематику в ті коротенькі народнї оповіданя і фацеції, що доси або були нехтовані збирачами, або міщені безглядною купою в збірках. Надто проф. Сумцов на деяких групах детальнїйше, а на деяких менше детально показує культурні і літературні звязки наших нар. оповідань з чужомовними.

Волковъ. — Зависимость »Ревизора« Гоголя отъ комедіи Квитки »Пріѣзжій изъ столицы« СПБ. 1899. Думка про свояцтво славної комедії Гоголя з комедисю Квітки порушена була давно, але що комедия Квітки до недавна не була опублїкована, то й не можна було сказати тут нїчого певного. Тепер, коли опублїковано твір Квітки, д. Волковъ поновлює і доказує давню догадку.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

III. З ґазет і журналів.

Кіевская Старина. 1899. Март. Із змісту сеї книжки зазначимо початок драми М. Старицького »Облоґа Буші« і статю В. Науменка »Ревнители русскаго языка въ Галиціи«, де масою прикладів показано, що ті »ревнителї« (мова про »Живое Слово«) дуже не мудро вміють по російськи і пишуть, як каже їдко автор, »не по русски й не по малорусски, но мало по русски«. Надто йдуть тут дальше листи Кулїша, а власне його листи до Юзефовича з років 1843—1861.

„Живое Слово“. Шумно заповіджане і в москвофільськім таборі з великими надіями дожидане виданє лїтературно-науково-полїтичного вістника, що по словах самих його впорядчиків мало бути сповненєм »ідеалів«, які кохали в душі всї найкращі дїячі тої партиї ще від 1848 р., тоб то цїлковитого знехтованя рідної мови і заступленя її великоруською, вийшло з початком сего року і, здаєть ся, здужало вже двома першими книжками розчарувати навіть найгорячійших прихильників »обрусенія Галичини«. Видані доси дві книжки »Живого Слова« — досить непоказні брошури, формою і змістом нїчим не вищі по над ту сїру рутенщину, якою обдаровує нас з давна москвофільська партия. Навіть мова нїби то лїтературна російська повна помилок. Із змісту обох перших книжок найцїннійші материяли з народніх уст, які подає редактор д. Яворский, додаючи до них бібліоґрафічні вказівки. Натомість белєтристика, наука, публїцистика, критика, все таке прімітивне, худе та далеке від житя, або знов сліпо партийне, що російські публїцисти певно не дуже будуть радувати ся таким здобутком російської цивілїзациї за границями Росиї.

Черновецька **„Буковина“** помістила в чч. 34, 35 і 37 переклад статї Драгоманова, друкованої 1885 р. в італїянськім журналї »Rivista Politica e Letteraria« п. н. »Драгоманов і Турґенєв«. Є то спомини Драгоманова про Турґенєва. Про них була вже згадка в попередньому числї нашого журнала (кн. IV, ст. 65, 2).

„Slovanský Přehled“ помістив в 6. числї (за март) статю дра І. Франка п. н. **Literatura ukrajinsko-rusinská.** II. Др. Франко подає в нїй короткий, але прозорий огляд цїлої нашої драматичної лїтератури від найдавнїйших часів (від другої половини XVI в.) до нинї. При тім порушує також справу нашого театру і підносить висоту кількох українських труп у Росиї та упадок нашого театру в Галичинї. При статї помїщений дуже вдатний портрет дра Франка. Статю дра Франка надрукувала нашою мовою »Буковина« в ч. 41, 42, 44, 45.

„Das litterarische Echo“ (Halbmonatschrift für Litteraturfreunde, Berlin, 1898, 1 April, Heft 13) замішує п. н. **Kleinrussland** коротеньку статю (продовженє) пера Ґеорґа Адама про Л. Н. Вістник (останнї числа за 1898 р.). Автор згадує особливо ювилейні статї професорів Грушевського, Стоцького та Колесси, статю Кміта про Ібзена і переклади з чужих лїтератур. Найбільше місця присьвячує О. Кобилянській. Він називає її »treffliche kleinrussische Schriftstellerin«, що є »neben dem Galizier Iwan Franko eine der hervorragendsten Gestalten der kleinrussischen Litteratur«.

„Der Türmer“, Monatsschrift für Gemüt und Geist. Herausgeber: Jeannot Emil Freiherr von Grotthuss, Stuttgart. Під таким заголовком розпочав від нового року виходити двотижневий журнал. В ч. 5. подав д. Ґеорґ Адам в скороченю статю проф. М. Грушевського, друковану в Л. Н. Вістнику, т. 4, ст. 134—135, про новійшу російську лїтературу, п. з. »Die jüngste russische Litteratur«. Сю саму статю використав також (без подання жерела) д. К. Сроковський в лїтературній части »Słowa polskiego« у Львові.

Чому вишнї, чому не черешнї? Таке головоломне питанє завдає редактор »Живого Слова« галицько-руській громадї, що заходить ся поставити на одній площі у Львові памятник Т. Шевченка. Чому Шевченко, а не Пушкін або не Наумович? Певна річ, розуминє якоїсь справи показує чоловік не тілько своїми відповідями, але й своїми питанями. Та про те ми відповімо ш. ред. »Живого Слова« щиро. Пушкін був великий артист і великий поет, але для українсько-руського народа, а особливо для галицьких Русинів він так само або й ще більше чужий, як Міцкевич, як Байрон, як Ґете або Данте. А Наумович по нашій думці не був ані великий писатель, ані великий чоловік, ані великий просьвититель народа, а його заслуги коло розбудженя нашого селянства рівноважуть ся

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

або й переважують ся тими великими шкодами, які він зробив нашій народній справі, тим баламутством і тою деморалїзацисю, яку він помагав прищіплювати серед нашої суспільности. Найлїпше, що може дати для таких людей потомність — се забуте. Повне виданє творів Наумовича, до якого так горячо накликує »Живое Слово«, буде по нашій думці найгіршою прислугою його памяти, бо виявить в повнї його безпросьвітність та безхарактерність. А чим є Шевченко для нашого национального розвою не тілько на Українї, але і в Галичинї, сего — дарує ред. »Живого Слова« — ми не будемо вияснювати, бо се належить до обсягу азбуки.

IV. Памятні днї.

Шевченкові роковини в Петербурзї. Сього року в Петербурзї Шевченкові роковини відрізнялись від звичайного порядку тим, що ініціятиву съвяткованя взяло на себе молоде товариство імени Шевченка. Се був його перший виступ перед людністю і перша користь для тутешніх Українців, бо тепер Шевченкове ім'я — вже офіціяльно виставлялось в голові всякого підприємства сього товариства, а не залежало, як перше, від ласки уряду, який в останнї роки старанно викреслював з програм вечерів та концертів не тілько се досї страшне для нього ім'я, але навіть і таке, зовсім, здаєть ся, тихе і мирне, як Івана Котляревського... Правда, був заборонений і вечір Міцкевича, що хотїли урядити російські письменники (опісля вони таки дістали дозвіл); правда — трудно дихати не одним Українцям, а всьому, що бажає жити, самостійно думати і берегти свою людську гідність — але се не втїха. Перед щорічною панахидою по Шевченкови 14 (26) лютого в часописях були надруковані оголошеня від товариства імени Шевченка про час і місце »звичайної панахиди«. Але перехід сеї справи до рук товариства не відмінив звичайного порядку: панахида, як і перше, була громадською і оплатила ся громадськими коштами, які тут же, в церкві, збирали ся одним з членів товариства серед численного люду, що прийшов помянути Тараса. Ся прикмета робить петербурську панахиду дуже симпатичною справою: якось ясніють духові звязки українського суспільства, чуть ся якесь дійсне єднаня різнородного і в більности зовсім межи собою незнайомого люду на ґрунті всїм рідної ідеї.

Шевченків вечір був уряджений товариством лиш 20 березоля (1 квітня). Маючи на метї зиском з вечера побільшити свою запомогову касу, товариство найняло велику залю »офіцерського зібраня« (cercle militaire); публіки справдї зібралось сила — більш як тисяча чоловіка, та, на жаль, зміст і загальний характер вечера не зовсім відповідав бажанням орґанїзаторів. Як звичайно буває на тутешніх концертах, значна частина артистів — співців та читачів — не виконала своїх обіцянок і не прибула на вечрі. Хоча й решти було досить, але все-ж се трохи зіпсувало вражіня. З виконавців відрізнялись — д. Лесевич, що з великим почутєм продеклямував кілька поезий Шевченка і Кулїша, трое-четверо співців, що чудово виконали де які пісні і Лисенкові твори до Шевченкових слів, а найбільше хор, що навмисне для сього вечера влагодив спів »Бють пороги«, і незвичайно гарно просьпівав »Закувала«, Нїщинського. Другою причиною деяких дефектів вечера був не зовсім підхожий до нього настрій молодїжі — студентів і студенток — якої іменно сей раз була така маса як нїколи. З початку лютого молодїж по всїх вищих школах Росії веде напружену боротьбу — і от на Шевченковому вечері сей настрій молодого гурту виявив себе в трохи надто бурливому його поводженню.

Після концерта почали ся танцї: найбільше уваги звертав той запал, з яким не тілько молодїж, але навіть старі люде танцювали козака та метелицї. Серед заквітчаних і вбраних у плахти та коретки дівчат і жінок були й зовсім сиві, старенькі людини, що задля національного съвята одягли ся в народнє убраня.

Грошевого зиску вечір дав Шевченковому товариству більш як 800 карб. Всього тепер в його касї лїчить ся коло 2000 карб. — сума невелика, але й з нею можна-б почати деяку працю на користь молодїжі, коли-б не стояв у перешкоді

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

той московський »сейчас«, що керує російськими канцеляриями: вже кілька місяців товариство чекає урядових представників, яких воно мусить мати в своїй адміністрації по статуту, але й досі ті представники не визначені урядом, а без них нема права відкрити запомогову діяльність. А тепер ще до того не можна бути певним, що буде кому помагати: петербурські вищі школи, окрім небагатьох, або закриті або чекають урядового закриття з хвилини до хвилини. *Г.*

Шевченкові роковини в Полтаві. Д. 13. марця з дозволу місцевого уряду був з'орґанізований аматорами драматично-музикальної штуки в Полтаві вечір в память Т. Г. Шевченка. Велика заля губернської Земської Управи була повна публіки. Се були либонь перші прилюдні роковини Шевченкові в Полтаві. В залі поставлено бюст незабутнього Кобзаря, вбраний вишиваними рушниками і квітами. Публіки зійшлось не дуже богато, найбільш молодїжи: було кілька Поляків. Вечір розпочав ся ґуртовим співом »Заповіту« Шевченка, муз. Гладкого. Хор складав ся з аматорів, що для сього случаю зібрав д. Ф. А. Чеснок. Проспівано »Заповіт« (перших два куплети й останній) дуже добре, так що публіка побажала його конче »ще-раз«.

Читало ся усе з Шевченка. Поперед усього д. А. І. Рудченко прочитав »Посланіє до живих і мертвих земляків«... Сей нумер, можна сказати, був змістом усього вечера. Д. Рудченко прочитав сю поезию з таким почутем, так відтїнюючи всї деталї, що троха чи не кожне слово поетове було повне змісту. Д. М. П. Ганько прочитав »Чигирин«, а на ще-раз »Застушила чорна хмара«. Д. С. М. Миклашевський цїлком артистично продеклямував уривок з »Черниці Маряни«, а на ще-раз ще краще прочитав про сирітку — Україну, що »в попа обідала«. Д. М. И. Животков прочитав уривок з »Гайдамаків« — »У гаю, гаю вітру не має«, а на ще-раз »Чи то недоля, чи неволя«.

Отсе сливе й усе, що було прочитано, коли не лїчити того, що де-кому доводило ся виходити не двичі, а навіть тричі, бо публіка, особливе молодіж, що так оживляла сей вечір, безупинно плескала в долонї і безугавно вигукувала: »ще-раз«, »просимо«...

З ґуртових пісень крім »Заповіту« співано »Пісню про голоту«, »Ой нема, нема ні вітру, ні хвилї«, обидві музики Лисенка, далї »Закувала та сива зазуля« муз. Нїщинського, народній марш »Гей не дивуйте« і иньші.

Хор був зорґанізований дуже умілo, проте на жаль був невеликий — всього 17 чоловік. З сольових співів треба помітити: »Садок вишневий« муз. Лисенка проспівав д. Чеснок, а на ще-раз »На городі коло броду«: д. О. М. Орловский проспівав »Отні горять, музика грає« і на решті дует з »Запорожця за Дунаєм« — »Чорною хмарою діброва« — проспівали д-ка Г. Киш і Ф. М. Чеснок.

Але-ж осередком цїкавости більшої частини з публіки, мовляв би душею вечера, був аматор-кобзар Гнат Хоткевич, що був запрошений на сей вечір з Харькова. Деякі з інтелїґентів, що живуть у повіті, прочувши про Шевченковий вечір і що на йому ґратиме кобзар-аматор, поприїздили й поприходили з околишніх сел. І вони не пожалїли, бо вечір взагалї вдав ся інтересний, тай кобзар той так натурально грає й виспівує народні думи й пісні, неначе перед вами справжній дїд-бандурист. Його бандура »грає, виґравас, жалібно співає« і мимоволї дивуєш ся, чому така гарна музика, як кобза, у нас, і по містах і по селах, не в такій пошанї у інтелїґентів, як того вона варта. Мабуть тому, що вона **наша**, національна.

Кобзаря викликала публіка кільканацять разів і він грав і співав, аж зовсїм утомив ся. Під самий кінець вечера молодїж зробила йому овацию й щиро дякувала.

Взагалї вечір сей був цїлком національний, якого давно вже не було в Полтаві, коли не лїчити вечера Котляревського. Публіка виходила задоволена, та навіть богато й виходити не хотїли по скінченю вечера і просили хор знову співати, а бандуристу ґрати. Хор ще співав »Заповіт« і иньші, а бандуриста виспівував народні пісні.

Можна на будущий час тільки одного побажати, щоб съвяткуючи память Шевченка окрім читання з Шевченка, щоб були читання або промови й **про** Шевченка. Сим можна придати вечерові цїльність і надати більше змісту. Так, напр., що-року робить ся в Одесї. *І.*

Иньший кореспондент подає ще ось які деталї про сей вечерок:

В антрактї українська мова запанувала. В богатьох руках видко було фотоґрафічні картки, на котрих були патрети

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

значнїщих українських письменників, починаючи з Котляревського. Патрет Шевченка був по середині патретів Гулака Артемовського, Квітки, Гребінки й инч. Поруч з Котляревським містив ся патрет відомого галицького дїяча Головацького. Богацько дехто бажав купити ті картки, але мусїв почути відповідь, що вже всї розкуплені і мають ще бути за два тижнї.

Шевченкові роковини в Київі. Д. 21 марця в Софійському соборі в Київі прилюдно відправлено панахиду по Т. Г. Шевченкови, а 27 марця в залї лїтературно-артистичного товариства відбув ся вечір в память незабутнього Кобзаря України. Вечір почав ся з реферата О. Я. Конїського на слова Шевченкові: »І мене в сем'ї великій, в сем'ї вольній, новій не забудьте помянути не злим, тихим словом«. Чи істнує тепер така »вольна нова сем'я«, про яку гадав Шевченко, і чи істнувала вона за житя поета — такі питаня здійняв шановний автор реферата. Певна річ, що за житя поета, в часї кріпацтва і безправя народнїх мас такої сем'ї не було, та й бути не могло; але коріня, з яких пізнїйше мала народити ся і вирости нова сем'я, безперечно вже були і тодї: сими корінями сем'ї Шевченкової треба уважати приятелїв його, що всїма силами душі своєї спочували ідеям Шевченка і дбали про полїпшенє важкої долї його. Перед нами проходить цїлий ряд сих приятелїв, починаючи від княжни Репнїної, Костомарова, Бодянського, Щепкина, Артемовського, Кухаренка, Лазаревського і ин.. і кінчаючи симпатичним образом нїкому невідомого, простого салдата Обеременка, що з ним поет зустрів ся на засланнї і щиро приятелював за весь час їх спільного житя. Тепер сем'я поета безперечно розростаєть ся *і* в ширину і в глибину; з кожним часом побільшуєть ся число людей прихильних до памяти і ідей великого Кобзаря, і нарештї настане той час, коли справдї поминатимуть Шевченка, по його слову: »в сем'ї вольній, новій«. Се станеть ся тодї, коли Українцї цїлком переймуть ся ідеями Шевченка і простуватимуть до тих високих, сьвітлих ідеалів, що всїм своїм житєм і поетичною дїяльністю утворив Шевченко. Тодї, і тільки тодї —

Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати,
І буде правда на землї.

Сими словами закінчив шановний автор свій реферат. Громада, зібрана в залї, гучними оплесками повитала память Кобзаря. По рефератї деклямовано поезиї Шевченка (Уривки з поем: »Неофіти«, і »Кавказ«, поему »Чернець« і иньші — надзвичайно гарно деклямував М. П. Старицький) і відсьпівано кілька композиций на його слова і народнїх пісень. Вечір взагалї удав ся і треба скласти щиру подяку впорядчикам вечера і всїм, хто до його причинив ся, за те, що хоч таким хатнїм чином вони ширять серед нашої здебільшого змосковщеної публїки відомости про українську справу.

Шевченкові роковини в Черніґові відбули ся д. 25 марця ст. ст. в залї »Дома дворянства«. Впорядкувало їх музикально-драматичне товариство, а головно член того товариства, лїкар І. Лагода. На естрадї поставлений був великий портрет Шевченка (роботи Гр. Коваленка), пишно прибраний рушниками, квітками і т. п. Хор сьпівав народнї пісні, а також де що з Шевченка (»Ой нема, нема нї вітру, нї хвилї« ..); дд. І. Шраг, М. Белкін, Силич, Лавріненко деклямували Шевченкові поезиї; О. Тищинська, Белкін, Лазаревський, Авксіанов — сьпівали сольо і дуети на слова Шевченка. Нїяких відчитів не було (відома річ, не через те, що нїкому було читати); але не було також нїчого не-українського. *Г. К.*

Шевченкові роковини в Симферополї. З нагоди 85-их роковин уродженя і 38-их смерти Т. Шевченка відправлено заходом гуртка Українців у Симферополї в тамошньому соборі панахиду д. 28 лютого. На панахиду зібрало ся до 40 людей ріжних станів. З причини сеї панахиди появила ся д. 3 марта в часописї »Крымъ« статя пз. »Пѣвецъ Украйны (Памяти Т. Г. Шевченко)« з епіґрафом: »Наша дума, наша пісня не вмре, не загине«. В тій статї в коротких, але прихильних до українства словах розповідано деякі події з житя Шевченка і закінчено словами: »Память про Шевченка не згине, доки стоїть Україна, доки сонце сьвіте«. О. В. (Було-б дуже пожадано, щоб шановні земляки присилали всякі такі нумери, де є статї чи то про Шевченка, чи про иньших дїячів нашої лїтератури, до бібліотеки Наук. тов. ім. Шев-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ченка, де вони будуть пильно зберегати ся. — *Ред.*).

Сьвято Котляревського в Харкові Опис сего сьвята був уже поміщений у нас у книжці за Март, стор. 203, та на жаль, з деякими помилками, от тим то ми радо містимо надісланий нам докладний опис разом з лекцією про Котляревського пані Єфименкової. Друкусмо сей опис тим раднійше, бо з него видно, що пессімістичні уваги і докори, висловлені автором першого опису, були в значній мірі безпідставні. *Ред.*

Д. 6 лютого ст. ст. у Харкові в залї городської думи відбув ся заходом проф. Д. Н. Овсянико-Куликовского ювілейний вечір в память І. П. Котляревського. Вечір складав ся з двох частин: концерту, що містив у собі або твори самого Котляревського, або йому присьвячені твори Шевченка, Л. Українки, О. Пчілки і М. Старицького, і з 1 вистави другої сцени першої дії Наталки Полтавки, а кінчив ся живою картиною »Апотеоз Котляревського«.

Концерт почав ся читанєм привітних листів і телеґрам із Полтави, Чернигова, Катеринодара, Одесси, Лубен, Острогожська, Москви і Нової Александриї. Потім була відчитана промова А. Я. Єфименкової, що, на жаль, сама заслабла і не могла відчитати її; читав д. Дїєвський. В самому концертї взяли участь актори трупи Старицького: Марія Старицька, А. Клименко, М. Щербина і І. Решетніков, і найкращі аматорські сили Харкова: пані професорова Ольга Зубашева, Л. Сидоренко і студенти харківського унїверситету І. Алчевський і А. Лавров. Всї співали і читали дуже красно і мусїли по кілька разів повторяти, після гучних оплесків глядачів, що витали всїх з ентузиязмом. Обидві частини концерту кінчили ся співом хору трупи М. Старицького за проводом д. Пастухова. На превеликий жаль д. Михайло Старицький за день перед вечером заслаб на запаленє легких і не міг сам читати нї своїх віршів написаних для ювилею, анї уривків з Енеїди, як було зазначено у проґрамі. Одже його заступили Марія Старицька, що дуже гарно читала його вірші, і д. Перелигін, що красно прочитав уривки з Енеїди. Сцену з »Наталки Полтавки« як найкраще одіграли Марія Заньковецька, А. Клименко і І. Науменко. Жива картина, упорядкована артистом Вижевим, складала ся так: по середині слава України (Марія Заньковецька в алєґоричному убраню) — лавровим вінцем покривас Котляревського, а внизу старий дїд з бандурою співас малим дїтям; з одного боку »починас веселить ся« повна ґрупа з »Наталки Полтавки«, а з другого боку ватага козаків за проводом Енея пристає до латинського берега.

На сценї весь час стояв убраний рушниками і пальмами великий і гарний портрет І. Котляревського, мальований умисне для сего вечера. Тепер його подаровано у »Харьковскую Общественную Библіотеку«.

Народу було так богато, що мусїли навіть одімкнути хідник у верхню частину залї, чого звичайно не робить ся; але прийшли на вечір тільки ті, кому справді не байдуже память Котляревського; люде меньше зацікавлені волїли пійти десь інде, бо одночасно з тим було у Харкові кілька вистав. Впорядчиків вечера богато дякували, бо перед тим нїколи в Харкові не було виключно українського вечера, а тим більше так пишно упорядкованого. Була також на вечері академічна молодїж польська, литовська, грузинська і вірменська, що щиро-прихильно відносить ся до української справи. Одже вони горячо здоровили українських товаришів з національним сьвятом. *К. Р—кий.*

Сьвятковане памяти Максимовича в Київі. Д. 14 марця н. с. в залї літературно-артистичного товариства в Київі відбув ся вечір в память М. А. Максимовича. Почав ся вечір рефератом д. Науменка, котрий характеризував Максимовича як фільольоґа і славіста. Проф. В. Б. Антонович у своїм рефератї зазначив великі заслуги Максимовича як історика, що поклав міцну підвалину для всїх тих хто пізнїйше працював над українською історією, і вніс позитивний метод в історичну науку. Окрім наукових рефератів на вечері деклямували поезиї Максимовича і сьпівали композиції на його поезиї та народні пісні. З київських часописей про сей вечір згадали »Кіевское Слово«, ч. 4010 і »Жизнь и Искусство«, чч. 68 і 75. Обидві часописї згадали про вечір прихильно.

Роковини М. В. Гоголя. Д. 19 марця н. с. минуло 90 лїт від дня народженя Миколи Гоголя. З сього приводу деякі з росийських часописей подали гадку, що час уже поставити великому письменникови памятник. Кошти на памятник (80.000 руб.) уже зібрані.

Сьвятковане памяти Гребінки і Сковороди. Д. 21 марця в залї літературно-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

артистичного товариства в Київі відбув ся вечір в память Евгена Гребінки і Григория Сковороди. Наукову частину вечера складали два реферати: д. Кучинського про житє і літературну дїяльність Гребінки, і д. Лотоцького про житє і фільозофічну дїяльність Сковороди. Д. Кучинський, переказавши життєпись Гребінки, зупинив ся довше на його українських творах і висловив гадку, що тільки в них Гребінка був справжнїм художником, тим часом, як його російські повісти — тільки блїдий відгук його таланту. Реферат д. Лотоцького обмалював житє українського фільозофа Гр. Сковороди і найбільш звертав увагу слухачів на патріотизм і демократизм нашого фільозофа, на теплі почутя його до народу і на те, що до сього часу народ зберіг память про його і устами слїпих лїриків і досї промовляє його словами. Літературна частина вечера складалась з деклямаций приказок та поезий Гребінки і съпівів; в сїй частинї брала участь між иншими і славна артистка М. К. Заньковецька.

Некрольоги. Д. 14 марта вмер у Берлїнї один із виднїйших нїмецьких полїтиків і полїтичних писателїв, Людвіґ Бамберґер. Уроджений 22 липня 1823 р. в Майнцї з жидівської сїм'ї він скінчив 1845 р. свою університетську осьвіту з титулом доктора прав, брав живу участь в рухах 1848 р. і в Майнцких розрухах, задля котрих потім був позаочно засуджений на смерть, еміґрував до Швайцарії, а в осени 1849 р. до Льондону, де вступив до банку. В 1851 р. він заснував свій власний банк у Роттердамі, потім у Парижі. Вже тут він заявив себе як прихильник Пруси і пруської полїтики, а особливо Бісмарка, котрому присьвятив замітну студию »Mr. Bismarck«, надруковану 1868 р. в Revue Moderne. В тім самім році рідне місто вибрало його до т. зв. »Zollparlament«-у, котрого працям він присьвятив двотомову книгу. В 1871 р. він при боцї Бісмарка відбув похід до Франції, був вибраний до нїмецького парляменту, де особливо присьвятив богато праці реформі валюти, про котру й видав ряд студий. Від 1878 р. він виступав проти Бісмарка за його »соціяльну полїтику«, а 1893 р. зложив посольський мандат. Крім довгого ряду писань опублїкованих за житя він лишив у рукописї цїнні спомини.

Ґейман Штайнталь, нїмецький лїнґвіст, умер 14 марта, маючи 76 лїт. Із його праць здобула собі широкий розголос книга »Der Ursprung der Sprache«. Крім сеї головної праці він написав »Charakteristik der hauptsächlichen Typen des Sprachbaues«, »Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern«. Але більше нїж сими працями він був звісний у широких наукових кругах як редактор часописї »Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft«, котру спільно зі своїм шваґром Лязарусом видавав 20 лїт, і котра є для кождого лїнґвіста богатою скарбницею інтересних праць і звісток. Штайнталь займав ся надто фільозофією і лишив і з сего обсягу цїкаву працю »Zur Bibel und Religionsphilosophie«.

Того самого д. 14 марта умер Еміль Еркман, один із голосної писательської спілки Еркман-Шатріан. Його спільник, Олександер Шатріан, умер ще 5 вересня 1890 р., а сама їх спілка розвязалась була ще кількома роками швидше і закінчила ся навіть судовим процесом. Оба ті писателї були родом Ельзасцї і власне малюнки житя і побуту сеї провінциї лишать ся безсмертною памяткою їх житя і спільної праці. Еміль Еркман родив ся 1822 р. в Пфальцбургу, був сином книгаря, прибув 1842 р. до Парижа для викінченя своїх студий, записав ся на правничий видїл, але не скінчив прав. Познайомивши ся в якійсь канцелярії з Шатріаном він узяв ся з ним до спілки писати повісти, основані на дуже детальних студиях і на совісній праці. Перша їх більша повість »L' illustre docteur Matthaeus« вийшла 1859 р. і мала значний успіх. Вони уложили собі плян змалювати в повістях історию ельзаської людности від вибуху французької революциї і виконали його в рядї оповідань, що розносли їх імя широко по Европі. Ті оповідання, се »L' histoire d' un paysan«, 4 томи (1868—1870), »L' histoire d' un conscrit de 1813« (1864), »Waterloo« (1865) і »L' invasion« (1862). Окремо від сего циклю стоїть »Madame Therese« (1863), перекладена також на нашу мову, далї »L'ami Fritz« (1864). Крім повістей написали оба спільники також кілька гарних драм, як ось »Le juif polonais« (1869), »L'ami Fritz« (1877), »Les Rantzau« (1882), що й доси держать ся в репертуарі французьких театрів. На нашу мову перекладено також деякі дрібні їх оповіданя (»Добрі давнї часи«, »Вихованє феодала« в »Дрібній бібліотецї«).

Д. 29 марта умерла в Монахові нїмецька писателька Каролїна фон Бер-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

лєпш, ур. 1829 р. З її оповідань найлїпші ті, що описують житє швайцарського народа, як ось новелї »Ledige Leute«, »Thalia in der Sonnenfrische«, Nebelbilder«.

В перших днях цьвітня вмерла в Берлїнї молода нїмецька писателька Юлїяна Дері. Мадярка з роду вона жила довший час у Парижі, де між иньшими познайомила ся також з полковником Дюпаті дю Клямом, що в процесї Драйфуса відіграв ролю інквізітора, а по процесї фальшівника правди. В останнїм часї панна Дері жила в Берлїнї, де заручила ся з одним Норвежцем, архітектом. Між молодою парою зайшло якесь непорозуміне, і панна Дері в розпуцї кинула ся з балькону третього поверха на вулицю і забила ся на місцї. Дехто догадуєть ся, що се самовбійство стояло в якімось звязку з процесом Драйфуса і з публїкацією протоколів найвисшого трибуналу, власне тодї розпочатого в »Figaro«. В протоколї Дюпаті була згадка і про панну Дері. В нїмецькій літературі вона визначила ся як авторка кількох гарних новель (»Nach oben«, »Ohne Führer«, »Katastrophen«) і кількох драм (»Es fiel ein Reif«, »Die sieben mageren Kühe», »Die Schand'«) і поемою »Die selige Insel«. В своїх оповіданях і драмах малює вона найчастійше мущин-самолюбів, що при високій амбіциї хорують на слабість волї і своєю безхарактерністю деморалїзують жінок, що мали те нещасте бачити в них свій ідеал. Не менше їдке стріли сипле вона на шляхетські і загалом клясові пересуди. »Її новелї — говорить нїмецький критик Браузеветтер — скомпоновані надзвичайно зручно. Вона виявляє таке панованє над артистичними способами для осягненя своєї мети, що вже перші її проби збудкували подив«.

V. З науки і штуки.

З львівського унїверситету. Недавно опублїковано програму викладів на львівськім унїверситетї на літнїй півріч 1899 р., з котрої подаємо декілька цїкавих дат. Усїх студентів вписало ся було в зимовім півроцї 1901. З них ходило: 308 на теольогію, 1220 на права, 156 на медицину, 217 на фільозофію. По народностям було: Поляків 1336, Русинів 213, Нїмцїв 9, Болгар, Чехів і Хорватів по одному. По віроісповіданям було: римо-католиків 916, грекo-католиків 567, Жидів 392, Вірменокатоликів 13, Меноннїтів 1, евангеликів 12. В дїйности було Поляків 916; за Поляків почислили себе одначе всї Жиди (392), 4 Русинів, 13 Вірмен і один якоїсь иньшої нациї. Натомісць жаден Поляк (що в нас ідентичне з римо-католиком) не причислив себе до руської нациї. Як видно, число Русинів представляє ся поважно. Ми знаємо богато унїверситетів, особливо нїмецьких та італїйських, де число всїх студентів не перевисшає числа студентів Русинів львівського унїверситету. Чимже Русини гірші від них, щоби вчили ся в чужій, а не своїй мові? Чому Русини не мають мати свойого унїверситету, коли мають відповідне число студентів? Ми звертаємо на се увагу; треба раз справу поставити ясно, особливо коли зважимо, що число студентів буде стало рости, а не зменшати ся!

В літнім півроцї будуть читати ся отсї виклади в нашій мові: На теольогічнім виділї: Др. Бартошевський: 1) Педаґоґія, 2 год. тижнево, 2) Пастирське богословіє, 7 год. тиж., 3) Про головні умови успішного душпастирства, 2 год. тиж. — Іван Редкевич: Катехитика і методика, 5 год. тиж. На правничім виділї: Др. Стебельський: 1) Австрийське поступованє карне, 5 год. тижн., 2) Криміналїстичний семінар, 2 год. тижн. — Др. Днїстрянський і др. Добрянський заповідять пізнїйше виклади. На фільозофічнім виділї: Проф. Грушевський: 1) Істория східної Европи в XIII—XIV в. 4 год. тижн., 2) Історичні вправи, 1 год. тижн. — Др. Колесса: 1) Істория української літератури XIX віку (від Котляревського до 30 років), 2 год. тижн., 2) Вибрані питаня з історії старорускої літератури, 1 год. тижн., 3) Історична морфольоґія руської мови (дальше), 2 год. тижн., 4) Семінар для руської фільольоґії. (Читанє вибраних творів давнїйшої і нової руської літератури, оцїнка наукових розправ), 2 год. тижн. На медичнім виділї відбувають ся виклади виключно в польській

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мові. Професорів Русинів є ще кількох на університеті, але вони викладають по польськи.

На австрийські університети можуть вписувати ся як звичайні слухачі також студенти з Росії, що одержали там свідоцтво зрілости (при матурі). Инші можуть вписувати ся як надзвичайні слухачі.

Оляф Брох, доцент університету в Християнії, знаний вже зі своїх праць над українсько-руською фільольогією, оголошених в Берлінї і Християнії [пор. a) **Zum kleinrussischen in Ungarn. Archiv für sl. Philologie. XVII u. XIX Band**; b) **Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn**], опублїкував тепер дві нові працї: 1) Угрорусское нарѣчіе села Убли (Земплинскаго комитата). Изданіе отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ. Санктпетербургъ, 1899. Ст. 117, великої вісїмки. Се перерібка працї оголошеної в **Archiv**-і з малими змінами і доповненями. 2) **Weitere Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn. Videnskabsselskabets Skrifter. II. Historisk-filosofiske Klasse, 1899. N. 1. Kristiania, 1899.** Ст. 104, великої вісїмки. В сїй працї розбирає автор диялект так званих »Сотаків« з околиць Унґвара. Кінчить її словами: »Кінчаючи свою працю, можу лише висловити ще раз бажанє, аби ті (східні) з богатьох причин інтересні околиці Угорщини стали як найскорше предметом докладних дослїдів з боку близько живучих дослїдників, що мають здібности і способи до того. Жниво богате, але робітників на тім полї до тепер дуже мало«.

Звістки про укр. театр. Від 1-го лютого до великого посту давала вистави в Симферополї в Дворянскому театрі трупа Деркача. Збори весь час були досить недобрі, та трупа на більше й не заслугувала. *О. В.*

Галицько-руський театр, що ним завідує »Руська Бесїда«, дав ряд вистав у Станіславові. Обік перестарілих, цинїчних опереток, що давно вже просять ся на пенсію, театр виставив там Янчукового »Вихованця«, Франкового »Учителя« і ще кілька українських пєс. Нового нїчого. »Руська Бесїда« розписала конкурс на директора і завідателя театру, котрому бажала-б віддати його в антрепрізу з додатком краєвої субвенциї, та кандидатів зголосило ся дуже мало і конкурс доси не полагоджений.

Із артистичних ателїє. В робітнї нашого артиста-маляря Ів. Труша (Львів, Анґлїйський готель) оглядали ми викінчений сими днями для тов. »Днїстер« портрет пок. кардинала Сембратовича. Хоча портрет виконаний не з натури, то про те виявляє він не тілько велику подібність рисів, але надто добре простудіованє характеру покійника, що відбиває ся на його лицї. Само собою напрошуєть ся порівнанє працї нашого артиста з портретом пок. Сембратовича, намальованим польським портретистом Августиновичем. Д. Труш викінчив надто дуже вдатний портрет українського етнографа В. Боржковського і писателя В. Будзиновського. Обік портретів він з замилуванєм малює пейзажі; крім студий зібраних в рїжних закутках Галичини він викінчує ряд малюнків з околиць Львова, з котрих деякі інтересні незвичайно живо схопленим кольоритом.

Альбом фотоґрафічних карток. Д. Осип Хмілевський, фотоґраф у Полтаві, прислав до музея Наук. Тов. ім. Шевченка девять фотоґрафічних знимків краєвидів і сцен з околиць Полтави. Ось вони: 1. Село Семенівка. Бродок, де російські війська переходили Ворсклу під час Полтавської битви. 2. Полтава. Воскресенська церква. Памятник на місцї, де відпочивав Петро Великий після Полтавської битви. Церква єв. Спаса (сучасна Полтавській битві). На знимку видно лиш нову камяну обмуровку. Стара деревляна будівля в серединї. 3. Село Терешки під Полтавою. 4. Церква й памятник на Шведській могилї. 5. Крестовоздвиженський Полтавський манастир. 6. »Люба розмова« (С. Терешки біля Полтави). 7. Мати з дїтьми на ріцї. 8. Лїрники. 9. Мати і дочка. (З малюнку артиста Богданова). Знимки виконані дуже гарно. Д. Хмілевський повідомлює, що подібних знимків має до 100.

Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

VI. Із суспільного житя.

Число Русинів у Австриї. З найновійшого тому нашої краєвої статистичної публїкациї (Rocznik statystyki Galicyi wydany przez krajowe biuro statystyczne pod kierunkiem dra Tadeusza Rutowskiego, Rok V 1894 - 1897, Lwów, 1898) виймаємо ось які цифри про число Русинів у Австриї д. 31 грудня 1890 р. При відбутій тоді загальній переписї людности записано з руською »товариською« мовою людей 2,835.674 в Галичинї, 268.367 на Буковинї і 1.180 у иньших австр. краях, отже разом 3,105.221. Натомість до греко-католицького обряду признало ся в Галичинї 2,790.449, на Буковинї 19.810, а в иньших австр. краях 3.813, разом 2,814.072. Порівнюючи сї цифри бачимо, що не вважаючи на тих кілька тисяч греко-католиків, отже очевидно Русинів, що виселили ся до иньших країв, головно до Відня і його околиць (2.643), і там затратили вже свою мову, національне руське почутє, що виявляє себе товариською мовою, в Галичинї сягає досить далеко поза обсяг греко-католицького обряду, значить, маємо в самій Галичинї 45.225 не-греко-католиків, що вживають у звичайнім житю руської мови. Але нема сумнїву, що значну часть родовитих Русинів (слуг і т. и.) записано до польської нациї. Порівнюючи цифри таблиць 4 і 5 у Рутовського ми бачимо: польської мови уживає в Галичинї 3,509.183 людей; на те римо-католиків є 2,997.430, отже о 611.753 менше. Хто були ті 611.753 людей? В Галичинї начислено 43.279 протестантів, 772.213 Жидів і 3.016 иньших віроісповідань, а рівночасно 227.600 осіб з нїмецькою товариською мовою, 5.827 з чеською і 551 з иньшими мовами (1429 членів греко-оріентального віроісповіданя зачислено мабуть до руської мови, бо окремої росийської не показано, хиба що від сеї цифри відшибнемо 283 Румунів і 2 Сербів). Отже очевидно, що з сих 818.508 людей неримо-католиків частину приписано до нїмецької і чеської мови, а частину до польської. Та не забуваймо, що й між римо-католиками є Нїмцї, котрих числа при теперішнїм веденю статистики не можна виміркувати. Але хоч би навіть приняти, що всї римо-католики в Галичинї — Поляки, то й тоді вийде, що зчисливши разом усїх тих, що признали ся до не-польської і не-руської товариської мови (їх крім православних Румунів і Сербів було 233.693) і відшибнувши сю суму від суми членів протестантського, жидівського і иньших некатолицьких віроісповідань (їх було разом 818.508), одержимо решту 584.815, котрих, значить ся, крім усїх римо-католиків, приписано до польської товариської мови. Алеж, як бачимо, се число таки ще не покриває рїжниці між числом римо-католиків і статистичним числом Поляків: рїжниця тих чисел — 26.928, се мінїмальне число греко-унїятів, тоб то родовитих Русинів, приписаних до польської товариської мови. Мінїмальне — говоримо, бо воно мусить бути більше о цїле число тих католиків не-Поляків, котрого ми не можемо обчислити. Так зректїфікувавши цифри поміщені в таблицях дра Рутовського одержимо ось які числа: Русинів греко-католиків 2,790.449 у Галичинї, 19.810 на Буковинї і 3.813 в иньших австрийських краях: Русинів православних 1.144 в Галичинї, 248.557 на Буковинї, і 45.225 иньших віроісповідань, головно римо-католицького в Галичинї — разом 3,108.998. Ся цифра мало чим рїжнить ся від тої цифри, яку подав др. Рутовський для людей, що вживають руської мови. Коли відшибнути від неї тих грекоунїятів, що живучи поза границями Галичини і Буковини затратили свою мову, а натомість дочислити тих 26.928 Русинів per nefas приписаних до польської мови, одержимо близьке до фактичного число Русинів у Австриї (без Угорщини) в сумі **3,133 283 душ.** Число Поляків по відтрученю Жидів і per nefas приписаних до польської мови Русинів (але без відтрученя Нїмцїв католиків у Галичинї) винесе **3,107.479 душ.** *І. Ф.*

Еміґрация з Украïни. З початком весни почали рушати переселенцї в Південно-Усурийську країну через Одесу. Найбільше переселенцїв рушило з Київщини — 5.200 чоловік, з Полтавщини — 1.000, з Чернигівської ґуб. — 1.000, з Волинської — 250, з Харківської — 62, з Подільської — 23, з Курської — 20.

Цукроварнї на Украïнї. В протягу 1899—1900 років пропонуєть ся збудувати до 30 нових цукроварень. Тодї загальна кількість цукроварень у Росиї осягне 264.

Соймові запомоги. Галицький сойм краєвий ухвалив на укр.-руські цїли отакі субвенциї:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-10 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Товариство дяків перемиської епархії	100	зл.
Товариство дяків станїславівської епархії	100	„
Товариство дяків львівської епархії	160	„
Руський театр під зарядом тов. »Руська Бесїда«	7.250	„
На премії за найлїпші драматичні твори	750	„
Сьпівацьке товариство »Боян« у Львові	300	„
Видавництво руських шкільних книжок	6.000	„
Часопись »Учитель«	500	„
Товариство »Просьвіта«	3.000	„
Часопись »Посланникъ«	400	
Наукове Товариство імени Шевченка	4.000	„
Руське Товариство педаґоґічне		
а) На часопись для дітий »Дзвінок«	200	„
б) На шкільні виданя авторів	300	„
Новіцияти сестер служебниць		
а) в Жужели	300	„
б) в Кристинополи	500	„
Товариство »Шкільна поміч«		
а) в Коломиї	100	„
б) у Львові	100	„
в) в Станїславові	100	„
г) в Самборі	100	„
д) в Перемишли	200	„
Товариство св. ап. Павла	200	„
Васильянам на видання	200	„
Дівочий інститут в Перемишли	300	„
На виданє грецько-руського словаря до Гомера	1.500	зл.
На реставрації церков:		
а) в Рогатинї	500	„
б) в Станїславові	2.000	„
Разом	29.100	зл.

Крім того дістануть ще малі підмоги: Товариство »Руський Сокіл«, Інститут сьв. Николая у Львові, бурси і два товариства студентів університету і техніки. Їх петиції відослано до відповідних дотацій. — Порівнавши оті субвенції для руських товариств з субвенциями для польських, побачимо, що сойм поступає з Русинами дуже полїтично. З рубрики »Для добродїйних інституций« призначує Русинам 300 зл. Полякам 26.224 зл.; на »Просьвіту« 3.000 зл. на такіж товариства польські: Macierz Polska 5.000 зл.; Towarzystwa oświaty ludowej (Львів і Краків) 3.000 зл.; Wydawnictwo dziełek ludowych 1.000 зл.; розумієть ся не вчисляємо тут величезної суми на »Kółka rolnicze«, яких задачу сповнює по части також »Просьвіта«. Так само з субвенцією на товариства студентів; руські дістануть 200 зл.; польські 1200 зл. — Наук. Тов. ім. Шевченка дістало 4.000 зл., Краківська Академія 30.500 зл. хоч вона не видає більшого числа видань, як наше Товариство, хіба що ті виданя більші обємом. Всюди рівноправність; а треба знати, що Русинів більше в Галичині, як Поляків.

Generated on 2015-07-10 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001392775
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN